

K 25295
2

മിസ്രാബോ

899.962.1-1

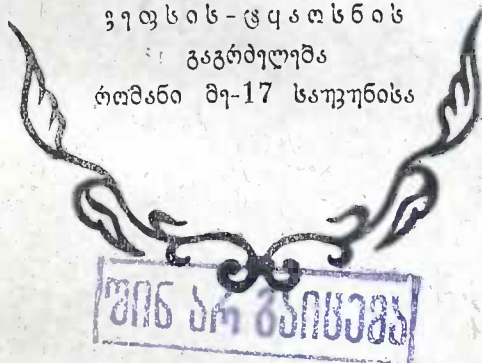
ქ ა ი ნ მ ს რ მ

*გეგმა
9.1.385
1937-1940*

მ ა ი ნ ი ა ნ ი

ფ ე ლ ს ი ს - ც ე ა თ ს ნ ი ს
გ ა გ რ ბ ე ლ უ მ ა
რ მ მ ა ნ ი მ ე - 1 7 ს ა რ უ ე ნ ი ს ა

*სკ 25295
2*

ბ. ჯ ა კ ო ბ ი ა ს, რ ე ჯ ა მ ც ი ი თ

ტფილისი 1937 „ფედერაცია“

၈၅၆၈၀၆၁၀၃၀၆

რომანტიული პოემა „ომინიანი“ პირველად იბეჭდება, დიდი რუსთაველის იუბილესთან დაკავშირებით: წინამდებარე პოემა ერთგვარი ვაგრძელებაა უკვდავი ვეფხის ტყაოსნისა.

ცნობილია აღორძინების ხანაში დიდი ლტოლვა რუსთაველისადმი—მას ბაძავენ, აქებდენ, მოწიწებით იხსენიებდენ, მის ქმნილებაში ურთავდენ აქა-იქ ადგილებს... ჩვენი პოემის ავტორის სახით კი ვაგრძელებელიც გაჩენია „ვეფხის ტყაოსანს“.

ტარიელის ძე, სარიდანი, გამეფდება ინდოეთში, რომელიც მან კიდევ უფრო გააფართოვა და გააძლიერა — „სხვაც დაიჭირა სამეფო ინდოეთს მომატებული“, თვით კი იყო „მამისა მსგავსი ძალ-გულად“. მას ცოლად ჰყავდა ავთანდილის ასული —

„მას ედგა ცოლი მნათობი, ასული ავთანდილისა,
მჯობი ყოველთა კეკლუცთა ნახვა მისისა ჩრდილისა“.

ამ სწორუპოვარ გმირთბ. შთამომავალთ მხოლოდ ერთი გულის ტკივილი ჰქონდათ: არ ჰყავდათ მემკვიდრე, მაგრამ „ღმერთმა მოწყალება მოიღო“ და მათ შეეძინათ ვაჟი, რომელსაც ომინი დაარქვეს. ომინი მეტად მოხდენილი და ღონიერი ჭაბუკი დადგა: „გაიზარდა, არვინ გვანდა შევენებითა, არცა ტანად“... (50) „ჭკვიანი და გონიერი მართ მამაცად გმირთა-გმირი“ (51). და შემდგომ იწყება დამოუკიდებელი თხრობა ომინის თავგადასავალის შესახებ...

„ომინიანი“-ს ტექსტი შემონახულია ხუთმეტრიოდე ხელნაწერებში, მაგრამ ყველგან არ არის სათანადო ღირსებეს; ამ მოსაზრებათა გამო კრიტიკული ტექსტის დადგენის დროს მე ვსარგებლობდი მხოლოდ ცხრა ხელნაწერით. ეს ხელნაწერებია:

- A — № 4988 (ყოფ. წ. კ. საზოგადოების ფონდის).
- B — № 4529 „ „ „ „
- C — № 3163 „ „ „ „
- D — № 1284 „ „ „ „
- E — № 37 (ლენინგრადის საჯარო ბიბლიოთეკის ფონდის).
- F — № 2318 (ყოფ. საქ. საისტ.—საეთნოვრ. საზ. ფონდის).

H — № 654 (ყოფ. საეკლესიო მუზეუმის ფონდის).

K — № 1066 (ყოფ. საქ. საისტ.-საეთნ. საზ. ფონდის).

L — № 421 (საქ. მუზეუმის კოლექციიდან).

ორიოდე სიტყვა ამ ხელნაწერების შესახებ, A ხელნაწერი ადრევეა დეტალურად აღწერილი („Описание...“ გვ. 696). „ომინიანი“ აქ სრულადაა მოცემული, ხარისხობრივადაც ტექსტი საუკეთესოა, შეცდომები შედარებით იშვიათია. ამის გამო ამ გამოცემას საფუძვლად არსებითად ეს ხელნაწერი დაედვა, ხოლო დანარჩენები საკონტროლო მასალა იქნა გამოყენებული; აქა-იქ უპირატესობა სხვა ხელნაწერების წაკითხვას მიეცემა.

A ხელნაწერს ბოლოში მიწერილი აქვს სხვა ხელით ოთხი სტროფი, რომელთაგან მხოლოდ პირველი მივიჩნიე ავტორისეულად, ე. ი. ტექსტისათვის შესაბამისად, და ამიტომაც პოემა ამ სტროფით დავამთავრე; რედაქციულად უპირატესობა ამ სტროფისათვის D ხელნაწერს მივეცი. აქ მაინც მოვიტან უცვლელად დანარჩენ სამ სტროფს:

„ყარაქოილ: მხეჭაბუჯ. ვით ბინდსა გაუმხეობდა
თვით: შუქსა. ჰფენდა. ქვეყანად: მისთა. მჭურეტთა. თვის მხეობდა
იგი შეემკო: რომელსა. ყოველთა. ზესთა. მხეობდა
და დიდნი. მეფენი. მის წინა. სამონოდ. მონამხეობდა.

დღენი. მისცა. შეუმოკლდა. გვარად: ისიც არაბიჯ.
უწინდელი. ხელმწიფენი. ჩინმაზინი. არაბია
და ეს, იცოდეთ. ჯოჯოხეთსა: ჩვენთვის. კარი არ აბია¹.

ღმერთსა: ვიმოწმებ: ამისთვის. ეს სიტყვა ჩემგან გულისა
სოფელი. მაცუდინებელი. შემცუღელი. არის. რჯულისა
რომელიც. თქმულა. წინათგან. ამამღებელი. სულისა
და ჩემაგიერი. ნათქვამი. აწ. ნახეთ თქვენცა. თქმულისა.“

B ხელნაწერში ჩვენი ტექსტი ნაკლულევანია: აკლია დასაწყისში, შიგადაშიგ და ბოლოში, მაგრამ, რაც დარჩენილა, რედაქციულად კარგია (ხანდისხან უპირატესიცაა A-სთან შედარებით). ამ ხელნაწერის აღწერას „Описание...“-ში 20 გვერდი აქვს დათმობილი (524-544).

C მე-18 საუკუნის ხელნაწერია, გადაწერილი ცნობილი კორნილი ჩაჩიკაშვილის მიერ 1782 წელს. მე-18 საუკუნის და მომდევნო ხანის ხელნაწერებთან შედარებით C ყველაზე სრული და წესიერი ტექ-

¹ სტროფი დედანში სამტაეპიანია.

ტის შემცველია. ის კვალდაკვალ მისდევს A რედაქციას ბოლო თავებამდე, სადაც უკვე D რედაქციის ოდნავი გავლენა ეტყობა. უნებლიე შეცდომები და აქა-იქ რედაქციული თავისებურებანიც გვხვდება, მაგრამ საერთოდ კრიტიკული ტექსტის დასადგენად მეტად სასწრაფოა. აქვე უნდა აღვნიშნო ამ ხელნაწერის თავისებურება: A-ში ჩვენი ტექსტის მე-19 სტროფში ქებით მოხსენებულია ირანის მფლობელი შაჰ-აბაზი; ეტყობა, შემდეგი ეპოქის გადამწერთ ვერაფრად მოსწონებიათ შაჰ-აბაზის ქება და ამიტომ მისი სახელი ამოუგდიათ სტროფიდან (ამ მხრივ დაუზიანებელ ხელნაწერებიდან გამოვსავთ სტროფის შეადგენს მხოლოდ F); ჩვენი C-ც ასევე იქცევა, და მე-19 სტროფი აქ ასე იწყება:

„ქაიხოსროვის შედეგად ქვეყანა ერან-თურანის მჯდომია“

როგორც ვხედავთ, აქ სამი მარცვალ მეტია და აზრიც ბუნდოვანია.

გარდა ამისა კიდევ ისიცაა აღსანიშნავი, რომ C-ს არ აქვს დატანილი უკანასკნელი სტროფი („თვითო მელექსე...“).

D ხელნაწერიც აღწერილია თავის დროზე. ის შეიცავს მარტოოდენ „ომანიან“-ს, მაგრამ, სამწუხაროდ, დასაწყისში აკლია 33 სტროფი. ეს ხელნაწერი ბევრნაირადაა საყურადღებო. ის გადაწერილია მე-18 საუკუნის დასაწყისში. გადამწერის ხელი იშვიათი სილამაზისაა, მაგრამ, რაც მთავარია; ეს ისაა, რომ იგი თავისებური განვრცობილ რედაქციას წარმოადგენს. ასე, მაგალითად, მასში A-სთან შედარებით 6 ზედმეტი სტროფი გვაქვს (423, 424, 425, 426, 438, 439), მაგრამ იმავე A-სთან ერთად შეიცავს მეტად საყურადღებო უკანასკნელ სტროფს (440), სადაც ფირდოუსი და რუსთაველი არიან მოხსენებულნი. როგორც აღვნიშნე, ეს სტროფი ნაწილია იმ მინაწერის, რომელიც დაცულია A-ში.

განსაკუთრებით უნდა აღვნიშნო ამ ხელნაწერის თავისებურობა პროზულ ნაწილში. აქ რედაქტორი დიდს გულუხვობას იჩენს და ტექსტს შეგნებულად ავრცობს იქაც კი, სადაც ამისი საჭიროება, თითქოს, ზედმეტია. ეს ჩანართები მე მხოლოდ ზოგიერთ შემთხვევაში გამოვიყენე. რომ მკითხველს საშუალება ჰქონდეს იცოდეს ამ ჩანართების და გავრცობილ ადგილების რაობა და ღირსება, მოვიტანე რამდენიმე ნიმუშს.

1) ჩვენი ტექსტი: „აქა ომანი ხელმწიფისაგან სარი-დევის გაგზავნა ხელმწიფესთან მახარობლად. სარის უბრძანა: შენ არ იცი, რომე ამ ბილწის დევის მაცდურობით დიდი ინდოთა ხელმწიფე,

დედოფალი და თავადნი რას ჭირსა დაბმულან! ესოდენი ხანია, რომე მათგან მარტო დავრჩომილვარ. აწე მე მათ ცოცხალი აღარა ვგონივარ. და წადი, ღროზედ აცნობე. სარიმ მოახსენა: დია, ღმერთო, სამსახურზედ ვდგევარ. ომაინ გონიერი მწიგნობარი მოიხმო და მამასთან წიგნის დაწერა უბრძანა...“ (გვ. 197);

D ხელნაწერი (იგივე ადგილი): „აქა ომაინ ხელმწიფისაგან სარი-დევის გაგზავნა ხელმწიფესა მამასა და დედოფალთ თანა თავისა ამბის საცნობელად. სარი დევსა უბრძანა: შენ არა იცი, რომე ამა ბილწის დევისა მაცთურობითა დიდი ინდოთა ხელმწიფე და დედოფალნი და სრულად ლაშქარნი რასა ჭირსა დაბმულან! ესოდენი ხანია, რომე მათგან მარტოდ დავრჩომილვარ და, რაცა იქნა შენცა ნახე. აწე მე მათ ცოცხალი არა ვგონივარ და ჩვენ აქა ლხინსა ვართ და იგინი ჩემით ცეცხლითა იწვიან. სარიმ მოახსენა: ხელმწიფეო, მაგას რად შეიჭირვებ? ფიცხლად წავალ. გზა და ადგილი ყველა კარგად ვიცი. თუ ინდუსტანს მიბრუნვებულმან თქვენის გამარჯვებისა და მშვიდობით მტერთაგან და უზიანოდ ყოფნისა ამბავსა ადრე მივართვამ, და, თუ ამავე ქვეყანასა სიხლოესა არიან, ფიცხლად გაცნობებ. ომაინ დიდად დაუბედლა. გონიერი მწიგნობარი იხმო და ხელმწიფესა მამასა წინა წიგნის დაწერა უბრძანა...“ (D, გვ. 309-310).

2) ჩვენი ტექსტი: „რა დილა გათენდა, ხელმწიფემ მწიგნობარი გვერც დაისვა და წიგნის დაწერა უბრძანა. პირველად ღმერთი აღიდეს და მერმე ხელმწიფეს დიდი ქება შეასხეს...“ (გვ. 104);

D ხელნაწერი: „რა დილა გათენდა და ქვეყანასა მანათობელმა მზემან ოქროსა ბურჯი ამართა და ცათა ქვეშეთი დააშვენა, ხელმწიფემან გონიერი მწიგნობარი გვერცა დაისვა და წიგნისა დაწერა უბრძანა. პირველად ყოვლისა შემოქმედისა ღვთისა სახელი აღიდეს და საკვირველთ-მოქმედობა მისი და მერმე ინდოთა ხელმწიფეთა დიდი ქება შეასხეს...“ (D, გვ. 349) და სხვ.

E ხელნაწერი ლენინგრადის საჯარო ბიბლიოთეკის კუთვნილებაა („Собрание царевича Иоанна“ № 37); ვინაიდან ეს ხელნაწერი ადგილობრივი მკვლევართათვის ადვილად ხელმისაწვდომი არ არის, შევეცდები მის უფრო დაწვრილებით აღწერას. ხელნაწერი წარმოადგენს კრებულს, რომელშიაც მოთავსებულია სხვადასხვა ხასიათის ნაწარმოებნი, სახელდობრ:

1. „დავრიშიანი“ — (1-55 ფურც.)
2. „სარკე თქმულთა“ (ნაწყვეტია) — (56-88 ფ.)

3. „თქმული ვარლამისა ოკდომბერს 29 საკათალიკოსოს საყდარსა ზედა აღსვლასა და ნიშნების მირთმევასა ანტონი ირაკლი მეფის ძისასა“—(88-89 ფ.)
4. „ომინიანი“ (ნაწილია)—(90-108 ფ.)
5. „მეფის ერეკლეს ქორონიკონი“—(109 ფ.)
6. „ჭილილა და დამანა“ (ნაწყვეტები)—(110-141 ფ.)
7. უცნობი პირის წერილი. (აშიაზე ალაგ-ალაგ მინაწერი აქვს— „გოგია გლახა“)—(141 ფ.)
8. ერეკლე II-ს მანიფესტი ახალციხეზედ ვალაშქრების გამო—(142-143 ფ.)

ლიტერატურული ძეგლები ყველა ნაწყვეტებშია მოცემული, ხშირად შიგადაშიგ არეულადაც. გადამწერის ხელი ერთია, მაგრამ ან არეული დედნიდანაა გადმოწერილი, ან ფურცლები შეურევიანათ აკინძვის დროს; ყოველ შემთხვევაში არც ერთი ლიტერატურული ძეგლი მთლიანად მოცემული არ არის.

ხელნაწერი გადაწერილია, როგორც „დავრიშიანი“-ს ბოლო-მინაწერიდან ჩანს, 1781 წელს. საყურადღებოა თვით მინაწერიც (კრებულის გადამწერის ხელითვე): „ამის მკითხველნო ამის ასე დაწერი-სათვის ნუ მწყევთ ახალი მოსწავლე ვიყავ კალობანში შეგირდათ ვე-ბარე წიგნს ვკითხულობდი. ვიყავ წლისა (იგ) [14] ნასყიდაშვილი სიმონ ქკს უოთ [479] ჭებერულის კა [21].“

ტექსტი, როგორც აღვნიშნე, ნაკლულევეანია—იწყება „ჰამბისა დასაწყისი“-თ და წყდება თავით „აქა ომინისაგან კვლავცა მი-ჯნურობის განშირება“-ს მე-7 სტროფის დასასრულით: „ომინ უთ-ხრა: წადი და...“ რედაქციულად E ეკუთვნის C ხელნაწერის ჯგუფს; ველგარული შეცდომები არ აქვს, ზოგი-რამ კი უკეთესადაცაა მოცე-მელი. ტექსტში ზედმეტია ორი სტროფი—

1) მე-40 და მე-41-ს შუა:

„მეფე და დედოფალი უშვილობას დაეღონა,
მათნი ვგრე დიდებანი ჭირსა თანა შეეწონა,
დღე და ღამე ცრემლნი მათნი ზღვა დგა ვერვის გაეფონა.
და შეხვეწნეს შემოქმედსა—მჯობი რამცა ოეგონა?“

2) მე-71 და 72 სტროფებს შუა (იხ. შესაფერ ადგილზე შენიშვ.).
სამაგიეროდ აკლია ორი სტროფი—მე-37 და მე-145.

F მეცხრამეტე საუკუნის დასაწყისის ხელნაწერია (12-VIII.1816 წ.); გაუმართავი ხელითაა გადაწერილი; ტექსტი მთლიანადაა მოცემული; რედაქციულად C-ს მისდევს, მაგრამ აქა-იქ თავისებურია წაკითხვე-

ბიც აქვს, ზუხემ შეცდომებსაც უშვებს. დამოუკიდებლად კრიტიკული ტექსტის დასადგენად გამოუსადეგარია.

И ხელნაწერი თავის დროზე აუწერდა თ. ჟორდანიას („Описание...“ II, 138), მაგრამ მას რამდენიმე შეცდომა მოსვლია. აღვნიშნავ ორს მათგანს:

1) როგორც ხელნაწერში დაცული მოწმობიდან ჩანს, ის გადაწერილია „ხელითა სარდლის ოჯახის ორბელიანის, მოურავის დავით ივანეს ძის ამირიძისათა“ 1877 წელს (ხელნაწერში კვითხულობთ „ჩყოზ“ წ.), თ. ჟორდანია კი 1879 წელს უჩვენებს;

2) როგორც მკითხველი ხედავს, პოემა დაწერილია ნაწილობრივ 16-მარცვლოვანი შაირით, ნაწილობრივ კი ჩვეულებრივი პროზით; თ. ჟორდანია კი რაღაც გაუგებრობით ასე გადმოგვცემს: „Повесть эта написана шестнадцатью слоговыми и частью двадцати (დაყოფა ჩემია, გ. ჯ.) слоговыми стихами.“ გამოდის, თითქოს პროზა და ოცმარცვლოვანი ლექსი ერთი და იგივე იყოს...

ხელნაწერი კრებულს წარმოადგენს, რომლის დასაწყისში მოცემულია „ვეფხისტყაოსნის“ ბოლო თავები; ამის შემდეგ გადამწერს ასეთი დამახასიათებელი მინაწერი დაუერთავს: „ახლა მოებმის ტარიელის შვილის-შვილის ომანის ანბავი, კარგი და ტკბილი სასმენელი. გთხოვთ, მკითხველნო, თითო შენდობა ბძანოთ ამის მწერლისათვის.“

ჩვენი ტექსტის პირველი გვერდი იშლება დიდი ილუსტრაციით (აპლიკაციის ხასიათისა)—გარდაცვლილ ფალავანს, რომელმაც შეჭურვილია საომარი იარაღებით, თავს დასდგომია სიკვდილის ემბლემა (ადამიანის ჩონჩხი ცელით ხელში და სხვადასხვა საომარი იარაღით ზურგზე აკიდებულ ჩანთაში), ფალავანის გასწვრივ მიჰქრის უმხედრო ცხენი (თითქოს დაღუპული გმირისა...): ტექსტის ბოლოშიაცაა ერთი აპლიკაცია—ამხედრებული ფალავანი, იარაღებით შეჭურვილი, შესატევად ემზადება.

უნდა ვიფიქროთ, რომ ხელნაწერის გადამწერს საჯანგებოდ შეურჩევია ეს აპლიკაციები ფალავანთა ცხოვრებიდან: პირველი უნდა იყოს ერთ-ერთი ფალავანი, რომელიც ომანმა დაამარცხა, ხოლო მეორე კი—თვით ომანი...

ტექსტი ხელნაწერში მოცემულია მრავალი შეცდომით; ხელი გაუმართავია. ტექსტის დასადგენად ხელნაწერი საიმედო არ არის:

К მეცხრამეტე საუკუნის ხელნაწერია (გადაწერილია 1825 წ.); შეიცავს მხოლოდ „ომანიანს“. ბრმად მისდევს С ხელნაწერს.

ტექსტის დადგენისას მას ვიყენებდი, როგორც C-ს შესამოწმებელ პირს.

L ხელნაწერი ახლახანაა შექმნილი საქ. სახელმწიფო მუზეუმის მიერ. მასში მოთავსებულია მხოლოდ „ომანიანი“, მაგრამ, სამწუხაროდ, ნაკლუფევანად: დასაწყისში აკლია, ვიდრე მე-264 სტროფამდე, ხოლო დასასრულს — ოციოდე გვერდი. ამჟამად ის შეიცავს 156 გვერდს, აქა-იქ დაზიანებულს. ხელნაწერი უყდოა. ხელის, ქალღლის და აშიების მიხედვით ის უეჭველად მე-17 საუკუნის ძველი უნდა იყოს. სხვათაშორის აღსანიშნავია, რომ გადამწერის ხელი ძალიან წააგავს „შაჰ-ნავაზიანი“-ს გადამწერის ხელს (ეს უკანასკნელი ცნობილია, როგორც ფე შ ა ნ გ ი ს ავტოგრაფი), მაგრამ აშიაზე მინაწერები კვალს გვიბნევს: 1) „ეს ომანიანი ომანიანთი არის. ვინც მოიპაროს. (მერმე წყევლაა)... ნიკოლოზ.“ (გვ. 68).

2) „ქ. ეს ომანიანი ომანიანთი არის. ვინც მოიპაროს. ღმერთმან შეარცხვინოს, ქრისტემ დასწყევლოს... (შემდეგ უწმაწური გინებაა. გ. ჯ.) ამას სახელად ომანიანი ეწოდება... მე დამიწერია ნიკოლოზს. ახალი მოსწავლე ვიყავი.“ (გვ. 83).

რა დაუწერია ნიკოლოზს — ტექსტი, თუ მინაწერი? ყოველ შემთხვევაში, ხელნაწერის ხელი სულ სხვაა, ვიდრე მინაწერის; ეს უკანასკნელი, მართლაც, „ახალი მოსწავლისა“, უფრო მართებულია ითქვას — უვიცი კაცის ხელია.

რედაქციულად ეს ხელნაწერი D ტიპისაა, თუმცა ალაგ-ალაგ კიდევ უფრო ავრცობს ტექსტს — აქვს ჩანართი სტროფები და პროზაც (იხ. შენიშვნებში).

ამით ვამთავრებ ხელნაწერების მოკლე და ზოგად მიმოხილვას.

* *

„ომანიანი“-ს შესახებ ცოტა დაწერილა ჩვენს კრიტიკულ ლიტერატურაში. ზოგიერთ მკვლევარის დაუკვირველობის გამო შინაარსის გადმოცემაშიაც კია შეცდომები დაშვებული. მაგ.. „Описание...“, გვ. 577-ში ვკითხულობთ: „царевна египетская пришла покупать драгоценные камни и была поражена красотой и благородством Омана.“ ეს გადმოცემა სინამდვილეს არ შეეფერება, ვინაიდან ომანიანთი ძვირფასი თვლების სასყიდლად მივიდა არა მისრეთის მეფის ასული, არამედ ქალაქის უფროსი ქალი —

„გაისმა ესე ამბავი ლართა და იმა გმირისა.
ქალაქთ უფროსსა ჟამბეს ქება მის ყმისა პირისა,
თქვა: ენახავ, მიზეხს დავიდებ, ვჰკითხავ, თუ როგორ ღირს ისა?
და წინ მიუძღვიან ხადუმნი, მივა არ მლოდე ჳირისა.“ (262)

„ქალი მივიდა, შეხედა ყმასა არ მოცინარეს“... (263)

ეს უეჭველად ასეც უნდა ყოფილიყო, ვინაიდან მისრეთის მეფის ასულს, ბურნე-მელიქს, ომაინის ცოლად გახდომამდე მამაკაცის სახე არ ენახა (გარდა, რასაკვირველია, მამისა), უფრო სწორად რომ ვთქვათ, არ უნდოდა ენახა ერთი საშინელი სიზმრის შემდეგ (იხ. ტექსტში).

იმავე „Описание...“-ში მართებულად არ არის გადმოცემული ცნობა, თუ როგორ მოახერხა ომაინმა თავის საცოლეს გაცნობა. იქ ვკითხულობთ, თითქოს ეს მომხდარიყოს „при посредстве жены своего домохозяйина.“ აქ საქმე გვაქვს ფაქტების აღრევასთან. მართლაც, ომაინი დაუკავშირდა ჯერ ხალიფას ცოლს, რომელმაც ხელი შეუწყო გაეცნო მას ქალაქის მოურავი ქალი; ამ ქალსა და ომაინს შორის იწყება რომანი. პირველ დანახვისთანავე „ჩაიწვა“ მოურავი ქალი—

„მის ყმასა ეცა ლახვარი გულისა მაკვდინებული“ (266),

„ბაზარს წავიდის ხშირ-ხშირად, ვისთვისცა ცეცხლი სდებოდა“ (273);

ამით ისარგებლა დიასახლისმა და შუამავლობა იკისრა:

„არცა სული მირჩენიან მე მიჯნურთა სამსახურსა“ (295)—

ცინიკურად აცხადებს ის და, მართლაც, შეჰყრის ომაინს ქალაქის მოურავე ქალთან. ომაინი არ თაკილობს ამ ქალთან შეყრას; რადგან უნდა მისი საშუალებით მიღწიოს თავის მიზანს — ბურნე-მელიქი იხილოს. პირველ ხანებში ომაინი შეყვარებულად მოაჩვენებს თავს ქალაქის უფროს ქალს; ისიც აღტაცებულია:

„ორთავე სჰირთა სურვილი, უფროვე ქალსა მგონია;

ომაინს ყელსა ეხვევის, მას საიმისოდ ჰგონია,

მაგრამ ყმას სხვაგან წასვლოდა ჰკუა, ცნობა და გონია“ (305);

ცოტა ხნის შემდეგ ომაინი გამოუტყდება ქალს, რომ მას სწევას მეფის ასულის სიყვარული; ქალი დიდის მოთმინებით და გულის ტკივილით თანხმდება, რომ შუამავლად დადგება:

„ღმერთმან ქნას, და მაჲნ ვიყო თქვენთა ფერხთა მტვერთა გვისად“ (330)—

ასეა მოთხრობილი პოემაში.

შეცდომითაა იქვე ნათქვამი, რომ თითქოს ბურნე-მელიქის მამა წინააღმდეგი ყოფილიყოს ომანის მიერ ქალის შერთვისა; პოემაში პირიქითაა გადმოცემული—მამა დაუინებით მრითხოვს რომ, ქალი მის-
თხოვდეს ომანს:

„ამა მოყმისებრ ჭაბუკი არცა ვის ამბვად სმენოდეს.
ორნივე ჩემად შვილად სხდეთ, შეეტყოს მტერთა—სწყენოდეს...“ (413),

ამის შემდეგ ქალი უთვლის მამას:

„მე, რალა გკადრო?—იგი ქენ, რაც გინდეს, საქმე ყოველი“ (417),

ე. ი. დაყვა მამის ნებას, რომ მისთხოვდეს ომანს.

არ არის აგრეთვე მართალი პროფ. კ. კეკელიძის ცნობა, თით-
ქოს ზავარ-ფალავანს პირობა მისცა თვით ბურნე-მელიქმა; როგორც
შკითხველი დაინახავს ტექსტიდან, ასეთი პირობა მისცა ზავარს ბურ-
ნე-მელიქის უფროსმა გამდელმა, რომელიც თავის დროზე ამ ფალავ-
ნის „ზედამდეგად“ იყო დანიშნული. აი სათანადო აღგილი ტექსტი-
დან: „უფროს გამზრდელს ზავარ-ფალავანისათვის პირობა და
იმედი მიეცა, რომ ამ პირ-მთვარემან ქმარი ინდომოს და, თუ
კაცთა სახელი ამასთან იხსენებოდეს, შენს მეტი ქმარი არ
ვანდომო, და ნურცა ეჭვი გაქვს, რომე ქვეყანასა ზედან კაცი შენ-
სა უნდომოსა საქმეს შეგეცილოს“. ზავარ ამ იმედსა ზედან იყო და
დღე და ღამე ქალის სურვილი ჰკლევდის.“ (გვ. 76).

„ომანიანი“ ორი ნაწილისაგან შედგება; პირველში მოთხრობი-
ლია ომანის თავგადასავალი, მისი გამიჯნულება, მისრეთს ჩასვლა,
სატრფოს ნახვა და მისი მამისგან დაქორწინების თანხმობის მიღე-
ბა. აქ წყდება ლექსი ავტორის შემდეგი განცხადებით:

„ლექსნი დადგეს და სიტყვები აწ სხვაებრ გაგრძელდებისა,
და ვიცი, ამავეთა ჩამოჯრა უმეტრად დამეუბნისა.“ (422).

ამას მოსდევს პროზა, სადაც უმთავრესად მოთხრობილია მისრე-
თის მეფის და მისი ასულის ამბები, ფალავანთა ოკენა, დაქორწინება
ბურნე-მელიქთან და შემდგომნი გმირობანი ომანისა. მეორე ნა-
წილში ლექსი მაოლოდ აქა-იქ ურევია.

ჩვენი ავტორის ამ თავისებურებისათვის თავის დროზე ყურადღე-
ბა მიუქცევია პოეტს არჩილს, რომელიც ამ ფაქტს ასე აღნიშნავს:

„ქაიხოსრომან შიგ ჩართვით ლექსად თქვა ომანიანი“-ო.

ორიოდე სიტყვა ლექსის და პროზის შესახებ, აჩილისავე მოწმო-
ბით „ომანიანი“-ს ავტორს.

„კარგად რამ უთქვამს, მის გამო არა ვთქვი მისი ხიანი.“

მართლაც, „ომინიანი“ თუმცა ვერ ჩაითვლება პირველ-ხარისხოვან ლიტერატურულ ნაწარმოებად, მაგრამ მაინც მნიშვნელოვანი მოვლენაა მე-17 საუკუნის პირველი ნახევრისათვის. თავდაპირველად უნდა აღინიშნოს ის საყურადღებო გარემოება, რომ თხზულება ორიგინალური ლიტერატურული ძეგლია. არ არსებობს არავითარი მოსაზრება ამის საწინააღმდეგოდ. ეს კი უნდა ითქვას, რომ ჩვენს ავტორზე დიდი გავლენა მოუხდენია ენობრივად და სუჟეტურადაც, როგორც ქართულ ნაწარმოებთ — უმთავრესად „ვეფხისტყაოსანს“, ისე ირანულს — ფირდოუსის „შაჰ-ნამე“-ს.

ლექსი აქ მოცემულია ჩვეულებრივი რუსთველური შაირის ფორმით (მე-17 საუკუნეში ეს ხომ სავალდებულო ნორმა იყო!), მაგრამ რუსთველური სინარჩარე, სიმჭიდროვე და სიმკვეთრე, რასაკვირველია, მიუღწეველია. ლექსი ხშირად ნაძალადევეა, მაგრამ ავტორს აქვს გამართული ტაეპები და სტროფებიც. პოეტი ცდილა დაეცვა რუსთველური ტრადიცია და ლექსი დაემშვენებია აფორიზმებით და სენტენციებით. აქ ის ვერ აცდენია რუსთველის გავლენას, ხშირად კი რუსთველის მოტივების გადამღერებასთან გვაქვს საქმე, მაგ.:

1. „მაგრამ პირველად სიჩქარე ბრძენთაგან ნაგმობარია“ (74,4)
2. „მოყვრისათვის საიკვდილოდ თავი წამსა გარდიდების“ (172,4)
3. „ვერავენ შეშლის ზეგარდმო განგების მოვლინებულსა“ (205,1)
4. „თუ სენს არ ეტყვის სნეული, ვერ ჰკურნებს მაკურნებელი“ (266,3)
5. „კაც თურმე იგი მიხვდების, რაც ცაში გარიგდებისა“ (146,4)

და მრავალი სხვა (იხ. დანართი „აფორიზმები და სენტენციები“).

პროზაში ჩვენი ავტორი უფრო დახელოვნებულია: მისი ენა საკმაოდ მდიდარია, დაცულია ეპოქის სტილი, ემარჯვება დიალოგები და ამბავის თავისუფლად გადმოცემა.

რა გავლენა განუცდია „ომინიან“-ს სუჟეტურად? უწინარეს ყოვლისა — „ვეფხისტყაოსნის“. სარიდან მეფეს ერთად-ერთი შვილი ჰყავს — ომინი, როგორც დიდ სარიდანს — ტარიელი; ვაჟკაცობით, ახოვნობით, სიტურფით ძნელია თქმა — ვინ ვის სჯობნის, თუმცა ჩვენი ავტორი ერთგან ასე გვესაუბრება:

„თქვეს, თუ: ტარიელს ესე სჯობს! — სხვას ვიამცა შეადარებსა?“ (58)

თინათინს გვაგონებს ბურნე-მელიქი, რომელიც პირმშო და მხოლოდ-შობილია მამისა; თინათინი და ბურნე-მელიქი სკამეფო ტახტს იკავებენ მამის წინადადებით: — როსტევანმა მოიხმო ვეზირნი და უბრძანა:

„მე გარდასრულვარ; სიბერე მჭირს, ჭირთა უფრო ძნელია“

„დაღეს არა, ხვალე მოვკვდები, სოფელი ასრე მქნელია...“

ჩემი ძე დაჯსვათ ხელმწიფედ, ვისვან მზე საწუნელია.“ (38)

ვეზირნი ოდნავ წინააღმდეგობას უწევენ, არ სჯერათ მისი „ბე-
რობა“, თან უმატებენ:

„თქვენი თათბირი ავიცა სხვისა კარგისა მჯობია“-ო,

მაგრამ ადვილად ემორჩილებიან მეფის სურვილს:

„ხამს განაღამცა საქმნელად. რაცა თქვენ გულსა გლმობია;
სჯობს, და მას მიეც მეფობა, ვისგან მხე შენათლობია“.

ანალოგიური სურათია „ომიანიან“-შიაც: ალიექპერ ხელმწიფემ დაიბარა „ერთობილნი თავადნი, და დიდებულნი, და ვეზირნი“ და განუცხადა: „აწე სიბერე გამომჩენია... და თქვენგანაც ამას მოველი, რომე... ამისი ნება დამართოთ, რომე... ხელმწიფედ იგი დავსვათ (ასულზეა საუბარი. გ. ჯ.); და კარგი და ავი მან გააგოს.“ ვეზირნი და დიდებულნი თითქმის იმეორებენ როსტევეანის ვეზირების სიტყვას: „ხელმწიფეო! ლაშქართათვის დიდად საზარო სიტყვა არის თქვენის ნებისა დართვა და თქვენი აღარ-ხელმწიფობა, პირველად ჯერეთ სიბურის ნიშანი თქვენგან შორს არის და მერმე, თქვენს ნათქვამს და ნაქნარს საქმეს სხვა ვერავინ იქს. მაგრამე... დია, ღმერთო, თქვენი ბრძანება უნდა გათავდეს. ჩვენ, ლაშქართა, ნება დავგირთავს. იგიცა თქვენი შვილი არის და მასცა თქვენი საქმე და ყოველი რიგი ეცოდინების“... (71);

ვეფხისტყაოსნის ტარიელს ხან ზღვის მეფის შვილი გვაგონებს, ხან კი ომანი, თუმც ეს უკანასკნელი პირველს (ზღვის მეფის შვილს) ავთანდილობასაც კი უწევს: მიჯნური ქალის სიყვარულით გამაგებული ზღვის მეფის შვილს ომანი ეძმობილება, დახმარებას პირდება, თუმც ავთანდილობა ბოლომდე ვერ გაუწია—მიზანში ამოღებულ ქალის ნაცვლად საკუთარი და მიათხოვა, თვით კი გაუმიჯნურდა მისი ოხვრის და ვაების ობიექტს — მისრეთის მეფის ასულს, ბურნე-მელიქს...

ფატმანს გვაგონებს; უეჭველად, მისრეთის ქალაქის უფროსი ქალი, რომელიც თვით გამიჯნურდება ომანის მიმართ, მაგრამ ბოლოს-და-ბოლოს ის გახდება ბურნე-მელიქის და ომანის შემაერთებლად — ომანისა და მოურავ ქალის შორის ინტიმური კავშირი ხელს არ უშლის ომანის მიზნის მიღწევას...

რუსთველის მიმბაძველს და გამკრპელებელს ომანი ტარიელივით გმირად დაუსახავს, მაგრამ მისი მხატვრული სახე გაცილებით უფრო მკრთალია. ტარიელის (და რუსთველის) მორალური მსოფლმხედველობა უხეშად გათელილია—ომანის ორი სატროფო ჰყავს...

რუსთველის „ესე ამბავი სპარსული“-ს გამოცხადებულ მიმართებას ავტორის უადვილო და ბუნდოვანი ჩანართი: „მოლა-აბიბ... ეს წიგნი თავით ბოლომდის სპარსთა ენით გამაგონა და მე ამ ქართულის ენით გარდმოვსწერე...“ (გვ. 114).

გარდა ვეფხისტყაოსნისა ჩვენს ავტორზე გავლენა უნდა მოეხდინა „შაჰ-ნამე“-ს, „ამირან-დარეჯანიანს“ და სხვა საგმირო ეპიურ ნაწარმოებთ. განსაკუთრებით აღსანიშნავია: „შაჰ-ნამე“-ს კვალი. თვით პოემაში ავტორი ორგან იხსენიებს ფირდოუსს, თუ მის ნაწარმოებს (ხან კიდევ გმირებს). აი ეს ადგილები:

„ვედელაურმან თურქნი თქვა და როტომ ზაფლეოია,
ფეშანგ, ტომერან, სალიმ, თურ, ხოსროვთან ვერ რომელია“ (17)

და

„ფირდაუსტ როსტომ სხვაზედ თქვა, ვით ტრედზედ მალლით ბარია“ (442).

უკანასკნელ ციკატა უნდა გავიგოთ, როგორც ფირდოუსის ღირსეული და შესაფერისი შეფასება: მან როსტომი ისე მალა დააყენა, [ისე კარგად, მოხდენილად შეაქო], როგორც ბარი ტრედზედ მალა დგას ან დაფრინავს. ეს შეხედულება ამჟღავნებს ჩვენი ავტორის ლიტერატურულ გემოვნებას და ცოდნას. მე-17 საუკუნის პირველი მეოთხედისათვის ეს მეტად მნიშვნელოვანი ამბავია. ავტორი კარგად იცნობს როსტომს და მის გმირობას; ამიტომაც არის, რომ ომიანის დასახასიათებლად პარალელი სწორედ მასთან გაყავს:

„ვიცი, როსტომ ვერ იქმნდა საქმეს მისგან დანამეტსა.“ (254)

განსაკუთრებით პროზულ ნაწილში განუცდია ჩვენს ავტორს „შაჰ-ნამე“-ს და „ამირან-დარეჯანიანს“-ს გავლენა: ფალავანთა რკენის აღწერა, ომიანის მიერ თეთრი დევის მოკვლა (პარალელი როსტომთან), ბრძოლის დროს წინაპართა სახელების ხსენება, საომარი იარაღები და სხვ. და აგრეთვე ტრაფარეტული გამოთქმები: „ერთობილნი ლაშქარნი“, „ბედმლაშეო“, „დია, ღმერთო“, „საყელო გარდაიხია“, „ცხენები დააფიცხეს“ და სხვ. „შაჰ-ნამე“-ს მიბადვით უნდა იყოს აღწერილი ფალავანთა შორის ომის დასაწყისი გათენებისას — „მესამეს დღეს, რა ხმელთა განმანათლებელის მზისაგან ქვეყნის დამშვენების ჟამი მოვიდა და შეიდთავე ცისა სამყართა კარნი დაეხვნეს, სიბნელის ზეწარი დაიხზ, შავს ჰაერს თეთრმან აჯობა, თავი ამოყო და ოქროს ბურჯის ბრწყინვალეობამ ზღვა და მიწა გამოაჩინა, ღამე გაქრა და დღე გამოჩნდა, მოვიდენ ეს ორნი სწორუბოვარნი გმირნი, რომე ორთავე ინდოეთის ხელმწიფის ქალის, სიყვარულის ცეცხლი ედებოდათ“... (გვ. 29).

საინტერესოა „ომანიანი“, როგორც ბიბლიოგრაფიულ ცნობაში შემცველი ძეგლი. გარდა თირდოუსისა, რომელზედაც ზემოთ გვქონდა საუბარი, აქ მოხსენებულია „ოქროს ხანის“ პოეტები: მოსე [ხონელი], შავთელი, თმოგველი და რუსთველი. აღსანიშნავია ის გარემოებაც, რომ დასახელებული მწერლები ავტორს თითქმის იმავე კონტექსტში მოუცია, როგორც „ვეფხის-ტყაოსნის“ ცნობილ ბოლომინაწერშია: „ამირან-დარეჯანის ძე მოსეს უქია ხონელსა...“ და სხვ. (იხ. სტრ. 16 და 17). ცხადია, ჩვენს ავტორს მე-17 საუკუნის დასაწყისში ხელთ ჰქონია „ვეფხის-ტყაოსნის“ ისეთი ხელნაწერი, სადაც მისი ცნობილი *meminto* უკვე იყო მოთავსებული და მას მხოლოდ განუყოფელი იგი.

რუსთველი პოემაში ორჯერ არის ნახსენები (სტრ. 17 და 440) და ორივეჯერ „რუსთველად“ და არა „რუსთაველად“.¹ გარდა ცნობილი მწერლებისა ავტორი იხსენიებს აგრეთვე კედელაურს, როგორც „შაჰ-ნამე“-ს ქართულად „მთქმელს“. ეს მეტად აშვიათი ბიბლიოგრაფიული ცნობაა, ვინაიდან სხვაგან ამისი მსგავსი არაფერი მოგვეპოება.

საბიბლიოგრაფიო ხასიათის ცნობას შეიცავს „ომანიანი“ თვით „ვეფხის-ტყაოსნის“ შინაარსის თუ მოცულობის შესახებ. ცნობილია, რომ რუსთველოლოგთა შორის დავას იწვევს ვეფხის-ტყაოსნის დასასრულის საკითხი—სახელდობრ: უნდა იყოს თუ არა ძირითად რუსთველურ ტექსტში ინდო-ხატაეთის და ხვარაზმელთა ამბავი? ამ საინტერესო საკითხის გადასაწყვეტად ავტორი იძლევა ერთობ საყურადღებო მოწმობას. ომგადახდილი ომანიი დაქორწინდება ბურნე-მელიქზე: „დღესა ერთსა ბურნე-მელიქმან ხალვათად“ ომანის თავისი წარსულის და ჩამომავლობის ვინაობა ჰკითხა; ომანი ამ დავალებას ასრულებს ვეფხის-ტყაოსნის შინაარსის გადმოცემით—ესაა მისი წარსული, ხოლო თავგადასავალი ისაა, რაც „ომანიან“-შია მოცემული და მკითხველმაც იცის. აი, ამ ვეფხის-ტყაოსნის შინაარსის გადმოცემისას ომანი ურთავს ინდო-ხატაელთა და ხვარაზმელთა ამბავს: „როსტევან მეფისაგან ტარიელის ქორწილი. ინდოეთს მისვლა. რამაზის შეპყრობა და ხატაეთზედ გამარჯვება. ტარიელის დასწეულება და ხვარაზმელთაგან სისხლის ძებნა.

¹ ვფიქრობ, რომ სხვა საბუთებთან ერთად მე-17 საუკუნის დასაწყისის მოწმობა ისეთი ერთდობლივი მწერლის, როგორადაც მოჩანს ჩვენი ავტორი, უეჭველად საგულისხმოა საკითხის დადებითად გადაწყვეტისათვის რუსთველის სასარგებლოდ.

ავთანდილისა და ფრიდონისაგან მიშველება. ხვარაზმთ ჭეფის ხელთ შეპყრობა და გამარჯვება...“ (გვ. 84). ამ ამონაწერიდან ცხადად ჩანს, რომ მე-17/ს. პირველ მეოთხედისათვის ვეფხის-ტყაოსანს ამ მოცულობით იცნობდნენ. ვფიქრობ, რომ „ომინიანი“-ს ავტორს, რომელმაც ვეფხის-ტყაოსნის გაგრძელება მოგვცა (იმ მომენტიდან, როდესაც ტარიელის შვილი „დაჯდა ხელმწიფედ“), ბევრი რამ დაეჯერება... ისიც საგულისხმოა, რომ ჩვენი ავტორი რუსთველის შემდეგ მხოლოდ კედელაურს იცნობს; ამ კედელაურს გარკვეული შრომა გაუწევია, მაგრამ ვეფხის-ტყაოსანს არ მიჰკარებია... მაშ ვინ უნდა იყენებდეს ეს ყბად აღებული რუსთველის „გამგრძელებელნი“? ნუ თუ მათი ვინაობა არ იცოდა ჩვენმა ავტორმა? ძნელი დასაჯერებელია...

როდისაა პოემა დაწერილი და ვინაა მისი ავტორი? პირველ საკითხის გადასაჭრელად თვით ტექსტი გვიწყობს ხელს—მე-19 სტროფში ვკითხულობთ:

„ქაიხოსროვის შედეგად შაჰ-აბაზ ერანს მჯდომია...

ეს თვით მართო იქს ყველასა—ტბების, თუ გინდა მწყრომია.“

როგორც ვხედავთ, ამ ტექსტის მიხედვით სპარსეთის დიდი შაჰი აბაზი ცოცხალია; მაშასადამე, პოემა ვერ დაიწერებოდა. 1629 წელზე გვიან, როდესაც გარდაიცვალა შაჰ-აბაზი. სხვა საბუთი პოემის დაწერის ზუსტად დასათარიღებლად არ არსებობს. აქედან გამომდინარე, უნდა დავასკვნათ, რომ პოემა მე-17 საუკუნის პირველი მეოთხედის პროდუქტია.

პოემის ავტორად პოეტი არჩილი ასახელებს ვიღაც ქაიხოსროს. სხვა ცნობა არც ამ საკითხის შესახებ მოგვეპოება. ვინ უნდა იყოს ეს ქაიხოსრო? პროფ. კ. კეკელიძე (II, 222-223) ძალიან გულდასმით იკვლევს ამ საკითხს და იმ დასკვნამდე მიდის, რომ ეს ქაიხოსრო უნდა იყოს ქაიხოსრო ომანგვილი-ჩოლოყაშვილი. მაგრამ პროფ. კ. კეკელიძის მოსაზრებანი დამაჯერებელი არ არის; მართლაც, რა საბუთია ამ ქაიხოსროს ავტორობისათვის გარემოება, რომ: 1) იგი იყო „ახოვანი და შემმართველი“ და იმავე დროს „შესანიშნავი ნიჭისა და ენერჯის მხედართმთავარი, რომელიც შიმის ზარსა სცემდა და მუსრს ავლებდა დაღესტანის ლეკებს“? განა ერეკლე II ნაკლები ნიჭის სარდალი იყო, ან ნაკლები შიში უჭამიათ მისგან მტერთა და ორგულთ?—არა, მაგრამ მისგან ჩვენ არავითარი ლიტერატურული ნაწარმოები სამემკვიდრეოდ არ მიგვიღია... 2) მისი ძმა, ნიკიფორე ირბახი, ბევრი ენების მცოდნე იყო და

„მთელი ევროპა შემოიარა“? განა სავალდებულოა მეორე ძმამაც ამდენივე ენები იცოდეს? ერთი ძმის მიერ „მთელი ევროპის“ შემოვლა და მრავალი ენების ცოდნა რამდენად ავალდებულებს მეორე ძმას პოეტი ან მწერალი იყოს? და 3) მამა მისს ომანი რქმევია. პოეტებს და მწერლებს რომ ამ მოსაზრებით დაესათაუტრებიან თავიანთი ქმნილებანი, კუროზამდე მივიდოდით...

საერთოდ პროფ. კ. კეკელიძის მოსაზრებანი ვერავითარ კრიტიკას ვერ უძლებს. ოთხი ქაიხოსროს გამოქებნა იმ ეპოქისათვის, როდესაც უნდა დაწერილიყო ჩვენი ძეგლი, უეჭველად პატივსადები საქმეა, მაგრამ საკითხი მაინც არ გადაწყდება, თუ თვით ტექსტს არ მოვიშველიებთ. საქმე ისაა, რომ, როგორც თვით კ. კეკელიძე გვარწმუნებს, ქაიხოსრო ჩოლოყაშვილი შაჰ-აბაზის მოწინააღმდეგე ორიენტაციის მრღვაწე იყო. და როგორ შეეძლო შაჰ-აბაზის მოსისხლე მტერს არამც თუ ეხსენებია მისი სახელი, არამედ ქებაც კი შეესხა? აბა კარგად ჩაუკვირდეთ იმავე მე-19 სტროფს:

„ქაიხოსროვის შედეგად შაჰ-აბაზ ერანს მჯდომია,
უცხო დაიპყრა ქვეყანა ერან-თურანის ზომია;
სხვათა მეფეთა ვეზირნი წიადგ გვერცა სხდომია,
და ეს თვით მარტო იქს ყველასა — ტკბების, თუ გინდა მწყრომია.“

მართალია, აქ არ არის აშკარად გამოვლინებული პანეგირიკი, მაგრამ დასახელებული პირი მაინც დიდ-ბუნებოვან, მძლავრ და საკუთარ თავზე დაყრდნობილ მეფედ მოჩანს: 1) ბევრი სხვა ქვეყანაც დაუპყრია, მეტი, ვიდრე ერანი და თურანია; 2) თუ სხვა მეფეებს არ შეუძლიათ ქვეყნის მართვა უვეზირებოდ; ეს თვითონ განაგებს; 3) ქაიხოსროდან შაჰაბაზამდე მრავალი მეფე ჰყოლია ერანს, მაგრამ დასასახელებლად მხოლოდ შაჰ-აბაზი მიაჩნია და სხვ.

ანგარიში უნდა გაეწიოს აგრეთვე იმ კონტექსტს, რომელშიაც მოცემულია ეს დახასიათება; მკითხველი დაინახავს, რომ მე-19 სტროფს წინ მიუძღვის და შემდეგშიაც მოსდევს ისეთი სტროფები. სადაც ქება-დიდებაა შესხმული მწერლების, პოეტების, თუ სახელმწიფო მოღვაწეების მიმართ. ამას იმასაც თუ დაუმატებთ, რომ მომდევნო ხანის გადამწერთ შეგნებულად ამოუგდიათ შაჰ-აბაზის ხსენება (იმდენად გაკადნიერებულან, რომ ტექსტიც კი გაუგებარი გაუხდიათ, ოღონდ შაჰ-აბაზის სახსენებელი არ ყოფილიყო...) სტროფიდან, უეჭველი გახდება ჩვენთვის, რომ ამ სტროფის ავტორი შაჰ-აბაზის ორიენტაციის პირია. მოჩანს კი ასეთად ქაიხოსრო ომანიშვილი-ჩოლოყაშვილი? რასაკვირველია, არა. მაშ ვინ უნდა იყოს არ-

ჩილის მიერ ხსენებული ქაიხოსრო? თუ აუცილებელია პოემის ავტორი ვეძიოთ პროფ. კ. კეკელიძის მიერ დასახელებულ და დახასიათებულ ოთხ ქაიხოსროს შორის, მაშინ არჩევანი უფრო უნდა გავაჩეროთ ქაიხოსრო მუხრანბატონზე, რომლის შესახებ პროფ. კ. კეკელიძე ამბობს: „1624-26 წლებში რამდენჯერმე იქნა დადგენილი დიდი მოურავის მიერ ქართლის გამგედ და რომელიც ბაზალეთის ომის შემდეგ უკიდ მოურავთან ერთად ოსმალეთს გარდინებულა, სადაც მას, მოურავთან ერთად, 1629 წელს თავი მოჰკვეთეს“ (II, 222).

აი, ეს ქაიხოსრო მოჩანს შაჰ-აბაზის ორიენტაციის პირად და უფრო ბუნებრივი იქნებოდა მისთვის მიგვენიჭებია ჩვენი პოემის ავტორობა, მით უფრო, რომ ტრადიციაც მის სასარგებლოდ ლაპარაკობს.

ყოველგვარი გაუგებრობის თავიდან ასაცილებლად და ნაადრევი „მარჩიელობიდან“ თავის დასაღწეად მე მიზანშეწონილად ჩავთვალე ავტორის ვინაობა არჩილისებურად განმესაზღვრა – მას ვუწოდებ მხოლოდ ქაიხოსრო.

მ. ჯაკოზია

25.X.37.

P. S. ჩემ მოვალეობად ვრაცხ მაღლობა მოვახსენო პროფ. ალ. ბარამიძეს მრავალი რჩევა-დარიგება და დახმარებისათვის.

მ. ჯ.

ᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃ

[სხვა აგბავი დასაწყისი ვაკიადის შვილის საკიდანის ძისა, მადინ
ჭაბუკისა სხოვკაბა, კომადისა აგბავი ზად მიეგმის ამა აგბავსა
ვეფხის ვყაონისასა]

I. აგბავისა დასაწყისი, კომადი მიეგმით-
გან მოიღოს სიტყვამან მოსხანებად

- 1 დიდება შენდა, დიდება, ღმერთო, ყოვლისა მპყრობელო,
ჩვენ უღირსთაგან უცნობო, ენითა მიუთხრობელო,
ცათა და ცისა მნათობთა საკვირვლად მაბრუნებელო,
და ქვეყნისა, ქართა, ჰაერთა და ზღვათა შემძრწუნებელო.
- 2 ჰე, ღმერთო, შენ ხარ ხელმწიფე ყოველთა უზეშთესისა,
ქვეად მომყვანელი სულდგმულთა, შეთთაცა უშეთესისა,
შენთა მოსავთა წყალობით მომცემი უკეთესისა,
და გამომღებელი ნაყოფთა დანერგულ-დანათესისა.
- 3 მე გლახ რას მივხვდე ქებასა, რადგან დაღონდეს ბრძენები,
მეტმან სიღრმემან დაუყო გამომეტყველი ენები,
მაგრამ ვარ მეცა მოკრძაღვით, მეღექსეთ თანა მქენები,
და არც სულ ცუდია, თუ ისმენთ, ეს ჩემი მონახსენები.
- 4 იოვანე მოციქულმან, წმინდამან, თქვა სახარება —
პირველიდგან სიტყვა ღვთისა, ღვთისა თანა ძლიერება,
მისგან იყვნენ მოიმედე, მართ ეგონათ გამოკრება,
და დააყენა ჩვენებამან, ზეცით ნახა ბრწყინვარება.
- 5 პროხორეს უთხრა: აიღე ხელი მაგისგან წერითა,
ნათლისმცემელა მოიღე სიტყვითა შენაჯერითა,
ოდეს ბერწმა შვა, მამა ყვა მაშინ თეთრისა წვერითა,
და ყოვლთა ნაშობთა დამეტლა საქმითა მის მიერითა.

6. იყო ვინმე მონა ღვთისა, გრიგოლ, იგბ. ბრძნთა ბრძენი,
მას არ გვანდა სწავლებითა ქვეყანისა კაცთა ძენი,
თავი ნახის, ბოლო იცნის, სიტყვა რაზომ განაგრძენი,
და მან კურნებით აღადგინის ძველთ სენთაგან დანაძენი.
7. ფილოსოფოსთა კარები თორმეტად გარიგებულა,
ერთის სწავლითა სრულობით ვერავინ გათავებულა,
გრიგოლის გულსა უკლებლად თორმეტივ შემოკრებულა,
და ნურავინ იტყვის—ცოდნითა მისებრივ დაბადებულა.
8. თუ თვითო კარი ვახსენოთ, სრულ სიტყვა გაგრძელებისა,
ერთი კარი აქვთ აქიმა ცნობად სენთ დაბადებისა,
ჯანინოზ ჭირი ვერ იცნა მისთა ცეცხლთ მონადებისა,
და ძნელი ყოფილა, რადგანვე, თუ იგიც დალონდებისა!
9. ცოდნა ეგზომი იცოდა, მას ვერვინ ედარებოდა,
მერმე ზეგარდმო მას წმინდა სული თან ემკვიდრებოდა,
თვალი ყოველთა მას სჭვრეტდეს, რა კრება შეიყრებოდა,
და ღვთისმეტყველებით უწოდდეს, მათ სმენა ენატრებოდა.
10. ამათ ამად აღარა თქვეს სიტყვა გრძელი საქებარად,
არვინ იყო მსმენელთაგან ხორციელი შემგებარად,
ვერა ნახეს გული ჩვენი მათ სიტყვათა მიმღებარად,
და აღარა ქნეს ხელნი მათნი დაწერისა შემხებარად.
11. ამა მიწისა ხორციითა ვით ვიყენეთ ღვთისა ცნობითა,
რა მკვდრეთით აღვდგეთ, შევიქნათ კვლავე ხორც-შემოსნობითა,
ვინც კეთილად ჩნდეს, არ წარწყმდეს ეშმაკთა ხელოვნობითა,
და მას გაუცხადდეს ყოველი ანგელოზთ ზეშთა ნობითა.
12. ვინცა ცხოვნდეს, შეიქნების ანგელოზთა თანაარსად,
მაშინ მიხვდეს საწადელი ყოვლსა მკვდრეთით ანამდგარსად,
გაუცხადდეს დაფარული პირველ იმედ-გარდამწყდარსად,
და უმისჯამოდ ესე საქმე იპოების ყოლე არსად.
13. ესენი მეტად დალონდეს ღვთაების თარგმანებასა,
ვერცავინ იტყვის, ვერც ვისგან ელოდენ გაგონებასა,
მით შეამოკლეს ქართული, მიჰყვეს მსმენელთა ნებასა,
და მაშე, აწ ჩემგან ვინლა იქს სიტყვისა მოწონებასა?

- 14 მოღვექსეთა ცრემლთა დენა ძველად თქმულა მართ დასტურად,
მიჯნურობა აატირებს, ზის ნიადაგ სისხლთა წურად,
მაგრამ რა ქნას, თავი მისთვის დაუც, ვითა ყმასა ყქურად!
და არ მისცილდეს გონებითა — ერანს იყოს, თუნდა თურად.
- 15 იცოდეთ, ლექსთა მთქმელისა გული ნიადაგ წუხია,
იტყვის, თუ: „ვერ ვთქვა საფერად, ვის ტანი ლერწმად უხია“.
ბევრჯელ მოსულა მათზედა — ცას რისხვით მოუქუხია,
და ზოგჯერ ნათელსა უბოძებს იგი, ვინ მიწყვი უხვია.
- 16 ვინცა ვისთვის ჭირსა ნახავს, ბოლოს აღარ წაუხდების,
ვით ამირანს მოსესაგან ქება კადრად შეუხდების,
აბდულ-მესიღა შავთელსა ენა მრავლად მოუხდების,
და დილარგეთისთვის თმოგველსა სიტყვა შაქრად გაუხდების.
- 17 ტარიელისთვის რუსთველი მიწყვი ცრემლისა მღვრელია,
მისთა ნათქვამთა მსგავსებით სმენას ნულარვინ ელია,
კედელაურმან თურქნი თქვა და როსტომ ზაულელია,
და ფეშანგ, ტომერან, სალიმ, თურ, ხოსროვთან ვერ რომელია.
- 18 ერანი და თურანელი ფარმანს ქვეშე მოიქცია.
მორჩილ-ქმნილმან ააშენა, ურჩმან სახლი დააქცია,
ყოვლთა მზეებრ მოეფინა, კარგ სჯულობით მოიქცია,
და დაუტევა ეს სოფელი, თავი სხვაგან გაიქცია.
- 19 ქაიხოსროვის შედეგად შაჰ-აბაზ ერანს მჯდომია,
უცხო დაიპყრა ქვეყანა ერან-თურანის ზომია,
სხვათა მეფეთა ვეზირნი ნიადაგ გვერდსა სხდომია,
და ეს თვით მარტო იქს ყველასა — ტკბების, თუ გინდა მწყრომია.
- 20 ბევრია მეფეთ ამბავი, არ გათავდების მბობითა,
ანუშრევანის ამბავი მასმია არაკობითა,
ზოგნი იბრძვიან, არიან ნიადაგ რაზმთა წყობითა,
და ზოგნი გლახათა მისცემენ, სხედან ღვთის მოშიშობითა.
- 21 ამა სოფლისა იმედი რად გაქვს, ეს გამიკვირდების,
ესოდენ დიდთა მეფეთა ლაწვნი არავის სჭვირდების,
მოსულა იგი სიკვდილი, რომ არც სხვათ დაუძვირდების,
და თუ არა სჭირდეს სიმოკლე, ვინ იცის თუ რად ღირდების!

- 22 მე სოფლისა სამღურავი კვლავცა ბევრჯელ მომსმენია,
მაგრამ არ ვიციტ, თუ ღმერთსა ჩვენთვის რა მოუსმენია:
ადამ დაჰკარგა სამოთხე, გვერც ახლდა კართ გამხმენია,
და ეშმაკმან უთხრა სიტყვანი ცნობითა გარდამხმენია.
- 23 აწ იგი მკვიდრი მამული კვლავ მოიგების ამითა:
გლახათა მისცე, მშვიერი ბეგრი გააძლო ჭამითა,
ვირ ცოცხალ იყო, ევედრო ღმერთსა ყოვლისა წამითა,
და გემართებს ვიშოვნოთ სამოთხე ხვეწნით დღისით და ღამითა.
- 24 ამ სოფლითა იშოვების უკვდავება სამოთხისა,
განქარდების მაშინდელი ჭამა ბოროტისა ხისა,
სირცხვილიცა დაიმაღვის ვერ მცნებისა შენახისა,
და მოიშლების ეშმაკისა მოდგმა ჩვენთვის მუნ მახისა!
- 25 ჩვენთა ცოდვათა პასუხსა ღმერთი არ გვიზამს ცხოველი,
ადამს შეუნდო მოცთომა, ჩვენცა ძენი ვართ ყოველი,
ეშმაკს ნუ მიგვცემს—ესეა მართ ჩვენი შესათხოველი,
და მრავლის ავისა მოქმედი, მეც მოწყალებას მოველი.

II. აჰა ტარიელის ძის სარიდან ხელმწიფის ზვილის, ომა- ინ ჭაბუჯის, ცხოვრება და ამბავი სიჰრისა ჟამსა

- 26 ტარიელის ძე უკადრი დაჯდა ხელმწიფე ბრძნობილი,
მამის მამისა სახელი იყო სარიდან ხმობილი,
პირველად ლალი, ამაყი და მერმე წყნარი, ღმობილი,
და მის ქვეყანისა ვინმეც ნახის, რაც საქმე დასაგმობილი?
- 27 მას ედგა ცოლი მნათობი, ასული ავთანდილისა,
მჯობი ყოველთა კეკლუცთა ნახვა მისისა ჩრდილისა ა,
ღვთისა მოშიში, მოწყალე, სულთ ჩამდგმო დაბნედილისა,
და მისგან იქნების გამოხსნა სამუდმოდ წაწყმენდილისა.
- 28 მისსა მაქებსა ბრძენსაცა გული ზღვად დაენთქამება,
ვით მზისა სხივთა საჭვრეტლად თვალთ არ შეედგამება,
მისთა შორამყოფთა სამისოდ დაუცთ თავისა წამება,
და იტყვონ: დღე სიკვდილისა ოქროთ არ მოიქრთამება.

- 29 პირველად თავსა ვაბრალე, ვინ ვიქ ამისა წერასა,
 მაგრამ ვერ მორჩეს შობილი, თავის ბედსა და წერასა,
 კვლავ ვამჯობინე ამისი დაწერა დაუწერასა,
 და მით რომე, გულსა ედების ცეცხლი, ვით შავსა წერასა.
- 30 შეამკეს წესი სამეფო უმჯობედ პირვანდელისა,
 იყვის კარ-გახსნით ყოვლთათვის შოგება საწადელისა,
 არ გაითვალის მეფემან გაცემა გუშინდელისა,
 და ლხინი და ლართა ბოძება ვით ითქმის მაშინდელისა!
- 31 გადიდდა მეტად ხელმწიფე მორჭმითა აღმატებული,
 სხვაც დაიჭირა სამეფო ინდოეთს მომატებული,
 მამისა მსგავსი ძალ-გულად თვით მარტო განმარტებული,
 და არ ძალმიც სულ თქმა, რაც მათთვის ქება მაქვს გამეტებული.
- 32 ათვან მოკაზმა მეფემან სახლი, სრა, დარბაზებია,
 შიგნით ხელწმინდად ნახატი, გარ ოქროს გუმბაზებია,
 თლილის ქვით ციხე-ქალაქი და კოშკი ზედა-ზებია
 და მისსა მნახავს დაუშრტის გულს ცეცხლი ანაგზებია.
- 33 ქვეშაფენლად სტავრა იყო, ჩათმა ოქროდ მოქსოვილი,
 მის ჟამისა სიკეთისა ვინცა ნახა მახსოვილი,
 მუტრიბთა და მომღერალთა ხმები ერთად გაქსოვილი,
 და მაშინ არსად არ გესმოდეს გლახაკთაგან მოთხოვილი.
- 34 სასახლეთ შუა ადგილი სამ-სამის დღისა სავალი,
 ყოვლთა თვით ჰქონდის საჭურჭლე, არსიფ უნდოდა სავალი,
 მხეცთა, ნადირთა, ფრინველთა ხმა იყო გარდასავალი,
 და აღმოსავლეთი ხელთ ჰქონდა, მონებდა სრულ დასავალი.
- 35 მართ ერთი ზვე ერთად დაყვეს შემსგავსებით ჟამთა, დროსა,
 ხელმწიფისა კარს ნახვედი მარგალიტსა დანაგროვსა,
 ცხენსა ჯოგად მოასხმიდეს გასაცემლად ხრო-და-ხროსა,
 და სხვას მისცემდეს, არ კიოხვიდეს: ეგ იშოვნე, ნეტარ, როსა?
- 36 ერთსა თვესა შეამკიან მოედანი კარვებითა,
 ორს ფარსანგსა მოხვივიან ატლასისა ფარდებითა,
 მეფე იყო გამცემლად არ ცუდისა ქადებითა,
 და ხორციელი ვით იქმოდა, თუ არ ღვთისა განგებითა!

- 37 ათგანვე სახლთა ათასნი პირმთვარე იმყოფებოდა,
კვლავ მოასხიან მნათობნი, აროდეს იმყოფებოდა,
ათასი მუდამ თან ახლდის, მათგან არ იმყოფებოდა;
და მისთა მტერთა და ორგულთა ჟამი არ იმყოფებოდა.
- 38 ბალთა სიკეთე ვით გკადრო, ან სურნელების სულია!
შუა ვარდთა და ნარგიზთა ალვის ხე ამოსულია,
ზამთარ და ზაფხულ ნიადაგ ყვავეილი გამოსულია,
და ვინცა შევიდის, ნებითა არ იქნის წამოსულია.
- 39 წელიწდისა ერთსა თვესა ნადირობა მიხვდებოდა,
ათსა თვესა სასახლესა ჟამთა-ჟამად იქნებოდა,
ერთსა თვესა მოედანსა ტურფის კარვით იდგებოდა,
და ესე ასე ყოვლი საქმე ამ წესითა რიგდებოდა.
- 40 ესოდენსა სიხარულსა ერთი ჰქონდა საჩივარი:
ძე არ ყვანდათ, ვაჟი იყო, გულსა სჭირდათ სატკივარი,
იტყოდეს, თუ: „რა ვყოთ, ანუ რა ვქნათ, საქმის საძივარი?
და შევებვეწნეთ სახიერსა, ჩვენი მხსნელი იგივე არი“.
- 41 მოიღეს მათი, დიდება ღმერთსა შესწირეს პირითა:
„მოსამართლეო, დაგვიხსენ უსაზომოსა ჭირითა,
შენ იცი გულის ნადები, ნუ ამოგვაგდებ ძირითა,
და წყალობა შენი უხვია, არაოდეს ხარ ძვირითა“.
- 42 მას ღამესა ძილსა შიგან მეფემ ნახა მოჩვენება,
მას ახარა ანგელოზმან, უთხრა: „იქნა შენი ნება,
ალექმა დადევ ბოროტისა, გმართებს ჩემი გაგონება,
და მან დაგვიხსნა ჭირისაგან, ვისცა ძალუც განკურნება“.
- 43 შვილი მოგხვდების კეთილსა ეტლზედან დაბადებულნი,
ყოველსა ზედან საღვთოსა წესზედან გასწავლებულნი,
თქვენ იყვნეთ მისის ნახვითა ნიადაგ გახარებულნი,
და იგი შეიქნას ყოველთა მეფეთა აღმატებულნი“.
- 44 გაედვიძა, ცოლსა უთხრა, ორნივე ღმერთსა ადიდებდეს,
იმ ჟამითგან დაჯერებით იყვნეს, იმედს დაიდებდეს,
გასაცემლად სალარონი ყველგან კართა გაიღებდეს,
და ვინ დასთვლიდა საქონელსა, რომ გლახაკნი წაიღებდეს!

- 45 ჟამი იქმნა განგებითა, დაორსულდა დედოფალო,
ზარი გახდა, მოიწვიეს ყოვლნი სხვაგან ნამყოფალო,
მუნ მოვიდნენ, დაუტევეს თავთავისი სამყოფალი.
და ვეჭვ, არ დარჩა უმოვებლად მუნ ხანისა დამყოფალი.
- 46 ვით ვთქვა ლაშქართ გახარება, დაიბადა რა ჟამს ვაჟი,
სიხარულით დაღებოდა სიბი ქვა და სალი კაჟი.
მეფე ბრძანებს: „ამოვკვეთოთ ასაღებად ყოვლგნით ბაჟი!“
და მთელსა ლალსა გასცემდიან, არვის უნდის დანბაჟი.
- 47 ორმოც დღესა ლხინი იყო, საჩუქრისა არ მოწყენა,
შორს გზისანი გაისტუმრა, სხვანი იქვე დააყენა,
მერმე კიდევ საბოძვარი ზოგთ უკანაც გაუყენა,
და მაშინდელმან მათმან ლხინმან მტერსა თვალი დაუყენა.
- 48 ვაჟსა სახელი დაარქვეს ომან გვარისეულად,
ვით იზრდებოდა, რა გკადრო, ან რა გვარ ყოფაქცეულად?
პირი მზესავით შვენებით, ტანი ალვისა ხეულად,
და ხუთის წლისასა ვერ მორჩის აბჯარი გაუხეველად.
- 49 ესე ასრე მოიზარდა, მოუმატეს ლხინსა ლხინი,
მათსა გულსა გაივლიდა რამცა საქმე მოსაწყინი!
ერთგულ-ქმნილთა მოუვიდათ საქმე კეთილ მოსავლინი,
და მათთა მტერთა დაემართა მეტის-მეტი შესაშინი.
- 50 გაიზარდა, არვინ ჰგვანდა შვენებითა, არცა ტანად,
მისთა შუქთა მზისა შუქი თან არ ჰქონდის მოსატანად,
გასაცემლად მოლარენი იყვნეს კარგის მოსატანად,
და ყოვლი მსმელი მას წინაშე იქმნის ორთა გასატანად.
- 51 ჰკვიანი და გონიერი მართ მამაცად გმირთა გმირი,
მისგან სიტყვა არვის ესმა არაოდეს გულსაგმირი,
ვინცა ნახის მას წინაშე რაც რამ ფერი დასაგმირი!
და მისსა ლახტსა სიმძიმითა სხვათა ხელი ვერსა გმირი.
- 52 ყოვლის კაცისა მოყვარე, სიწყნარე ჰქონდის ბრძენისა,
უცხოს კაცთაგან სიამე ჰქონდის ამბისა სმენისა,
უხე-უშურველი, გამცემი, ტურფა, უებრო ენისა,
და მისსა მნახავსა დავიწყდის ჰირი ყოვლისა სენისა.

- 53 ყოვლის ფერით შემკობილი თვალ-ტანად და ძალად, გულად, მესროლნი და მობურთაღნი მასთან არ ჩნდა სავარგულად, ტანი მისი ემსგავსების სარო იყოს დანერგულად, და შორით ნახვად წამოსულნი, ზოგნი იქნის დაკარგულად.
- 54 მეფესა და დედოფალსა დიდი ჰქონდათ სიყვარული, რა ნახიან, მოემატის გულსა მათსა სიხარული, ბროლ-სადაფსა აშვენებდის გამჭვირვალე ლალი სრული, და მისსა მჭვრეტსა არაოდეს მოუვიდის თვალთა რული.
- 55 დრო მოვიდა, მოედანსა როს კარავი დაიდგმოდის, თავადთა და დიდებულთა ყოშუმი და რაზმი მოდის, ხატაურთა ოთაღთაგან ბიჯი აღარ წაიდგმოდის, და ცემა იყო ქოს-ტაბლაკთა და მუტრიბთა ხმა ისმოდის.
- 56 ხშირად იხმობდის თავადთა, მაგრამ უფროვე კარავთა, ერთობით უსხდის ტახტზედა სულ ოქრო გარდნაკარავთა.. გარდაფენდიან მძიმესა ოქსინო შენაკარავთა. და მეფე ბრძანებდა: „შეგმატო, ვინ ლხინსა მოიმკარავთა“.
- 57 შვილსა შვიდასნი თავადნი თვითოს მხარს დაუსხდებოდა, თვით გარე-მდეგთა ლაშქართა რიცხვი არ შეიგებოდა, ოქროს სარტყლითა მონანი მრავალნი წამოდგებოდა, და ვერ მნახავთაგან სურვილით იგი დღე ინატრებოდა.
- 58 ომაინ მივა წვეული, მანდატურნი დგეს გარესა, თავადნი ტახტით ჩამოხდეს, რა მისვლა იქმიარესა, თაყვანი სცეს და უკუდგეს კარვისა ერთსა მხარესა, და თქვეს, თუ: „ტარიელს ესე სჯობს!“ სხვას ვისმცა შეადარესა!
- 59 მუნვე დასხდომა უბრძანა პირითა მოცინარითა, თვით მეფის მარჯვნით გარდახდა ქცევეითა რათმე წყნარითა, ვით მთვარე მზისა გავსილი მჭვრეტელთა სალხინარით ა; და მამა ჰკითხევდა ამბავსა ტკბილითა საუბარითა.
- 60 მაშინ ქვეყანა შეენოდა, ვით ცანი ვარსკვლავისაგან; ყოვლნი ომაინს უჭვრეტდეს, უნათლე იყო მზისაგან; გამოსულიყო ნაყოფი მის კეთილისა ხისაგან, და სურნელის სულსა აღენდა ყვავილი სამოთხისაგან.

- 61 ჰამა შეიქნა, მოიღეს, — ქება ვით ითქმის ენითა! —
 ლალ-იაგუნდის ჯამები ოქროსა დასადგენითა,
 ბროლი და ჰიქა ღვინისა არ დასცხრა მოსადენითა.
 და მეფე ბრძანებდა: „თავადნო, ლხინს კარგა ეცადენითა!“
- 62 გათავისმსმელდა ომაინ, მჭვრეტელთა სასურველია,
 თან აიტანა სპათაგან თავადნი ინდოელია,
 ხელმწიფის წინა დაღვედენ, დაფიცხდეს ჩანგთა მკვრელია.
 და ხელ-გასაცემლად საჭურჭლე ძეს ქვეყნის მოსარწყველია!
- 63 იმ დღის მნახავსა საქებრად მეტობა უნდა ენისა:
 მოდგიან გობი ოქროსი თვითოსთვის შესასმელისა;
 მკვრელთაგან იყო საკრავი ხმა ტკბილად მოსასმენისა,
 და ყოვლენით შეიქნა სიმღერა, მსხდომთა არ მოსაწყენისა.
- 64 კარავთა გარეთ გამოვა ომაინ სასერნებელად,
 ლაშქართა თვალი მოავლო მათ ჰირთა საკურნებელად,
 მან კაცი ნახა მოწყენით გულისა ნამტკივნებელად,
 და უბრძანა, მონა მოიხმო მის ყმისა საჩვენებელად.
- 65 შორით შეხედა, მან ნახა კაცი ვინმე ფერნამკრთალი,
 დაყრით დგა და ეტყობოდა ლაწვთა ცრემლის ნაწვეთალი,
 ლაშქართაგან ვერა იცნა, აზრი ექნა მას მართალი:
 და განგებითა იგი მოვა, რა არს ღვთისა სამართალი!
- 66 უბრძანა, თუ: „წადი, ნახე, და ადგილი ისწავლენი,
 ვრ წესია ამ ქვეყანას კაცსა სჭირდეს მოსაწყენი,
 ხვალ მოვიდეს, მან მიამბოს, მას გულს სჭირდეს რაცა სენი,
 და ღმერთსა უნდეს, მოუღბინო მე მას ადრე მოსალხენი“.
- 67 კაცნი მობრუნდეს მეფისა ომაინისთვის მხმობელი,
 იგი მობრუნდა, შევიდა, ვითა მზე მანათობელი,
 მისთა მხეველთა ლხინი-და, ვერ მჭვრეტთა მანათობელი,
 და ვინცა გამოჩნდეს იმისი ღვინითა დამათრობელი?
- 68 დილითგან სხვასა დილამდის მართ ერთად იყვნენ მსხდომია;
 ახალგაზრდასა ომაინს წინ ვერვინ დანამდგომია,
 იგი ეგრე ჯდა, თუ ჰგვანდა ერთისა შენასომია,
 და სხვანი მონათა გაიხვნეს ფერხზედ ველარა მდგომია.

- 69 იგი აღდა, მუნ მყოფელთა თვალთა სჭირდა მისი მზერა,
წესი არის: დააზრდილებს, მოეფაროს გორას მზე რა.
აიყარნეს წამოსავლად, მეტსა სმასა შეეჯერა,
და ყოვლგნით კერძო დაესრულნეს სიმღერით და ჩანგთა მღერა.
- 70 შინა მოვიდა იგი მზებრ, მართ აღგომილი ლხინითა,
წინ მოეკებნენ მონანი ხელ-დაღებულნი ინითა,
ბროლისა ელვა კრთებოდა ვარდთაგან მინაცინიითა.
და კვლავ ლხინად დაჯდა შვენებით არმჭვრეტთა მოსაწყინითა.
- 71 მასვე მონასა უბრძანა, რომე პირველ დაებარა:
„წადი, იგი მოყმე ნახე, ვინ შუქთა ფენს მზეებარა,
უთხარ: ვიცი, შეგეტყობის გული ჭირსა დაება რა.
და მოდი, მითხარ, ნუ თუ გარგო, ვნახოთ ღვთისა განგება რა.“
- 72 კვლავცა უთხრა: მოგიქარვებს სევდა, ანუ რაცა გჭირსა,
მას თვალნი აქვს ყოვლსა ზედა, მოხმარება დია სჭირსა“.
მან მონასა შემოხედა, გვანდა საქმე განაჭირსა—
და „წადი, ჰკადრე: ვერვინ მარგებს, უკეთ ვიცნობ ჩემსა ჭირსა.“
- 73 მე რას მაქნევს მიფე თქვენი, ან სიტყვასა რად მაცთუნებს?
მჭუნვარისა კაცის ნახვა მხიარულსა დააქმუნებს.
რადლა ვარგა სანახავად, ვისცა ჭირი იძაბუნებს?
და უსიკვდილოდ არ წამოვალ, ცუდად ნურცა მოგაბრუნებს“.
- 74 მოვიდა, ჰკადრა მონამან მის ყმისა ნაუბარია.
ომანი გაწყრა მისისა არ-მისვლის შემტყობარია,
ბრძანა, თუ: „კაცთა გაუსევე, ვით ვიყო დამთმობარია?
და მაგრამ პირველად სიჩქარე ბრძინთაგან ნაგმობარია“.
- 75 ბრძანა: „წავალ, თვით მე ვნახავ, რა გინდ რა ვინ დამიზრახოს,
წესი არის, კითხვა უნდა უცხოს, არ თუ გაენახოს,
მან მიაბოს, რაცა იცის, რა მივიდე, ახლოს მნახოს,
და ვით იქნების, მე ვკითხვედე და საუბრად არ მიზრახოს!“
- 76 იგი მივიდა, გარდახდა სახლსა უცხოსა ყმისასა,
გამოეგება ღარიბი, მთვარე ჰგავს შუქ ნამტყვისასა,
ორთავე ერთად შვენება ნათელსა სჯობდა მზისასა,
და მათ ვერვინ ედარებოდა, ვით ბნელსა ჟამი ღლისასა.

- 77 გვერდსა დაისვჳ, დაუწყო მას ამო საუბარია,
უთხრა, თუ: „ძმავ, ვინა ხარ, ან ვისთა ტომთა გვარია?
ვარდსა აჩნია მზისაგან მოშორებებისა დარია.
და შენ იაგუნდი რამ შეგქნა, აწ ასრე ფერ-მიმხდარია“?!
- 78 მოახსენა: „ხელმწიფეო, ხარ მეტადცა გონიერი,
საქმე ჩემი გრძელი არის და თქმად არა ჟამიერი;
ნუმცა მკითხავ, ვერცა ვიტყვი, დაგაფიცო სახიერი,
და მამწონს თქვენი პატრონობა, ხელმწიფური საქციერი“.
- 79 უთხრა, თუ: „ძმავ, არ მამწონს მაგ საუბართა თქმულობა,
რად მოიხმარე ჩემზედა გულისა უცხოურობა?
ჩვენი წესია, ხელთა გვაქვს კარგთ კაცთა მოყვარულობა,
და დღეითგან ძმა ხარ, შენია ეს ჩემი სრულ მორკმულობა“.
- 80 აღგა, ყელსა მოეხვია, მათ აკოცეს ერთმან-ერთსა,
ატირდა და აატირა, გული ჰგვანდა განერთსა,
ჰკადრა: „წვრილად მოგახსენო, რადგან სწადდა ესე ღმერთსა“ -
და იგი ვაჟი შეუყვარდათ მათ ლაშქართა ხელი-ერთსა.
- 81 „აწ ვიკადრო ყველა წვრილად ჩემ თავისა გარდასრული,
რადგან ღმერთმან სამსახურად მე ჩამიდგა თქვენგან სული,
ვინ გვარი ვარ, ან სით მოვალ, ანუ რად ვარ ფერწასული,
და სიცოცხლესა მოვეშორე უიმედოდ წამოსული.
- 82 ზღვათა მეფისა შვილი ვარ, უბედო, გამწარებული,
წელი სამია სამყოფსა და მეფის მოშორებული,
მე დედ-მამანი დავყარე მართ ჩემგან გაჯავრებული,
და ასრე ობლად და ღარიბად ვარ ცუდად სადმე რებული.
- 83 აჰა, თუ გინდა ამბავი მართ: ჩემგან დანაყბედია,
ყველაი წვრილად ვიკადრო, მაღალი ღმერთი მხედია;
მე სანადიროდ გამოველ, ზღვის პირსა დიდი ქედია.
და მას დღეს დაბნელდა ნათელი, გაშავდა ჩემი ბედია!
- 84 შორით ვნახე ზღვასა შიგან მომავალი ცოტა რამე,
გამიკვირდა, უცხო იყო, დავინახე იგი რა მე;
მენავეთა მოსასხმელად კაცსა უთხარ გამოყრა მე;
და „წადით, ფიცხლავ შემიტყევით, რა გზანი გიც და ნახ რამე?“

- 85 მენავეთა უყურებდი, ნავი ფიცხლავ გაათრინეს,
მილიოდეს მოჭირვებით, თუმცა არად შეირცხვინეს;
კაცი იწვა ფიცარზედა, მისი პოვნა არ იწყინეს,
და მოიყვანეს დაბნედილი, ჩემსა წინა მოაწვინეს.
- 86 პური ვაჭამეთ, მობრუნდა მორჩა, მოედგა სულობა,
ამბავი ვკითხეთ, ყოფა თქვა თავისი მან მისრულობა,
ჩრდილოეთისა ქალაქთა სავაჭროდ წამოსულობა,
და „ნავი გაგვისქდა, დაგვეცა უფსკრულსა დაკარგულობა“.
- 87 მოვიყვანე ჩემსა წინა, უთხარ: „თქვიო, რაცა იცი
მითხრა: «დია მოგახსენო, მაგრამ გკადრო პირველ ფიცრ,
რაცა მე ვსთქვა, მართალია. სიტყვა ჩემგან დანამტკიცვი,
და მისრეთისა შორს მყოფელმან, ხამს, თუ გულსა დანა ვიცი!»
- 88 მე ვით გკადრო, თუ რა ამბო ხელმწიფისა სიკეთისა!
სიდიდე და მორჭმულობა სხვას ვის ძალუც ეგეთისა?!
უთხარით, თუ: საპატრონო ჩვენ უფრო გვაქვს მისრეთისა.
და არ უკვირდა საქმე ჩვენი, მასთან რამცა ეგეთისა.

III. აჲა ჴლვათა მფვის ჴვილისაგან ომანთან მისრეთის მფვის ძალის აჲვის მბოგა

- 89 მისი ნათქვამი ქებანი საამბობელად ძნელია,
თქვა: «ძე არა ჰყავს მეფესა ცეცხლი სწავს მით არ ნელია,
ერთი ქალი ჰყავს, მასთანა მზის შუქი საწუნელია,
და მისგან მრავალთა შექნია გულსა წვა დაუნელია.
- 90 იგი ხელმწიფობს, მისრეთი მამასა მიუცემია,
პირის-პირ ვერვინ ვერ ნახავს, ან ხმა ვის გაუცემია!
ღმერთსა ვიმოწმებ: მზეს ზედა მას ჟამი დაუცემია,
და შორით მონობენ, დღითი დღე იქნების გასაცემია.»
- 91 მის ქალისა საქებარად მან იხმარა ენა მეტად,
გულსა მეცა, გავეშმაგე, მასვე წამსა გავხე რეტად,
ვთქვი: მოკვდეო, არა მგამა, თუ არ ვიყო მისად მჭვრეტად,
და ვერა ვირგე, შუქი მისი ჯერაც მადგა გულსა სვეტად.

- 92 მეფესა ვკადრე: „ეცადე აწ ჩემსა რასმე რეგებასა,
ნუ თუ მიშოვნო იგი მზე, დამხსნა ცეცხლისა დებჳსა“.
ებრძანა: „ეგე არ ძალმიც, ვერ გიზამ იმედებასა,
და ერთი ქალი ჰყავს სამეფოდ, არ გვიზმენ დანებებასა.“
- 93 საწოლს ვიყავ, მომივიდა მართ ამბავი მეტად ავი;
ფიცხლავ კაცი გავაპარე, მოვიკაზმე სამი ნავი,
საჭურჭლითა გარდაეავსენ, ჩავსხი კარგი სანახავი,
და ყოვლიფერი სახელმწიფო — საყური და გინდა ტყავი.
- 94 იგი კაცი გავიტანე, რომე ზღვაში მე მეპოვნა,
იმედი თქვა, ნურა გავვა, მე მაქვს გზისა კარგი ხსოვნა.
ფიცხლავ წაველ სეველიანი, კირმან ვითცა დამაყოვნა!
და მონებიცა დავარჩივე, მაგრამ ბედმან არ მითოვნა.
- 95 ყოვლით კარგა ავემზადე, საქონლით და მონებითა,
მენავეთა ბევრი მივეც, დავამდიდრე ქონებითა.
ერთსა წელსა ზღვაში ვიყავ სეველითა და ღონებითა,
და მისრეთს ვიყავ, მომემატა ცეცხლი მისის გონებითა.
- 96 მას კაცსა უთხარ: „რა გემართებს, იყავ საქმისა რჩევეითა“.
მან მითხრა: „სული თქვენგნით მითქს, ზღვად დანთქმულ
ვიყავ მე ვითა,
მეფეთ სიდიდე თქვენც ნახოთ, ნუ დაიჯერებთ თქმევეითა,
და ქალი ქვეყანას შუქსა ფენს, მაგრამ ზეცას ზის. მზე ვითა“.
- 97 ხელმწიფისა კარსა მიველ, გამიკვირდა საქციელზ,
ბუკისა და ქოსისაგან ხმა ისმოდა სატკრციელი,
მანდატურთა შიშისაგან ვინ წადგების ხორციელი?
და ვთქვი: „ქვეყნისას არა გვანან, ჩამოსულა თუ ციელი“.
- 98 ორსა თვესა გარს უარე, ვერ შეუველ ვერსით ვერა,
ცხენოსანთა სიმრავლესა მთა და ბარი მოემტვერა,
მე ვჯერჯიყავ სადმე მათი შორით შუქი მომეზვერა.
და ვერას მივხვდი დაბნედილი, მექნა, ან რა მამეწვერა?
- 99 ვერვის მივხვდი მე ესეთსა, კითხვა რამე გამებედა,
ქალაქს ჩაველ, ღარი გავხსენ, არცა ვინ ზედ დამიხედა!
ვეძებდი, თუ კაცი მეძმო, ან დიაცი ვინმე მედა,
და არვინა ჩნდა ჩემი შემწე, თურმე ბედმა არ მიბედა!

- 100 დღესა ერთსა მოქალაქე კაცი მოდგა, ვეუცხოვე, ფიცხლავ ავღიგ, დავიწვიე: განალამცა შემეპოვე“, რაცა მკითხა, ყველა უთხარ, უთავმდაბლე, ვესათნოვე, და ზღვათა შიგან სიარული, რად წამოველ, რასთვის მოვე.
- 101 გავემზადე მის ქვეყნისა მე ამბავთა საკითხველად, მართ იგიცა დამიწყნარდა ყოვლისავე სამბობელად, მითხრა: „მეფედ ქალი არის კაცთ თვალისა უნახველად, და ცხრასა კარსა მხეველნი სცვენ, ათს-ხადუმნი დგანან მცველად.
- 102 მისი მეფობა მამისგან აწ ამას დანებებია, წიგნად გამოვა ბრძანება, რაც რამე მონებებია, მიღმა პასუხსა ვინ ჰკადრებს, აროდეს მოხსენებია! და სხვანი მეფენი სიდიდით მართ ვერვინ შესდარებია.
- 103 სხვა რა გითხრა აქაური, ანუ ჩემგან რა გერგების? ხორციელი კაცთა ტომი სიახლოვეს ვერ წადგების, ერთს თვეშიგან მამა ნახავს, ფერხზე ჰრც მას აუღდების, და მზისა შუქი მის წინაშე ნათლად არად გამოჩნდების.
- 104 ყოვლს საქმესა შინაურსა, მას მხეველნი მსახურებენ, მოახლისა სიმრავლისა რიცხვით ვერას შეიგებენ, წიგნის წიგნით შორიდაღმე კაცს საქმესა დაუდებენ, და არა თურმე სამსახურად, თავს სიკვდილად გარდუღებენ.
- 105 ექვს თვეში ერთხელ გამოვა გარეგან სალოცავეებსა, ხუთის დღის წინათ ყოველგნით გზას იქმენ დანაცავეებსა; უნდა, რომ კაცი არსად ჩნდეს ქალაქსა, არცა ნავეებსა, და თუ საღმე ნახვენ მხეველნი, ფიცხლავ დასჭრიან თავებსა.
- 106 ოთხი ათასი მხეველი წინ ჯოხიანი მძლომია, თუ კაცსა ნახვენ მათთანა, გაუჭირდების ომია, თან მიმყოლელთა სიმრავლე, ვინ იცის, თუ რა ზომია! და ლოცვა გათავდეს, მიბრუნდნენ, ლაშქარი შორეს მდგომია.
- 107 კაცის თვალი მათ ვერ ნახავს, არც იგინი გაიცდიან, ორს ფარსანგსა ხადუმნიცა მხეველთ წინა მიუდგიან. მეფემან და სრულ ლაშქართა რაც ქალს სწადდის, იგი ყვიან, და ხული ვისლა შერჩებოდა, სამსახური ექნა გვიან!

- 108 ამა ქალაქთა უფროსი ერთი ქალია ქალისა,
თანაშეზრდილი მის მზისა, არ რამე ფერ-ნამქრალისა,
პირმოხვეული ჩამოვა მთვარე, მზის ნაშუქალისა,
და მისის შიშითა ვის ძალუც მოპარვან საქონელისა?“
- 109 ესე მესმა, დაველონე, ჭირი უფრო გამიჭირდა,
მე ვიწოდი, თორემ საქმე ჩემი არვის არ უკვირდა;
ლარი გავეც ადვილ ფასად, რომელიცა ძვირად ღირდა.
და გულსა ბნელსა არაოდეს შუქი მჩისა არ იჩქირდა.
- 110 იგი კაცი გამეყარა, რომ მეპოვნა ფიცრით ზოვასა.
მარტო დავრჩი სევდიანი, გული მიზდა ცეცხლით წვასა;
დღე და ღამე გაუწყვეტად ვიძაოდი ვაგლავ, ვასა.
და ლარს მივცემდი მუნებურთა და ვკიახხავდი სხვადასხვასა.
- 111 არა მესმან არვისაგან სიტყვა ცეცხლთა დასავსები,
შორით ვნახე, მოუძლოდა ქალაქთ უფროსს ხალუმები;
დავარჩივე ყველა ტურფა, სტავრა მძიმე, ატლასები,
და მივართვი და თანა მივყევე, მეკონა, თუ ვესალმები.
- 112 იგი მთვარე აღარ დადგა, არცა რა თქვა საუბარი,
დამიმძიმდა, კვლავ დამიჭვნა გული ცეცხლთა ნადებარი,
ხალუმთ უთხრა: „თვით გაჰყიდოს, არ მაქლია სადებარი!“
და საქმე ვერსად ვერ გავიღე მე ღონისა საძებარი.
- 113 ორი წელი დამეყოვნა, დამეხარჯა რაცა მქონდა,
მონა ზოგი დამეხოცა, ზოგს წაასკლად გული ჰქონდა.
ვხედავდი, რომ სასაუბროდ მათ ვერავინ ვერ შესწონდა.
და გული მკვდარი სევდისაგან კვლავ უფროვე დამიღონდა.
- 114 ბალი იყო ტურფა რამე, წაველ ვარდთა სანახავად,
მარტო ვიყავ, სევდიანი ვჯე სოჯლისა საძრახავად,
მუნ ტირილი მომეწყინა, გავხე სულთქმა სანახავად.
და მე სიკვდილსა მივსწურვოდი სულთა კბილით შემნახავად.
- 115 ნატირებსა, სევდიანსა მიმეძინა ვარდთა ძირსა,
კაცი ვინმე მომდგომოდა ბედისაგან განაწირსა,
შევბრალოდი,—კარგსა კაცსა უოვლი საქმე კარგა სჭირსა—
და გამაღვიძა: რად მოკვდები, რად მისცემო თავსა ჭირსა?

- 116 სასაუბროდ არ მიმიშვა, მან შემატყო გულსა სევდა,
თავის სახლად წამიყვანა, სად ბულბული ვარდთა სცევდა-
ყველა წვრილად გავიგონე, რასაც იგი მე მკითხევდა,
და მეტის-მეტად შევებრალოდი, ჩემი ცეცხლი მასაც სწვევდა!
- 117 მითხრა: გეტყობის, ხარ ვინმე, ძმაო, კარვისა გვარისა,
ღმერთს იამების შეწევნა კაცისა გულმტკივარისა,
მაგრამ ცუდია ყბედობა გრძელისა საჩივარისა,
და შენ მოგცემია საქმობა საქმისა დაუგვარისა.
- 118 მას მზესთანა სახსენებლად არ იქნების კაცთა ტომი,
არვინ იცის, რასათვის სჭირს, ვერვინ არის მინახდომი,
კაცთ სახელი არა ითქმის, დიაცნია წინ წამდგომნი,
და დამიჯერე, მოითმინე წვანი გჭირან თუ რა ზომი.
- 119 აწ მიბრუნდი, ნუ წაახდენ ვაჟობისა ჟამთა, დროსა,
ნუ გგონია, ეგ სირცხვილად დაგედების შენ აროსა;
ვიცი, რომე ვერას ირგებ, ცუდად იდენ ცრემლთ წყაროსა,
და თუ მიხვიდე, გაანათლებ კვლავ მამისა სამყაროსა.
- 120 რა ესე მესმა, შევიქენ მე გულსა ლახვარხებული,
მობრუნდა ჩემთვის ღვთისაგან ბორბალი გარისხებული,
ზარი გამიხდა, დამეცა ვით მეხი გამეხებული,
და დავეცი, დავბნდი უსულოდ, ვით მკვდარი დანაცრებული.
- 121 კვლავცა მითხრა: მხატვარი ვარ, ყოვლისფერის დამხატველი,
მე მეფეთა დიდგვარისა მორჭმულობით საკვირველი,
მეცა მჭირდა ეგე სენი, ცრემლით მერწყო მთა და ველი,
და ვიცოდი, რომ ვერ ვირგებდი, თავსა უთხარ მოსაწვრთნელი.
- 122 ერთხელ ვნახე იგი მთვარე შორით ლოცვას გამოსულოი,
გვანდა, კირჩხიბს შენაჯდომი მზეა მალრიბს ამოსულა,
მკვდარსა მისი აღადგენდა, თუ ეყნოსოს, ამო სული,
და დაბნედასა მივეწურე, ძლივლა ვიყავ წამოსული.
- 123 სახე დავხატე მე მისი აჩრდილთა მიმსგავსებითა,
თვარ ვით იქმნების მისებრივ კაცთაგან ხელოვნებითა!
აწ იმა დლითგან ამისგან ვარ პატიჟთ მოთმინებითა,
და ამას ვნახავ და გავხდები ყოვლთ ჭირთა განკურნებითა.

124 მოვასხენე: „რადგან ეგე შენ კაცი ხარ ბრძნად სწავლული,
დაგიჯერებ, დავბრუნდები, ვამე, სახელ დაკარგული!
ერთსა რასმე გეხვეწები, არ გეწყინოს ჩემგან თქმული:
და სახე მომეც ჭირთა თმენად იგი შენგან დახატული“.

125 ფიცით მითხრა: „სულიც გინდეს, არცა იგი დაგიჭირო,
ადგილი ჩნდეს მოხმარებად; შენთვის თავი გავიწირო,
მაგრამ ცულად ნუ მოკვდები, სჯობს წახვიდე, შენ კერძ ირო“.
და სახე მამცა, თქვა, თუ: „გული მეცა ბევრჯელ ავიტირო!“

126 მან სალაროს შემიყვანა — აიღეო, რაცა გინდა,
არა თქვა, თუ შენი ყოფნა სახლსა ჩემსა მე მომწყინდა.
ნუ თუ ღმერთმან მიგიყვანოს, მამა გაყრას ვით მოგთმინდა?
და უშენოსა მე ღლეითგან მზემან შუქი დამიბინდა!“

127 ოქრო ავიღე, ვაკოცე, მოვეხვიე იმა ყმასა,
ამიტირდა გულმდულარედ, ცრემლი ჰქონდა მასცა მზასა;
მოგვეხვივნეს, დაგვადუმნეს, — ნულარ იქთო მეტსა რასა,
და გამოვბრუნდი, ვავემზადე წამოსავლად ჩემსა გზასა.

128 სამსა ღლესა თან გამომყვა, მაგრამ სწვიდა ცეცხლთა დება,
მიკვირს, თუ რად შეუყვარდი, ანუ სჭირდა ჩემი ქება!
რაზომსაცა გავბრუნდები, კვლავ უნდოდის თანა ხლება.
და არ მოვეშვი, შევაქცივე, არა იყო მისი ნება.

129 ერთი წელია მივლია უგზონი, თუნდა გზიანი,
მე თქვენსა მოველ ქალაქსა, კარი დამიხვდა ღიანი;
შემიტკბეს, კარგა მომეპყრნეს, არ ღნახო მათი ზიანი!
და მაგრამ გაცუდღის საჭერეტლად ჩემთვის ვარდი და იანი“.

130 რა ომინ მოისმინა, მასთან მისვლა არ იმჩინა,
უთხრა: „ძმა ხარ ღლეის იქით“, — კოცნით ყელსა მოეხვივნა,
სიტყვა ჰკადრა საადგილო, სწადს თუ გული არ ატკივნა,
და „ნურა გავვა, რადგან მოხველ; ღმერთმან მტერი მოგიყივნა“.

131 ფიცხლავ წავიდა ხელმწიფეს წინაშე საამბობელად,
ტურტის ენითა უბნობდა მის ყმისა შესამკობელად:
„მოსულა ვინმე ჭაბუკი მნათობთა დამამბობელად“.
და მეფესა გულმან უქადა მართ მისთვის შესატკობელად.

SK 25295
2

- 132 ყველა წვრილად მოახსენა მისი თავსა გარდახდომა,
სიარული, ცრემლთა დენა, ეგზომ ჭირთა ცუდ-წახდომა.
ბრძანა: „ფიცხლავ მოიყვანეთ, კარგა გვმართებს ჩვენ დახდომა,
და ხელმწიფისა შვილი არის, შეჰფერდების ჩვენთან ჯდომა“.
- 133 რა მოვიდა, მეფე ადგა, ერთმანერთსა ესალამნეს,
სრულ ლაშქართა მოეწონა, მას ქებანი უმალ-მალნეს;
მეფე ტკბილად ეუბნების, სწადს, თუ გული დაუამნეს.
და მას დღე ლხინით გაიყარნეს, ჩანგთ მკვრელთანი შეალამნეს.
- 134 სარიდან უთხრა: „მიყვარხარ, მოწმად მყავს ზესთა ზენია“.
ვერავეინ სჯობდეს, შვენოდეს ფერმიხდით სინაზენია,
მაგრამ ომინ მხედველთა უებროდ ამაზრზენია.
და დედოფალი და ასული მოდგეს, საჭვრეტლად მზენია.
- 135 სამს დღეს სმა იყო, არა ჩნდა კაცთ სიმრავლისად კარი სად,
მერმე მოიღეს ფეშქაში სიმრავლე მიუმხდარისად;
ზღვათ მეფის შვილი მორჭმისა ჩვეული მსგავსად გვარისად,
და ზოგთა თქვეს სიტყვა საქებრად ომინს შესადარისად.
- 136 მუნით აღგნენ, წამოვიდნენ მოცინარნი, არ ჰირწბილნი,
მათ ორთავე გარდმოეღოთ მზისა შუქი ოთხი წილნი,
სხვათ მნათობთა აჯობებდა მიდგომილნი მათი ჩრდილნი,
და ერთად დასხდნენ, მოახსენეს საუბარი, სიტყვა-ტკბილნი..
- 137 ომინ ჰკითხა: „რა ვინდა, რა გაქვს წადილი გულისა?
ძებნა გწადიან საქმისა მის ერთხელ დაკარგულისა,
აწ გაგიშვია სურვილი მისგან გულს დანერგულისა?
და მითხარ, ხმარება წესია კაცის თავს-გარდაგულისა!“
- 138 მან უთხრა: „ჩემი მოლხენა წიგნსაცა არსად სწერია,
შენ რად გაგსაჯო ზედკრულმან,—სოფელი ჩემი მტერია!
მისრული საქმე წამსვლია ფერხთქვეშე, ვითა მტვერია.
და რასაცა მიზამ, შენ იცი! — სხვა სხვისა მეცნიერია!“
- 139 კაცი მოვიდა ომინს წინაშე მაწვევარია,
დედოფალს ეთქვა: „შორს მყოფთა გულსა გვაქს სატკივარია,
ჩვენცა გვიამბე მის ყმისა თქვენთანა საჩივარია,
და ვინ გიპოვნია, რა კაცი, ანუ ვის ტომთა გვარია?“

- 140 ფიცხლავ წავიდა ომაინ პირითა მოცინარითა.
დედოფალი ჯდა ელვითა მნათობთა მაწყინარითა,
გვერდსა იახლა ასული, მზებრ შუქთა ნათენარითა.
და მან გაახარა ამბითა მის ყმისა ნაუბარითა.
- 141 ძე გვერც უზის და იგინი მართ მზისა მსგზავსად შვენოდეს,
მოახსენებდა ამბავსა, რაცა მას მისგან სმენოდეს—
გზათა, სიგრძე და სასჯელი, ან რაცა მისგან სწყენოდეს.
და მათ უთხრეს: „სახე შენ სთხოვე, თუ მას აღარა ლხენოდეს?“
- 142 ომაინ ჰკადრა დედასა სიტყვითა მუნ წყნარებითა:
„მე იმა ყმისა სიკეთე, ნეტარ, რითა ვთქვა ქებითა?
აწ მე ვარ თქვენსა წინაშე საქმისა მოაჯებითა,
და ჩემი და მივცეთ, ვეჭვ, რომე იქნების ღვთის განგებითა“.
- 143 კვლავცა ჰკადრა: „მოგახსენო აწცა სიტყვა მე მართალი,
იმა ყმისა სიკეთისა მე ვერა ვთქვა ნათალი,
ჭირსა ცუდათ ნუ წაუზდენთ,—ღმერთსა უყვარს სამართალი!
და ვიცი, თქვენცა მოიწონოთ, როდეს ნახოთ მობურთალი“.
- 144 დედოფალმან მოახსენა შვილსა ყოვლის მეცნიერმა:
„შენი არის ხელმწიფობა, ვერ იხაროს შენმან მტერმა,
თქვენ გინდათ, და ჩვენცა მოგვწონს, შორით აქო ყოვლმან ერმა,
და მეფეს ვეტყვი, ესე საქმე ნუ მოშალოს სახიერმა“.
- 145 დედოფალმან მოახსენა მეფეს ძისა ნაუბარი,
მან ბრძანა, თუ: „მეცა ვიყავ აზრით რასმე შემტყობარი,
კარგად უთქვამს, დიდ გვარია, მერმე ბრძენთა საქებარი,
და ღია მივსცეთ, თვალთა მისთა დაშრტეს ცრემლთა საგუბარი“.
- 146 ომაინ მივა, ზღვათ მეფის შვილი წინ მოეგებისა,
უთხრა, თუ: „გითხრობ ამბავსა, შენგან არ შეიგებისა,
თუ ვერა ირგოს მიჯნურმან, ცუდად რად გარდიგებისა?
და კაცთ თურმე იგი მიხედების, რაც ცაში გარიგდებისა“.
- 147 წყალობად პოენა მე შენი ღვთისაგან გამდიდებია,
მოყვრობა გვინდა ჩვენ შენი, არ ცუდი ნაქადებია..
ასული მოგცა მეფემან, ვინ მზის შუქს დაჰქადებია,
და აწ მე მის მეტი არა მყავს ძმები და არცა დებია“.

148 რა მოისმინა, წინაშე მან მიწას დასდვა თავია,
ჰკადრა, თუ: „შენი სიკეთე ღვთისაგან განათავია,
მაგას ვით ვლირსვარ, მე ჭირნი ლხინს მექნას განართავია;
და შენის ბედითა ზღვათ მეფე კვლავ ვნახო წანართავია.

149 ღმერთმან მიყო წყალობითა, მამიყვანა თქვენსა წინა,
ჭირი ლხინად შემიცვალა, ავმან ბედმან დაიძინა,
აწე, რადგან მხიარული მე გამიშვი ჩემსა შინა“.
და სახე მისცა მის მთვარისა, მიკვირს — გაყრა მოითმინა!

IV. აჰა ომაინისაგან მისკით ხელმწიფის ძალის სახის ნახვა და გამიჯნურობა

150. მას ქალი უთხრეს: მნათობი კეკლუცთა უკეთესია,
თვით საქონელი ურიცხვი—გაცემა მათი წესია,
შინ მჭიარულად გაუშვეს, აქამდის სულ ნაკვნესია,
და ომაინ ჭმუნვას ჩავარდა, განგება რამე ზესია.

151. იგონებდა დღე და ღამე, ცეცხლი სწვიდა დაუშრეტად,
სახე ჰქონდა მისეული, მიწყვი იყო მისად მჭვრეტად,
—„მეფეს უთხრა, ვაჟ, თუ გაწყრეს, საქმე წახდეს მეტის მეტად?“
და ვერას მქნელი სევდისაგან გაშმაგდა და გახდა რეტად.

152. ომაინს ფერი ეცვალა ზაფრანის მსგავსი ლალისა,
მას ჰკლევდის საგონებელი მისრეთის მეფის ქალისა,
ნიადაგ სწვევდის სახმილი უებრო ცეცხლთა აღისა,
და მეფეს აცნობეს ამბავი გულისა გასამკრთალისა:

153 „ცოტა ხანია შექნილა ვარდი მეტად ფერშეცვლილი,
დაგვეკარგა მისთა მჭვრეტთა სიამოვნის სილიმილი,
არა ვიცით, უმძიმს რამე, ან გული აქვს დაკოდილი,
და აღარ უნდა მოსვენება, სმა, ჰამა და არცა ძილი.

154 თუ ზეცით რამე ეჩვენა მას ჩვენთვის დასამხობელი,
ღვარე ხმელზედა ხელმწიფედ თქვენ ხარო ქვეყნისა მპყრობელი,
რამცა უმძიმდეს — ლაშქარი გყავს ზღვათა დამაშრობელი,
და რა წაეკიდა ჰკვიანსა გულისა შესაპყრობელი?

- 155 ჩვენ ვერა ვჭკითხავთ შიშითა: რა გჭირს, ანუ რა გწყენია?
ვხედავთ, ნიადაგ სავსე აქვს ცრემლისა დასაყენია,
ალარა ლხინი არა ჩანს, მოედანს არცა მყენია,
და ჩვენთვის სიკვდილი დია სჯობს, სიცოცხლე რა საყენია!?”
- 156 რა მეფემან მოისმინა, დაჭმუნდა და დაცალონდა,
მისსა გულსა საწყინარი ამის მეტი რამც შესწონდა?
მართ ზაფრანი შეეკადრა, ვარდსა გარე შეეკონა;
და დედოფალსა მოუბრუნდა, ლაწვთა ფერი არა ჰქონდა.
- 157 დედოფალმან შემოხედა, შუქთა კრთომა გაუკვირდა,
მაგრამ სიტყვა ვერ მიუგო; მასვე წამსა აცატირდა,
მეფემ უთხრა: „დაგვემართა, რაცა ჩვენთა მტერთა სჭირდა,
და ვიცი, ბოლოს სოფლისაგან ლხინი ჩვენცა დაგვიძვირდა.“
- 158 ყველა წვრილად გააგონა, რაც მონათა მოეხსენა,
მათ ორთავე შეჭირვებით გაამრავლეს ცრემლთა დენა,
თქვეს: „ამბისა სიმწარესა სულნი ვითმცა დაუდგენა?“
და დედოფალმან ცრემლთა შრეტად მოიხმარა ტკბილად ენა.
- 159 მოახსენა: „სხვათ მეფეთა უფროსად ხართ გაჩენილად,
რაცა გინდა, შეგიძლიან, ვინ ჩანს თქვენს წინ სადგომილად?
არაოდეს არ ყოფილა ჭირი ლხინთა დასადგინლად,
და წადი, ნახე, შვილი არის, თქვენ გებელყვის საწვრთინელად.
- 160 ზღვათ მეფის შვილმან მას მისცა სახე მისრთ მეფის ქალისა,
ვეჰვ, რამე სჭირდეს სამისოდ სევდა ფერ-გასამჭრქალისა,
თუ მისთვის ბნდების, საქმე გვიც უფსკრულსა დასანთქალისა,
და სხვანი მეფენი მის წინა ჩანს ფასად არსო ქალისა.
- 161 ახლა მეფედ ზის, მჭვრეტელთა მზეებრ გულისა სახელი,
ხორციელისა კაცისა არ ითქმის კაცთა სახელი,
არ გამოსულა ქვეყანად მის შუქთა დასასახელი,
და კაცთა მხსენები შეიქმნას მისთა ლახვართა სახელი.
- 162 თქმულა — ქმარსა არ შეირთავს — ესე სიტყვა მართალია,
სხვა, რაც უნდეს, განგებითა ღვთითა დია შეგიძლია,
მისი საქმე დაივიწყოს, ვითამც ქარსა გარდუვლია,
და დაგიჯერებს, რაცა იცის, ყველა თქვენგან უსწავლია.“

- 163 მეფემან უთხრა პასუხი ცოლსა ცრემლითა დენითა:
„ნებით არ იქმნა მას ზედა, ძალსამც ვით ვეცადენითა?
არ გაკვირდების, საჭურჭლე თავსა აქვს გარდადენითა,
და მზე არ ჩამოვა ქვეყანად კაცისა მოწადენითა.“
- 164 ჩვენ ნურას ვეტყვით პირმიღმა მისრთ ქალის მოგონებასა,
რა თვითან გვითხრას, ვეაჯნეთ დაშლისა გაგონებასა,
უთხრათ: არა სჯობს საცდელად, არც იქმენ ჩვენსა ნებასა,
და მას ფიცი უთქვამს, არა იქს კაცთა თვალთ შედგინებასა.“
- 165 ესეგვარი მოიუბნეს ერთმანეთის შემჩივარად,
მაგრამ ვერა ვერ გააგეს, დარჩა გულსა სატკივარად,
თქვეს: „წავიდეთ, შორიდაღმა რასმცა ვიყვნეთ მისამხედარად?
და ვიცით, დარჩეს ესე საქმე ჩვენგან ხელის მიუმწევდარად.“
- 166 ხელმწიფის კარსა ინდონი მოდგეს რაზმი და ჯარები,
ლამე ნათეფნი, მტირალნი თავისა დამსაჯარები.
ომინს წინა მიდიან ხვეწნისა მოაჯარები,
და ვერ ეტეოდა ხმელზედა ერთმანერთს შემაჯარები.
- 167 გაემართნეს, მტვერი ადგა, მზეს სინათლე წაუვიდა,
არა დარჩა საშინაოდ, რომე მათთან არ წავიდა,
ზღვასა გარეთ სიმრავლითა სულ ხმელეთსა დაჰფარვიდა.
და ეს ამბავი სევდიანსა მართ ომინს მიუვიდა.
- 168 მოახსენეს: „მეფე მოვა, დედოფალი ცრემლ ნადენი,
არ გვეგონა, ქვეყანასა კაცი იყო თუ ამდენი,
ვერ დაიტევს გზის ვაკობა ხევთა, მათთა მონადენი
და თქვენის ეგრე შეწყენითა თავს სიკვდილად გარდამდენი.“
- 169 მეტად გული აუჩუყდა, მეფის მოსვლა რა ისმინა:
„მე ვერ ვიტყვი გაცხადებით, ვინც ლახვარი დამასმინა,
მკითხვედეს და ვერ უამბო, წყრომა ვითლა მოვითმინა?
და ვინ უამბო საქმე ჩემი, ანუ ვინმცა შემასმინა?“
- 170 ომინ ღმერთსა ევედრა პატიუტა მოთმინებისად:
„მოსამართლეო, შენ თქმულხარ ყოველ ჭირთა განკურნებისად,
ჟამად მიბოძე მეფის თქმად, წყალობა გაგონებისად,
და იგი არ გაწყრეს, შეექცეს მშვიდობით, თავის ნებისად!“

V. აქა სარიდან ხელმწიფე ერთის დღის სავალს დადგა და
თავის უვილთან ორი დიდებული თავადი გაგზავნა
მისის აზგის საცნობელად

რა დიდმან ინდოეთის ხელმწიფემან სულთა უტკბოსსა და სასურ-
ველის მისის შვილის, ომან ჭაბუკის, შეწყენით ყოფნა მოისმინა, 5
მეტის შეჭირვებით უტკუო ვითა გახდა და ფიცხლავ ორნი თავადნი
მოიხმო და შვილს ესრეთ შეუთვალა: „სიცოცხლისაგანცა უტკბესო!
ღვთის განგებით და შენის ბედით დიდთა შვიდთა სახელმწიფოთა
ინდოეთსა შიგან არცა გლახა და არცა შეჭირვებით მყოფი კაცი
არ იპოვების. რა იყოს ესეთი, რომე ქვეყანასა ზედან, რაც გინდეს, 10
ხელი არ მიგიწვდეს? შენგან ბრძანება იყოს—ჩვენ, რაცა გინდეს, იგი
გავათავოთ. შენს შეწყენას მზე და მთვარეც დაიჩენს და ჩემმა გულ-
მან ვითამც მოითმინოს? თუ გულსა ნდომა რამე შეგვგლია, ღვთისა-
გან მოიმედე ვარ, მისისავე ვედრებით. მალე აგისრულო, და თუ სამ-
კურნალო რამე გჭირს, მკურნალთა მოვასხამ და მეც მოვალ“.

ომან, რა თავის მამის ხელმწიფის ბრძანება მოისმინა, ზე ადგა,
იგი თავადნი დიდის პატივით დაიწვია, გვერდს დაისხა და მხიარუ-
ლის პირით და ტკბილის სიტყვით მოიკითხა. მას დღეს ტურფათა
ჩანგის მკვრელთა და მომღერალთან ლხინით გამოისვენეს და მეორეს
დღეს ომან თავის სალოცავს ადგილს მივიდა და დიდ ხანს დამბა- 20
დებელს ჟამად პატიჟთა მოთმინებად ევედრებოდა და ამას იტყოდა:
„მოსამართლეო! ესოდენ დამიცევ ამა ჩემთა ჭირთაგან და მამეც გა-
ძლება დაფარვად, ვიდრე ხელმწიფე ზღვათა მეფის შვილს, თავის სა-
სიძოს, მის ქვეყანას გაამზადებდეს!“ რა ლოცვა გაათავა, მათ თავად-
თა თანა მოცინარის პირით მოვიდა და ესრეთ უპასუხა: „ხელმწი- 25
ფეს ეს მოახსენეთ: «რადგან ღვთისაგან ესოდენი წყალობა გვჭირს,
რომე ხელმწიფეს ღვთის საფარველს ქვეშე მისგანვე ესრეთ ყოველთა
მეფეთ უმაღლესად ვხედავ და იგი ლხინსა და სიმხიარულესა შიგან
არის და ჩემიც ღვთის წინაშე სათხოვნელი მისის დიდებით და ვამარ-
ჯვებით ყოფნა არის, რად უნდა, რომე ჩემსა გულსა შიგან შეწყენა 30
შევიდეს? ნამეტნავის ლხინისა და მეტის ღვინისაგან ცოტას ხანს
უნდომო გვარად ვიყავ, და ხელმწიფეს იგი მოხსენებია. მისის ბედით
არც არა მიმძიმს და არც-არა სამკურნალო მჭირს».

მათ თავადთა დიდი საბოძვარი უბოძა და ესრეთ უბრძანა:
„თქვენ წადით და ესე ნათქვამი მოახსენეთ, და მეც წინაშე მოვალ“.

რა ესე თავადნი მივიდნენ, ხელმწიფე ამბის მოსურნეობისათვის წინ
მიეგება მათ მხიარულის პირით, მისის გულის ნების ამბავი მოახსენ- 35

ნეს. ამაზედ ომან და იგი სასიძო ზღვათა მეფის შვილიც მოვიდნენ, მეფე ზე ადგა და ივინი თავისა გვერდით გუარით² გაფრქვეულსა ტახტსა ზედან გარდაიწვივა, და დასხდენ. სამსა დღეს ესეთი ლხინი და სიამოვნე იყო, რომე მისი ქება კაცის ენით არ ითქმოდა. მეოთხეს დღეს აიყარნეს და თვით დიდი ხელმწიფე, ომან და ერთობით თავადნი და დიდებულნი რჩევად დასხდეს და ქალის საქორწილოს საქმე გააგეს. შვიდთავე ინდოეთის სახელმწიფოთა საწვევარი წიგნები გასწერეს.

აქათგან რა ქალმან დადასტურებით ესე შეიტყო, რომე იგი ზღვა-
10 თა ხელმწიფის შვილისათვის დაწინდეს, დაიწყო ესეთი ტირილი, რომე მისნი მჭვრეტელნი მისის სიბრალულით იწოდეს. რაზომცა მისთა გამზრდელთა და უფროსთა მოახლეთა მრავლის ხვეწნით და მუდარებითა ჰკითხეს, თუ: „რად სტირი და ან რა იქნა შენი უნდომი? გვითხარ, ჩვენ რად დაგვიმალავ? რაც გინდა გვითხარ და ჩვენ დედო-
15 ფალს ვაცნობებთ; რაც შენი ნება არის, ევრე იქნების.“ მან ქალმან არც ტირილი დაადგო და ბრცა რა უპასუხა, და ვერც რა მისის ტირილის მიზეზი შეიტყვეს. ღონემოდებულთ და თვალცრემლიანთ ესე ამბავი დედოფალს აცნობეს, ვითა: „სამი დღე არის, რომე თქვენი პირ-მთვარე ქალი ტირილად ზის, რომე მისნი მჭვრეტელნი, ცეცხლით ვიწვებით. მრავალს ვეხვეწებით და ვერას ღონის ძიებით არცარა გვითხრა და ვერცარა შევიდგენათ, თუ რისთვის ტირის?“

დედოფალს ეწყინა და მეტად გაუკვირდა. ადგა და ქალის სადგომად მივიდა. ქალს შეხედა, და იგი გულამოხენიჩვით ცხელის ცრემლით ტიროდა. დედას მეტად უყვარდა და მისის ტირილისათვის
25 მანცა ბევრი იტირა და მერმე ქალს თვალთა ხელი მოავლო. რაზომსაცა ეხვეწა, ვერ დაადუმა და უბრძანა: „ქალო, რა იქნა შენი საწყინო და ან შენი უნდომი? დიდს ინდოეთის ხელმწიფეს შენის ძმის, ომან ჭაბუკის, ოდნად უყვარხარ და მე სულსაც მიჩვენინხარ. გვითხარ, რაც გინდა, და ფიცხლავ შენის გულის ნებას აღვისრულებთ.“
30 ესეგვარი ბევრი შეაგონა, მაგრამ, ქალმან არც ტირილი დაადგო, და არც პასუხი გასცა. დედოფალი გაგულისდა და ესრეთ უბრძანა: „უბედურის დაბადებას დაუბადებლობა დია სჯობს! სხვა შენი საწყინო, ვიცი, არა ქმნილა რა, და თუ ამად სტირი, რომე ზღვათა მეფის შვილს მიგცეს—შენის ძმისებრ ჭაბუკი ქვეყანაზე არვინ გამო-
35 ჩენილა და გესმოდა, რაც მისი ქება თქვა და თვით დიდსა ცათა ბაძავს ხელმწიფეს, მამა შენს, მეტად მოსწონებია. ამისთვის მიგცეს, რომე მისებრსა სასიძოს ვერ იპოვნიდეს. აწე, თუ შენ იგი ჭაბუკი არ გინდა და კარგი ბელი უკულმა ვიბრუნებია,³ თქვი, და იგი მოყმე

არად თხოვნად შენდა მოსულა და არცა რად შენი თავი გაჰკვირ-
ვებია და თვით თავის ქვეყანას წავა, და როდესაც შენ მისებრივ,
ქმარი იხოვნო, შენს ჰკუას მაშინ დაშჯერდი.“

დედოფალი ადგა და წამოვიდა. ხელმწიფეს ქალის ტირილი და
თავისი ნაუბარი ყველა მოახსენა, და მეფემაც გაწყრომით ბრძანა: 5
„ჩვენის სახლის ქალნი თავის გუნებისანი ჩამოდიან; ესეთის ხელმწი-
ფის შვილი, რომე ამისებრივ ერთი მოყმე მე არ მინახავს და არც
მე და არც მაგისი ძმა მაგის საქმროს აღარსად მოვნახავთ, და, ვინც
თვით სწადდეს, იგი შეირთოს.“

რა ომანის ესე ამბავი ესმა, თვითანაც თავის დაზედ გაწყრომით 10
შეიქნა და მისი საქმე ეწყინა.

VI. აქა ქალისაგან დედანსთან საბრალოს წიგნის მიწერა

თვალცრემლიანმან ქალმან გონიერი მწერალი თავისი გამრზღელი
მოიხზო და წიგნის დაწერა უბრძანა. პირველად სახელი ღვთისა
ახსენეს და განგებულება მისი და ზერმე დედოფალს დიდი ქება 15
შეასხეს და ესე ვითა: „ესეღონი მოყურილვარ,⁴ და თქვენგან მეტის
სათუთობით და ხელმწიფურად გაზრდილობით აროდეს ჩემი უნდომი
არ დამმართებია და არცა ჩემგნით ვისმე რამე სწყენია. აწე, ტკბი-
ლო დედაო! რადგან შენ შეგცოდე და გაგარისხე, მე სიკვდილს
თავს აღარ დავარიდებ. ვიცი, რა თქვენ ხელმწიფე მამაჩემი და ძმა 20
ჩემზედ გამწყრალს გნახევდეს, იგინიც გაწყრებოდეს. მათსა ჩემზე
გაწყრომას ჩემი სიკვდილი სჯობს. რა მართალს შევიგნებ, რომე
თქვენ და იგინი სწყრებოდეთ, მე თქვენის წყრომით ჩვეულებას ვერ
მოვითმენ და თავს ამა მალლის კოშკით გარდმოვიქცევ. დიდთა
ინდოთა დედოფალო! ღვთის სახელსა და თქვენს მზესა ვფიცავ, რომე, 25
თუ ერთის თქვენის გაზრდილის მონისათვის მიგტცი, თავს ვიღებდი, და
თქვენს სიტყვას არ გავაორებდი.⁵ აწე ესე მოყმე მოსულა, ვერც
თქვენ გიცნობს და არცა ჩემად თხოვნად მოსულა, მისრეთის მეფის
ქალის საშოვნელად წასულა; ვერც მეფისათვის და ვერც ქალისათვის
თავისი მისვლა ვერ შეუტყობინებია და ვერც გმირთა წესით ფალა- 30
ვნობა რამე უქნია. ეს მოგახსენოთ: თუ მისრელთ თავი ესრეთ დაი-
ჭირეს, თქვენ რად დაიმცრობთ თავსა, რომე ნიადაგ მეფეთ მეფედ
ხსენებული ხართ? რა გინდა ავი ვიყო, სახელი თქვენის ასულბიისა
მაქვს. რად მამცემთ ესრეთ უომარსა და გამოუტყდელსა, სხვაგან სადმე
მოცთომილს ჯაცსა? თქვენის ჩემზედ აქამდის ღვთიულებო მოწყალის 35

გულისაგან ველი, რომე ეს ჩემი ნათქვამი გაუწყრომლად მოისმინოთ“
 რა წერა გათავდა,“ ქალი გამზრდელს პირს მოეხვია და ტირილით
 უთხრა: „რაც მწადდა, ვერც ნათალი დავსწერე და რაც შენ გმარ-
 თებდეს, გონიერის სიტყვით იგი შეაგონე“. რა გამზრდელი მივიდა,
 5 დედოფალს ქალის წიგნი მიართვა და ესრეთ მოახსენა: „ასე გვასმია,
 რომე სიძე-სძლობა სიხარულით და სიამოვნით უნდა. თუ ქალს თა-
 ვისი ნების საქმე არ მიხვდების, ვიცი, თავი სასიკვდილოდ გაუშეტი-
 ბია.“ დედამ წიგნი წაიკითხა; მანცა მრავალი იტირა და თვალცრე-
 მლიანი ხელმწიფესთან მივიდა, თავის ასულის წიგნი მიართვა. რა
 10 წიგნი წაიკითხა, მერმე ქალის შესაბრალისი სიტყვა მოახსენა. მეფემ
 ქალის სიყვარულით იტირა და ომანი მოიხმეს, ქალის წიგნი ხელთ
 მისცეს. რა წიგნი წაიკითხა, ესრეთ მოახსენა: „ხელმწიფეო! რაც ჩვენ
 გვმართებდა სათქმელად, ქალს იგი უთქვამს: რად მისცემთ უომრად
 და გამოუცდელად პირველად თქვენს ასულს, და მერმე ესეთს სწორ-
 15 უპოვარს მნათობსა? თუ თქვენი ბრძანება იყოს, ქალის ნათქვამს
 ზღვათა მეფის შვილს ვეტყვი. თუ ჭაბუკი იყოს, ქალს მეომრობით
 და ფალაგანობით თავი გააჩვენოს. მეომარს მე უშოვნი, და თუ
 ჭაბუკობის მძებნელი არ იყოს, თავის გზას წავიდეს და ჩემს დას
 ქმარი არ დაეღვეის.“ ეს ნათქვამი მეფესა და დედოფალს მეტად იამა.

20 VII. აჰა ომანიისაგან ზღვათა მეფის შვილთან მოცი-
 ჟულის გაგზავნა

ომანი ერთი გონიერი და სიტყვა-გაკრძალული თავადი მოიხმრო
 და ზღვათა ხელმწიფის შვილს ესრეთ შეუთვალა ვითა: „მა სი-
 ტყვასა ღვთის მოწმობით ვიტყვი, რომე შენი ჩვენსა ქვეყანასა მოსვ-
 25 ლა თვით ღრდსა ხელმწიფეს, მამა ჩემს, მე და ერთობილთ ლაშქართ
 მეტად გვიამა და ფიცხლავ მოყვრობის პირსა ზედან გნახეთ, და
 ხელმწიფემ თვით თავისი მონდომებით თავისი სასურველი ასული
 მოგცა. ხედავ, რომე სრული ინდონი შვიდივე სახელმწიფონი დედა-
 წულით შენდა საქორწილოდ მოვიდნენ. აწე ქალსა ესე სიტყვა შე-
 30 მოუთვლია⁸ და ტირილად ზის.“ ქალის წიგნი თან გაატანა. რა ესე
 მოციქული ზღვათა მეფის შვილის წინ მივიდა და ქალის ნაწერი
 ნახა, მოციქულს ესრეთ უთხრა: „რაც ჩემს გულს იდგა, იგი უბრძა-
 ნებიათ. მე მისრეთის ქვეყანას არა მუქთის პურის⁹ საჭმელად წარ-
 სულ ვიყავი; ეს მინდოდა, რომე მეომარი გამოჩენილიყო, და ჩემი
 35 ძალ-გული და მეომრობა შეეტყოთ. იმ ქვეყანას კარგი და ავი

სწორია, რადგან ქალი კაცთა სახელს არ ისმენს. აწე, ვინათგან
ომან ჭაბუკს ჩემთვის მეომარო აუჩენია, პირველს წყალობაზედ ეს
მეორე წყალობა არის. გრძელძს სიტყვის კრეფა ლაყაფი არის.¹⁰
საქმე ბოლოდ თავს არ დამალავს.“

რა ესე თავადი მივიდა, ომანის ზღვათა მეფის შვილის ნაუზარო 5
და მეტად თამამად ყოფნა ესმა და იმ თავადისაგან მისი მოწონება,
დიდად იამა.

VIII. ამა ომანისაგან სალიმ სპასალარის მოყვანად კაცის გაგზავნა¹¹

ესე სალიმ სპასალარი თვით დიდის ინდოეთის ხელმწიფის ბიძათ 10
დე იყო, მაგრამ მისებრივ ჭაბუკი ერთი ქვეყნის პირს არ ენახა არც
ტანად და სიარულით, არც თვალად და შვენიერებით, არც სიბრძ-
ნით და გონიერებით და სხვად. ყოველნი სამამაკონი ზნენი: ცხენო-
სან-მშვილდოსნობა, ჭაბუკობისა და ფალავნობის წესი ომანის და
მას ერთად ესწავლათ და ყმაწვილობითგან ორნივე ხელმწიფის შვი-
ლად დაზდილნი იყვნეს. ინდოეთის ქვეყანას ერთი ომანი ჭაბუკი და 15
მეორე სალიმ სპასალარი [იყვნენ]. იმას გულსა ესე ჰქონდა და თავს
ესრე ხედვიდა, რომე იმ ქვეყანას ხელმწიფის ქალის საქრმო მის
მეტი არავინ იყო, და ქალის სიყვარული დღე და ღამე მოუცთომლად
გულსა ჰქონდა, მაგრამე თავისაგან მოიმედე იყო და ამისთვის არას
იტყოდა — თვით ხელმწიფისაგან მოელოდა ქალის შეძლევას. და ამ 20
პირ-მთვარეს ქალს ეს სალიმი ენახა და ყოველი მისი საგმირონი
საქმენი ასმოდა და შორით ქალსაც ვაჟის¹² სიყვარული ჰქონდა
და სათავისოდ მას გამოელოდა.

რა სალიმ სპასალარი მოვიდა, ომანი ზე ადგა, დაიწვია, დასხდეს. 25
პირველად სალალობოს სიტყვით ილალობეს და მერმე ქალისაგან
პირველად ეგზომი ტირილი და იგი დედოფალთან წიგნის მიწერა
და ანუ რაც ხელმწიფესთანა თქმულიყო და ზღვათა მეფის შვილისა-
გან მუქარა — ყველა უამბო და ეგრე უთხრა: „შენ იცი, რომე ძმობის
პირობაზედ გავზრდილვართ და შენთვის კარგი მემეტების. ხელმწი-
ფესთან დავიქადე, ვითა იმ მოყმის მეომარს მე გამოვაჩენ. აწე 30
ეს მწადიან — შენ და ზღვათა მეფის შვილმან ერთმანეთი გამოს-
ცადოთ.“

რა სალიმ სპასალარმან ეს მოისმინა, ომანი ჭაბუკს ხელს აკოცა
და დიდად დაუმაღლა და ესრეთ მოახსენა: „სწორუპოვარო ფალა-
ვანო! მასმოდა ხელმწიფისაგან იმ მოყმისათვის ქალის მიცემა და 35

ქაღება და დიდს გაკვირვებასა ავეღე¹³ და ჯერეთ ამად არ მეთქვა, რომე თქვენგან მოიმედე ვიყავ და ვიცოდი, რომე თქვენ თქვენს დას გამოუცდელს და უომარს კაცს არ მისცემდით. არაოდეს ესეთი წყალობა კაცს არ დამართებია, რომე თქვენგან ჩემზედ იქმნა. იმ მო-
5 ყმის ომი და შეპყრობა, ვით კანჯარი თოქს მოაბა, ესრეთ ადვილად მიმაჩნია. და ვეჭობ, რომე, რა მე და იგი მოყმე ერთგან ნაომარი გენახოს, მისის ქალის ქადება მეფემანც შეინანოს“.

ომან უთხრა: „სპასალარო,¹⁴ რაზომცა კარგი ფალავანი ხარ, სხვაც გეგონოს ღვთის მონა ქვეყანაზედ! მაღალ სიტყვას მდაბალი
10 სჯობს.“ ესეგვარი უბრძანა, მაგრამ სალიმ მაღალი მომკვებრობა არ მოიშალა.

IX. აჟა ომანისაგან ხელმწიფესთან მისვლა და ორთავე აგვის მოხსენება

რა ომან ჭაბუკის ხელმწიფესთან მისვლის ჟამი მოვიდა, დედოფალი და იგი პირმთვარე ქალი ფარდაგსა გარეთ ამბის სმენად მოდ-
15 გეს. მოახსენა პირველად ზღვათა მეფის შვილისათვის შემუქარის გამოჩენა და რაცა შეეთვალა და მისგან დიდი სიამოვნე და რაც ეთქვა. მერმე სალიმ სპასალარისაგან ქალის საიმისოდ იმედოვნობა, და რაც ეთქვა, ყველა გააგონა. ხელმწიფეს ეგრე ამაყად ნაუბარი არად მოეწონა; შვილს უთხრა: „ფალავანო! კაცს მეც კარგა ვიცნობ
20 და რა ომი დაესრულა, სპასალარს ჩემი დასაგმობელი სიტყვა მაშინ უნდა ეთქვა! აწე, რადგან დამუქრებულან, ბრძანე და მოქალაქეთ მოედანი მოკაზმონ, და ჩვენც ჭვრეტად გავიდეთ.“ ეს მოსმენილი დედოფალს ერთობ იამა. და ამ ჟამიგან გაისმა იმ ორთა სწორ-უპოვართა ჭაბუკთა ომად შეპირების ამბავი. შეიქმნა ესეთი დრგია-
25 ლი და საკვირველების ხმა, რომე, თუ სთქვა, იგი ქვეყანა იძროდა. მოქალაქეთ ოთხნივ მოედნის კიდური სტავრა ჩათმისა და ნახლ-დიბა ატლასის ფარდაგებით მოხვიეს და ესრეთ ტურფად შეამკეს, რომე იგი ადგილი სამოთხეს დაემსგავსა. ესოდენ დიდი ინდონი შვიდთავე ქიშვართა სახელმწიფოთა თავადნი, დიდებულნი, ფალავანნი და
30 ლაშქარნი ერთობით დედა-წულით მოწეულნი იყვნეს ქორწილობის პირსა და აქათგან სრულნი ინდოეთის მოქალაქენი დედა-წულით ჭვრეტად გავიდნენ. მოედნის ერთს მხარს მაღალს კოშკზედ გუარით გაფრქვეულს ტახტზედ დიდი სარიდან ხელმწიფე დაჯდა და შვილი, ომან ჭაბუკი, თავადნი და დიდებულნი გვერც იახლნეს. და მეორეს
35 მხარეს ეგრევე ტურფითა და ხელმწიფურის წესით დედოფალი და

იგი პირ-მთვარე ქალი, და სრულ ინდოელთ თავადთა ცოლნი მა-
ლალს კოშკზედ საჭვრეტელად დასხდენ. მაშინ მჭვრეტელთა სიმრავ-
ლისაგან ამას იტყოდნი: ზღვათაგანაც კაცნი ამოსულან, თვარა ხმელ-
ზედ ესოდენი სად იყო! უშამაცოს კაცის გული¹⁵ მუნ ომს მეტად
დაღონდებოდა და ესოდენის მჭვრეტლის სიმრავლისაგან გაჰკვირ- 5
დებოდა.

**X. აქა ზღვათა მეფის შვილის და სალიმ სპასალარის
დიდი ომი ქალის მუშტრობით**

მესამეს დღეს, რა ხმელთა განმანათლებელის მზისაგან ქვეყნის და-
შვენების ჟამი მოვიდა და შვიდთავე ცისა სამყაროთა კარნი გაეხვნეს, 10
სიბნელის ზეწარი დაიხია, შავს ჰაერს თეთრმან აჯობა, თავი ამოყო
და ოქროს ბურჯის ბრწყინვალეზამ ზღვა და მიწა გამოაჩინა, ლამე
გაქრა და დღე გამოჩნდა, მოვიდნენ ეს ორნი სწორუპოვარნი, რომე
ორთავე ინდოეთის ხელმწიფის ქალის სიყვარულის ცეცხლი ედებო-
დათ. მოედნის¹⁶ თავს სალიმ სპასალარი გავიდა, თორმეტი კაცი 15
მემათრახედ მოჰყვა; ზოგსა მისა მარქათა ბარგისტანით შემკული
ეჭირა, და ზოგთა ძხვა და სხვა იარაღი ზარის მოსამატებლად. და
თვით მეტად მძიმედ შეკაზმული დიდი კაცი დიდსა ცხენსა ჯდა,
შუბი ხელთა ჰქონდა და თავსა ზედა იბრუნებდა ამაყურის სიტყვით
და მღელის ხმით მუქარას ითხოვებოდა. რა მჭვრეტელთ ნახეს, მეფე- 20
სა და ომან ქაბუკსა ერთობილთ მოეწონათ. ზღვათა მეფის შვილს
მისად სწორად არ მოელოდენ. მოედნის ბოლოს მეფის შვილი გამო-
ვიდა. იგიცა მძიმედ შეკაზმული, ერთი, მარტო ცხენოსანი. ქალს
პირველ შეხედვაზე ზღვათა მეფის შვილის სიყვარული და მოწონება
გულსა შიგან შეუვიდა. და ამათ მებრძოლთა ერთმანერთი ნახეს, 25
შუბები წინ წამოიმძღვანეს, ცხენები დააფიცხეს, რომე მათი მტვერი
ღრუბელთა შეერია. პირველსავე მისვლასა სალიმ სპასალარმან ზღვა-
თა მეფის შვილს ფარს შუბი შეუცა, ფარი გაუტეხა და სამკლავე
გაუკვეთა და მკლავსა დაკიდა. მეფის შვილმან სპასალარის ცხენს
შუბი შესცა, საშუბლე გაუხეთქა და ცხენის ტვისსა დაასვა. ორთავე 30
შუბები გაუტყდა და არც ერთი ჩამოვარდა. რა სალიმის ცხენი
დასაცემლად წავიდა, იგი პირველ გარდახდა. მეფის შვილმან დაქვეი-
თებულს სპასალარზე ჟამი აღარ შეამოკლა, არც შეუტია, და არცა
ერჩოლა. სპასალარს სხვა ცხენი მოგვარეს. სპასალარი ზედ შეჯდა,
და ერთმანეთს ხმალ-დაწვდილთ შეუტივეს, მაგრამე მას დღეს მათი 35
ეგზომი ხლმის ქნევა ყოვლთა მჭვრეტელთ უკვირდა. მათსა მუხა-

რადისა ნაკრავისა ცეცხლი ცის ელვასა ჰგვანდა. დილით გიდრე შუა-
 დღემდის ესრედ მედგრად იბრძოლეს, მერმე მძიმე ლახტები დაიწოდეს
 და მითაცა დიდხანს ერთმანერთი გამოსცადეს. ცხენები ორთავე ასრე
 დაუდგათ, რომე საძრაობის ღონე აღარც ერთსა ჰქონდათ. გარდა-
 5 ხდეს და დაქვეითებულთაც პირველად ლახტით იცემნეს¹⁷ და მერმე
 ლომებივით შეიჭიდნეს. მათის ხელის აბჯარსა ზეიდან ცემა ერთს
 ფარსანგს ისმოდა. ორნივე მეტად დაილაღნეს. ზღვათა მეფის შვი-
 ლი, რაზომცა დაკოდილი იყო, იგივე უფიცხედ იბრძოდა. ამაზედ
 ღამემ მოესწრო და სიბნელემ გაჰყარნა. მჭვრეტელთაგან გაგება იყო —
 10 რომელი რომელს აქებდა, მაგრამ მეფის შვილისაგან ესე დიად მოზ-
 წონეს, რომე ცხენ-მოკლულ სპასალარსა აღარ შეუტივა, ვირემ ცხენს
 არ შეჯდა. რა მჭვრეტელნი აიყარნეს, ომი მეორესა დილასა დაასკ-
 ვნეს. მეფეც სადგომად წაბრძანდა.¹⁸

XI. აჰა ქალისაგან ბირილით დედასთან შეხვეწნად

15

მისვლა

ქალი შვიდა და დედას ფერხთ მოეხვია და ესრეთ მოახსენა:
 „ცამდის ამალღებულის ხელმწიფეთ ნათესაო და თვით ყოველთა
 დედოფალთა დედოფალო! თქვენსა ჩემზე ნიადაგ წყალობით მყო-
 20 ფელს გულს ნუ გააწყრობ. ჩემი თქვენგან ეგრე გაზრდილობა მოი-
 გონე. ჩემგან ყმაწვილობით სიჩქარით დაშავება თქვენგან ღმობიერ-
 მან გულმან დაფაროს. მე ეშმაკმან მამალორა, რომე ეს სიტყვა მოვი-
 ღე. აწე იგი გმირნი ჩემის ნათქვამით იბრძვიან. თუ მათგან რომე-
 ლიმე მოკვდების, ეს საქმე საიქიოს ჩემს სულს დასჯის. ჩემი ნათქვა-
 25 მი თქვენს წინ განჰქარდეს. მე ზღვათა მეფის შვილს დავჯერებულ-
 ვარ. და თუ იგი არ იყოს და განგებას მისთვის არ დაჭებადო,
 ღმერთმან მის მეტი კაცთა ნათესავი ჩემს თვალს ნუ აჩვენოს.“

რა ქალის ნათუბარი გაიგონა, დედოფალი მივიდა და ხელმწიფეს
 მოახსენა, ვიჟა ესე: „მეშინიან, მეფის შვილი სპასალარის ხელით
 არ მოკვდეს; ქალს ღვთის წინ აღთქმა დაუდებია,¹⁹ და ვიცი, რომე
 30 სხვას ქმარს აღარ შეირთავს.“

ამ სიტყვასა ზედან მეფეც შელონდა, და ესე ყოველი ომანითან
 შესთვალა. რა მოისმინა, ესრეთ მოახსენა: „ხელმწიფეო! თქვენც
 კარგა იცით, რომე ეს გმირნი ქალის სიტყვით ომს აღარ მოეშლე-
 35 ნენ, და, რაც განგებას სწადიან, იგი იქმნებიან.“

რა დილა გათენდა, მეფე, დედოფალი და ყოველნი ესოდენი მკვრე-
 ტელთა სიმრავლე თავთავის ადგილს დარიგდენ.* ამაზედ მოვიდნენ ეს
 დამესისხლებულნი ჭაბუკნი; გამწყრალნი ლომივითა ერთმანეთს უმზერ-
 დეს. ორთავე მშვილდები ხელთა ჰქონდა. ერთმანეთს ისარი დაას-
 ხეს²⁰ მაგრამ მეფის შვილი დაკოდილობისაგან თავისნებად ისარს 5
 ვერ ისროდა, ფარი იფარა; კაცს ვერა ავნორა, და მეფის შვილის
 ცხენს სპასალარმან მკერდს ისარი უკრა, ბარგისტანი გაუკვეთა
 და ზედან დაასვა. რა ცხენი დასაცემლად ათრთოლდა, იგი ფიცხ-
 ლავ გარდახდა. რა სალიმ სპასალარმან ზღვათა მეფის შვილი
 დაქვეითებული ნახა, მისგან ნაქმარი აღარ მოიგონა, რომე მეფის 10
 შვილმან მას ქვეითს აღარ შეუტივა. სპასალარმან მემათრახეს შუბი
 გამოართვა, ცხენ-გაფიცხებით ქვეითს მეფის შვილს შეუტივა — ქალის
 სიყვარულს გაეშმაგებინა. რა სალიმისაგან ეს ნახეს, მკვრეტელთ
 ერთობ ეწყინათ, რომე მისგან ამ აუგს არ მოელოდნენ²¹ სპასალარ-
 მან პირბასრი შუბი მოუტანა. მისის გაგებით²² ზედ აგებას ლამოდა. 15
 მეფის შვილმან გულუშიშრად ფარი მიუშვირა: რა შუბის წვერი
 ფარს მოეკიდა, მეფის შვილი წააფრინდა შუბს, გამოზიდნა. სალიმ
 თავისი შუბი არ დაანება. მეტის გამოზიდვით სპასალარი ცხენს გაე-
 ყარა, და ორთავე დაქვეითებულთ ერთმანერთის შუბების წაღება
 მოინდომეს. ერთმანერთს შუბი ვერ წაართვეს. მეფის შვილმან ხმალი 20
 გამოიწოდა, ჰკრა და შუბი შუა გაკვეთა, გარდობრუნა და მისივე
 შუბი სპასალარს შესტყორცნა, მკერდსა ჰკრა, პოლოტიკი და ჯაჭვი
 ორივე გაუკვეთა და ზედან დაასვა. ესრეთ მძიმედ დაიკოდა, რომე
 სისხლმან თავს გარდაასხა. რა ომანი ზღვათა მეფის შვილი ესრეთ
 გაჯავრებული და გაფიცხებული ნახა, საშველად გამოიჭრა. მეფის 25
 შვილმან ხმალ-მოწვდილმან მიმართა. სპასალარმან მისკენ ბიჯი ველარ
 წადგა. ამაზედ ომანი შუა ჩამოვარდა, მეფის შვილს გამარჯვება
 მიულოცა და მისად სიკვდილად აღარ მიუშვა. მეფისა შვილმან
 ხმალი ჩაიგო. ომანი და იგი ორნივე სპასალარს მიეშველნეს, ფიც-
 ხლავ ჯაჭვი ახადეს და დაკოდელი მაგრად შეუკრეს. სიცოცხლისა- 30
 გან იმედ-გარდაწყვეტილს სპასალარს ომანის მეშველად მისვლისა-
 თვის იმედი მოეცა. სპასალარი კაცის ხელით სადგომს გაგზავნეს
 და თვით ხელმწიფესთან მივიდნენ. დიდი ინდოეთის მეფე—სარიდან
 წინ მოეგება და ოქროს ტაბაკითა²³ ზღვათა მეფის შვილს თავსა
 გუარი გარდაყარა და მხიარულის პირით გამარჯვება მიულოცა. რა 35
 ერთობილთ მკვრეტელთ ეს საქმე ნახეს, დიდად იამათ და ღმერთს
 დიდი მადლი მისცეს. ყოველთა ზღვათა მეფის შვილის გამარჯვება
 ერჩინათ ამაღ, რომე სპასალარმან მუხთლობა მოიხმარა, მაგრამე

ზეგარდმოსა განგების შეშლა არაოდეს იქნების. და თვით ქალის
გახარებას კაცის ენა ვერ იტყვის, თუ სთქვა—ვარსკვლავი მთვარედ
გარდაიქცაო. დიდმან დედოფალმან და ერთობილთ დარბაისელთ
5 ცოლთ ქალს თავისის ვუნების საქმის დამართება მიულოცეს. მჭვრე-
ტელნი გაიყარნენ, და დღეიდგან ქორწინობის საქმე და მზადება
შეიქნა.

XII. აჲა ჟორწილი ზღვათა მეფის ზვილისა და დიდთა ინდოთა ხელმწიფის პირ-მთვარის ქალისა

იგი მოედანი, რომე ნიადაგ ხელმწიფეთ სასხდომად და განსა-
10 სვენებლად მოეკაზმოდის, ესრეთ შეამკეს, რომე კაცთა თვალს მისე-
ბრი არა-ოდეს არა ენახა რა: ჩინურთა და ხატურთა კარავთა და
ოთაღთაგან ქვეყანის პირი არა ჩნდა; სტავრისა დიბა-ჩათმისა და
ნახლ-ატლასის ფარდაგ-საფენელისაგან იგი ადგილი მზისა სხივ-
თაებრ განათლებულიყო; ორი ოქროს გუარით გაფრქვეული ტახტი
15 ფასდაუდებლის მარგალიტისა და თვალთ შეეკრულის საფენელით —
ერთი ვაჟისათვის და ერთი ქალისათვის — კარავთა შუა დადგეს;
მერმე დიდის ხელმწიფის უებრო ტახტი ერთს მხარს დადგეს და
ეგრეთვე მეორეს მხარს დედოფალთა დედოფალისათვის. მერმე
თავადთა და დიდებულთა ცოლთათვის ყოველთა თავთავის
20 ფერად სასხდომი გააჩინეს. მეფემ ზღვათა მეფის ზვილი მოი-
ყვანა და თავის ხელით ტახტზე დასვა; და ეგრევე დედოფალმან
მეორეს ტახტს ქალი გვერც დაუსვა. მთელის იაგუნდის პატიოსანი
ორნი გვირგვინი მოიხვნეს; და თვით მეფემან და დედოფალმან თა-
ვით ხელით თავს დაარქვეს,²⁴ და დიდთა ინდოეთის მეფეთ მეფემან,
25 ომან ჭაბუკმან და დედოფალმან დალოცეს, და მერმე თავადთა,
დიდებულთა და ერთობილთ ლაშქართ და დარბაისელთა ცოლთა.
რა ჭამის რიგი და მოსაღებლის მოღება შეიქნა! — ეს საჯერო არის,
რომე იმ ქორწინების სიკეთისა და მოკაზმულობის ამბავი კაცთა
ენისაგან არ გამოითქმოდა! არაოდეს ესეთი ღზინი და სიამოვნე
30 მნახავს არავის უნახავს და არც გამგონეს გაუგონია. შინათგან ტურ-
ფად ჩანგის მცემელთა, მუტრიბთა და მომღერალთა მეჯლიში იყო;
მუშკისა და ამბრის სულს ჰაერი შეეკრა; ხელმწიფე სიტყვა-ტკბილად
თავადთა და დიდებულთა თანა ტურფის ლაღობით ზმიდა.²⁵ მჭვრე-
ტელთ განმაკვირვებელის ომანისებრ სასმელს ვერავინ შესევმდა.
35 რვას დღეს ესრეთ ქორწილის ღზინი და ყრვლის ხელმწიფურის
წესით სიამოვნით გამოსვენება იყო. მეცხრეს დღეს აიყარნეს, და

ხელმწიფემ ომაინს და დედოფალს ქალის სამზითოს აწერა და გარდ-
გება უბრძანა და თვით თავის თავადთა და დიდებულთა და ლაშ-
ქართა ზედა დიდი საჭურჭლე გასცა და ერთობით საბოძვრით აავსო.
ქალს ეგზომი გაატანა, რომე რიცხვის და ანგარიშის შეგება არ იქნე-
ბოდა. ყოველის საჭურჭლისაგან პატიოსანი და უცხო თვალი და 5
ობოლი მარგალიტი, მადრიბული ოქრო-ვერცხლი, ყოველის ფერისა-
გან ლარი და საქონელი ტურფის კარვითა, ოთადთა საფენელ-
ფარდავითა აკიდებულის ჯორ-აქლემითა, ოქროს სარტყლოსანნი ²⁶
მონანი, ოქროს ქამროსანი ხაღუმნი, მარგალიტით შეკაზმული მხეველ-
ნი და პირ-მთვარენი ქალნი, ტურფად ჩანგის მცემელნი!! რას ვაგრ- 10
ძლებდემ? ყოველის ფერისაგან ქალს ეგზომი მზითევი გაატანეს, რომე
კაცის გუნება ²⁷ ანგარიშს ვერ შეიგებდა.

რა ქალის სათანაო ²⁸ საქმე ომაინს და დედოფალს ეწადათ, ეგრე
გათავეს. მერმე დიდმან ინდოთ ხელმწიფემან თავისაგან მოწონებულს
სასიძოს მრავალი მიართვა, სამასი უდიდესნი ინდოეთის თავადნი 15
თან გაატანა ცოლშვილით ზითევეში ყმით, საქონლით ²⁹ და ესრეთ
გამარჯვებული და გახარებული თავის ქვეყანას გაისტუმრა.

XIII. აჰა ომაინისაგან კვლავცა მიჯნუროვის ცეცხლის გახშირება

- 171 ომაინ საშს დღეს თან გაჰყვა სიძესა საყვარლობითა,
ტირილით გამოეყარა მართლად, არ ორგულობითა—
„შენთან ყოფნასა ვიაჯდი ღვთისაგან მოწყალობითა,
და ხელავ, სოფელმან გაგყარნა მისგანვე უსრულობითა!“
- 172 იცი, მზისა მოშორებება ქვეყანასა დააჩნდების,
მაგრამ კვალად მოლოდებით ვარდი სრულად არ წახდების,
აწ გაყრისა მგონებელსა გულსა ცეცხლი მოედების,
და მოყვრისათვის სასიკვდილოდ თავი წამსა გარდიდების.
- 173 რა მოგეშორო, მე ჩემი სიცოცხლე აღარ მგონია,
ორთა სენთაგან შეცულსა წამსვლია ჭკუა-გონია,
სხვა არვისა. სჭიროს სულდგმულსა საქმე საამრაგონია,
და ხანგრძლად ცოცხალ ხარ—შენ ჩემი სიკვდილიმც გაგიგონია!“

- 174 ზღვათ მეფის შვილი ომანს ფეხ-კოცნად ელირებოდა.
— „მეფეო, ჩვენის ენითა ქება ვით გეკადრებოდა!
თქვენი სახელი სიმაღლით ცათაცა ესწორებოდა,
და თქვენთვის მონობა საჩემოდ მეფობას ეღარებოდა!
- 175 ხელმწიფეო, შემიჯერე, ფიცით გეტყვით ამა პირსა:
არ მიმიშვა ბედმან კრულმან საქმეს, ჩემგან დანაპირსა,
არ მინდოდა გაყრა თქვენი, მაგრამ ღმერთმან არ მალირსა,
და მოწყალეზან თავი ჩემი ანაცვალოს თქვენსა ჭირსა.
- 176 ქალი თქვენი შევავედრო დედა-ჩემსა დედოფალსა,
მე იქ ხელი რად მეხდების უშენოსა, ფერ ნამკრთალსა?
კვლავ მოვიდე, შენ გიჭვრეტდე შვენიერსა, სატურფალსა,
და ნუ თუ ღმერთმან მოგვამთხვიოს ფერხთა თქვენთა ნატურფალსა?“
- 177 ომან უთხრა: „წადი და ღმერთი გყავს წინამძღომელი,
არ დასწყნარდების სოფელი მუხთლობით გაუძღომელი,
ერთად გრძლად არ ჰყოფს მიჯნურთა, უნდეს რომელსა რომელი,
და მით წყაროესაებრ თვალთაგან ცრემლი მდის შეუშრომელი“.
- 178 რა ომან შემობრუნდა სევდისაგან გულ-მოკლული,
ხელმწიფესა მოაჩვენა ჟამად პირი მხიარული,
პირველ ქება სასიძოსა მერმე თავსა გარდასრული—
და ყველა წვრილად მოახსენა ნაუბარი და ფიცული.
- 179 „წავიდა და მხიარულად მაქებარი თქვენ გადიდებს,
თქვენსა წინა სამსახურსა ინატრის და თავსა იდებს,
შორს ყოფნისა მგონებელსა უმისობა ცეცხლსა მიდებს,
და აღრე მოსვლა შემაჯერა, ცოტად ესე გულსა მიდებს.“
- 180 მეფემანცა მეტად აქო; მისი გაყრა მოიძიენეს,
მაგრამ ბოლოს მუტრიბნი და მომღერალნი დაარჩიენეს,
თავადი და დიდებულნი თავ-თავისად გარდიწვიენეს;
და ომან ზის მოღრუბლებით, შუქთა მისებრ არ ისხიენეს.
- 181 ზღვათ მეფის შვილმან გაგზავნა წინასწარ მახარობელი,
მისრეთს გაპარვა შესთვალა, თავისა იყო მგმობელი,
— „ინდოეთს მოველ, აწ მამყავს მთვარე შუქი-მანათობელი,
და შემცოდე ვარ და შეგვინდოს, ნუ წყრების ჩემი მშობელი“.

- 182 ყველა წვრილად შეუთვალა მისი თავსა გარდნახდომი:
მისრეთს ვერად გამოჩენა, მუნლა ცუდად რაღას მდგომი,
ინდოეთის ხელმწიფისა ეგრე კარგად დანახდომი,
და პირ-მთვარისა ბრძანებითა მისგან სალიმისა ომი.
- 183 მეფე წინა მოეგება, ღმერთსა მისცა მან დიდება,
არ ეგონათ მათ სიცოცხლე, არცა ჰქონდათ მოლოდება,
— „მოწყალემან განმიქარვა სამუდამოდ ცეცხლთა დება“.
და გლახაკთათვის საჭურჭლისა მრავლისა ქნეს გარდადება.
- 184 მამა შვილსა მოეხვია, ყელი ყელსა გარდიდების,
მოახსენა: „შემცოდე ვარ, დაშავება თავს იდების
მაგრამ ღზინსა ვერა ჰპოვებს, ვინ სასჯელსა ერიდების,
და რა წყალობა მოევლინოს, ჭირი აღარ ედიდების.“

XIV აკა ომანინსაგან თავის სახლად დათხოვნა ჭირთა და კაბიჟთა მალვად

- 185 ხელმწიფესთანა მიგზავნა ომან მოციქულები,
შესთვალა: „ინდოთ პატრონი ხარ მეფეთ მეფედ თქმულებო,
ღმერთმან ქნას, თუ არ გეწყინოს ესე თქვენს წინა თქმულები,
და მწადიან ვნახო ქვეყანა ჩემი საუფლისწულები“.
- 186 ებრძანა: „ღმერთმან შენ მოგცეს ყოველი გულის წადილი,
მაგრამ მე აქა რა მქონდეს უშენოდ ღზინთა ქადილი?
გნუკავ, დამიგდო იმედი აღრე მოსვლისა ქადილი,
და მოდი და ერთად მოვლახოთ საბინდური და სადილი“.
- 187 წამოვიდა, არა სწადდა მიჯნურობის მას დაჩენა,
ბროლსა ვარდი მოჰფაროდა, აღარ უნდის გამოჩენა,
სპანი წინა მიეგებნეს, მათ მიეცა თვალთა ჩენა,
და ველარ ნახეს პირვანდელი გარიგება, ვერც გაჩენა.
- 188 ლაშქართ ეგონა, პატრონი მოვა ეგრე საღზინელად,
მაგრამ ნახეს—მოსდიოდა ცხელი ცრემლი არ თუ ნელად,
დაღონდეს და ვერა ირგეს მათთა ჭირთა სამკურნელად,
და მზესა შუქი არ გაეშვა, პირი ჰქონდა საღრუბნელად.

- 189 ერთმანერთსა შესჭიროდეს შინაურთა გარესენი,
 ქვეყანასა სინათლესა რად შეჰქნია ესე სენი?
 მიჯნურობა შემოაჰყრია გულსა ლახვრად დასასენი;
 და ყოვლი სული ინაღვლიდა, არა მარტო თუ ესენი;
- 190 ვერა ჰკადრებდეს კითხვასა, არცა ძალედვათ სსენებად,
 აროდეს სთქმოდა პასუხი პირმიღმა მოსახსენებად,
 თავის საკვლავად წელთ ების მათ დანა შეუხსნელებად,
 და იმაინს ჭირი მოადგა დღივ და ღამ დაუხსნელებად.
- 191 კვლავ შეიყარნეს თავადნი, ნიადაგ რჩევად მსხდომელნი,
 ამა საქმეთა აზრითაც ვერას ვერ მინამხდომელნი,
 იტყოდეს: „რად არ ამოვსწყდით ამ დღისა დაუხდომელნი!“
 და ამას ტიროდეს მრავლისა ჭირისა გარდამხდომელნი.
- 192 სრულ ლაშქარნი ერთობილნი შეეხვეწნენ მუხლ-მოყრილად:
 „ჩვენ გვიბრძანე, რაცა გწადდეს—სპანი დგანან აქ შეყრილად;
 გამოვიღოთ საქონელი, რალა გვინდა ცუდ-დაყრილად?
 და არ გვიბრძანებ-ვიციოთ, რომე მოგნდომივართ გასაყრელად!“
- 193 მადლი უბძანა, ატირდეს, ცრემლითა მოერწყო ველი—
 „მე თქვევან, ღია, შევიტყევ ჩემზედა კარგი ყოველი,
 მაგრამ ძალითა ვინმც პოვოს ღვთისაგან მოსათხოველი?
 და იგი არ შემწევს,—კაცთაგან რგებასა არსით მოველი!“
- 194 წიგნი ვერ ჰკადრებს მეფესა, წვრილად აცნობეთ ენითა,
 ვიცით, ხელმწიფე იქნების ჩვენგან ნათქვამის წყენითა,
 აწ მოივლინა ჩვენზედა რისხვა უებრო ზენითა,
 და ვეჰვ, რომე თქვენის მოსვლითა შევიქნათ ჭირთა ლხენითა“.

XV. აქა საკიდან მივსისაგან მიოკრედ ომბინის დაჰმუნების
 ცნობა

- 195 რა მეფემან მოისმინა ესე სიტყვა გულ-სამკვდარად,
 ბრძანა: „თურმე დამრჩომია ჭირი თავსა გარდამხდარად,
 აწ წავიდეთ; მოვეხვივნეთ ყოველნივე სამუდარად,
 და ნუ თუ ვით რა ვათქმევინოთ მის ბავითა ვარდსა დარად!“

- 196 გაგზავნა კაცი, სადაცა ვეზირნი ჰყვანდა ჰკვიანი, შესთვალა: „ფიცხლავ იარეთ, არა ხართ დასაგვიანი!“ აქიმთ უბრძანა: „სალარო თქვენთვის შექნილა ღიანი, და ვინცა რას მარგებს, არ იყოს არცა სამისოდ ზიანი!“
- 197 ფილოსოფოსთა უბრძანა: „გახსენით სტორამღებია, ნუ თუ რა ჰპოვოთ, რა არის ჩემს თავსა მონავლებია? კაცი მოასხით უცხოსა ქვეყნისა დანავლებია, და დანიელისგან მსწავლულნი დაგროვდენ მერამღებია!“
- 198 მათ მოახსენეს: „მეფერ, ჩვენც გვიკვირს საქმე ესები, დია მოვჩხრიკეთ ვარსკვლავნი და ცათა ბურჯთა ზესები, ჩვენსა გულსაცა შექნილა ცეცხლისა შესაგზავსები, და ღმერთმან ნუროდეს მოშალოს თქვენს წინა ლხინთა წესები!“
- 199 ყველა ვიკადროთ მოშიშრად, რაც ჩვენგნით ითარგმნებთან, რაცა შეგვეტყოს, არა ვთქვათ—დამალვა ვით იქნებთან? ცოტასა ხანსა მზის შუქი უჩვენოდ სხვაგან ჰკრთებთან, და მერმე ბოლოჟამ მტერთაგან ჩვენ ლხინი გვენატრებთან.
- 200 იგი აპირებს წასვლასა უცხოს რასმე ქვეყანასა, არ წავიდეს; ვარდი ჩვენი ნუ თუ თრთვილმან ვერ დანასა? უშენოდმცა ნუ ვიქნებით სიცოცხლისა წამ ხანასა, და რატომ მისცემ გულსა ჩვენსა დასაჭრელად შენ დანასა?“
- 201 მეფე საწოლს წამოვიდა, დაღრეჯილი შემობრუნდა, მუნაჯობთა საუბარი ყველა ბრძანა, არ დაყმუნდა. დედოფალმან მოახსენა: „ბედი ჩვენი დაძაბუნდა, და მივიდეთ და ვჰკითხოთ რამე, რა სწადიან, ან რა უნდა?“
- 202 კვლავცა ჰკადრა: „ესოდენსა სულსა ვით არ შეგვიბრალებს? უმისოსა სამუდამოდ ცეცხლთა წვასა გაგვიალებს, მზისა შუქთა დაგვიმალავს, სინათლესა არ გვავალებს, და ჩვენცა თანა წაგვიტანოს, მასთან ჰქროთა ნუ გვაკრძალებს.“
- 203 ჰკვიანსა და გონიერსა, ბრძენთა წესით გასწავლულსა, შევეხვეწნეთ: «მოგვაშუქე, ნუ დაგვაჩენ, მზეო, წყლულსა, რა ვიქნებით ჩვენ ცოცხალნი, გიგონებდეთ დაკარგულსა?» და შევებრაღვით, ვეჭობ, რომე მოიბრუნებს ტკბილსა გულსა“.

- 204 მეფემან ბრძანა: „ეგე არს ჩემგან საქმისა მცდელობა,
 დღეს აქანამდის ღვთისაგან ჰქონდის ჭირთ გარდუხდელობა,
 კვლავცა ვევედრეთ, მას ძალუც კეთილთა აღმომზრდელობა,
 და მისგან წყალობით მოგვემორდეს სენისა გარდამხდელობა.
- 205 ვერავინ შეშლის ზეგარდმო განგებით მოვლინებულსა,
 მე იგი ღმერთმან მიბოძა ცრემლით ტბა დადგინებულსა,
 ხორცის ჭამითა ვინ ნახავს კაჭკაჭსა გაყოვნებულსა?
 და თუ სწადდეს, ლხინსა მსწრაფლ მისცემს ჭირთაგან შეწყინებულსა.
- 206 თუ ღმერთმან მისი წყალობა მე არ მიმიღოს წყრომითა,
 რა მნახოს გულსა დაცემად მისული დანა პყრობითა,
 მან მომისმინოს, აღარ მყოს კვლავცა სენთ შესაპყრობითა,
 და თვარა სრულობით წაგხდებით ჩვენ მისგან დანაპყრობითა.
- 207 არაოდეს არ ყოფილა თქმულთა ჩვენთა მოუსმენად,
 ვეტყვი: «იყვნეს აქანამდის მტერნი ჩვენს. წინ დაუდგმენად,
 აწ რად სჭუხავ თვალთა ჩვენთა მზისა შუქთა შეუდგმენად?
 და უშენოსა რალად მინდეს თავს გვირგვინი დასადგენად?»
- 208 ვეტყვი: «გვიამბე, რაცა გჭირს სევდა, ან სამკურნელია?»
 რადმცა იწყინოს? არა სძულს მას სიტყვა საწვართნელია,
 თუ ცეცხლიც გვითხრას შეპყრობად, ავიღოთ, ვითამც ნელია,
 და «ეშმაკის საბრხით არ იქნა შენ სხვაგან გარდმკარდნელია!»
- 209 «რაცა ვინდოდეს, გვიბრძანე, ვქნათ შენი მოწადებული,
 ჩვენმან სიკვდილმან თუ გარგოს, თავი გვაქვს გარდადებული,
 სალარო შენთვის დავსცალოთ, გარეთ, თუ შინათ დებული,
 და შენის მოლხენით დავვიშრტეს ჩვენ გულსა ცეცხლი დებული».
- 210 თუ არ გვითხრა, რასა მივხვდეთ, ანუ რა მოვიგვაროთა?
 — «თქვი, მთვარეც ვინდეს ზეცისა, ჩვენკიგი შენ მოგვგაროთა,
 სხვა ხმელთა ზედან ხელთა გვაქვს ჩვენ ძალი წასაგვაროთა,
 და შენთა მშობელთა რალა ქნან, თუ თავი გამოგვაროთა?»
- 211 მათ ვეზირობა დაასკვნეს, ჭკუას არ დასცდებოდინან,
 კაცი მოვიდის, ამბავსა წინა გაეგებოდინან,
 დიდთა ლაშქართა პატრონსა სხვანიცა ეყმობოდინან,
 და მათ არაოდეს სიტყვითა არვისგან ეგმებოდინან.

- 212 თავადთა ჰკადრეს: „მეფე ხარ ქვეყნისა ხელთა მწდომელად, თქვენ ლაშქარი გყავს ცის კიდით-კიდემდის გასაწდომელად, ვით გაგიმაგრდეს, რაც გინდეს გუნებით მოსაწდომელად? და არ ვიცით, ზეცას თუ დაგრჩეს თქვენ საქმე მიუწდომელად!“
- 213 ესე სიტყვა მოისმინა თავადთაგან, მოცასწონდა, თქვა: „აქამდის თავსა ჩემსა მტერი ადვილ ვერ შესწონდა“ ბრძანა, თუ: „დღეს გავიხაროთ, ჭირსა ლხინი ვით შესწონდა?“ და სმასა ზედან ოქრო გასცა — სიმრავლითა ვინ ასწონდა?!
- 214 სხვადა მოვიდა ამბავი პირველ ამბავთა მსგავსებად: „არა ჩანს ჩვენთვის მოლხენა გულის ცეცხლისა დავსებად, წინაუდგს გუბი ცრემლისა ნიადაგ გარდასავსებად, და მთვარე ილევის, ჟამია, არა ჩანს გასასავსებად.“
- 215 მეფე ადგა, გაემართა, ესე სიტყვა მას ეწყინა, რა მივიდა, ფერ-ნამკრთალი მოეგება შვილი წინა, უთხრა: „რა გჭირს? მზისა შუქმან ბნელი რისგან დაიჩინა? და შენი რათმე დაჰმუნებება გულმან ვითმცა მოითმინა?“
- 216 კვლავ ჰკითხეს: „რა გჭირს, რა გიმძიმს?— თქვი, ჩვენგან ნურად გრცხვენნიან, ვხედავთ, რომ ჩვენთვის სინათლე მზისაებრ აღარ ჰფენიან, ბროლისა მცველნი ბაგები სალიმლად არა შვენიან, და შენ ლხინი გმართებს სამუდმოდ, ჭირი რად მოვივლენიან?“
- 217 ექიმთ უბრძანა: „წა ნახეთ, რა სენთა შეეღარების.“ მათ მოახსენეს: „ვიკადრებთ, რაც ჩვენგან მიიმხდარების: სენი არ არის; სევდასა ჩვენგნით რა მოეგვარების? და თუ თვით არ იტყვის, ეს ვიცით, სხვა ვერვინ მოეხმარების.“
- 218 რაცა ჰკითხეს, არა ხელყო მან პასუხსა მოხსენებად, უთხრა: „შვილო, ნუ გიქნია თავი ჭირთა დასადებად, არ მოისმენ, — თავსა ჩემსა მე მოვიკლავ ჩემად ნებად, და მითხარ, ღმერთსა შევეხვეწო, ნუ თუ გეყოს განკურნებად!“
- 219 მან თქვა, თუ: „რა ვქნა, რა გკადრო? საქმე მჭირს ცრემლთა დენისა, არცა მე ვიცი მიზეზი მოლხენად, ჯამა სენისა, ღმერთსა ვიმოწმებ— არა მწადს თქვენისა რადმე წყენისა, და ძალი არა მაქვს თქვენს წინა სხვის რამცა მოსახსენისა.“

- 220 მეფე მუნით წამოვიდა მტირალი და გულმწუხარი,
 ცოლსა უთხრა: „ჩვენთვის მოიხანს რისხვა ზეცით ნაქუხარი,
 ვაჟ, თუ დავრჩეთ ქვეყანასა სიცოცხლითა გაუხარი,
 და ველარ ვიყვნეთ მტერთა ზედა სამუქაროდ მომკვებარი!“
- 221 რა ესე ესმა, ორნივე გახდეს ცრემლისა მდენელნი —
 „სიკვდილი სჯობდა — ამისი ვიყვენით მოუსმენელნი,
 უმისოდ დავრჩეთ, ვიქნებით მისდღეში მოუღბენელნი,
 და მზესა რად ჰქნია, არ ვიცით, უკუნი გარდამფენელნი?“
- 222 დედა მივიდა მასთანა მუხლ-მოყრით შემხვეწელია:
 „შენ რაცა გწადდეს სათქმელად ჩემთანა — რატომ ძნელია?
 აქამდის მტერთა ჩვენთაგან ვიყვენით სანატრელია,
 და აწ რად წაგვახდენ? — ჩაგჭრია ეშმაკი ავის მქნელია!“
- 223 სიტყვა არ უთხრა, ატირდა, დედასა ებრალებოდა,
 იგი უებროდ ტიროდა, გღერც უჯდა ეხვეწებოდა,
 უთხრა: „არ გკითხავ, ნუ სტირი, რად ვსთქვი, თუ გეწყინებოდა?“
 და ომაინისთვის გაახლდა, რაც ძველად ცეცხლი სდებოდა.
- 224 ორსა თარსანგსა ეხვივნეს თავადნი, სპათა, ჯარია,
 მას აღარავინ აუჩნდა კითხვისა მოაჯარია,
 შორით მოდგიან მკვრეტელნი, ერთმანერთს დანაჯარია,
 და დედა თავის თავს სწყევლიდა, თუ: „გეყავ გამსაჯარია!“
- 225 მივიდა, მეფეს შესტირა, მუნ გახდა დიდი ზარია,
 სრულად ტიროდეს ლაშქარი — სათქმელად ანაზარია,
 მოსძულდა ყოვლთა სავარდე, ბალი და მულდანზარია,
 და მოქალაქეთა დაადდეს ქულბაქი, სრულ ბაზარია.
- 226 შეფესა თვისნი ვეზირნი სამად ჰყავს გარიგებითა,
 მოასხა ყველა, უბრძანა მათ წვრილად დარიგებოდა,
 ძნელსა საქმესა ჰკითხევდა ცალ-ცალკე მორიგებითა,
 და „თუ ვერას მარგებთ, ვიქნები თავისა გარდაგებითა!“
- 227 მათ მოახსენეს: „ღმერთმან ქნას თქვენთვის აღვიღად ძნელია,
 თქვენ ზელმწიფე ხართ, ყოველი მრავლად გაქვთ საქონელია,
 კარნი გაახვენ მას მიეც, თვით იყოს, რასაც მქნელია,
 და ჯოჯოხეთისა სიცხისა ოქროა გამანელია.“

- 228 რაზომ ნახავს საჭურჭლესა მრავლად ტურტას შენახულსა,
 ღმერთმან ქნას და შეუყვარდეს, არ წაახდენს ჭირნახულსა,
 დაივიწყებს გულისაგან ეშმაკისა ჩასახულსა,
 და ჩვენ ეს გვითქვამს, სხვათაც ჰკითხეთ კაცსა საქმით მონახულსა.“
- 229 საჭურჭლისა კარნი გახსნეს, ქნეს ყოვლისა გამოჩენა,
 შვილსა უთხრა: „ეს შენია, სხვად რადღა გჭირს შენ მოწყენა“?
 არ შეხედა საქონელსა, არცა გაძრა სიტყვად ენა,
 და მისგან არა მოელზინა, გულსა ჰქონდა სხვაგან რბენა.
- 230 სხვანი ვეზირნი მოასხა, მეფე ზის დაღრეჯილობით,
 ცრემლსა იდენდა საბრალოდ, ომაინს ჰხმობდა შვილობით,
 მათცა უბრძანა ყოველი ამბავი იგი წვრილობით.
 და მათ მოახსენეს: „ღმერთმან გყოს აროდეს ღზინთა ცვლილობით“.
- 231 უბრძანა, თუ: „არ ინდომა საქონელი, არცა ცხენი,
 გულსა რამე შემოჰყრია ცეცხლისაგან უსიცხენი,
 გაუშვია მას ვეფხებრივ სიჩაუქე, სიფიცხენი,
 და ხედავთ, ბოლოს მომეღლინა ეშმაკისა სიმარცხენი!“
- 232 მოახსენეს: „ყმაწვილია, მაგრამ მეტად გონიერი,
 გვიკვირს, გული რამ უცვალა?—იყო ყოვლის მეცნიერი,
 აქანამდი გაკრძალულად იყო თქვენი მოთნიერი.
 და აწ მზის შუქთა დაფარებად ღრუბელია კადნიერი.“
- 233 ამ ქვეყანასა ბევრია კაცნი საკვირველთ მქნელები,
 მოეასხათ ყველა, ვაჩვენოთ მჭედელნი, ხისა მთლელები,
 მარგალიტისა მპოვნელნი, ლალის, გუარის მთხრელები,
 და სპილენძისა და ტყვიისა მყარ ოქრო შემამცვლელები.
- 234 ღმერთმან ქნას: ერთი ამითგან სწავლად ქნას ხელთა აღებად,
 დაივიწყდეს იგი პატიჟნი, გულსა აჩნია დაღებად,
 გამოჩნდეს მაკურნებელი საქმე ჭირისა წაღებად,
 და არ ვიქმნეთ შეჭირვებითა ცნობათა გარდანაღებად“.
- 235 მოახსენეს ყველა, აჩვენეს ყოვლისა ხელოსანია,
 მოდგომილიყო სიმრავლე ქვეითი, ცხენოსანია,
 ხატაელნი და ჩინელნი, მართ სრულად ხორასანია,
 და „არ ვიქმნეთ შეჭირვებითა“—გულითა მოკვნესანია.

- 236 მას მოახსენეს ყოველთა თავ-თავის ხელოვნობისა,
იგი შეწყენით მჯდომელი, არ გარდასრული ცნობისა,
ვარდსა შეჰქნოდა უმზეოდ ნიჰანი რამე ჰქნობისა,
და მიზეზი — გულსა ტკივილი სენთაგან ნაწყენობისა.
- 237 ორთა კაცთა თქვეს: „ცხენს შევიქთ ერთის ნაკვეთის ხისაგან,
რა კაცი შეჯდეს, აფრინდეს უმაღლე ფრინველისაგან,
სადაცა უნდა მიიყვანს უწინ სიტყვისა თქმისაგან.“
და ომაინ ბრძანა: „ეს მინდა, მაგას ველოდი ღვთისაგან.“
- 238 „ეს ვისწავლო, გამიშვია ყოვლი ჩემი შექივრება,
კმარის, რაცა აქანამდის მე დავიეც თავსა ვება!“
მეფეს ჰკადრეს: „კვლავცა მზემან ქნას შუქისა გამოშვება,
და ღმერთსა მადლი შემეცვალა, ბრძანა ჭირთა დაქმუნება.“
- 239 ბრძანა: „მოახსით ყოველგნით მკვრელნი და მომღერალეზი,
ახლად დამევსო, სახმილთა მე ცეცხლთა მწვივდა ალები!“
სალარო გახსნეს, მოიღეს თვალ-მარგალიტი, ლალები.
და ომაინ მოვა — „მას ვნახავ, მტერს აღარ მოვეკრძალები.“
- 240 იგი მოვიდა წინაშე ქცევითა პირვანდელითა,
მეფემ აკოცა, დიდხანს დგეს ფეხზედ ყელ-გარდაქდელითა,
სრულად აივსნეს ლაშქარნი მათისა საწადელითა,
და მას დარჩომოდა მეტობა მზის შუქი მაშინდელრთა.
- 241 ლხინი ნახეს, რომ ვით ითქმის შესხმა ქებისა მათისა,
ფერმიხდით იყო ნათელი მზის შუქთა მოკამათისა,
კვლავ გულსა ჰქონდა შერევა ბრიულ-ლალსა, მინა-სათისა,
და მას კლევდა საგონებელი უკუნთა განმანათლისა.
- 242 აიყარნეს. მეფე დარჩა ამ საქმისა დანდობილი,
მაგრამ ვითმცა გაახლდების ვარდი უმზოდ დაქცნობილი?!
შინ მოვიდა, გული კრული დადნა მიწყვი დადნობილი,
და მოიყვანა იგი კაცნი, ხენი ესხნეს აყდნობილი.
- 243 უბრძანა: „ცხენი შექენით, მეცა ვისწავლო, მგონია,
ჩემთა პატიჟთა სალხენად სხვა ვერა მომიგონია.“
მათ ჰკადრეს: „დია ისწავლით, გაქვს ბრძენთა ჰკუთა, გონია,
და თქვენებრივ არვის უნახავს, არცა ვის გაუგონია.“

- 244 ხელი მიჰყვეს, ათსა დღესა გაათავეს, დაასრულეს,
მეფეს უყვეს მესისხლობა, თვარ ომაინს უმოყრულეს.
სადავენი ხელთა მისცეს, თავი მათი იგმირულეს:
და „სადაც გინდა, წამ ერთმივა, არ თურე გრძლად იარულეს.“
- 245 ომაინ მოვა სალაროდ ლალ-იაგუნდთა მრჩეველად,
ესრეთ მნათობი აიხენა, შუქსა ჰფენს, ვითა მზე ველად,
წელთა შეირტყა, მობრუნდა სარო ტანისა მრხეველად,
და საბრალოდ ცრემლსა იდენდა მინდორთა მოსარწყეველად.
- 246 მართ ილოცედა მუხლმოყრით, პირსა იბანდა წყალითა,
უფალსა ევედრებოდა სიტყვითა შესაწყალითა:
„მოსამართლერ, ნუ დამწვავ ცეცხლისა მეა წყალითა,
და განკურნე გული შებროდ ნაკოდი დანაწყალითა.“
- 247 ტიროდა მეტად საბრალოდ, თუ სთქვა ცრემლ ზღვად
ნართავითა:
„ზღვათა მეფისა შვილისებრ გულს ნუ შემიმოს შავითა,
გზა მამეც გამარჯვებისა მინდორთა, თუნდა ნავითა.“
და ადგა და გამოემართა ლომი მართ ოდენ თავითა.
- 248 მას ცხენსა შეჯდა, აფრინდა, ღრუბელთა შესწორებოდა.
ველარ ხელდედენ მჭვრეტელნი, იგი დღე ემწარებოდა,
მეფესა ჰკადრეს, ლაშქარნი ტირილით შეეყრებოდა,
და თავსა იცემდეს ძახილით ვირემ მზე გარდიყრებოდა.
- 249 იგი კაცნი გარდიხვეწნეს, რომ შეექნათ ცხენი ხისა:
— „ეს რა ვჰქენით, რად დავჰკარგეთ პირი ტურფად სანახისა?
მეფესა და სპა-ლაშქართა საქმე მიხვდა სულთ ახისა,
და თავსა ჩვენსა ჩვენ უყავით სარჩობელი ყელთ მახისა!“
- 250 მეფემან ბრძანა: „ვინ იყო, რა იქნა ხისა მკრელია?
აქა მამისხით დაკრულნი, ყველა თავ დასაჭრელია!“
მონახეს, ვერსად იპოვეს, ადრევე გზა ექნათ ჰრელია,
და სრულად თავადთა ჩაიცვეს ტანს საგლოველი ჰრელია.
- 251 ძებნეს და ღონე ვერა ქნეს შეტყობად ვერად ვერისად,
ექვს თვე იარეს, გული ქნეს ვერ პოვნად დანაჯერისად,
მოვიდეს, დასხდეს ტირილად, გლეჯად თმისა და წვერისად,
და ყველანი იყვნეს მწყეველად თავისის ბედთა წერისად,

XVI. წასვლა ოქაინისაგან მისრეთის ხელმოწერის ძალის
ქებნად

- 252 წავიდა, ვითა ფრინველი ფიცხლავე მხართა მქნეველი,
მისი ვინც იყო შემკადრე, ან რისმე შემაწყეველი?
ვით ხვალი ლომი მინდორთა, მარტო მტერთ მოუთნეველი,
და ოდენ მივარება უმზეოდ თავისა დამაქნეველი.
- 253 მისრეთს მივიდა. მუნ იდგნენ სამი მაღალი ჭანდარი;
ცხენი ხის წვერთა დამალა. ქვე ჩამოვიდა ჯენდარი,
მთვარესა შუქი შეადგა, მზისა ცხად იყო მუნ დარი,
და მას იკითხვიდეს ვერ მნახნი: ნეტარ სადარი მანდ არი?
- 254 მისნი მჭვრეტნი გაეკვირნა სიტურფესა მეტის მეტსა,
ვითა ჩხირსა აბრუნებლის დიდროვანსა რკინის კეტსა,
ხმა დავარდა, მოეხვიენეს, ზოგნი ჰგვანდეს შმაგსა, რეტსა.
და ვიცი, როსტომ ვერ იქმოდა საქმეს მისგან დანამეტსა.
- 255 ჰკითხეს თუ: „ვინ ხარ, ჭაბუკო, ანუ რად საქმედ რებული?
ღმერთი გვყავს მოწმად, შენითა ნახვით ვართ განხარებული,
რაცა გინდოდეს, გვიბრძანეთ“. დგას ქალაქისა კრებული,
და ლოცვიდეს: „ღმერთმან ნუ მოგცეს ერთი დღე გამწარებული.“
- 256 უთხრა: „ჭაბუკი არა ვარ, არცა მებრძოლი ომისა,
სყიდვა-გასყიდვად მოვსულვარ, მაქვს საქონელი ზომისა,
მიკვირს, რა არის მიზეზი თქვენისა აქა დგომისა?
და სხვა არა მინდა, მაჩვენეთ ადგილი დასაჯდომისა“.
- 257 კვლავცა უთხრა: „მადრიელ ვარ უცხოვობით არ მეშორეთ.“
მოახსენეს: „ესე გვინდა, ნეტამც რამე ვიძახებრეთ,
მართლად გკადროთ ყველა კაი, თქვენსა წინა არც ვიჭორეთ,
და თქვენ ადგილი მოგეწონოს, სიტყვა ვითმცა გაგიორეთ!“
- 258 წინა წაუძღვეს, წავიდა მზე ბაზარს შუქთა ფენითა,
თვალ-მარგალიტთა მსყიდველი ჯდა ვინმე ფერად ფენითა,
ბრძანა, თუ: „აქა დავჯდები, კაცი ღვა მრავლად: ფრფენითა,
და რამცა გავსაჯოთ პასუხი, ნუთუ ჩვენც ვიმუქვენითა?“

- 259 მან კაცმან მიწას აკოცა, დალოცა მეტად ჭკვიანად,
 თქვა: „ღმერთმან მიყო წყალობა, აქ მოხვალ დოვლათიანად,
 ჩვენ ქვეყანასა ვაჭრობა არვის მიხედების ზიანად,
 და შენ გეყოს გულის წადილი ყოველი უმარცხიანად.“
- 260 ომაინ დაჯდა სავაჭროდ, მას ღია ცრემლი სდიოდეს,
 თქვა: „ამის მქნელსა უთუოდ სიცოცხლისაგან რცხვენოდეს,
 მაგრამ არ ვარგა უდროვოდ კაცს საქმე გამოსჩენოდეს,
 და ნუ თუ ამითა ღვთისაგან მე რამე მამელხინოდეს?“
- 261 მან გახსნა ლალ-იაგუნდი მზისაებრ ელვა კრთომილი.
 ვინც ცხენით მოდვის გასინჯვად, სწრაფლ იყვის გარდახდომილი,
 ყოვლთა უკვირდა, ვთქვა ვითა, რომე ყმა მათთან ჯდომილი,
 და ვერას იტყოდეს, დაცვივდეს ქებისა მიუთხრობილი.
- 262 გაისმა ესე ამბავი ღართა და იმა გმირისა,
 ქალაქთ უფროსსა უამბეს ქება მის ყმისა პირისა,
 თქვა: „ენახავ, მიზეზს დავიდებ, ვკითხავ, თუ როგორ ღირ ისა?“
 და წინ მიუძღვიან ხადუმნი, მივა არ მლოდნე ჭირისა.
- 263 ქალი მივიდა; მეხედა ყმასა არ მოცინარესა,
 შეწყენით იყო; მაგრამე კვლავ აშვენებდა არესა,
 უმსგავსა შუქი მზესა და ელვათა მაელვარესა,
 და ჰკადრა, თუ: „ფასი შეჰკვეთე“, მან მოახსენა წყნარ ესა.
- 264 ყმამან უთხრა საუბარი მას ტურფასა შვენიერსა:
 „ჰე, მნათობო, სინათლითა მზესა გავხარ ქვეყნიერსა,
 ამის მეტი რაღა გკადრო, თქვენ ყოვლისა მეცნიერსა?
 და სრულ წაიღო, ფასს არ ვითხოვ, დავიმოწმებ სახიერსა!“
- 265 ქალი ადგა წამოსავლად, არ მოშალა საქციელი,
 გულსა უთხრა: „ვის უნახავს ამისებრივ ხორციელი?“
 ორთა ლალთა საკვირველთა ვაჟი იყო მიმცემელი,
 და ბნელსა ღამეს ანათებდეს, ვით მნათობი ზეციელი.
- 266 იგი სევდამან აავსო, შეექნა საგონებელი,
 იტყვის: „რა ვირგო ბედკრულმან მე ჩემი სალხინებელი?
 თუ სენს არ ეტყვის სნეული, ვერ ჰკურნებს მაკურნებელი.“
 და მის ყმისა ეცა ლახვარი გულისა მაკვდინებელი.

- 267 დღე და ღამე გაუშრობლად წინა ედგის ცრემლთა გუბი,
მელნის ტბათა ჩაყრდნობილი გიშრისა ჩნდის შიგან შუბი,
„ვაი, მოვჰკვდე შეუყრელი და იმისი მე უუბი?!“
და თავის პატრონს მან მიაართვა იგი ტურფა ლალი ტყუბი.
- 268 ხელმწიფესა გაკვირვებით მეტის მეტად მოეწონა,
თქვა: „ასეთი არ მინახავს!“ პირსა ზედან დაიკონა,—
„სით მოსულა? ვით ჰყიდიან?“—იგი მბობად დაეღონა—
და კაცთ სახელსა ვერ იტყოდა, უნდა სხვა რამ მოეგონა.
- 269 მოახსენა: „ბაზარს ჩაველ, სამსახურად მე მაქვს გული,
ვნახე ვინმე საკვირველი, მით ვარ ცნობა დაკარგული,
იციოთ, რომე მისრეთისა მრავალ ჯერ ვარ გასინჯული,
და ლალი მეტად მამეწონა, მსყიდველი ზის მზედ სახული.“
- 270 მეფემ შეიტყო, ლამოდა კაცთა ამბავთა მბობასა,
განწყრა, უბრძანა: „ვით მკადრებ ეგზომსა ნაყბედობასა?
თავსა მოგკვეთ და დაჰკარგავ ჰკუათა ნაზარდობასა“.
და რამცა იძრახა, შეშინდა, დასჯერდა ნაწვართობასა.
- 271 კვლავ უბრძანა: „ვისლაც ვისმე გაემართე საქებარად?
დღეის იქით თულა გნახავ შენ მაგისად მოუბარად,
სიკვდილს არა მოგეფაროს, ვიყო შენად დამთმობარად,
და შენ არ იცი, ეგე სიტყვა შემიქს ცეცხლთა მამღებარად!“
- 272 ქალი სადგომად წავიდა, ორთა სენთაგან ჩიოდა:
მას ახლად მეფე გაუწყრა, პირველცა გული სტკიოდა.
ომანისთავის ტიროდა მდაბლად, არ მალლად ყვიროდა,
და ვერას იტყოდის სირცხვილით, ნამუსისათვის ვარგოდა.
- 273 ბაზარს წავიდის ხშირ-ხშირად, ვისთვისცა ცეცხლი სდებოდა,
მიუდგის, ევაჭრებოდის და ტკბილად ეუბნებოდა,
წამ ერთ ნახვითა დამწველი სახმილი დაევესებოდა,
და რა წამოვიდის, გიშრისა ტბა ცრემლით აევესებოდა.
- 274 მას კაცსა კარგა გაერთო ომან ამხანაგობით,
მან უთხრა მისი საქმენი წვრილად, არ სიტყვა შმაგობით,
იგიცა მეტად შეწუხდა, ზის საქმის გამოსავლობით,
და ჰკადრა, თუ: „ღმერთსა უქნიხარ ტურფისა ასანავლობით.

- 275 ქვეყანაზე, რაცა გინდეს, საქმე ვერა გაგიმაგრდეს,
ჩვენ იგი ვქნათ, რაცა ამა საქმეს კარგა მოიგვარდეს,
ხამს, თუ კაცი ძნელს ჭკუასა მისახდომლად დაუწყნარდეს,
და ღმერთმან ქნას, და ეგე ჭირნი მსწრაფლ ღზინითა გაგიქარდეს!
- 276 ესე ქალი, რომე მას აქვს ამ ბაზართა ხელოსნობა,
მისი გვმართებს მოკიდება, სამსახური, ძღვენთა ძნობა,
ამად, რომე მას მეფესა აქვს ამისი მოსათნობა,
და ნუ თუ ღმერთმან მოგივლინოს ძნელთა ჭირთა განკურნება!
- 277 ვხედავ, რომე ამა ქალსა შენი ნდომა შეეცყობის,
თუ ვიშოვნო იგი შენთვის, სახელად მჩანს, არ მეგმობის,
შევთვალთ, თუ: „მოგვიშუქე, ვარდი უმზოდ დაიჭკნობის!“
და ოდეს ნახოთ ერთმანერთი, მერმე ყველა გაენდობის.“
- 278 ომინ უთხრა მას კაცსა სიტყვითა გონიერთა:
„შენ არჩევ ჩემთვის რგებასა გულითა ღმობიერთა.“
მან ჰკადრა: „საქმე შევსთვალთ მისისა მეცნიერთა,
და მე დიაცი მყავს, თვით იცნობს, სრული კითხვით და წერთა.“
- 279 დიაცმან ნახა, გაჰკვირდა: შეენება, სიტურფე რისა!
ომინს ფერხთა მიმართა პირსა დადებად მტვერისა,
დალოცა: „ღმერთმან დაგიცვას, არ ვენება გეცეს მტერისა,
და კურთხეულმც არის მშობელი შენებრივ ნავთიერისა!“
- 280 უთხრეს, თუ: „წადი, ეცადე საწევრად იმა ქალისად,
ჰკადრე, თუ: „შენცა გინახავს—ვარდი ჩანს ფერგამქრქალისად.“
ნულარ დაგვაწვევს სახმილსა, ნუ შეგვრთავს ცეცხლთა აღისად.
და თუ ვნახოთ, ვიცით დავეხსნათ სიკვდილსა სამუდამისად.“
- 281 წავიდა იგი დიაცი, მოსწრაფეთ იქნა რებული,
მას ქალსა ჰკადრა პასუხი მშვიდი და დაწყნარებული:
„მთვარე შექნილა უნათლოდ მზის შუქთა მოშორებული,
და დაიხსენ შეწირვებითა, არ ვარგხართ შეუყრებული.“
- 282 მან უთხრა, თუ: „მომისმინე, რაცა ვითხრა სიტყვა, დაო,
მე, რა ვნახე იგი მოყმე, მეუცხოვა, გამკვირდაო,
აწ მისითა სიყვარულით ბრძენი ცნობას გარდვიდაო,
და მაგრა თავსა ვერ შევირცხვენ, რაზომს გული მეწვიდაო!

- 283 წადი, ჰკადრე ჩემ მაგიერ მზისა შუქთა წამლებელსა:
 «მე სიკვდილი მირჩევნია, თუ რას გაწყენ ხელი ხელსა,
 ესე სენი დამართებით სხვას არა სჭირს ხორციელსა,
 და რა ვქნა? რამცა მოუგვარო თავსა ცეცხლით დასაწველსა?»
- 284 თუ არ მოგყვე, გაგარისხო, ვითმც ვიქ თქვენსა უნებურსა?
 ორისაგან რომელი ვქნა, ან რა მმართვეს უბედურსა?
 ამ ქვეყანას დიდად ვჩნივარ ხელმწიფესა ჩვენებურსა,
 და მართებს კრძალვა სირცხვილისა დიაცს, თავსა დანაბურსა.»
- 285 ნუ გამიწყრების, ვმუდარობ, არ ვარ სიტყვითა მკვანითა,
 მაგრა მე მაგას ვერა ვიქ, დავება მტერთა მახითა,
 სხვარიგად ყმა ვარ, ნუ შემიქს მე მისგან მოუშრახითა,
 და თვალთა რას ვაქნევ, არ იყოს მსწრაფლად მისითა მნახითა?“
- 286 დიაცმან უთხრა: „მნათობო, შენ სიტყვა გაგეორების-
 ვიცი, რომ იგი ჭაბუკი შენგან არ მოილორების,
 ანუ აგინე, დასწყევლე, გაშორდი, გაგეშორების,
 და ანუ ნუ დასთმობ ნათელსა, ვინ მზესა შეესწორების.“
- 287 კვლავცა უთხრა: „მნახავი ვარ, იცი, ყოვლის ქვეყანისა,
 მკითხავი და დამწერელი, მცოდნე ყოვლის მე ენისა,
 არ მინახავს მე მისებრი, არც სმენა მაქვს მე მნახისა,
 და ნუ გრცხვენინან შეყრა მისა, დრო მოგსვლია მოლხენისა!“
- 288 ქალმან უთხრა, თუ: „მომესმა, სიტყვა შენ შითხარ რომელი,
 სიკვდილსა ვირჩევ, თუ გაწყრენ შუქნი ელვათა მკრთომელი,
 მე არა მგამა, იმისთვის ვიყო ჭირთ გარდამხდომელი,
 და რასაც შენ იტყვი დღეითგან, მეცა მისი ვარ მდომელი!“
- 289 დიაცი აღვა წასავლად, საქმესა მიესწრაფების,
 ქალი ქვე დარჩა მჯდომარე, პირსამც რა შეეწებების,
 — „შენ იქ ვერ მოხვალ, მოვიყვან, ვის შუქი იიფეების.“
 და მართ მივა იგი საამბოდ, ცქაფს რალა მოეცქაფების?

XVII. აქა ღიაცისაგან ომანიისათვის ქალის ამბის მოკთმევა

290. მოქალაქენი სრულობით ყოველთ დღეთ მას ნახევდიან,
მისსა ამბავსა სამბობლად კრძალვითა ინახევდიან,
პირსა მზისაებრ იტყოდენ და ტანსა აღვის ხევდიან,
და ნახლსა და სტავრას უძღვნიდეს, ბითუნსა არ განხევდიან.
291. მარტ გაემზადა ღიაცი ქალის ამბვისა თქმევისად:
„პირველ გამავრდა, მეტყოდა: «ვინ გიპოვნევიარ მე ვისად?
მაგას ვერა ვიქ, დავრჩები მე ჩემთა სწორთა წყევისად».
და უთხარ: „თუ იგი არ გინდა, იყოს აღვისა ხე ვისად?“
292. აღარ მოვეშვი, ჩამამყვა, იქნა ნებისა შენისა,
აწ ნულარა გჭირს ნიადგ პატიჟი ცრემლთა დენისა,
ვისწრაფოთ, ადრე წავიდეთ ნახვად პირისა მშენისა,
და მსწრაფლ მიგიყვანო, არ გვინდა ზედა შეჯდომა ცხენისა.“
293. ომანი იჯდა შეწყენით, არ ვითა ცეცხლ ნაშრეტია,
ღიაცმან ვერა შეატყო სიამე ვერა მეტია,
მართ იყო გაკვირვებული მოყმისა შენამჭკრეტია,
და უთხრა, თუ: „გეტყვი ამისთვის—ჯავრი გულს აღარ მეტია.“
294. მოახსენა: „მე ამ რიგი საქმე ბევრი გარდამხდია,
ვისთვის საქმე გამეკეთოს, ჩემთან მადლი გარდუხდია,
მიკვირს, რად არ მოეკიდე, მზეს ღრუბელი გარდუხდია!
და ეს არ გინდა, ვიცი რომე ჭირნი სხვისთვის გარდვიხდია!
295. არცა სული მირჩენიან მე მიჯნურთა სამსახურსა,
დღე და ღამე გაუწყვეტლად ვხედავ ცრემლთა მონაწურსა,
გულსა რა გიც? რად არ მეტყვი სამსახურის მონასურსა?
და შენთვის დავდებ თავსა ჩემსა, გონებისა გულისყურსა.“
296. ყმამან უთხრა: „გხედავ, დამ, ჩემთვის შენ ხარ ვულ-მტკივანი,
ყველა წვრილად გაგაგონო, მე ვით მჭირან ცეცხლთა წვანი,
მაგრა მას კაცს რა ერგების, ვის სენი სჭირს შეუგვანი?
და ზმისომან უნდა ვიკრა თავსა კეტი, გულსა ქვანი.“

- 297 უბრძანა ყველა: პირველად ნახვა ზღვათ მეფის შვილისა,
— „იმა ჟამითგან გულსა მიც ლახვარი სიტკივილისა,
ფარულად მითქვამს ვაგლახი, არ ცხადად სიყივილისა,
და გაუღნობელად ვის ძალუც ცეცხლთან შენახვა ცვილისა?“
- 298 ჰკადრა: „ლომო, შენს წინაშე საქმე არ ჩანს განაჭირად,
მე ვიქნები მოიმედე და მაგისად დანაპირად,
თუ, რაც გითხრა, დამიჯერო, გამოვადგე მართ ვაზირად,
და ვიცი ღმერთი მის მოსავეთა არ ექნების განაწირად.“
- 299 მას პირ-მხესა ბურნე-მელიქ ჰქვან—პირველ ესე გკადრო,
ეხლა მას აქვს ხელმწიფობა, მისი არის ჟამი და დრო,
ღმერთსა უნდეს, ესე საქმე არ გვიან ვქნა, გაგიადრო,
და ვერა გარგო,—მეცა შენთან გული ცეცხლით გავიღადრო!
- 300 ესე მეტად კარგად იქნა, რომ ვიშოვნეთ ქალი ჩვენად,
იგი ნახე სიყვარულით—სჯობს საქმისა მოსაჩვენად!
ნუ თუ მისგან ეს შევიტყოთ, რად არს მიწყევ კაცთ უჩვენად
და ღმერთსა უნდეს, თავი ჩემი მე ვჰყო თქვენთან გასაჩვენად.
- 301 ოდეს გული გაუერთო, გაუცხადე დაფარული.
შემიტყვია, რომ უზომოდ მას შენი აქვს სიყვარული,
ულონოვოდ მოგენმარვის, ჰკვიანია, მცნება სრული,
და საქმე ყოვლი წარგემართვის, მოწყალედ გყავს დაუსრული.“
- 302 ომინ მიჰყავს დიაცსა, მზეებრ მიშუქობს დარია.
ქალი მარტო ჯდა მამლოდნე, მუნამდინ ცრემლ-ნაღვარია,
იგი რა ნახა, ზე ადგა, მზე მისგან შენაზარია,
და თავმდაბლად ჰკადრა მოკითხვა, სიტყვები რამე წყნარია.
- 303 მას ვაჟი ყელს მოეხვია მთვარესა, ზე ადგომილსა,
ბროლცაგან ელვა ჰკრთებოდა, ვარდნი გაეზნეს ღიმილსა,
ქალი დიაცსა მადლს ეტყვის: „შენ დამხსენ ცრემლთა წვიმილსა!“
და ერთმანეთს ტკბილად ჰკოცნიდეს, არ ჰგვანდეს განაწყრომილსა!
- 304 მათ გაიხარნეს ორთავე ერთმანერთისა ხლებითა,
ტკბილად ყიოდეს ბულბულნი ვარდისა სიახლებითა,
სახლი ფარდითა მოცული, სტავრითა, სულ ნახლებითა,
და სრა და სამყოფი სავსე დგეს ტურფითა მოახლებითა.

- 305 ორთავე სჭირდა სურვილი, უფროვე ქალსა, მგონია, ომანის ყელსა ეხვევის, მას საიმისოდ ჰგონია, მაგრამ ყმას სხვაგან წასვლოდა ჰკუა, ცნობა და გონია, და მისებრივ ჭირთა მოთმენა სხვას არვის გაუგონია.
- 306 ყმამან მუნ დაყო სამი დღე, ცეცხლი სწვავს არა ნელია, მაგრა ღონისა მძებნელსა მოტეხით ჰქონდა ყელია, რა მოეგონოს მისი მზე, მოეცის თვალთა ბნელია, და კვლავ იფერებდა, თუც ოდენ მას საქმე სჭირდა ძნელია.
- 307 კაცი მოვიდა— „ხელმწიფე ქალსა იხმობსო სწრაფულად.“ იგი ზე ადგა მოწყენით, წყნარად; არ რამე ცქაფულად, გაყრისა ცეცხლმან შეაქნა დუღილი გულსა ქაფულად, და იტყვის: „კუღია, თუ დარჩეს ხელი ვარდ მოუკრეფელად.“
- 308 ხელმწიფის კარსა მივიდა ფიცხლად და დაუდგომელად, მას დახვდა ჯარი ხაღუმთა, ყოველნი ფერხზედ მდგომელად. რა იგი ნახეს მსხდომელთა, იქნეს ზე ასადგომელად, და შეხედნა მზესა, მოექცა შუქი პირს მოსადგომელად.
- 309 უბრძანა, თუ: „სამი დღეა, არ მოსულხარ ჩვენსა კარსა, მოსვლა გინდეს, წინამდევი კარს ვინ გიზამს დანაკარსა?“ მოახსენა: „ბაზარს ვიყავ, ლართა ხსნიდეს შენაკარსა, და შორად ვიყო, სიკვდილი სჯობს ჟამსა თქვენთან მოუკარსა.“
- 310 კვლავ უბრძანა: „რად არ იცი, უშენობა ვით მამთმინდეს? რაზომ იყო ჩემსა თანა, ახლოს ყოფა არ მამწყინდეს.“ მოახსენა: „მე ვით ვღირსეარ, ჩემი ხლება თქვენთან გინდეს, და წინაშე ვარ“. განაღამცა ილაღობეს, გაცაცინდეს.
- 311 პატრონისა სიამოვნე მას უნდოდა მეტის მეტად, მაგრა ერთ კერძ უცნობოსა გული ჰქონდა შმაგად, რეტად, ომანის გონებითა ცეცხლთა სჭირდა არა შრეტად, და იტყვის: „რა ვქნა? ორთა მზეთა მე რომლისა ვიყო მჭკრეტლად?“
- 312 თვით მიბრძანა: «ნურსად წახვალ, კარზედ ბყავ გაუყრელად!» არ მოუსმენ, გამიწყრების, შემიქს სწორთა საკიცხელად, თუ არ ვნახო იგი მოყმე, იყოს ჩემად მამლოდნელად.“ და გონებამან ფერი აკლო, ეტყობოდა, საკვირველად.

- 313 მას ბურნე-მელიქ უბრძანა: „რა გჭირს? რად ფერი გკრომია!“
 ჰკადრა: „ვიშიშვი, მეფეო, არ მექნა განაწყრომია,
 ვერ გაგეყრები, თვით ბრძანე: «კარზედა იყავ მდგომია»,
 და საქმე საჩემო ქალაქად ვინ იცის, აწ რა ზომია?“
- 314 მეშინიან, სასარგებლო საქმე რამე წახდეს მუნა,
 ანგარიშსა მე მამთხოვენ, ამა ჭირმან დამაჰმუნა!
 რა ვაჭართა ისაკლისონ, წამსაც ვინლა დამაჰმუნა?
 და თუ გაცივდეს გული თქვენი ჩემთვის, ვინლა მომითმუნა?“
- 315 უბრძანა: „მაგას არ გიშლი, რაც წესად საქმე შენია,
 ძნელად მოიცილი, მეც ვიცი, ქალაქი მეტად შენია,
 აწ მადრიელ ვარ, გული გაქვს შენ ჩემგან შენაშენია,
 და წადი მიხედე ობოლთა, არ იყვნენ მონაშენია.“
- 316 ბაზარს ჩადი, სავაჭროსა ყოვლის ფასი გაიფედეს,
 უქონოთა კაცთა ზედა ბრძანე—ხარკსა ნუ მოჰკრეფედეს,
 რაცა გინდეს, მას იქმოდე, ოღონ გული არ გამეფედეს,
 და ცოცხალ ვიყო, ლხინი გქონდეს, მოგკვედ—ცრემლი
 გაგიმჩქეფედეს.“
- 317 ქალი წავიდა მოცინრად, აღარა სულთქმით ახევედა,
 პირველ მეფემან დალოცა, მერმე ომაინს ნახევედა,
 პირი მზისაებრ მნათობნი და ტანი ალვისა ხევედა,
 და ვაჟსა მიელის, ვეჰვ, რომე სწრაფლ მისვლას არ უზრახევედა:
- 318 ამა ქცევითა უქროდათ სიამოვნისა ქარია,
 ბროლსა და ლალსა გარევით შერთოდა მინა-ქარია,
 ტკბილად უბნობდეს, არა ჩნდა მუნ საქმე სამუქარია,
 და ვაჟის ჭირთ ნაცვლად გაუშვის ჯურღმულსა დასანთქარია.
- 319 დღესა ერთსა ომაინ ჯდა, თვალთა ცრემლი მოედინა,
 ქალმან პირსა ხელი იკრა: „ვაგლახ მეო! რა გეწყინა?
 შენ რა გიმძიმს? ვხედავ, რომე მზემან ბნელი დაიჩინა,
 და თუ არ მითხრა, აწვე თავი მე მოვიკლა შენსა წინა!“
- 320 მან უთხრა: „ამას ნუ მკითხავ, ღმერთი გაფიცო ცხოველი,
 აქიმსა უთხრას სნეულმან მან მისნი ჭირნი ყოველი,
 ცუდად რას ვიტყვი, რომლისა ლხენასა არსით მოველი?
 და აწ ამა ძნელსა საქმესა ვის ვიყო მისანდოველი?“

321. ქალი ატირდა საბრალოდ, ქვე ზის მწარითა გულშია
ყმასა ეტყოდა: „ვერ გხედავ სიტყვითა სავარგულითა,
ვერ მხედავ შენთვის შევქნილვარ ცნობანი დაკარგულითა?
და ღმერთმან მიწა მქნას, თუ ვიყო შენზედა სიორგულითა!“
322. ესე მიკვირს, თუ რად ბრძანებთ: «რგებასა არსით ველია.»
ეგ ბრძენთა სიტყვა არ არის, არც შენ ხარ უსწავლელია,
დასჯერდი ამას, ღმერთს წინა ადვილ ჩანს საკვირველია,
და უჯერობითა ადამ ქნა თავის მამრევად გველია.
323. რადგან ღვთისაგან შექნილან ყოველნი დაბადებულნი,
ცა და ქვეყანა, მნათობნი, მეფენი გადიდებულნი,
აროდეს დარჩენ უღონოდ მართლ მისგან იმედებულნი,
და მსწრაფლ აღადგინოს სიტყვითა სიკვდილად გარდადებულნი.
324. მანვე დამწყევლოს, თუ ვიყო გულითა ნამუხთალავი,
ნეტარ, თუ რად ხარ ჩემთანა საქმისა მონაკრძალავი?
რად გედვას გულისა შენახვად რაცა-რამ დასამალავი?
და მითხარ! ეშმაკი გაჰხადე შენგან შორს გამომალავი.“
325. ყმამან უთხრა: „საყვარელო, ტკბილი ხარ და ამო, მშვიდი,
შენ გწადს ჩემი სიამოვნე, მეცა მმართვეს შენი რიდი,
შემიტყვია გული შენი—ადვილ ფასად არ გამყიდი,
და გკარო ყველა, მე ოდითგან ბედსა შავსა მოვითქმიდი!“
326. კვლავცა უთხრა მან ამბავი, საქმე თავსა გარდასული:
„ნუ ეჭვ, რომე მოგიშორო, დავსთმო შენი სიყვარული,
მაგრა ხედავ, თვალთა ჩემთა არ მომივა ღამით რული,
და ნეტარ ცოცხალს არ მსმენოდა მართ ამბავი მე მისრული!“
327. ღმერთი მყავს მოწმად, მრცხვენია^წ თხოვად ცუდ
ჭირნახულისად,
ვერ დავსთმე, სჯობდა შენახვად, ქონად გულს დამარხულისად,
აწ, რადგან იქმენ შემტყობად ჩემისა გაზრახულისად,
და ღმერთი შემოგზღავს, მიაჯე მის ჩემგან მზედ სახულისად.
328. გასმია, რომე მიჯნური საწყალოდ თქმულა მტერისა,
შენ ხარ საყვარლად წინაშე მის მზისა ქვეყნიერისა,
შენ გაქვს შეკვრად და გამონხნად ყელთა საბელთა წვერისა,
და შენ გელირსების პასუხი მართ ბრძნულე მცენიერისა“.

- 329 ქალმან უთხრა: „ვერვინ შეშლის განგებითა მამავალსა, ფიცით გითხრობ--მოვიჭირვო დასადებლად შენზედ ვალსა, მებრალეები, ამაღ, რომე გხედავ მეტად ცეცხლმხურვალსა, და მკურნალთაგან რამცლა ერგოს სულსა ხორციით გამავალსა?“
- 330 ვიცი, რომე ამას იტყვი: «თვისად უნდი, არა სხვისად.» მაგრამ წყაროს რას გაჰკვირდეს, მნახვია ვინცა ზღვისად? შე მასთანა რას გამოვსჩნდე, ვარ ამისად შესატყვისად, და ღმერთმან ქნას, და მონა ვიყო თქვენთა ფერხთა მტვერთა გვისად.
- 331 კვლავცა გკადრო: დამიჯერე ესე სიტყვა დანამტკიცად, ვერა გარგო--თავი ჩემი არ ვქნა სიკვდილს დასავიცად; მოგახსენო, რასაცა ვარ შემტყობად და ანუ ვიცად: და იგი არის კაცთ სახელსა უსმენლობის დანაფიცად.
- 332 ესე მკლავს, რომე მასთანა არ ითქმის კაცთა სახელი, ანუ ვინ იყოს კაცთაგან ამა პირ-მზისა მნახველი? „რა გკირსო?“--კითხვად ვინ ღირსა, ან ვინ არს გამომნახველი? და საგონებელმან წამილო გული ლახვრითა სახელი.
- 333 ამის მეტი არა მოჩანს საქმე ჩემგან მოსაძევი, ნუ თუ ღონით რით შევიტყოთ, რად არს იგი კაცთა-მწყევი? არ იხსენოს მას წინაშე ადამის ტომთ მონაძევი, და ვით იკრძალვის პირი მზისა, ტანი ედემს მონახევი?“
- 334 ყმამან უთხრა: „ესე მწადლა მეცა თქვენთვის მოსახსენად, მაგრა პირველ თქვენ მოიღეთ გონებისა სიბრძნის ენად, ეს შეიტყვევ: რა მომხდარაჲ კაცთ ხილვისა რად ზის წყენად? და მერმე მაშინ ჩვენცა დავსხდეთ რჩევად, საქმის გამოჩენად.“
- 335 ქალმან უთხრა: „წავალ, დავსდებ თავსა შენთვის სასიკვდილოდ, მას წინაშე არვინა ჩანს ჩემსა უკეთ გასაზრდილოდ, მოგახსენებ: «ნუ გამიხდი, შეუქსა, მზეო, დასაჩრდილოდ, და გეხვეწები, შემიბრალე, ვარ აჯისა მომთხოვილოდ.»
- 336 «ამად გკადრებ, ვიცი, რომე, თუ არ მეტყვი, არ დავრჩები, უბედური ორსა კირსა ბოლოდ ვერა მოურჩები, აქანამდის გული თქვენი არ მქონია ნაურჩები, და თუ გაწყინო, ყელსა ჩემსა თვით გარდვიცვა დასარჩები.»

- 337 ნუ გაგვოწყობით, გვალისკეთ, ვიყოთ ამ საქმის მცნებელი, განკურნე გაცხადებითა გული შიშთაგან ენბული, კაცთა რად რისხავ? რა ქნილა აქ თქვენი მოუნებური? და ჰკვირობენ სრულნი ლაშქარნი, ვინც არის გაგონებული.
- 338 მიბრძანე, რად გაქვს მიზეზი კაცთათვის მოძულვებისა? შენ ხელმწიფე ხარ მაღალი, მნახავთა გაკვირვებისა, ლაშქართა შესჭირს, შეჰქნია ტირილი ვაგლახებისა, და ვერას მიმხვდარან, დამბრმალა გონება შეჭირვებისა.“
- 339 ხელმწიფე გაწყრა უკადრი, პირად მზე, საროს ტანისად, უბრძანა: „კვლავცა მიწვრთია არა თქმად მაგისტანისად, შენ ვით შეგფერობს ჩემს წინა თქმად რამე შეუგვანისად? და შლეგი ყოფილხარ, გამშორდი დაუყოვნელად ხანისად!“
- 340 იგი ფიცხლად გარდაიქცა, დაბნდა, იქნა, ვითა მკვდარი, გაუცუდდა ელვარება და მზისაებრ შუქთა დარი, გულსა სენი შემოჰყროდა, დამწველობით ცეცხლთა დარი, და ხელის-ხელით წამოიღეს, მართ თვით ვერას ვერ მიმხვდარი.
- 341 მესამეს დღესა იკითხა: „სად არის იგი ფლიდია!“ ჰკადრეს, თუ: „მისი დარჩომა, მეფეო, ღმერთზედ ჰკიდია, თქვენი გაწყრომა მეტადრე ისაკვირველა, იდია.“ და ორთა მხეველთა უბრძანა: „წა, ნახეთ, ფიცხლავ მიდია!“
- 342 მოვიდეს, ჰკადრეს მნახველთა: „ცოტალა აქვსო სულობა, სოფლის წესითა შეჰქნილა ღზინისა გარდასულობა, დაუწერია ანდერძი, მას ყოვლი მეუსულობა, და მოვკვდეო, ღმერთმან თქვენ მოგცეს მრავალთ წელთ გამოსულობაჲ.“
- 343 მეფე შეწუხდა, მელნის ტბა ცრემლითა აევსებოდა, აქიმთ თქვეს: „მთვარე ბნელდების, ვაჟ, აღარ გაივსებოდა! ნდომა შეჰყრია რალაცა, ლაწვი მით ეხავსებოდა, და აღსრულებოდა, ვეჭვთ, რომე კვლავ ცეცხლი დაევსებოდა.“
- 344 ბრძანა, თუ: „წავალ მე, ღმერთმან მაჩვენოს კვლავ ცოცხალია, თუ მოკვდეს, დიდად დაგვაკლდეს, არ უამი საკვებალია, ნუ თუ რა ვარგოთ ვეწვივნეთ, სენი სჭირს ჯერ ახალია, და ნდომა არს კაცთა სიცოცხლე და გულის შემნახალია.“

- 345 მეფე მივიდა; იგი წვა უსულო, ვითა მკვდარულად,
 შუქნი მიჰტინა მზისაებრ, უკუნი გახდა დარულად,
 უთხრა: „მობრუნდი, გიამბობ, რაც სიტყვა მქონდა ფარულად.“
 და თვალნი აახვინა, წამოჯდა, თუმც იყო მიუმხვდარულად.
- 346 უბრძანა: „ვნახე სიზმარად ჭაბუკი ახალ ზრდილობით,
 ჩვენ ერთმანერთსა საერთოდ შევჭფიცეთ დაუცილობით;
 იგი დაება მახესა, მე დაეხსენ ქალის შილობით,
 და მერმე მე ვიქენ მას უკან სხვათაგან შეპყრობილობით!
- 347 აღარ მიყურა, წავიდა, მე მარტო დავრჩი თავითა,
 მეშინოდა და ესტიროდი ცრემლით, ზღვათ შესართავითა,
 ვთქვი: «რად გამწირა?»—შევიქენ ჭირსა ჭირ დანართავითა,
 და მუნ ფიცი დავსდევ, თუ—ნუ მყოს ღმერთმან ქმარ-შენართავითა!
- 348 გამელვიძნეს, დამდენოდეს შიშით ოფლისა ღვარია;
 მაშინ დავსწყევლე საუბრად და ნახვად კაცთა გვარია,
 თვარ ლაშქარნი არა მძულან, რად აქვსთ გულს სატკივარია?
 და ვისცა რამ აკლდეს, შორიდან თქვან მათი საჩივარია.“
- 349 რა ესე ესმა მზისაგან, მთვარეს დააჩნდა შუქობა,
 ქება შეასხა, რომელსა აროდეს სთქმოდა უქობა:
 „თქვენებრ სიუხვით, მეფეო, მთით ქარს არ ძალუც ბუქობა,
 და თქვენის ნახვითა მამეცა მე ჭირთა მოსუბუქობა.“
- 350 მოახსენა, თუ: „შეგცოდე, ღმერთმან მით მიყო ავია,
 დიდთა მეფეთა თქვენს წინა სწადს ხარაჯობით ზავია,
 ბრძენთა რქმულია: «არ წახდეს, ვინც სიტყვის შემნახავია.»
 და თუ დავრჩე, კვლავდა გაწყინო—მე ვიყო მოსაკლავია!“
- 351 მზე გუმბადს გარდაეთაროს, მთვარეს ფერი ეახლების.
 ქალი ადგა, მოეკაზმა, მეფეს თანა ეახლების,
 სინათლისა მამლოდინე ბნელსა არსად ეახლების,
 და სხვა მნათობი დაიმაღვის, თუ მას მეტად ეახლების.
- 352 ქალსა უბრძანა მეფემან სიტყვა ტკბილი და წყნარები:
 „დარჩეს უშენოდ ქალაქნი და ყოვლნი მისრთა არები,
 წადი, შეიტყვე ყოველი, მოჰფინე მზეებრ დარები,
 და მე არავინ მყავს, იცოდე, შენთანა დასადარები.“

- 353 ომინთანა მისწერა აშბავი არ საგინები:
„ნულარა მოსწვიმს, გააშრევ ცრემლისა დასადგინები,
მოდო, რომელი სინათლით ეთერსა დაედარები,
და ჩვენსა ბოროტსა შეექნა კეთილი წინ აღმდგინები.
- 354 მობრძანდი, გკადრო აშბავი გულისა მოსალხენია,
გამამიშვა და მიბრძანა: «ქალაქნი წა, ნახენია!»
ანუ რად არის კაცთ მწყრომად ტანად აღვისა ხენია,
და ყველა შევიტყევ, გაცუდდეს ეშმაკთა სიმარცხენია.“
- 355 მოვიდა, დასდეს ლალობით, ორნივე ტურფად შეენოდეს,
ჟთხრა: „გიაშბო, მუნითგან მე გაგეყარე შენ ოდეს,
ძლივ გაუბედე სათქმელად, ვეჭვ, ეტლსაც მისგან შეენოდეს.“
და წვრილად უამბო ყველანი, რაცა მას სიხმრად სწყენოდეს.
- 356 ერთი დღე დაყვეს, იამეს, რაცა მათ იამებოდა,
მერმე წავიდა სასწრაფოდ, არ გზა-გზა ედგომებოდა.
ღიაცი იხმო, უამბო, იგიცა ემოწმებოდა,
და ჰკადრა, თუ: „თქვენთვის სიკვდილი არვისგან დამეგმებოდა.
- 357 პატრონი ჩემი, ხალიფა, კაცია მეტად ჰკვიანი;
მისი განდობა საქმისა არ არის ჩვენი ზიანი.“
იხმეს, არჩევენ ფარულად, არ კარნი ჰქონდეს ღიანი.
და ხალიფა იტყვის: „ხელმწიფე მამა მისია სვიანი.
- 358 „მისგან კიდე პირ-მზესთანა ვერვინ იტყვის საუბარსა,
მე ვაცნობო თავი თქვენი საქებარი საქებარსა,
ვიცი, რომე შეგიყვარებს, გულს გიჩვენებს ნამტკობარსა.
და რა გალიმდე, მოგიწონებს მარგალიტსა ნამწყობარსა.“
- 359 ადგეს, წავიდეს, მათ მიაქვს მეფისა მისართმეველნი,
ლალ-იაგუნდი უცხონი, მზისაებრ შუქთა მზეველნი,
თანა ჰყვებოდეს მლოცველნი, მისისა მტერთა მწყეველნი,
და რა ნახეს, ერთობ გაჰკვირდეს მეფე და მისნი მრჩეველნი.
- 360 მეფე ადგა და აკოცა, გვერცა დაისვა სკამითა,
— „აჰა, ვნახეო, რომელი მე გავიხარე ამითა!“
ხალიფას ჰკითხავს: „ვინ არის, მოსულა რა ერთ ფამითა?
და მიკვირს, ვით დასცევ სინათლე მზისა ერთისა წამითა?“

- 361 ხალიფამ ჰკადრა მუფესა სიტყვანი მოსალბილონი:
 „ცოტა ხანია, მსმენია ხმა შაქრად მოსატკილონი,
 არცა მე ვიცი, ტანსა აქვს ვაჭრულად ჩასაცმილონი.
 და ვითამც ექნების დაფარვად ჯინჯველის ჩრდილსა სპილონი?“
- 362 მეფემან აქო ომან, მას ფიცხლავ უხმო შვილობა,
 ჰკითხა, თუ: „ვინ ხარ, მამაცო? მწადს შენი გამომწველილობა.“
 „ვაჭარი ვარო, ხელთა მაქვს სყიდვა-გასყიდვა, ცვლილობა.“
 და არ დაუჯერა, სპათ უთხრა: „ვეჭვ, ტინმა უყოს ცვილობა.“
- 363 ლხინი შეიქნა, გაჰკვირდა მეფე მის ყოფა-ქცევასა,
 მას შევნიერსა ღიმილსა, ტურთად ტანისა რხევასა.
 ლაშქარნი ერთობ იტყოდეს თავის ბედისა წყევასა:
 და „ვაჟი არა ჰყავს, ქალი ზის მხეველთა თანა რჩევასა.“
- 364 ერთობ სრულად შეუყვარდა მეფეს, სპათა, დიდებულთა,
 ყოვლსა მას წინ მოიღებდეს ძღვენს, საჭურჭლით დადებულთა,
 მისსა რამცა გაუკვირდა გულსა სიბრძნით დადებულთა.
 და სმა გათავდა, აიყარნეს, ჰგვანდეს სუფრა აღებულთა.
- 365 სრულად აქებდეს ლაშქარნი, სხვა: არვინ იხსენებოდა:
 „ნეტარ ვინ არსო უებრო?“—შეტყობა ენატრებოდა,
 მეფე აწვევდის ნიადაგ, მჭვრეტთ ნახვა იამებოდა,
 და მისსა შემყრელსა სახმილი ანაზღად დაუშრტებოდა.
- 366 კაცი მოვიდა:—„ომანს მეფე აწვევსო სწრაფითა.“
 ხალიფამ უთხრა: „შენ, ტურთავ, გაგზადო არ სიაფითა,
 ახლა შენ იყავ, მე წავალ, ვეუბნა არ ლაყაფითა,
 და ჩემთა დამოწმდი ნათქვამთა წყნარად, არ სიტყვა ცქაფითა.“
- 367 ხალიფა დაყრიტ მეფემან ნახა წინ მარტოდ მდგომია,
 უბრძანა: „რად არ მოვიდა პირი ელვათა მკრთომია?“
 მან თქვა, თუ: „გკადრო ყველაი მისი თავს გარდამხდომია,
 და მას მისი ლხინი ყოველი ჰირთანა შეუხომია.“
- 368 მეფეო, მისნი ამბაენი რა მოგახსენო, რა ვითა?
 ტირის უბრალო ცრემლითა ზღვათაცა შესართავითა,
 რა შელამდების, დაჯდების ძაძითა მეტად შავითა,
 და თავსა გარდიყრის ნაცარსა ხელითა ლომთა მკლავითა.

- 369 არვინ იცის, თუ რა უძძიმს, ან რისთვის არის ხელია.
თუ ვჰკითხავთ: «რაღ იქ, რა გჰკირსო?»— გვექნების უმზრახელია,
ნარგისხათ წვიმა ბროლისა სდის, თოვლი გაუთხრელია,
და შევწუხებულვართ ყოველნი ამ საქმის მამნახველია.
- 370 ყოველთ ღამეთა ვაება აქვს და თავს ცემა კეტისა,
იტყვის: «არა ჩანს წამალი ჩემთა სახმილთა შრეტისა!»
ვირემ გათენდეს, ყოველ ღამ ცნობა აქვს, ვითა რეტისა,
და ჩვენ გვიკვირს მისგან გაძლება ჰირისა მეტის მეტისა!»
- 371 მეფემან ბრძანა: „შევიტყვე მის მეტი გმირთა გმირობად,
არს ვინმე დიდი ხელმწიფე, გულსა სჭირს ლახვართ გმირობად.
მას თავი თვისი სიკედლიად გაუცს ვისთვისმე პირობად,
და მინდორს წავიდეთ, მიზეზი დავიდვათ ჩვენ ნადირობად.“
- 372 კვლაცა უბრძანა ხალიფას სიტყვითა ლმობიერითა:
„წა, მოახსენე, წამოგვეყვს პირითა შვენიერითა,
ჩვენც გავიხაროთ მასთანა საქმითა მის მიერთა,
და ცხენს შეუკაზმავ, ვაახლებ კაცითა მეცნიერთა.“
- 373 ხალიფამ ჰკადრა ომაინს მეფისა ნაუბარია,
თქვა: „ვაჭრის ძინდორს წაყვანა, ნეტარმე რა საქნარია?
მაგრამ წავიდეთ, ხელმწიფემ კარგად გვეყოს შენაწყნარია,
და მეფეთ უნდომსა ვინცა იქმს, ის სრულად უმეცარია!“
- 374 იგი მივიდა, ლაშქართა სრულ მაზედ ჰქონდათ თვალია,
ძალად შეარტყეს კაპარჭი, ტიროდა გულ-მხურვალია,
ანაზღად ნახეს ქურციკი პირდაპირ მამავალია.
და ხელფიცხად მოკლა, მიუხდა, არც ცხენი დაიხვალია.
- 375 მეფემან ბრძანა: „მაშინვე ვსცან მე ამისი ესობა,
ვაჭრის ისარი ნადირსა აწ ასრე ვით დაესობა?“
სადგომს მივიდეს, შევნოდეს ოთახთა ტახტთა მდგესობა,
და ჰამა შეიქნა, გამართეს ყოველთა ლხინთა წესობა.
- 376 მეფემ ახლოს დაიყენა, მსწრატლ უნდოდის სანახავად,
ვით სმენოდა, მას ტირილი ღამით სწადდა სასინჯავად.
სმა გათავდა, გაიყარნენ, ყველა წავა თავისთავად,
და იგი სადგომს შემობრუნდა, გაიხდა თავი ავად.

- 377 რაც ხალიფას მოეხსენა, მეფემ იგი თვითცა ნახნა,
 შეებრალა მისსა მკვრეტსა, იტირა და ივაგლახნა,
 გაუკვირდა მეტის-მეტად, მაგრამ რამცა გამოსახნა!
 და ყმამ ტირილი არ დაადლო, მზის წვერამდინ სულთქნა, ახნა.
- 378 კვლავცა აწვია მეფემან, მარტო მიისვა წინარე,
 უბრძანა: „გკითხავ საქმესა, ვაი, თუ შეგაწყინარე?
 დღისით ჩვენებრივ ჩვენთანა შენცა ხარ მართ მოცინარე,
 და ლამით რად სტირი? რად ჰკვდები?—შენ ვერვინ განახოს
 მძინარე.“
- 379 ჰკადრა: „მეფე ხარ მაღალი, ხელმწიფეთ დიდთა გვარისა,
 მე ერთი ვინმე ლარიბი, მარტო უცხოსა არისა,
 ჩემნი ამბავნი თქვენს წინა, გლახ, რა საკადრო არისა?
 და რად ვარგა ხქვენგან ჩემისა სიტყვისა სმენა მწარისა?“
- 380 კვლავცა უბრძანა: „შიამბე, მე მწადსო შენი მამობა,
 ნუ თუ რა გერგოს, გელხინოს, ჩვენცა ვქნათ შენთა ამობა,
 ნუ გეშის, ღმერთი უხვია, აქვს კეთილისა წამობა,
 და ტახტოსანი ხარ, კვლავ მოგცეს მანვე ტახტისა დგამობა.“
- 381 თქვა, თუ; „ვიკადრო, მეფეო, აწ სიტყვა მოხსენებისად,
 სიზმარი ვნახე მართ, ვითა დღივ ცხადად მოჩვენებისად;
 პირ-მზემან ვინმე მნათობმან პირობა მამცა ნებისად,
 და ვთქვით: «ვიყოთ ერთმანერთისა, ვსხდეთ ჭირთა
 განკურნებისად.»
- 382 კვლავ შევჰფიცეთ ერთმანეთსა, ერთხელად და მერმე კიდე,
 სახე მომცა: «გაგეღვიძნენ ამ ნიშნითა მამნახვიდე,
 ვირემ მპოვო, იტირებდე, როდეს ამას გაიციდიდე.»
 და მიკვირს, ჩემად სასიცოცხლოდ გული ვითა დავიმშვიდე!
- 383 ანაზღად მახეს გავები, ველარას ვიყავ მქნელია,
 პირ-მზე მოვიდა, ეცადა, შეიქნა ჩემი მხსნელია,
 მერმე ჩავარდა ბადესა,—ჩემგან ხსენებად ძნელია!
 და მე ვერა ვარგე, გავშორდი, მით არ ცეცხლი მწვავს ნელია?
- 384 გამეღვიძა, ავიხედე, სახე მქონდა მისეულად,
 ვიცი, რომე მემართლების, ჩემგან დარჩა გულ-მოკლულად,
 სამყოფთაგან წამოსრული, მისთვის ვქნილვარ დაკარგულად,
 და აწ, მეფეო, რად არ გიკვირს, მე უმისოდ, სულთა დგმულად!?

- 385 ამაღ ესტირი, ვერა ვარგე, მან დამიხსნა ჭიროსაგან,
 დიაცობით მომენმარა ყოვლის მისის ღონისაგან,
 მამაცობა გამიცუდლა ჩემის შავის ბედისაგან,
 და ძილმან შემკრა, არა ვიცი, ლაფლად ღაფრჩი თავისაგან.“
- 386 მეფე მიბრუნდა თავისად სახლად-სრად ტურფად გებულად,
 ოქროს სარტყლითა მონანი დგას ყოვლგან გარიგებულად,
 ბრძანა: „ქალს ვნახავ, აცნობეთ, არ მივალ შეუგებულად“.
 და იგი მივიდა, პირად მზე ზე ადგა მოსაგებულად.

XVIII. ამა მისკითის მფვისაგან ხელმწიფედ მჯდომის ქალისა
 ნახვა და ზაბუკისა ომანიის ამგის მგობა

- 387 პირსა აკოცა მეფემან ტკბილისა სიყვარულითა,
 დასხდეს და ამოდ უბნობდეს, არ სიტყვა უმეცრულითა,
 პირ-მზე ღიმობდა მამისა ნახვისა სიხარულითა,
 და უთხრა, თუ: „გითხრობ, რაც ვნახე მე მინდორს სიარულითა.“
- 388 ვპოვე უცხო ვინმე მოყმე, შვენიერი ტანად, პირად,
 ცხენოსანი არ მინახავს სადავეთა მისებრ მჭირად,
 ვითა ქორსა კაკბის მართვე, მას ლომი უჩნს დასაჭირად,
 და ღლისით კაცთა იახლების, ლამე მოვა მისად ჭირად.
- 389 ვჭკითხე, თუ: «რად ზი ნაცართა, ან რად სტირ ცრემლთა
 ცხელითა?»
 მითხრა: «შენ ბრძენო, რა გკადრო, მე ვარ ცნობითა ხელითა
 ვერ ჩამამიხსნა არა თქმად სიტყვისა მან ერთ ხელითა,
 და იგმობდა: «ვამე, დავრჩიო თავითა უსახელითა!»
- 390 წვრილად უამბო მეფემან მის ყმისა ნაუბარები:
 „მას მოუვლია ყოველი ქვეყნისა მთა და ბარები;
 სიკვდილი უნდა, მზასა აქვს სამარის სათხრად ბარები.“
 და მელნისა ტბითა აევსო ქალს ცრემლთა საგუბარები..
- 391 ზარმან აიღო, გაჰკვირდა ამა ამბვისა სმენითა,
 ენიშნა იგი სიზმარი.—ბადეს ჯდა მარტო წყენითა,
 მეფემან უთხრა: „შეგცოდე, ვაჟმე, ჩემისა ენითა!
 და კაცთა ხსენება გეწყინა, მიტხარ, ცრემლისა დენითა?“

- 392 ქალმან უთხრა, თუ: „მეფეო, რად მექვ ცუდ ამაყობასა? მამა ხარ, ღვთიულებრ მოწყალე, თავს ვიდებ მოშიშობასა, სჯობს თქვენი მწარედ ნათქვამი სხვათ ხელმწიფეთა ტკობასა, და ღმერთმან ქნას, მანვე გვალირსოს თქვენგან ამბისა მბობასა.“
- 393 კვლავცა ჰკადრა: „ხელმწიფე ხარ ყოვლთ მეფეთა უფესთესად, თქვენგან ჩემთვის ბრძანებულსა სხვა რამც იყოს უკეთესად? მამეგონნეს ჭირნი ჩემნი, მექნეს ცეცხლთა შემკეთესად, და უბედური ჭირსა მომკის, კეთილს იყოს დანამთესად!“
- 394 მეფე წავიდა მის მზისა გაყრითა დაქმუნებულთ, ქალი მუნ დარჩა ტირილად, არ ამოდ იჯდა შვებულბ, თქვა, თუ: „ბრაღია იგი ყმა, არს მიწყვივ ვაგლახებულთ.“ და გარისხებული წყალობად იქნა გულ-მობრუნებულთ.
- 395 საგონებელი შეექნა, გახდა ბედისა მწყეველად. დაბნელდა პირი მთვარისა, აღარ ნათობდა მზე ველად: „ვაჲ, თუ ვერ ვნახო ჭაბუკი საროს ტანისა მრხეველად!“ და ქალაქთ უფროსი მოიხმო ამა საქმისა მრჩეველად.
- 396 იგი მივიდა, დაუხვდა პირად-მზე ნამტირალები, ქალი გაჰკვირდა, შეშინდა, იქნა ფერ-განამკრთალები, უბრძანა: „დაჯე, ვიამბო, მე ვით მწვავს ცეცხლთა ალები, და ამა ამბვისა მსმენელი, მტერსაცა შეგებრალები.“
- 397 წვრილად უბრძანა ყველაი, მას სიზმრად ზმანებულთა, მეფეს რაც ეთქვა მასთანა, აწ ყმისა საქებულთა: — „სიზმრად მინახავს, პირობა გვაქვს ერთად დადებულთა, და ღმერთმან მის მეტი მაშოროს, კაცთა ძედ აგებულთა.“
- 398 ქალმან ჰკადრა, თუ: „მეფეო, საქმე არა ჩანს ძნელისად, სახე სადმე აქვს იმედად სიზმრისა მაშინდელისად, თუ იგი სახე შენია, სრულქმნა ხამს საწადელისად, და თუ არა, სხვაგან მოენახოთ, წყალობა გვეყოს მხსნელისად.“
- 399 დაუმაღლა, ესე რჩევა მოეწონა მეტის-მეტად, უბრძანა თუ: „ამას იქით შენ გამოსჩნდი ცეცხლთა შრეტად, წალი, ნახე, შეემეცნე, არის სადმე თუცა რეტად, და ეცადე, თუ იმ სახისა მეცა შემქნა ერთხელ მჭკრეტად.“

- 400 ქალი მივა მოსწრაფებით, მხიარული, მოცინარად.
უამბო, და გვერცა უზის, მოსმენილი ყველა წყნარად,
მათ ეკალი მოეშორა, აღარ ესვა გულსა ნარად,
და მადლი ღმერთსა, შეეტყობის: სწადსო ესე, ვეჭვ, საქნარად.
- 401 სახე მისცა; წამოიღო, მათ დაიდევს გული გულსა;
მოიტანა; მზემან ნახა; ჰგვანდეს ერთგან დანერგულსა,
ერთმანეთსა შეამსგავსეს, ვით ბეჭედი დაბეჭდულსა,
და გაუკვირდა, თქვა, თუ: „ჰგავსო ზეგარდამო გაგებულსა!“
- 402 საგონებელი შეექნათ, იყვნეს მართ ვერას მქნელია,
ორნივე ერთად ტიროდეს, არ ცრემლი სდინდათ ნელია,
მოსძულდა დიდი მეფობა და ეგზომ საქონელია,
და არა იცოდეს, რა ექნათ მათ ჭირთა სამკურნელია.
- 403 დღესა ერთსა ხალიფამ თქვა,—მას ყმასთანა იყვნეს შინა—
—„მეფეს ვნახავ, სიტყვა რამე მაქვს სათქმელად მისსა წინა,
კარგმან კაცმან კარგი სიტყვა არაოდეს არ იწყინა“.
და რა მივიდა, მეფემ ნახა, მხიარულად გაუცინა.
- 404 ახლოს დაისვა. უბრძანა სიტყვანი საამებელი:
„რასა იქს იგი ღარიბი, მჭვრეტთა ჭირთ განმკურნებელი?“
მან თქვა, თუ: „ღმერთმან დალოცოს იმისი სახსენებელი,
და სახე ხელთა აქვს, შესტირის, მიწყვივ წინ სასვენებელი“.
- 405 უბრძანა: „უთხარ, მიჩვენოს მან იგი სახე ქალისა,
ჩვენცა გავსინჯოთ, ცოდნა გვაქს მცირედთა სამართალისა,
თუ მართლად ბნდების, მართლად სჭირს მას დება ცეცხლთა
აღისა,
და მეცა მეწყალვის მიჯნური, მწადსცა დადება ვალისა!“
- 406 ხალიფა მივა ომაინს წინაშე მახარობელად:
„მოგცაო ღმერთმან წყალობა, მე ვარ ამისად მთხრობელად,
რა სახე ნახოს, რომელი ჩანს მნათობთ დამამხობელად,
და იცნობს, თვით იყოს ყოვლისა საქმისა გამამრჭობელად“.
- 407 მეფე იჯდა; სახე მიაქვს; მართ ხალიფას მიელოდა,
დანიხა, ფიცხლა იცნა, არავის რას არ ეტყოდა,
გაუკვირდა, მაგრამ ესე საქმე არად გავიდოდა,
და თქვა: „ამისმან ვერა მჭვრეტმან გულმც მართლად დაიკოდა!“

- 408 მეფემან იხმო გამზრდელი—იყო ყოველ გამოცდილობით,
 უბრძანა: „ვესმის, ჭკვიანად ხარ დიდთა სახლთა ზრდილობით,
 ეს სახე არის პირ-მზისა საქმისა დაუცილობით,
 და ვინ მისცა, თუ არ ღმერთსა სწადს ქალი მის ყმისა წილობით?
- 409 წა, ჰკადრე ჩემნი ნათქვამნი შენთანა, არ საწყენია:
 «სრულად მისრეთის ქვეყანა და სხვადა ბევრი შენია!
 ტურთაა ჩემგან საჭვრეტლად ტანად ალვისა ხენია,
 და მაგრა იგი სჯობს საქნელად, რაცა განგება ზენია!
- 410 ამა მრყმესა ნიშანი ვინ მისცა შენთა სახისა?
 არავინ არის კაცთაგან შენისა შუქთა მნახისა,
 თუ განგებამან მოილო განხსნა ეშმაკთა მახისა?
 და შესჯერდი ჩემთა ნათქვამთა, შენ ნულარას ხარ მზრახისა.
- 411 პირველითგან შემოქმედმან განუწესა ადამს ევა,
 ვინცა ქვეყნად არ იჯუფთებს, მისთვის თქმულა დიდი წყევა,
 ამა ყმასა უშენოსა სჭირს ლახვართა გარდახევა,
 და ღამიჯერე, უარეა მეტის-მეტი უკუწევა.
- 412 დავბერებულვარ, წამსვლია ჟამია მე, ყმაწვილობა,
 ღმერთსა ვადიდებ—მაღირსა, პირ-მზეო, შენი შვილობა,
 მაგრა ქალი ხარ, შენ ვიძეს მნათობთა თანა წილობა,
 და დედათათანა კაცისა დიდი ძეს გამოცდილობა.
- 413 ამა მოყმისებრ ჭაბუკი არცა ვის ამბვად სმენოდეს,
 ორნივე ჩემად შვილად სხდეთ, შეეტყოს მტერთა—სწყენოდეს,
 მან დაიჭიროს ქვეყანა, მისგან ყოველთა შენოდეს,
 და თქვენ დაგრჩეს ჩემი სამეფო, სხვასამცა ვისლა შეგნოდეს?
- 414 უთხარ: იცი ბრძენთა წესი, გაქვს ყოვლისა ნახაზობად,
 შეგფერდების საქციელი ამაყობით და ნაზობად,
 გიდგს ლაშქარი უთვალავი სამსახურის დანამზობად,
 და შუქთა შენთა რად წაახდენ, რადგან დაგსვა ღმერთმან მზობად?
- 415 რა ქალსა ესმა ამბავი და შამის მოციქულობა,
 დაუშრტა ცეცხლი, გამთელდა სრულად გულისა წყლულობა,
 მართ, ვითა ვარდი აყვავდა, დაშვენდა მოკაზმულობა,
 და მერმე დაუწყო გამდელსა ტკბილთა სიტყვათა თქმულობა.

- 416 კვლავცა უთხრა: „შენცა იცი, მწადს მამისა სიამოვნე, ოდეს ამბავს გვიბძანებდა, გახსოვს, ცრემლნი გარდმოვსთოვნე, ამაღ, რომე ის სიზმარი მეც მენახა, მოვიხსოვნე, და გავეკრძალე ხელმწიფესა, რაცა მეთქვა, დავიხსოვნე.“
- 417 ჰკადრე: «მამა ხარ, ხელმწიფე, ჩემზედა ღვთულად ცხოველი, თქვენ გინდათ ჩემთვის კეთილი და ავსა არას მოველი, სრულმცა გექნების ღმრთისაგან, რაც გწადდეს მოსათხოველი, და მე რალა გკადრო? იგი ქენ, რაც გინდეს, საქმე ყოველი.»

**XIX. ქალისაგან საჰმოკოდ ჩამოჰოლა და ვიჟისაგან ღიღად
გახარება**

- 418 „რაცა გებრძანათ, ვისმინე, მეფეო, ტკბილად ენითა, ბრძანებულისა თქვენისა ჩვენმცა ვით ვიყვნეთ წყენითა? აწ, რადგან ჩვენთვის წყალობა ღვთულადა იაზრენითა, და ნება დამირთავს, თქვენ იცით, რაც გწადდეს, იგი ქენითა.“
- 419 გამდელმან ჰკადრა მეფესა ქალისგან მონასმინები: „ყველა სრულ გექმნას უთუოდ, რაცა ღმრთისაგან ინები, არს თუ რამ ქვეყნად, ყოველი თქვენ გეყოს მოსალხინები, და ნება დაგროთ და გაბრწყინდა ბროლ-ლალსა თანა მინები.“
- 420 რა მეფემან შოდსმინა იგი მისგან ნაუბარად, დაუტკბა და მოახსენა ერთობ მეტად საქებარად. ხმა დავარდა, ამ საქმისა ყველა იყო შემტყობარად, და „ვაჟ, თუ მზესა მოვეწორეთ“ — თქვეს — „არ გვიჩნდეს გამთბობარად!“
- 421 საკვირველება შეექნათ მისრეთს ამისა მსმენელთა, თქვეს, თუ: „მოჰკლევდის აქამდის კაცთ სახელისა მთქმენელთა!“ ზოგნი იტყოდეს: „შეუცავს სურვილთა მოუთმენელთა, და ჩვენ მზე წავგართვეს მისისა გულისა დამამბენელთა!“
- 422 შეიქნა ყველგან ამბავი ქორწილად მომზადებისა, ომანის ლხენა მიეცა მიწყივ სახმილთა ღებისა. ლექსი დადგეს, და სიტყვები აწ სხვაებრ გაგრძელდებისა, და ვიცი, ამბავთა ჩამოჯრა უმეცრად დამედებისა!

XX. აქა ამაგავი მისრთა ხელმწიფისა აღიეჰბარ მეფისა

ოდეს აღიეჰბარ მეფე³⁰ მისრეთისა ქვეყანასა ხელმწიფედ დაჯ-
და, სამეფო გვირგვინი თავსა დაიდგა, პირი მზისაებრ გაუნათლდა
და ტკბილითა გულითა და ამოთა თვალთა ლაშქართა ხედვიდა.
5 მოიღეს ყოველგნით დროშები და ფერად-ფერადნი ალამნი, ყოველ-
თა ციხეთა და საქურჭლეთა კლიტენი მოართვეს, მერმე ოქროსა
გუართითა გაფრქვეულსა ტახტსა ზედა თავადთა, დიდებულთა და
ერთობით ლაშქართა დალოცვად საქმე გამართეს. ოქროსა, პატიო-
10 სანთა თვალთა და მარგალიტსა გარდაყრიდეს; ლალ-იაგუნდი, მარ-
გალიტი, ზურმუხტი, ნიშაბური, ფირუზი და ზაბარჯადი რიყვეითა
ეყარა: ოქროს ტაბაკებითა მრავალნი და დიდროვანი ალმასნი მიერ-
თმეოდეს; დაჭრილთა ოქროთა და ვერცხლთა გორი და გორი იდ-
გა, რომე ბიჯი არა წაიდგმოდა. ხუთსა დღესა და ღამესა ხელმწი-
15 ფესთან ესრეთ გაუწყვეტლად მილოცვა იყო. მეექვსესა დღესა ხელ-
მწიფემ ბრძანა, და ძველთა სალაროთა კარნი გაახვენეს³¹ და ყოვლი-
სა საქურჭლისაგან ეგზომი გამოიღეს, რომე სიმრავლესა კაცისა გო-
ნება ვერა მისწვდებოდა; უცხონი თვალნი, ღარიბნი მარგალიტნი,
ძვირფასისა საქურჭლენი, ოქრო და ვერცხლი ღართაგან დიბა-ზარ-
20 ქაში. ჩათბა. ნახლნი და ატლასნი, ოქროაკაზმულობიანი ცხენნი და
ჯორ-აქლემნი იგი მორთმეული, და ესოდენი თავისი საქურჭლე ერ-
თობილთ ლაშქართა ზედა გასცა. ძახილი იყო: რომელსაცა რომლი-
სა საქოხელისაგან უნდოდა, ესოდენსა მისცემდეს, რომე მეტსა ვე-
ლაოა წაიღებდეს. ცხრას დღესა და ღამეს გაცემა იყო; ერთობით
ლაშქარნი შოგებითა აივსნეს. მეთეს დღეს ხელმწიფესა ტურფათა
25 ჩანგისა მცემელთა და ამოსა მკვრელთა მუტრიბთა და მომღერალ-
თა თანა ნადიმი დაიდგა. სამ დღეს სმა და ლხინი იყო. მეოთხეს
დღესა ანა წერი მოიღეს. რომელიც თავადნი და დიდებულნი ხელ-
მწიფესა თანა მეჯლისსა ყოფასა ღირს იყვნენ, თავადთა სათავადო
და ეგრეთვე მათთა საფერად სავითოსა თვითო საპატრონო.³² მოუ-
30 მატეს: ლაშქარნი, ღვთის მადლის მიმცემელნი ხელმწიფისა ესოდენ
სიკეთისათვის, და თვით ხელმწიფე, მტერთაგან უკადრი, მორკმული
და მხიარული. ყოველთა დღეთა სმა-ლხინი და დიდთა გასაცემელთა
გაცემა იყო. რა ლხინისაგან მოიცილიდეს, ბურთობა და ნადირობა,
არაბულთა ცხენთა დგენა იყო, და ქორითა და ავაზითა შექცევა.
35 ესრე ყოვლითა ხელმწიფურითა წესითა იყო ქცევა, რომე ყოველთა
მეფეთა სანატროდ ჰქონდათ. აღიეჰბარ მეფისა საქმე გაისმა: ესეთი

სიკეთე, დოვლათიანობა და ჯომარდობითა, რომე ვერცა თვალად, ვერცა ტანად, ვერცა ძალად და მამაცობითა [ტოლი არ ჰყავდა]. თვით სიუხვითა ნილოსისა ზღვა იყო; სიტკბოთა და სიტყვა-წყლიანობითა, სიბრძნითა და ლეთის მოშიშობითა, მეცნიერობითა სავსე იყო, რომე ვერას საქმითა მას ერთი კაცი ვერ შეედრებოდა. მეომრობითა და რაზმთა მწყობრობითა მისებრივ აღარავინ იქნებოდა, მოასპარეზობითა და მობურთლობითა მასთანა ვერავინ გამოჩნდებოდა. გაისმა მისი ესეთისა სიკეთისა ხმა ყოველსა ქვეყანასა, და ყოველი გარეგანი მტერი დაემონნეს და მოხარაჯობისა აჯა ითხოვეს. რაცა ქვეყანასა უცხო და კარგი რამე გამოჩნდის, ყველასა მას მოართმევდეს. თვით მეტად ლაშქართ მოყვარე იყო მეფე და იგი ლაშქართაგან საყვარელი ბრძანდებოდა.

XXI. აჰა წიგნი სისტანელის გურჯი³³ ფალავნისა ალიმბარ მფვისა წინაშე მოწერილი

გურჯი ფალავანმან გონიერი მწიგნობარი მოიხმო, გვერცა დაისვა და ხელმწიფეს წინაშე წიგნის დაწერა უბრძანა. პირველად სახელი ღმერთისა ახსენა და განგებულება მისი, რომე დიდი და მცირე, ყოველი მისითა მოწყალებითა იზრდების; მერმე ხელმწიფე დალოცეს და დიადი ქება შეასხეს და სამსახურისა ნატრა იკადრეს, და ესე, ვითა: „სისტანის თავადთა უთავადესისა, დიდისა ნარიმან ფალავნისა ნათესავი ვარ. პატრონმან მამამან და უფროსთა ძმათა გამაწყრეს, მათისა ადგილისაგან ავიყარე დიდისა ჯალაბითა და დედაწულითა, სხვასა ადგილსა უკუვდეგ, მათი საპატრონო ამოვსწყვიტე და ჩემი მეტად ავაშენე. თქვენის ბედითა იგინი ვერც საომრად და ვერცა სარბევად ვერა შემამიხდებიან, და მე ნიადაგ მათსა ქვეყანასა ვარბევ; ეზომი შევსცოდე, რომე მამის სირცხვილმა პირი დამიყო და მე ამ ქვეყანას აღარა დავდეგები. აწე, თუ ხელმწიფესა ეპრიანების და ერთსა ასეთსა ქვეყანასა გვიბოძებს, რომე ამა ჯალაბისა სიმრავლე დაესტიოთ, ჩვენ ნიადაგ დიდითა ლაშქრითა კარსა ზედან მდევნი სამსახურისა მოცადინარნი ვიქნებით,³⁴ და თუ არა, ამა ამბავსა მოვიცდით და ინდუსტანის ქვეყანასა³⁵ წავალთ.“

ესე ნაწერი ფიცხად მავალ ცხენოსანსა მისცეს. რა წიგნი და ამბავი ხელმწიფეს მოუჭიდა, დიდად იამა, თავადნი და დიდებულნი იხმო, ეს წიგნი წაიკითხეს; ერთობილად ლაშქართ გაიხარეს ამაღ.

რომე გურზი ფალავანი მეტად სახელოვანი კაცი იყო. წიგნისა მომ-
ლებელსა მრავალი უბოძა და ორთა წინამდევთა კაცთა წასვლა
უბრძანა; დიდითა მოკაზმულობითა და მრავლითა საქონლითა ვაგ-
ზაენა.

5

XXII. წიგნი ალიფაზარ. მფვისაგან გურზი ფალავანსათანა.

მიწერილი

„ფალავანო! ნიადამცა გონება ნათლად ხარ და მტერთა ზედა
გამარჯვებით. უენი ამბავი გვესმა და წიგნი წავიკითხეთ; დიდად
გვეამა და კეთილისა დამბადებელს ღმერთს მადლი მივეცით ამად,
10 რომე ჩემს ჟამს და სიცოცხლეში ჩემი ქვეყანა გადიდდეს და ჩემითა
სახელითა შეემატოს. აწე, რადგან შენ, ეგეთი დიდთა გვარისა ვინმე
სწორუპოვარი ფალავანი, თავსა დაიმდაბლებ და ჩემსა ქვეყანასა მო-
ხვალ, მოწმად ღმერთი იყოს: რაოდენიცა ქვეყანა და ადგილი გინ-
დოდეს, მოგცე და, რაცა შენისი გულისა ნდომა იყოს, ყველა აგი-
15 სრულო და თვით ჩემისა თავისა ოდნად დაგიჭირო. ორნი თავადნი
კაცნი წინამძღოლად გამოგვიგზავნია, და ნულარ დაიყოფნი, ფიც-
ხლავ წამოდი“.

რა მეფისა ბრძანება გურზი-ფალავანსა მიუვიდა, მეფის თავად-
თა წინა მიეგება და დიდითა ვახარებითა ნახა ხელმწიფის წიგნი,
20 თავსა ზედან დაიდვა და ბოძებულისათვის მადლი გარდაიხადა. სამს-
დღეს ლხინით გამოისვენეს და მეოთხეს დღეს ლაშქართა ზედან დი-
დი საბოძვარო გასცა. ცხრაშა დღესა მზადება იყო და მეათესა დღე-
სა აიყარნეს ასეთის ლაშქრითა, შუბთა სიმრავლითა და ფერად-ფე-
რადისა აღმებითა, რომე კაცთა თვალისაგან მათ უამესი აღარა ინა-
25 ხებოდა რა. ამაზედა მიესმა მამასა მისსა და მისთა ძმათა გურზი-
ფალავანისა წამოსვლა და დიდად შეიჭირვეს და გაუყვირდათ ფე-
რის ქვეყნის გაწირვა. შეიყარნეს და დიდთა ლაშქრითა უკან მოეწიე-
ნეს. რა გურზის მათი მისვლა ესმა, სამისა დღისა სავალსა დედა-
წულნი და მძიმე ბარგნი გაგზავნა და თვითან დიდთა მინდორთა ში-
30 გან მოიცადა. რა ახლოს მივიდენ, გურზი-ფალავანს ომი ველარ გაუ-
ბედეს. მრავალია ლუდართა და ტირილითა ეხვეწებოდეს: ნუ წახვა-
ლო, დიდის ფიცით შეგჯერებთო, რომე ჩვენი საპატრონოც შენ-
თვის იყოსო. მან უთხრა: „მამა ჩემი ლაშქართაგან გამოდგესო, რომ
ვიცნაო და პასუხს ვეტყვიო.“ რა გურზიმ მამა იცნა, შებრალდა ამით,
35 რომე სიბერეს დაეჩინა, და თჳალი ცრემლით ავესო. მარტო თავისა-
ლაშქართაგან გამოვიდა; რა ახლოს მივიდა, ჩამოხდა და მამას ფერხთ

შოეხვია და შეცოდების შენდობა ითხოვა. რა მისთა ძმათა შეიტყვეს რომე აღარ დაბრუნდებოდა და მტრობა არ შეეძლოთ, იგინიც გარდახდეს, გურზი ფალავანს ფერხთ ეხვეოდეს. მან ძმათა პირს აკოცა. ორთავე ლაშქართა შიგან დიდი ტირილი იყო. ავჯანდა მოართვეს. მარტო გურზი იმ ლაშქართაგან გამოვიდა და თავის ლაშქართა შიგან მივიდა. იარეს და, რა ხუთისა დღისა სავალსა მისრეთისა ქალაქსა მიახლოვდეს, ხელმწიფეს აცნობეს. თვით დიდი ხელმწიფე და სრულად ლაშქარნი გურზი-ფალავანს წინ მოეგებნეს. რა გურზი-ფალავანმა ხელმწიფე დაინახა, ფირცხლავ გადახდა, და მუნითაც მეფე ჩამოხდა; ერთმანერთს მოეხვივნენ. ხელმწიფეს გურზი-ფალავანი მეტად მოეწონა და გაუკვირდა ესეთი მკერდ-მკლავიანობა და ავჯანდა სიგრძე. მობრუნდეს და ხელმწიფის სრათა ნადიმად დასხდეს³⁶. ხუთსა დღესა მეჯლისი იყო და მეექვსესა დღესა ხელმწიფემან გურზი-ფალავანსა და მისთა ლაშქართა საბოძვარი უბოძა. მერმე ხელმწიფემან გურზი-ფალავანს კაცი მიუგზავნა, ვითა: „შენთა თავადთაგან ოთხი გონიერი კაცი გამოარჩიე, და მეც თავადთა გაეატან; თვითო-თვითოს მხარს წავიდნენ, ოთხნითვე ჩემი ქვეყანა მოიარონ და, რომელიც მოეწონოსთ, იგი დაიჭირონ, და ჩვენ ჩვენს სიცოცხლემო ერთმანერთს ნუ გავეყრებით“.

გურზის ამის მადლობა ებრძვა. კაცნი გაგზავნეს, და ორი ადგილი მოსწონებოდათ. გურზი-ფალავანის საპატრონო ორად გაყვეს ამაღ, რომე დიდი იყო³⁷ და ერთს ქვეყანას ვერ დაეტეოდა. დავარდა ხმა და გაისმა ამბავი, ვითა მისრეთის ხელმწიფეს ერთი ვინმე ფალავანი მოსვლია, რომე მისებრივ ჭაბუკი ქვეყნისა პირზედა არავის უნახავს. პირველადცა გარეშონი ადგილნი დამონებული ჰყვანდათ. ამ ამბავსა ზედან მტერი მეტად შეშინდნენ, რომე დიდთა რომთა პაპისა ნემსა ქვეყნისა ლაშქართაცა მოხარაჯეობის ზავი ითხოვეს.

მეფეს ერთი პირ-მთვარე დაჲ ესვა, ფარდაგსა შიგან გაზრდილი მეტად სათუთად, ყოველთა დიდთა მეფეთა წესითა მზისაცა უნახავად აღზრდილი. იგი ქალი ხელმწიფემან გურზი-ფალავანს ბანოვანთა თავად მისცა. დიდის ნიჭითა და მრავლის საჭურჭლითა და ყოვლის ხელმწიფურისა წესითა სრულად მისრეთი მოიწვივეს. რვასა დღესა ქორწილი იყო, რომე იმ ღზინსა და გაცემის ქება კაცთა სათქმელადაც ძნელი არის. იმ დღითგან ხელმწიფეს გურზი-ფალავანის მოსვლით მტერი არსად გაუჩნდა და აღარც სად გაილაშქრა. სხვასა ქვეყანასა ლაშქრობა გურზის დაანება და სარდალიც გურზი-ფალავანი იყო და მოლაშქრეცა და თვით მეომარიცა, რომე გაისმა მისის მთაადრობისა და მარტოსაგან დევთა შემკვრელობისა ამბავი³⁸. იმ

ჟამს მისი მეტროლოგი აღარავენ გამოჩნდა. ხელმწიფე ლხინსა და სია-
მოვნესა შიგან იყო: ყოვლის ადგილით და სანაპიროთაგან მტერთა
გატეხისა და მშვიდობის ამბავი იყო; მრავალთა ხარაჯათა და უც-
ხოთა ძვირფასის საჭურჭლისა მოდენა იყო. ესრეთ, ყოველი კეთილი

5 და სიამოვნე მისრეთშიგან განმრავლებულიყო.

ამ ჟამსა გურზი-ფალავანს მეფის დასთან ერთი ვაჟი მიხვდა,³⁹
ტურფა და შვენიერი, რომე მისებრი არავენ იქნებოდა; მასვე წამს
ფალავანთა გვარობა შეეტყობოდა. მეფეს დიდად იამა ამად, რომე
თვითან ვაჟი არა ჰყვანდა და მას თავისად შვილად გამოელოდა. დი-
10 დი სიამოვნე და ლხინი გაჰხდა მისრეთსა შიგან. ორმოცსა დღესაჲ
ყოველთა ჟამსა სმა და ლხინი იყო, და ვაჟსა მათისავე გვარისა სა-
ხელი ზავარ დაარქვეს. ვითა ხელმწიფურად დიდთა თავადთა და
ფალავანთა წესი არის, ეგრეთ იზრდებოდა. ესოდენსა მისრეთს მე-
ფესა და მისსა სამეფოსა სიმდიდრესა და სიხარულისა შიგან ესე იყო
15 მათი ნაღველი, რომე მეფეს არც ძე და არც ასული არა ჰყვანდა,
და განგებითა ღმრთისათა ამ ჟამად დაორსულდა დედოფალი. მაგ-
რამ არ ითქმის, რომე მის ქვეყანას სიამოვნის საქმე იქმნა! და მო-
ვიდა ჟამი, და ასული მიეკა, რომე მაშინვე მზესა ჰგვანდა, და ღმრთის
წინაშე მრავალი მადლობა შესწირეს და იმ ქვეყნისა გლახაკნი მი-
20 ცემითა დაამდიდრეს. ყოვლისა ადგილისაგან დიდთა მეფეთა სწორ-
ნი და თავადნი, და სრულად ლაშქარნი მოვიდნენ. ორმოცდაათ
დღესა მილოცვა და ლხინთა სიამოვნე იყო. მერმე ჯალაბი გაიყარა.
და ქალი, ვითა დიდთა მეფეთა წესია, ეგრედ იზრდებოდა. სახე-
ლად ბურნე-მელიქ უწოდეს. ამ ჟამმან მრავალი ჟამი სიამოვნით და
25 ლხინით წაიარა.

ეს პირ-მთვარე ქალი გაიზარდა, რომე მისებრი მნათობი ქვეყანა-
თა ზედან არ დაბადებულიყო. ხელმწიფეს დიდი სიყვარული და სია-
მოვნე ჰქონდის: ერთისა ტურფისა ასულისაგან კიდე არა ჰყუდა რა.
ამ ჟამად, სოფლის წესით, გურზი-ფალავანი მოკვდა, და ძე მისი,
30 ზავარ, თავსა მოესწრო, რომე შვენებითა, სისრულითა და ყოვლისა
მამაცურისა და ფალავნურის წესითა მამასა იგი სჯობდა. ხელმწიფე-
სა, თავადთა, დიდებულთა და სრულად ლაშქართა გურზი-ფალავნის
სიკვდილი ეწყინათ და დიდი გლოვა და ტირილი გარდიხადეს. მერ-
მე მისი შვილი, ზავარ, მოიყვანეს და მამის ადგილს დასვეს ლაშ-
35 ქართა სფაადრად და ღმერთსა დიდი მადლი მისცეს, რომე ყოვლი-
სა საქმითა მამასა იგი სჯობდა. და დიდის ლაშქრით რომთა პაპის
ნემსა⁴⁰ ქვეყანას მონაპირედ გააყენეს. ვირემ ხელმწიფემ არ იხმის
ზავარ-ფალავანი სრულად მუნ იყვის, და რომის ქვეყანას მისგან დი-
დი შიში ჰქონდის, და ზავსა ეხვეწებოდის და მისის შიშით მისრე-
40 თის მეფეს მსახურებდის⁴¹.

XIII. აქა მისკათის ხელმწიფის ალი-ეჰბარ მეფისაგან თავისი ასულის
გურნა-მელიძის ხელმწიფედ დასმის გამოკრევა

ხელმწიფემ ზავარ-ფალავანი, ერთობილნი თავადნი და დიდებულნი იხმო და ვეზირნი გვერც დაისხა და ესრეთ უბრძანა, ვითა: „გონიერად გაიგონეთ: მოვიდა ჩემზედაც იგი ქამი, რომე ქვეყანასა ზედან დაბადებულსა არ ასცილდების. ღვთისა განგებითა. ჩემმან დღემან სიმხიარულესა შიგან წაიარა. აწე სიბერე გამოძჩენია, და ვაჟაკობისა დრო დამალულა. თქვენცა იცით, ქვეყნის გადიდების და მტერთა დახედვისათვის მრავალი კაცი მამიკლავს და სოფლის სიყვარულით ბევრსა ცოდვასა შიგან შევსრულვარ. აწე წესია, რომე ავნაქმართა ქვეყანის ხელმწიფეთაცა დიდითა სამსახურითა უნდა შენდობა. და თქვენგანაც ამას მოველი, რომე ჩემგან კარგნაქმარი მოიგონოთ და ამისი ნება დამართოთ, რომე—ჩემმან ასულმან ყოველი საქმე და მეფობის წესი ჩემგან უკეთ იცის—და ხელმწიფედ იგი დაესვათ, და კარგი და ავი მან გააგოს“.

რა ლაშქართა მეფისაგან ესე მოისმინეს, ერთობით თავადთა ცრემლი სდიოდათ და ვერავინ რას იტყოდა და ყოველთა ზავარზედ თვალი ეჭირათ. ფალავანი ზე ადგა, ხელმწიფე დალოცა და მოახსენა: „მაღალო ხელმწიფეო! ამა ძნელმან გასაგონარმან ჩვენი გული და გონება შეკრა. ხელმწიფემ ხუთის დღის წყალობა გვიყოს, რომე გვაცალოს და მეექვსეს დღეს ჰასუხსა მოვახსენებთ“.

ეს ზავარის ნათქვამი მეფესა და თავადთა მწვედ მოეწონათ. მას დღეს ყველანი თავ-თავისთვის წავიდნენ და ხუთს დღეს ერთობილად ზავარ-ფალავნის სადგომს იყვნენ და რჩევა მუნ იყო. მეექვსეს დღეს ხელმწიფე და თავადნი მუნვე დასხდეს. ზავარ-ფალავანი წამოდვა და მოახსენა: „ხელმწიფეო! ლაშქართათვის დიდად საზარო სიტყვა არის თქვენის ნებისა დართვა და თქვენი აღარ-ხელმწიფობა. პირველად, ჯერეთ სიბერის ნიშანი თქვენგან შორს არის და მერმე, თქვენს ნათქვამს და ნაქმარს საქმეს სხვა ვერავინ იქს. მაგრამე ღვთის წინაშე თავმეწირულს და ლოცვად გამზადებულს კაცს საქმე არ დაეშლებს. დია, ღმერთო, თქვენი ბრძანება უნდა გათავდეს. ჩვენ, ლაშქართა, ნება დაგვირთავს. იგიცა თქვენი შვილი არის და მასცა თქვენი საქმე, და ყოველი რიგი ეცოდინების, და ჩვენცა მისი დიდი სიბრძნე და მეტი სიკეთე გვაძმია. მაგრამე ჩვენ, ლაშქართა, ესე საქიროდ გვიძეს, რომე თქვენი ასული კაცთა არა ნახავს და არცა კაცთა ხმასა⁴² გაიგონებს, და მისნი მხევალნი მასთანა კაცისა სახელსა ვერ ახსენენ-

ბენ. ამ წესით ესოდენი დიდი სამეფო და ესე უთვალავნი ლაშქარნი ვისგან გარიგდებიან?“

ხელმწიფეს ესე ნათქვამი მწვედ მოეწონა და ესრეთ უბრძანა: „ჩემი საგონებელიც ეგ არის! მეც მეძნელების და ჩემს ასულს ვჰკითხავ და მერმე ლაშქართა პასუხს ვეტყვი.“

XXIV. აჟა მიფისაგან თავისი ქალისათვის ხელმწიფოზის შეძღვა

მეფემ მოიხზო ერთი ვინმე უფროსი გონიერი ქალის გამზრდელი და ესრეთ შეუთვალა, ვითა: „პირველად კაცისათვის ღვთისაგან წყალობა ეს

10 არის, ვისცა შეიღს მისცემს; და უშვილო გამხმარსა ხესა ჰგავს, რომე არცა ძირი ჰქონდეს, არცა ქვეყნისა მწვანელოვანის ფერი. რადგან ღმერთმან შენებრივ გონიერი ღვთის მოშიშობით და მეცნიერობით სავსე, კეთილი რასამე საქმისა ძებნა, რომელსაც შეიღსა მამა უყვარს, იგი დიდს საუკუნოს შოების საქმეს მოუცდომლად და შეჭირვებით მოუძიებს. წესია, რომე ხელმწიფური ქცევა, ოქროთა და თვალ-მარგალიტთა ცვეთა, სოფლისა სიყვარული არის, და ბევრი ამ რიგი სოფლის სიამოვნით, ანუ კაცთა კვლა, ანუ მრავლის საქონლის დადება, ანუ სხვათაგან ქვეყნისა წაღება—მეფენი ამ საქმისაგან ვერა მორჩებიან. მაგრამე ამ სიტყვისაგან მოხსენება ჯერია, რომელსა იტყვის

20 პირი ღვთისა: «სიყვარული ამის სოფლისა მტერობა არს ღვთისა.» ჩემი სიტყვანი გაიგონე: მეფობა შენ ქენ, კარგი და ავი შენ გააგე, და მე ამ სიბერის ჟამსა ცოდვითა სინანულად გამგზავნე. მე ამა საქმესა არა კითხვად მოვიღებდი, ვირემ ტახტსა ზედან სახელმწიფოს გვირგვინს არ დაგარქვემდი, მაგრამე შენ კაცთა არა ნახავ და არც მათსა ხმასა და სიტყვასა ისმენ. შენნი მხევალნი შენთან კაცთა სახელსა ძნელად ახსენებენ. აწე, თუ ჩემის ნება-წადილობის შეილი ხარ და ჩემი საქმე შეგჭირს, ჩემი ნათქვამი ისმინე და ხელმწიფობაცა შენ ქენი და ამ კაცთა უიმედოდ გახდომისა ერთი რამე მოუგვარე და ლაშქართა იმედი დაუდეგ. ხვალე ჩემგან პასუხსა ელიან.“ რა ქალმან

30 მამის ნაუბარი გაიგონა, დიდხანს ცხელის ცრემლით იტირა და მერმე მეფეს პასუხი შეუთვალა.

XXV. აქა ბურნე-მელიქისაგან მამის წინაჲ მოციქულის
მიზარნება

ქალმან თავის გამზრდელს უბრძანა: „ხელმწიფისა წინა მოკრძა-
ლვით და შიშენულად იკადრე სიტყვა, რომე იგი ცათა მზადავი არ
გააწყრომო და ესრეთ მოახსენე: რაც მოწყალის გულთ და ტკბი-
ლის ენით ებძანა, ყველა გავიგონეთ. მეფეო! თქვენის სიტყვისა შეცი-
ლება მაღალს ეტლსაც არ შეუძლია. ვიცი, რომე თქვენგან ეს ჩვეუ-
ლება არის—აროდეს პასუხი არავისაგან მოგბრუნებია და რაც გიბ-
რძანებია, იგი აღგსრულებია. აწე, არცა ჩემი ნათქვამი არის
თქვენისა ბრძანებისა შეცილებული. ესოდენსა ვიჯჯი, ხელმწიფე 10
არ განწყრეს, ვირემ ჩემი ნაუბარი არ გათავდეს. ეს უბრძანე-
ბია: დავებრებულვარო, ღმერთისა წინაშე ჩემთან ავნაქმართა
შენდობასა მოვითხოვო. პირველად, მეფე არც ბერია და არცა შეუ-
ძლო; მრავალთა ახალთა ჭაბუკთა ენატრების მისი სიბრძნე და
იგი ძალ-გული, და მეომრობა, და თვით ხელმწიფესა ავი და უჯგრო 15
არა-ოდეს უქნია. ესე არც საეჭო არის, რომე მეფეს ავი რამე მიუ-
ძლოდეს; თუ კაცი მოუკლავს, ავაზაკი და უბრალოდ საქონლისა
მტაცებელი—ღმერთს ეს არ ეწყინების. ულონოთა მეშველად ქვეყა-
ნათა ზედან ხელმწიფე დაწესებულა, და სხვა თავისა დღეთა შიგან
კეთილისაგან კიდე არა უქნია რა. ჩვენგნით ითქმოდეს, ესე სჯობს, 20
რომე ჩვენზე მტერთა იმის³³ ხსენება არ გაუმრავლოთ³⁴. ხელმწი-
ფე ეგრევე ტახტის მაშვენებლად იჯდეს, და ჩვენ ეგრეთვე მონობა-
სა და სამსახურსა დავეჯერებულვართ. თქვენსა წინა მრუდის თქმა
არვის შეუძლიან. მე არც მეფობისათვის და არცა სიდიდისათვის,
არც სატანჯველისა და სიკვდილისათვის კაცთა არც ნახვითა, არც 25
სიტყვისა სმენითა არ მოვიახლოვებ. და, თუ კვლავცა მოგიწადინე-
ბიათ, —და გვიბრანძებთ, ღმერთმან თქვენი უნდომი ნურაოდეს
ქნას. ხელმწიფემ იცის: სულ ნათელის, პატიოსნის³⁵ დედის ჩემისა-
გან დაზრდილნი და ყოვლის ქვეყნისა, თქვენის სახლის წესისა
მცოდნენი, ჩემი გამზრდელნი და მხევალნი მწიგნობარნი და გონიერ- 30
ნი მრავალნი არიან. თვითოს თვითოსა საქმისა უფროსად გავაჩენ
და, რაც გარეგანი საქმე იყოს, თავ-თავისასა უფროსად გაჩენილსა
აცნობონ, და ივინი მე შემავგონებენ. შინათგან ხელმწიფეურად საქმეს
გავაგებ და გარეგან ბრძანებას გამოვსცემ.“

მეფეს ქალის ნათქვამი მოეწონა და ლაშქარნი იხმეს.

35

XXVI. აქა მფვისაგან ლაშქართათვის ქალის ბრძანების თქმა

- ერთობით ლაშქარნი მოიხმეს; ქალის ნათქვამი წიგნად დაწერილი მოიღეს. გონიერი მწიგნობარი წამოდგა და ხმამაღლად წაიკითხა. რა ესე გაიგონეს, ერთობილთ ლაშქართ იამათ და მოეწონათ.
- 5 მერმე ზავარ-ფალავანი ზე ადგა, ხელმწიფე დალოცა და ესრეთ მოახსენა: „ვითა თქვენსა გვარსა და თქვენს შვილობასა და თქვენს გაზრდილობასა ჰფერობს, ეგრეთ უბრძანებია. ჩვენგან რა საღირსო არის მზის საჯუფთარის ნახვა და ანუ პირდაპირ პასუხი? ჩვენ არა ჩვენისა ჭკუითა ვყოფილვართ, ნიადაგ ბრძანებისა მორჩილნი, სამსახურად წელშერთყემულნი ვდგომილვართ: აწცა, დია, ღვთითა და თქვენისა ბედითა, რაც ბრძანება გამოვა, ჩვენ ადრე და დაუყოვნებლად გაეათავოთ.“
- 10 ეს ზავარის ნათქვამი იამათ. მუნით აიყარნეს, და შეიქნა ხელმწიფობის მოლოცვის მზადება. ხელმწიფე მივიდა მარტო. ქალს ოქროს ტაბაკით გუარი გარდააყარა. ხელმწიფედ დალოცა. გამოიყვანა და თავის სახელმწიფოს ტახტსა ზედან დასვა, და იგი უეჭრო გვირგვინი თავსა თვის ხელით დაადგა; საქურჭლეთა, ყოველთა ციხეთა და ქალაქთა კლიტენი წინ მოართვა, დროშა და სახელმწიფო იარაღი ახლოდ არა მოიხენეს, და სიტყვით მოახსენა. მეფისა-
- 20 გან კიდე კაცთა ნათესავი სიახლოვეს არ იყო. მხევალთა სიმრავლე და ანგარიში კაცთაგან არ შეიგებოდა. დაიწყო მოსალოცავმან შორიდან მოლოცვად მოდენა. პირველად ზავარ-ფალავანისა მოვიდა, რომე ლართა სიტურფე, ლალ-იაგუნდთა სიკეთე, მარგალიტთა ღარიბობა და ოქროსა სიმრავლე კაცისაგან არ შეიგებოდა. მერმე
- 25 სხვათა თავადთა, დიდებულთა და ერთობილთა ლაშქართაგან, ყოველგნით მოქალაქეთაგან, რაც მოვიდის, პირველად კაცისა სახელი ეწერის და მერმე, რაც მოერთმეოდის. ათს დღეს ესრეთ იყო⁴⁶. მეთერთმეტეს დღეს ანაწერი ნაბეს. რა თავადთა სახელი გათავდა, ქალმან მამას ჰკითხა: „მეფეო! თავადთა ზოგთა ვიცნობ და ზოგი
- 30 მენიშნების, მაგრამე ზავარ-ფალავანი ვინ არის, იმდენი რომ მოილო მოსართმევი?“ მეფემ გურზი-ფალავანის მოსვლითგან აქამდის ყველა უამბო და ზავარის დიდი ქება ესე, ვითა: „ზავარ სხვათა თავადთა არა ჰგავს, პირველად—ჩემის დისა შვილია და მერმე—ერთი უებრო მეომარი⁴⁷ და დიდის საპატრონოს პატრონი. მას უფროსი პატივი
- 35 უნდა და პირველ საქმის გარიგება.“ მეფე ადგა და ლაშქართა წინ სკამით დაჯდა. რაც ვეზირნი, დავთართა მქონებელნი და ანუ მწე-

რალნი იყვნენ⁴⁸, უბრძანა: „წადით და, რაცა ანაწერი ჰქონდეთ ლაშქართა, ქალაქთა, ქვეყანათა ყოვლის საჭურჭლისა და ხვასტანგისა⁴⁹, ყველა მიაართვით და, ვითა სწადდეს, თვით გააგოს“. მერმე ზავარსა და ლაშქართ უბრძანა: „ღმერთმან მისი თავი თქვენთვის და თქვენი თავი იმისთვის ბედნიერად ყოს; დღეითგან ის არის ხელმწიფე თქვენი.“ ლაშქარნი აღიქმებენ მეფეს ფერხთა მოეხვივნეს. და მეფე სადგომად წავიდა. ერთობილნი ლაშქარნი და თავადნი ქალის⁵⁰ კარად მდგომნი იყვნეს.

XXVII. აქა ბურანე-მელიქ ხელმწიფისაგან ხელმწიფოვლის გარბევა

პირველად ბრძანა: ორმოც⁵¹ ადგილს ფერად-ფერადისა საჭმლისა მზადება იყო; ლაშქარნი ორმოცად გაიყვნენ და თვითოსა ადგილსა ესოდენსა მიიღებდეს, რომე სიმრავლეს კაცი ვერ მიხვდებოდა. მერმე ბრძანა, და ყოველი ანაწერი მოართვეს. პირველად ლაშქართ სამრავლის რიცხვი მიითვალა, მერმე ციხეჯა და ქალაქთა, მერმე სალართა და საჭურჭლეთა, მერმე თემთა და ქვეყანათა, მერმე ჯოგთა და ხვასტანგთა, მერმე სონღულთა, ქორთა და ავაზთა. რა ესე გათავდა, მოიხმო უფროსი გამზრდელი, მეტად ჭკვიანი და გონიერი და ესრეთ უბრძანა: „შენ ზავარ-ფალავანსა და მისსა საპატრონოსა ზედან ღამიყენებიხარ; გაფრთხილდი და მის სამსახურს კარგად ეცადე; რაც მისი ნდომა იყოს, ფიცხლად მაცნობე. მე ესე მწადიან, რომე პირვანდლისაგან ათწილად უფრო გადიდდეს. მიდი და ესე მისართმეველი მიაართვი და ესრეთ მოახსენე, ვითა: «მასმია, რომე რომის ქვეყნის მონაპირობას შენვე გეტყვი. სხვა ვერავინ იქს ამაღ, რომე ესოდენსა მათსა სიმრავლესა შენის ფალავნობისა და მეომრობისაგან ეშინიან, და თქვენ მუნვე წადით და თქვენს მუნებურს ამბავსა აღრე გვაცნობებდით.»

რა გამზრდელი მივიდა და ზავარ-ფალავანს მიაართვა ათასი უკეთესი ცხენი, ათასი ჯორი, ათასი აქლემი, სონღულთა, ქორთა და ავაზთა სიმრავლე არ შეიგებოდა და არცა სხვათა საქონელთა სიბევრე არ დაითვლებოდა, რომე ესე ჯორ-აქლემი სრულად ტურფისა ლართა, კარავსაფენელითა კიდებული წინ მიიძღვანა და ხელმწიფის ბრძანება მოახსენა. ფალავანმა მიწას აკოცა, მერმე ზე ადგა და ხელმწიფე დალოცა და გამზრდელს პირს მოეხვია და დედობის სიტყვა უთხრა. მას დღეს ლხინით გაისვენეს, მაგრამე საბოძერის სიმრავლე უკვირდა. მეორეს დღეს დიდითა მოკაზმულობითა და მრავლითა ლაშქარი-

5 თა ბრძანებულს ადგილს წავიდა. მერმე ლაშქართ ბოლუქ-ბოლუქად⁵¹
 თავი გაუჩინა და ლაშქარი შეავედრა. მერმე ციხეთა და ქალაქთა
 თავნი დაუყენა, მერმე თემთა და ქვეყანათა მოურავნი გაუჩინა, მერ-
 10 მე მთათა, ბართა და მინდორთა მცველნი გაურიგნა; ეგრეთვე ზღვა-
 თა მენავეთა უფროსნი დაუყენა; ცხენთა, ჯორთა, აქლემთა და ხვა-
 სტანგთა ცალკე-ცალკე თავი და თავი გაუჩინა; და შიგნით ყოვლის
 კარის მოხელენი გარიგებულნი იყვნენ და გარეგან იგივე მამის
 ვეჭილნი, ვეზირნი, ლაშქარნი, სფაადარნი და ქვეყნის უფროსნი
 თავისავ პირვანდელს წესზედა არავინ მოშალა, და ლაშქართა ზედან
 15 დიდი საბოძვარი გასცა და თავ-თავისა ადგილსა გაუშვა. ყოველმან
 ხელმწიფურმან წესმან პირვანდელს აჯობა. რაც გარემო საქმე
 იყვის, თავ-თავისი ზედამდეგს მხეველს აცნობებდენ და იგინი
 ხელმწიფეს მოახსენებდიან. და რაც ბრძანება გამოვიდის, ფიცხლავ
 20 გაათავიან და აღუსრულიან.
 ამ წესით სამმან წელიწადმან გაიარა ბურნე-მელიქის ხელმწიფის
 ხელმწიფობასა შიგან, რომე ეს ომანი-ჭაბუკი მისრეთს გამოჩნდა.
 უფროს გამზრდელს ზავარ-ფალავანისათვის პირობა და იმედი მიეცა,
 რომ: „ამ პირ-მთვარემან ქმარი ინდომოს და თუ კაცთა სახელი ამას-
 25 თან იხსენებოდეს, შენს მეტი ქმარი არ ვინდომო, და ნურცა ეჭვი
 გაქვს, რომე ქვეყანასა ზედა კაცი შენსა უნდომოსა საქმეს შეგე-
 ცილოს“. ზავარ ამ იმედსა ზედან იყო და დღე და ღამე ქალის
 სურვილი ჰკლევდის. რა უფროსმან, ზავარის დედად ხმობილმან,
 გამზრდელმან ომანისა და ქალის საქმე და შეპირება შეიტყო,
 30 გაუკვირდა და ქალს მოახსენა: „ესე რა ვაგიგია, რომე არად სავარ-
 გო საქმე არის? ზავარ გმირი, რომე მისებრივე არა გამოსულა რა, იგი
 შენსა სურვილსა მოუკლავს. მე სიტყვით ვაყენებდი და იმედი მიმე-
 ცა, თვარემ ცამდი ამალლებულსა მთას ქუსლით დააქცევდა. რა მას ეს
 საქმე მიეხმის, ქარივით წამოვა და, იცოდე, მისსა უნდომსა არცა
 35 ემასა და არცა დიაცსა არ დაარჩენს, და იმა ღარიბისა მისგან სიკვდი-
 ლი, მეშინიან, ღმერთმან შენ არ გიწყინოს. ჩემგან თქმა იყო და სხვა
 ყველა თქვენ ჯკვეთ ციოთ.“ ქალმან ამ ამბავს არა დია ყური მიუგდო
 და გამზრდელი სხვა რითიმე ქართულითა შეიჯერა.
 ამაზედ მიესმა ზავარ-ფალავანს ესე ყოველი ამბავი რომის სანა-
 40 პიროსა, ვითა: მოვიდა ვინმე ღარიბი მოყმე, შვენიერი და ყოვლის
 ზნით შემკობილი; აწე ქალს იგი მოუნდომებია, და მამას ნება დაურ-
 თავს, და საქორწილოდ მზადებაში არის.*
 რა ზავარს ესე ესმა, უჭკვოსავით გახდა და თავი ჯავრით გაე-
 ტენა. სამსა დღესა დარბაზის კარს დახშო და მეოთხესა დღესა
 40 გონიერი მწიგნობარი მოიხმო და თავის ზედამდეგს გამზრდელთან
 წიგნის დაწერა უბრძანა.

XXVIII. აქა ზაზარ-ფალავნისაგან წიგნის მიწერა თავის ზედა-
ღმებ გამჟღელთან

ესრეთ, ვითა: „ღიაცთა წესი არის ტყუელი და მუხთლობა მრავა-
ლი, მაგრამე შენგან არ ველოდი ამას ამაღ, რომე დედობისა
სახელი დაიდევ; მე შენგან მოიმედე ვიყავ, ჩემს მეტის კაცისა სახე- 5
ლი მას მანდ ვერავის ეხსენა. აწე მე მამალორეთ და საქმის გარიგე-
ბა სხვა რიგად გწადიან. ღია მიკვირს, რომე ვერ მიმხვდარხართ
და ცუდსა რასმე და საეჭვოს ჩაცვენილხართ. ეგ არ იცით, რომე
აგრე არ იქნების? საწუთროს დამბადებლის სახელს დავიფიცავ, მის- 10
განვე ბრძანებით შექმნილსა მზესა და მთვარესა და ჩემთა ნათესავთა
გმირთა ფალავანთა სულის მზემან, არცა შენ დაგარჩენ და, ვინცა
ხორციელი მაგაში გარეულა, არა ერთს ცოცხალს არ გარდავარჩენ
და თვით იმ მოყმეს საწყლად მუშტით მოვჰკლავ და, თუ მეფე, ანუ
ქალი ჩემს ნებას არ იქმონენ, მისრეთს სრულ ავაოხრებ. ათის დღით 15
უწინ ეს ამბავი მოგივათ — ანუ მშვიდობად, ანუ საომრად მზანი იყა-
ვით“.

ეს ნაწერი ფიცხლად მავალსა კაცსა მისცა და თვითანცა აჩქარდა.
სამს დღეს აემზადა და მეოთხეს დღეს იმავე წიგნს უკან წაუდგა.⁵²
რა ეს წიგნი გამზრდელს მიუვიდა, წაიკითხა და მეტად შეშინდა;
აჩქარებული და თვალ კრემლიანი ქალთან მივიდა. წიგნი წაიკითხეს, 20
მაგრამე შეეტყობდა, რომე იგიცა შეღონდა. მერმე გამზრდელმან
მოახსენა: „წინათაც ვთქვი, და ჩემი ნათქვამი არად გაიგონეთ. თქვენ ამ
ფალავანის ამბავი არ იცით; ვითა გაგულისებული ზღვა მუჭით არ
დაიჭირვის, აგრევე მას სხვის კაცისაგან არა ევენების რა. თუ ცაზე- 25
დაც გასელა თქვას, მასაც გაათავებს. აწე ცეცხლი წყლით დავავ-
სოთ, ვასწრათ, და მისის ნების ამბავი მივსწეროთ, ნუ თუ დამშვიდ-
დეს და არც ეს ღარიბი მოყმე მოკვდეს და არცა ჩვენ ავგწყვიტოს,
და თუ მე არ მამისმენტ, ვინც პირველად საქმე გაამრუდა, მანვე
გამართოს. მე აწვე ჩემი დედა-წულით ზღვასა შიგან შევალ და გა- 30
ვეცლები და იმ ლომკაცს გაგულისებულს არა ვნახავ.“ გამზრდელი
წავიდა, და ქალი ომაინის სიყვარულით ატირდა, რომე ზავარ-
ფალავანისა დიდი გმირობა და მეომრობა სმენოდა და ამისთვის და-
ლობდა.

XXIX. აქა ბუჩნე-მელიძ ხელმწიფისაგან ქალაქთ უფროს-
ნის ქალის ხმოვა და საჰმის გამორჩევა

რა ქალაქთ უფროსი მოვიდა, ხელმწიფე შეწყენით და თვალ-
კრემლიანად ნახა, მოახსენა: „ხელმწიფეო! რა იქნა ქვეყანათა ზედან
5 ასეთი, რომე, თუ იგი ლომ-გული ომანინ ცოცხალი იყოს, თქვენს
გულსა ნაღველი შევიდეს?“ დაჯდომა უბრძანა და გამზრდლის
ამბავი ყველა უამბო და ზავარ-ფალავანის წიგნი ხელთ მისცა. წაი-
კითხა და გაცინებით მოახსენა: „ხელმწიფეო, რად გგონია ესე, რომე
ომანინსებრი ჭაბუკი ქვეყანასა ზედან დაბადებულყოს? ეგ ნურად
10 გერიდების: მას მეომარი არად მიაჩნია და არცა რას ახსენებს. მე
დიდად მეამების, თუ ომანინს ჭაბუკი და მებრძოლი ვინმე გამოუჩნდებ-
ბის⁵³ ამად, რომე ნუ თუ შენ ეგეთი არ გეგონოს და მისი საქმე მაშინ
გამოჩნდების!“

მერმე უბრძანა: „წადი და ეს ზავარის წიგნი მიართვი და ამბავი
15 ყველა მოახსენე. და, რაც მან ბრძანოს, გამზრდელმან იგი შესთ-
ვალოს.“ რა ქალი მივიდა ომანინს წინა და წიგნი მიართვა და ამბავი
მოახსენა, მან უბრძანა, თუ: „ღია, ღმერთო, სჯობს, თუ ჩემი მეომარი
ვინმე გამოჩენილა ამად, რომე უომრად და ჭირთა უნახველად ნაშოგ-
ნი ცოლი მაყვედრებელი იქნების.“ ომანინ მწიგნობარი მოიხმო და
20 ზავარ-ფალავანის წინაშე წიგნის მიწერა უბრძანა. პირველად სალამი
და მერმე ესე, რომე: „ფალავანო, რაცა შენ ქვეყანასა ზედან სიდიდე
გითქვამს, იგი არცა ცათა შიგან დაეტევს. მეტად ამაყურად გამ-
წყრალხარ ჩემზედა! ვერცა გიცნობ და ვერცა მიცნობ. პირველად
ცნობა უნდა და მერმე გაწყრომა. ესე გითქვამს: „მუშტით მოვჰკლავ“,
25 შეგევიწყალე! მუშტით სიკვდილი აუგი არის, ლაყაფთა კრეფა ცუდია.
მოისწრაფე და, ღვთისა სახელითა, შენი ნათქვამი აღრე შეგანანო.“
ესე ომანინის წიგნი ზავარის ზედამდგომს გამდელს უბოძა და
ესრეთ უბრძანა: „რაც ამ წიგნს ჰფერობდეს, შენც პასუხი მიუწერე.“

XXX. აქა ზავარ-ფალავანთან გამზრდელისაგან პასუხის
შეთვლა

„ფალავანსა წინაშე პირ-მიწადადებით სალამი ვიკადროთ, და
დიდად კურთხეულ არს არსება ღვთისა, რომე თავის ნებაზედ არიან.
ფალავანის წიგნი წაფიკითხეთ, ღია გვეშინია, მაგრამე სამართალი
ღვთისაგან ბრძანებული არის. მეტად გარისხებულხარ და ჩვენის ნა-

თესავის ამოწყვეტა გითქვამს. გასინჯე, და, რაც დაგვეშავებინოს, იმგვარად გარდავიხადოთ. ქალს შენის ნდომის პასუხი წინასაც ვჰკადრე და აწცა; თქვენი წიგნი მივართვი, და ესრეთ ბრძანა: «ომითა და სიკვდილით მიჯნურობა არაოდეს გვასმია.» არც ქალსა რამე ებრალების და არცა რა მე. რად გიკვირს, რომე ესეთსა სწორ- 5 უპოვარსა მნათობსა ზედან ორნი ვინმე ლომნი ცილობდენ? არა ჩვენის მობირებითა მოსულა ეს მოყმე და არც ეს იტყვის თავის თავსა ჯაბნად. მოდი და პასუხი ამას გაეც, და მერმე ქალისაგან შენც მაშინ ითხოვე პასუხი. მუნამდისინ ჩვენგან პასუხს ნუ ელი.“

ეს სამთავე ნაწერი ალი-ექებერ ხელმწიფეს მიართვეს. რა მეფემ 10 ერთმანერთის პასუხი მოისმინა, არად შეიწყინა⁵⁴ და გამზრდელს უბრძანა: „შენგან ნაწერი და ეს ომაინ-ჭაბუკის წიგნი ერთად გაგზავნე. იგიცა მოვიდეს, და ორთა გმირთა ერთმანერთი გამოსცადონ. ქალი თვით ხელმწიფე არის და, რაც სწადდეს, იგი ქნას.“

რა ესე ნაწერი⁵⁵ ზავარ-ფალავანს მიუვიდა, ცეცხლივით აენთო 15 და, ძალის მინდობილი, ორი დღის სავალს ერთსა დღეს იარებოდა. აქათ ქალი საეჭოსა ჩავარდა⁵⁶ და ქალაქთ უფროსს ქალს უბრძანა: „ვიცი, რომე მეფე და ყოველნი ვინმე⁵⁷ ამას იტყვიან, რომე ორნი გმირნი ერთმანეთს გამოსცდიან და, რომელიც აჯობებს, ქალი მას ინდობებსო. ღმერთიან ნუ ყოს ომაინისაგან კიდე ხორციე- 20 ლი ჩემად მოახლებად! აწე მეშინიან ამა სულმყრალის ვეშაპისაგან ავი არა წაეკიდოს რა. წადი და ომაინს მოახსენე: «თუ შენ ცოცხალსა გხედავ, არც მეფობა მინდა არც ეგზომი საქონელი—შენის ჭირის სანაცვლო იყოს. თვით შენ მარტომან გმირთა მკლავითა ჩვენ ესე ორნი წაგვასხი, და წამოგყვებით, საცა გინდათ. თვით 25 შენცა და ჩვენცა იმ მედგრის ვეშაპისა პირისაგან დავიხსნათ. ღვთის რისხვის დარიდება არც აუგი არის, და არც სირცხვილია.»

რა ესე ნაუბარი ქალმა ომაინს უამბო, მან უთხრა: „შენის გულის სიკეთე დავიმაღლე და ვიცი, ჩემთვის შეგჭირს, მაგრამე ესე ვითა 30 ეგების—მე ქვეყანაზედ მემუქარეს და მეომარსა დავემალო? თქვენ შეჭირვებით⁵⁸ და გულმწუხარედ ნუ ხართ. ღვთისა სახელითა მისსა შეუპოვარსა და მალალსა მამკვეხრობას მიწასა თანა გავასწორებ.“

ქალი ადგა და თვალ-ცრემლიანმან ომაინს ხელთ აკოცა და გამობრუნდა. რა თავის ხელმწიფესთან მივიდა, იმა მოყმისა ნაუბარი მოახსენა. ამაზედ ზავარ-ფალავანის მოსვლის ამბავი მოვიდა. ალი-ექ- 35 ბერ მეფე და სრულად ლაშქარნი სამსა ფარსანგსა წინ მიეგებნენ. ქოსთა ცემისაგან და ბუკთა ყვირილისაგან კაცთა ყურთა ხმა აღარა ესმოდარა.⁵⁹ ესეთი სიდიდით და მოკაზმულობით მოვიდა, რომე

ნახევარი მისრეთის ადგილი მისთა ლაშქართა მოუხდა. ერთსა ფარ-
სანგსა კარავი კარავზედ გამოაბეს. ალი-ექებერ მეფემ ხუთ დღეს ზა-
ვარ-ფალავანს და მისთა ლაშქართა მემანი უყო, და ამოდ გამოის-
ვენეს. ერთ მეჯლიშსა შიგან იმ მოყმისა გვარი და ამბავი იკითხა:
5 და ესრეთ მკვახედ უბნობდა, რომე გამწყრალსა ლომსა ჰგვან-
და. ხელმწიფეს ეწყინა ამყური საუბარი და ესრეთ: უბრძანა: „არცა
გვარი ვიცი და არცა მისი ადგილი, მაგრამე, რაც მე კაცი მინახავს,
ერთი იმას მოყმე არავინ სჯობს.“ ზავარ მოახსენა: „დიად მოგწო-
ნებიათ, რომე ერთსა ვისმე ღარიბსა და უგვაროსა კაცსა“⁶⁰ ესეთი
10 საჯო უშოვნია!“ მეფემ უბრძანა: „ფალავანო, ნუ სწყრები. ქალის-
საქმე ჩემის ხელისაგან გასული არის. პირველად — თავის; თავისა-
პატრონი არის, და მერმე — დიდი ხელმწიფეა. მას უნდა თავი მოა-
წონოთ. ჩემთან მაღალი სიტყვა არა სავარგო არის.“ ზავარ თქვა:
„რა საომრად მოედნად გავალთ, ვეჭობ, რომე ქალმან იგი მოწო-
15 ნებული მოყმე ადრე მოიძულოს!“

ზავარ მეტად ომს ისწრაფოდა. და იგი მეჯლიში აიყარა. მეო-
რესა დღესა ომაინს უამბეს: „ზავარ-ფალავანმა სმასა შიგან, მუქარა-
ითხოვა და ომსა ისწრაფის.“ მან ეგრე თქვა: „სმასა შიგან სიამოვ-
ნის ლაღობა უნდა და არა ომი და მუქარის ხსენება. დია, ღმერთო,
20 ჩვენცა მზანი ვართ, და აღარა გვიანობა უნდა!“

გაისმა ამა ორთა გმირთა დამუქრების ამბავი, რომე თუ სთქვა:
ყოვლის ქვეყნის მოქალაქენი მათად ჰვრეტად მოვიდოდენ. ხუთ დღეს
მისრეთის მოქალაქეთა მოედნის მოკაზმის აჯა ითხოვეს, და: მეექვ-
სეს დღეს მათ ორთა სწორუპოვართა გმირთა ომი დაესკვნა.

25 XXXI. აქა ომაინ-ჯაბუჯისა და ზავარ-ფალავანის დიდი ომი

თვალუწდომის მოედნის ნაპირი და გარემო სრულ სტავრით და
ფარდავით მოახვიეს და ქოსის ცემისაგან ყურთა ხმა აღარ ჩავარ-
დებოდა. მოედნის თავს მაღალი კოშკი იდგა. ალი-ექებერ მეფე მა-
ზედ დაჯდა, თავადნი გვერც იახლა და მეორეს მხარს თვით ბურნე-
30 მელიქ ხელმწიფე და თავადთა ჯალაზნი ჰვრეტად გავიდნენ.⁶¹ და
სხვათა მჰვრეტელთა სიმრავლისაგან აღარა შეიგებოდა რა, რომე
იგი დღე განკითხვის დღესა ჰგვანდა. ამაზედ ზავარ-ფალავანი მოედ-
ნის თავს დიდი ლაშქარით მოვიდა. და ლაშქართა შიგან დიდი
ხმოზა იყო.⁶² ზავარ-ფალავანმა თვისი ლაშქარი ერთისა მხრისაკენ
35 უკუაყენა და თვითან მარტო მოედანში შემოვიდა, და მძიმედ შე-

კაზმულს შუბი ხელთა ჰქონდა და თავსა ზედან იმღერდა და ცხენსა
იხლტუნებდა.⁶³ რა მჭვრეტელთა იგი ნახეს, ამას იტყოდეს: „ერთი
კაცი ამას როგორ შეებმისო?“⁶⁴ რა ომანის კერძთა დიაცთა ნა-
ხეს, ფერი ეცვალათ და უიმედოდ შეიქნენ.⁶⁵ ამაზედან მეორეს
მხარეს ომანი ჭაბუკი გამოვიდა, იგიცა მძიმედ შეკაზმული, და ცო-
ტა ვინმე ქალაქის უფროსნი კაცნი თან ახლდეს. და ესეთისა ტურ-
ფისა ქცევით მოვიდა, რომე, თუ სთქვა — სალხინოდ მოვიდა და არა
საომრადო. რა მჭვრეტელთ ესეც ნახეს, ერთ კაცად იგიცა კმა იყო.

5

რა ომანისა ეგეთი სიკეთე ნახეს, მათცა პირთა ფერი მოე-
მატა. ზავარ-ფალავანი გინებით მუქარას ითხოვდა და მუნით ომანს
მიმართა, და ცხენ-ფიცხლად ერთმანეთს შეუტივეს. პირველსა მისე-
ლასა ზედან შუბები დალეწეს და მერმე ინდოური ხლმები დაიწვა-
დეს და ისრე მედგრად იცემებოდეს, რომე, თუ სთქვა ცა ქუხდარო.
ცხენები ორთავე ასე დაუდგათ, რომე საძრაობის ღონე აღარა ჰქონ-
დათ; ორნივე გარდახდეს და ლახტები აიღეს⁶⁶ და სალამომდინ ესრეთ
მწარედ იბრძოლეს. და მზისა ჩასვლამან გაჰყარა. მეორე დღეს ეგრე-
ვე მეფენი და ლაშქარნი გარიგდნენ, და ეს თავმოწონებულნი გმირ-
ნიცა გამოვიდნენ და მშვილდები ხელთა ჰქონდათ და ერთმანერთს
წვიმასავით ისარი დაასხეს. დიდსა ხანსა ისრით იბრძოლეს. ომანს
ზავარ ცხენს ისარი ჰკრა,⁶⁶ ბარგისტანი გაუკვეთა და მკერდსა
დაასვა. ომანი ფიცხლად გარდახდა და ქვეითად მიმართა. ზავარ
ხლმით მოუხდა, მუზარადზედან ხმალი გარდაკრა; მუზარადი
გაუკვეთა და თავსა ცოტად დაკოდა. ომანი ზავარის ცხენს ხმალი
შემოჰკრა და მხარი გაუგდებინა,⁶⁷ და ორნივე დაქვეითდნენ და
ერთმანეთს ეძგერნეს და დიდსა ხანსა იჭიდებოდეს. მერმე ლახტები
დაიწვადეს და ასეთსა იცემებოდეს, რომე ქუხილსა და კლდისა
რღვევასა ჰგვანდა.⁶⁸ სალამომდინ ესრეთ იბრძოლეს და ამა დღესაცა
ღამემან გაჰყარნა.

10

15

20

25

მესამეს დღეს გამოვიდნენ და შუბები ხელთა ჰქონდათ. ბურნე-
მელიქ ხელმწიფე ომანის გამარჯვებას ღმერთს ეხვეწებოდა. რა ზა-
ვარ-ფალავანმა ომანი დაინახა, მაღალისა ხმით შემოუძახა: „ბედ-
მლაშეო! ერთი ვინმე მარტო ღარაბი კაცი მოსულხარ და მისრეთ-
სა შიგან იბრძვი; აქანამდინ ვერ გაგიმეტე და აწ გაფრთხილდი!“
შუბი წინ წამოიგდო და ფრინველივით წამოვიდა, რომე მისის ცხე-
ნისა ფერხთა მტვერი ცამდის აამალლა, და ომანი პასუხი არ გასცა
და მანცა გულუშიშრად შეუტივა. ზავარ შუბი მოუტანა, ომანი
შუბსა ფარი აუკრა და თავსა გარდაივლო, მეტითა ცხენოსნობითა
სადავე მოიხმარა და, ვირემ ზავარ შემობრუნდებოდა, ომანი მიუხდა,

30

35

6. „ომანიანი“

წელთა შუბი შესცა და ყოველი იარაღი გაუკვეთა, უნაგირისაგან
აიღო და ზავარ მიწასა ზედან ასეთი დასცა, რომე იგი აღგილი
შეიძრა და მრავალი ქვითკირთა ნაშენები დაიქცა იმ ძვრახედ
მისრეთშია. რა ზავარ მეფემან ესრეთ ჩამოვარდნილი ნახა, ცხენი
5 ითხოვა და ფიცხლად საშველად გაექანა⁶⁹. ომაინ შუბი მიწასა
დაასო და ცხენი შუბზედ გამოაბა და მიუხდა. მუნითაც ზავარ წა-
მოდგა და ლახტი ამოიღო და ომაინს გადაჰკრა. ზავარს დაცემისა-
გან თავს ბრუ ესხმოდა. ომაინ ლომივით შეეჭიდა; ერთი ხელი კი-
სერს მიჰყო და მეორე ბარკალსა; შესძახა და ტარიელის სახელი
10 ახსენა. აიღო თავის სწორად და მიწას ზედან ასეთი დასცა, რომე
მოედანი სრულად შეიძრა და ფერხთა მდგომნი მაყურებელნი პირ-
ქვე დაცვიდნენ. დაცემულს ზავარს ვეფხივით კისკისად ზედან შეახლ-
ტა. ზავარ მალალის ხმით იძახდა: „ხელმწიფეო! ჩემგან ნათქვამი
მუქარა მევე შემინანია და სიკვდილისაგან დამიხსენ!“ ომაინ ხანჯა-
15 ლი გამოიძრო, მუზარადი წაკვეცა და თავსა ტანისაგან ლამობდა
განშორებასა. მომალღებული ხელი მეფემან შეუპყრა და ხანჯალი
ხელიდან გამოაცალა და ასრე უთხრა: „ამისი სიკვდილი მე მაპატი-
ვეო. გამარჯვება ამისაგან უფროსი აღარ იქნების, და პატივი დამ-
დევიო.“ ომაინ ხანჯალი ჩაიგო. ზავარ მეფემან წამოიყვანა დაკოდი-
20 ლი. გამარჯვება და ქალიც ომაინს დარჩა. ადგა ომაინ, სადგომისაკენ
წამოვიდა; ხალიფა წინ მოეგება, თავს გუარი გარდააყარა და გა-
მარჯვება მიულოცა.

რა მჭვრეტელთ ესე ნახეს, რომე დევის ოდენასა კაცსა ომაინ
მოერია, ყოველი ღმერთსა აღიდებდეს და ომაინს გამარჯვება ერ-
25 ჩიათ ამათ, რომე ზავარს იგი სჯობდა და მერმე ერთი ღარიბი კა-
ცი იყო და მრავლისა ლაშქრისა პატრონსა მოერია. თვით ბურნე-
მელიქ ხელმწიფის გახარებასა და გლახაკთა ზედან გასაცემლის სიმ-
რავლესა კაცი ვერა შეიგებდა. და ქალაქთ უფროსმან მოახსენა:
„ხელმწიფეო, მოგახსენე, რომე ომაინის მებრძოლი ქვეყანაზედ არა-
30 გამოჩნდების.“

მჭვრეტელნი თავ-თავისთვის წავიდნენ. მეორესა დღესა ზავარ
ალი-ქებერ ხელმწიფის წინაშე მივიდა და ესრეთ მოახსენა: „ხელმწი-
ფის წინაშე ამას ვიაჯები, რომე, რადგან ჩემის სულის შერჩენა
თქვენის წყალობით⁷⁰ არის, ხელმწიფე გაისარჯოს და ომაინ
35 ქაბუკის წინაშე მიმიყვანოს.“ მეფეს იამა, შესხდეს და ომაინ ქაბუ-
კის სადგომად მივიდნენ. იგი წინ მიეგება, და ერთმანერთს მოეხ-
ვივნენ და პირსა აკოცეს. და ზავარ თავისი საქონელი, ლაშქარი და
იარაღი სულ ომაინს მიართვა და ესრეთ მოახსენა: „უკეთესო ქა-

ჭუკო! მე დედისაგან დღეს დავიბადე, რადგან შენგან სული შემრჩა. რაც გინდოდეს აიღე და სხვა მიბოძე.“ მან არც ერთი აიღო და ყველა მასვე უბოძა. და მას დღეს ლხინით ამოდ გამოისვენეს, და ხალიფამან მას დღეს ხელმწიფეს მრავალი მიაართვა.

XXXII. აჰა ქორწილი ომანს ჭაბუკისა და გურამ-მელიძე
ხელმწიფისა

5

მოუღებელი სიტყვა კაცმან არ უნდა მოიღოს, რომელსაც თავს არ აესრულებს. იმ ქორწილის ქება კაცის ენით არ გამოითქმის. შორითგან ქოსის ცემა იყო ბუკთა და ყვიროსტვირთა ხმა და ახლო ჩანგის მცემელთა ხმა, და მოედანი სრულად სტავრით მოფენილი იყო. 10 ომანს სახელმწიფო ტახტზე გარდაიწვივეს და ხელმწიფე-ქალი გვერდს დაუსვეს და ორთავე მნათობთ გვირგვინი თავსა დაარქვეს, თუ სთქვა— მზე და მთვარეაო. ორნივე ერთად ისხდეს. ზავარ-ფალავანს ომანს ჭაბუკის ხმალი მხარსა ედვა და იგიცა გვერცა უჯდა მეორესა მხარსა. ალი-ეჩებერ ხელმწიფე ტახტთა ზედან დაჯდა და თავადნი გვერცა დაისხა. 15 მაგრამე იმ დღის შევენება სამოთხესა ჰგვანდა, რომე მისთანა ლხინი არაოდეს ნახულა. რვას დღეს მეჯლიში იყო, მეცხრესა დღესა მეფე და ომანს ზავარ-ფალავანმამ თავის სადგომს იწვია, სამსა დღესა ლხინი იყო. მრავალი რომული ოქრო და მუნებურნი უცხონი და ტურფანი არმადანნი მეფესა და ომანს უძღვნა და ლაშქართაც 20 მრავალი უბოძა.

მერმე ქალმან ხელმწიფემან სალაროს კარი გაახსნევინა და ზავარ-ფალავანს და ერდობილთ ლაშქართ ომანს ჭაბუკის მაგიერ დიდი საბოძეარი უბოძა. და ომანის ჯომარდობა და სიკეთე ქვეყანათა ზედან გაისმა. ზავარ-ფალავანი მუნვე რომის სანაპიროს გაგზავნეს, და თავადნი და დიდებულნი თავ-თავისთვის წავიდნენ. 25

ბურნე-მელიქმან დღესა ერთსა ხალვათად ომანს ჰკითხა: „სწორ-უპოვარო ჭაბუკო! ერთსა სიტყვასა გკადრებ და ნუ გეწყინების.“ მან გაუცინა და ესრეთ მოახსენა: „შენ, ჩემისა სულისაგანაცა უსაყვარელესო! რამც იყოს, რომე შენი ნათქვამი ჩემგან საწყინო იყოს?“ 30 მერმე ჰკითხა: „შენ ეგრე ტურფა და შეენიერი ვინ ხარ და ანუ ვისთა გვარისა?“ მან მოახსენა: „მეცა მწადდა მოხსენება. აწე თქვენ ვიბრძანებიანთ, და მოვახსენებ.“

XXXIII. აჭა ოკაინისაგან თავის ამბის მგობა თავის
მნათობთანა

- პირველად ინდოეთისა შეიღთა სახელმწიფოთა ფარსადან ხელმწიფისაგან თავის პაპის — სარიდანის — შეწყობა⁷¹ და ხელმწიფისაგან დიდად გახარება. მერმე სახელმწიფოთა სიდიდე. ფარსადან მეფისაგან ტარიელის შვილად გაზრდილობა. ხელმწიფის ქალის მიხედობა და ტურფად გაზრდილობა და ტარიელის გამიჯნურება და ხვარაზმის მეფის შვილის⁷² სიკვდილი. მამიდასაგან ქალის დაკარგვასმათისაგან ამბვის მიტანა; მისგან ძებნად წასვლა. არაბთა მეფის როსტევანისაგან ნახვა და ავთანდილისაგან ეგზომი ძებნა და ტარიელის პოვნა და ძმად შეფიცვა. თინათინისათვის ამბვის მირთმევა და მისგან საწადელის აღსრულება. ეგრეთვე ფრიდონის შეყრა და ძმობა. ფატმანისა და ავთანდილისაგან ნესტან-დარეჯანის პოვნა. ქაჯეთის ციხის სამთაგან წაღება; ქალის გამოყვანა. ზღვათა მეფისაგან ქორწილი. არაბეთს მისვლა. როსტევან მეფისაგან ტარიელის ქორწილი. ინდოეთს მისვლა. რამაზის შეპყრობა და ხატაეთზე გამარჯვება. ტარიელის დასნეულება და ხვარამზელთაგან სისხლის ძებნა. ავთანდილისა და ფრიდონისაგან მიშველება. ხვარაზმთ მეფის ხელთ შეპყრობა და გამარჯვება. ტარიელის სიკვდილი და მისის შვილის —
- 20 სარიდანის — გახელმწიფება. თავისი დედ-მამის სიკეთე და სახელმწიფოთა შემატება. მათგან ღვთის ხვეწნით თავისი დაბადება, გაზრდა და ზღვათა მეფის შვილის ნახვა. მისგან ამბვის მბობა, სახის მიცემა,⁷³ თავისი გამიჯნურება და მეფის დიდად დაღონება. მერმე ხის ცხენის შერთვა;⁷⁴ მარტოსაგან გამოჭრა — თავისი ჭირი ყველა წვრილად უამბო.
- 25 რა ქალმან ეს მოიხმინა, ვითა მთვარესა მზის შუქთაგან, ეგრეთვე ერი ემატა და ესრეთ უთხრა: „კურთხეულმც არს ღმერთი, რომე ეგეთი დიდგვარი ხართ, რომე ინდოეთის ხელმწიფე სხვა ხელმწიფეთა ხელმწიფედ გვასმია.“ ყრმამან ესრეთ უთხრა: „საყვარელო ჩემო! ინდოეთის სიდიდე კაცისაგან არ ითქმის და არც დაიჯერების, ვირემდითვალით არ ნახოს: ასე იტყვიან, რომე ქვეყნის მეოთხედი არისო. აწე, თუ შენ არ გაწყენ, მე ესე მწადიან: ჩემი ხელმწიფე-მამა და დედოფალი-დედა ჩემის დაკარგვისათვის სიბნელესა შიგან სხედან და მე ცოცხალი აღარ ვგონივარ და დიდი საბატონო მოსძულეობიათ. ჩვენ წავიდეთ და
- 30 შენის ბედ-კეთილობით ისინიც გაგახაროთ.“
- 35 ქალმან ესრეთ მოახსენა: „ხელმწიფეო, ხედავ, რომე მისრეთის სახელმწიფო შენი არის და მოცილე არავინა გყავს. მაგრამე, რად-

ვან იგი ხელმწიფენი — მამა და დედა თქვენი — ჩვენის ცეცხლითა იწვიან, ჩვენცა მისწრაფება გემართებს მათისა მოლხენისათვის და დია, ღმერთო, შენისა ბრძანებისა მორჩილი ვარ, და, ვითაც გწადდეს, ეგრეთ ვქნათ.“

ომან დაიმაღლა ქალისა ნათქვამი და ეგრეთ მოახსენა: „პირ- 5
მზეო, თუ ხელმწიფურად წავიდეთ, აქედან ორის წლის სავალი არის და, თუ როგორაც მე მოვსულვარ ისე წავალთ, მეორეს დღეს მივალთ. რაც შენის სახელმწიფოსაგან გინდა, წიგნად დაწერე. ქალაქთ უფროსი თავად აჩინე და მან წაილოს და მეც ჩემს ამბავს წიგნად ვაცნობებ — ჩემი არც გვარი იცის და არც მამისშვილობა.“ ქალმან 10
მოახსენა: „ეგე მეტად კარგად ბრძანეთ, რომე, თუ მამეჩემი ჩვენს წასვლას შეიტყობს, ცოცხალი აღარ გაგვიშვებს; შენცა შეილად გესავს და მეცა მისრეთისა მემკვიდრედ უნდივარ; ჩვენ მეფისა უმეცრად წავიდეთ, და ჩემი საჭურჭლე მერმე წამოიღონ.“

თვითო წიგნი ხელმწიფესთან დაწერეს და მერმე ქალაქთ უფრო- 15
სი ქალი მოიხმეს და ყველა მას გაანდევს⁷⁵ და საპატრონო მას შეავედრეს. „მესამესა დღესა ესე ჩვენი წიგნები მეფესა მიართვი და, რაცა ეწეროს, ყველა ეგრე ქენ. დიდითა ლაშქრითა და მრავლითა საჭურჭლითა და ხელმწიფურითა წესითა წამოდი.“

რა შეღამდა, ომან წავიდა და თვისი ცხენი მალლის ჭანდრის 20
ხიდან ჩამოიტანა, ქალაქში სხვა კარით უმეცრად შემოვიდა, რომე კარის მცველთა ვერა შეიტყვეს რა.

XXXIV. აჟა ომან ზაბუკისაგან მისრეთის ხელმწიფის ქალის მარტოსაგან წაყვანა

რა გათენების ჟამი მოახლოვდა, ორნივე აღგნენ და ტანთა 25
ჩაიცვეს. ცხენზედ შესხდნენ. სოლომონის ნათქვამი ლოცვა თქვა და ცხენს უთხრა: „ვირემ ინდოეთს არ მიხვიდე, ნუ დასდგები.“

ლაგამი აჰკრა. ფიცხლავ აფრინდა. იგი დღე ჰაერთა შიგან იარა და სიბნელის ჟამს თავის საწოლის კართა ჩამოხდა. რა გათენ-
და, ომანის საწოლით გამოსვლის ჟამი დაგვიანდა. პირმთვარენი 30
მხევალნი წადგნენ შეტყობად და ნახეს, აღარც ერთნი იყვნენ. შეიქნა საკვირველების ხმა, ტირილი და მეფეს აცნობეს. მეფე და დიდებულნი უკვკოდ გამოვრბოდნენ, ომანის საწოლის კარსა მივიდნენ და მათი იარაღი უპატრონოდ ნახეს. მეფემ საყელო გარდიხივა და თავ-
სა ნაცარი გარდაიყარა. დიდებულთა ტირილისაგან* და საშინელისა 35

ხმისაგან იგი ადგილი იძროდა მოქალაქეთა შინა. და იმა ქვეყანასა-
გაისმა ესე ამბავი. ყოველი კაცი და დედა-წული მეფისა კარსა შეი-
ყარა. ერთი მეორესა შესტიროდა და თავსა ცემისა ხმა და ლაშ-
ქართა ყვირილი ორს ფარსანგსა ისმოდა. და სამსა დღესა და ღამე-
5 სა ესრე ტირილი იყო. ერთი მეომრისა სიტყვასა არა მოისმენდა.
ნახეს — არცა ცხენისა კვალი იყო და არცა ციხისა კარი განეხვნეს,
ეგრეთვე დაბეჭდულნი იყვნეს. ვერა შეიგნეს — ვერცა წანავალი და
ვერცა კვალი. მეფემან ლაშქარნი იხმნა, ვითა: ხუთისა წლისაგან
უფროსი შინა ნუ დადგების; ყოველნი ყოვლგნით ძებნად წავიდეთ;
10 მეცა ერთსა მხარსა წავალო; და, თუ მათსა ამბავსა ვერა გავიგებ,
თავსა ცოცხალსა არა დავირჩენ.“ ამისი გაგება იყო და ამას იტყო-
დეს: „ესეთსა ძალასა და თვალუწვდომელსა ციხისა გაღვანთა-
ქართა გაუხსნელად ვითა გარდავიდა, ანუ უცხენოდ მარტომან ესე-
თი პირ-მთავარე ქალი ვითა მიინდო? ესე კაცთაგან ძნელია და გვე-
15 შინიან, თუ არ დევი იყო, ანუ მაცდური.“ ზოგნი ამას იტყოდეს:
„თუ არ დევი იყო, ზავარ-ფალავანსა ესრე მედგრად ვერა მოერე-
ვოდა.“ ლაშქართა შიგან ტირილითა ამას სჩიოდეს ყოველნი.

423 მეფე შეიქნა საგლოვად, თმა-წვერთა მომპარსველია,
ცხენტა სადგენი მინდორი ცრემლითა უქნა სველია,
20 თქვა: „უამათოდ ცოცხალი სიკვდილსა რაღას ველოია?
და სასიკვდილოსა წამალსა ვერ მოვრჩი შეუსმელია.“

424 კვლავ ბრძანა: „შვილი წამგვარა დევმა მისითა დეობით,
მას კაცად ჩვენ რად ვექმენით საქმისა მისანდეობით?“
შესხდეს ყოველნი, ხელთ ჰქონდა ჩვენ ცხენტა მოსადეობით,
25 და ლაშქარნი ოთხგან გაიყენენ ძებნისა მოცადეობით.

რა ქალაქთ უფროსმა ეს შეიტყო, რომე სათქმელად დრო შეიქ-
ნა, ხელმწიფეს წინ კაცი გაგზავნა, რომე „ორი წიგნი დაუწერიათ —
ერთი ჭაბუკსა და ერთი — პირმთავარესა; აწე აქა მაქვს; ჩვენცა
ახლად ვიპოვნეთ და ხელმწიფის ბრძანებას ველით.“ რა მეფემ ეს
30 მოისმინა, ხელივით წამოიჭრა. თავადნი თანა გამოჰყვეს. ქალის
საწოლს მიიჭრა და წიგნი თვალთა ზედან დაიდვა და მწიგნობარს
წააკითხვა.

425 * ეწერა: „ვიცი, მეფეო, აწ თქვენ სთქვით ჩემი ქაჯობა,
მაგრამ შემინდევე, თქვეს წინა მაქვს მე ამისა აჯობა,
35 ქვეყნად მავალმან ჩემს ცხენსა, არცა ვეჭვი, ეტლმან აჯობა;
და გამოვისწრაფე, მით მკლავდა მამისა დანასაჯობა.

426 ინდოთ მეფისა შვილი ვარ, არ დევთა ნათესავია,
თუ ღმერთსა უნდეს, მოყვარე გესვა არ რამე ავია.
თქვენი ასული დედოფლად ჯდეს ტურფა სანახავია,
და ჩვენის შიშითა მოგართვან ყოველგნით მტერთა ზავია.“

ესრეთ მოეწერა, თუ: „მეფეო, წესია და ბრძანება ღვთისა: 5
შვილი დედ-მამათა მამებელი უნდა იყოს, არა თუ მაწყინარი. ხუთი
წელიწადი გათავდა, რომე ხელმწიფე, მამაჩემი და იგი ბანოვანთა
თავი, დედოფალი, დედაჩემი, ჩემის ცეცხლითა იწოდეს, და ამისთვის
შენდობას ვითხოვ; რომე იმათ საქმეს მივაშურეთ. თუ ხელმწიფის
შეეტყო, აღარ გამოგვიშებდა და თუ ცხადლივ წამოსულიყავი, ორის 10
წლის სავალი იყო. და ახლა თქვენის ბედით მეორეს დღეს ინდოეთს
მოვედი. მეფეო! აქამდი თავი დავმალე დიდის მეფეთ შვილობისა და
ახლა წვრილად მოგვიხსენებია: მე დიდის ინდოეთის შვილის სახელმ-
წიფოს სარიდან ხელმწიფის შვილი ვარ, დიდის ტარიელის შვილის
შვილი, ომან ჭაბუკი, არა თუ ვაჭარი.“ 15

მერე ქალის წიგნი წაიკითხეს, ვითა: „ხელმწიფეო, ღმერთს ვი-
მოწმებ, რომე დიდად ვიშიშვი, მაგრამე ზეგარდმო განგებამან ამ ჭაბუკს
მიმცა, და დიაცისაგან წესი არის, რომე, რა ქმარს მიეცემის, მისი
ნება უნდა იყოს. ამას ასრე სასწრაფოდ უნდოდა ჩემი წამოყვანა,
და ჩემგან უარი აღარ გაეწყობოდა. და ხელმწიფემ ჩვენზედ გულის 20
წყრომა მოიშალოს და, ჩვენ რაც იარაღი, საჭურჭლე, ჯოგი და
ხვასტანგი დაგვეწეროს და ნუსხა გვექნას, ქალაქთ უფროსის ქალის
ხელით გვიბოძეთ და თქვენის მოწყალის გულით შენდობა გვიბოძეთ.“

რა მეფემან და ლაშქართა ეს მოისმინეს, დიდად გაიხარნეს და
ღმერთსა მადლი მისცეს, მათი ეგზომი ქირი ღმერთს და სიხარულად 25
შესცვალეს და ხუთს დღეს, რაც ქალის ბრძანება იყო, ყოველივე
გაარიგეს და მეექვსეს დღეს გაისტუმრეს.

XXXV. აჭა ხუთის წლის დაკარბულის ომანინის ინდოეთს მისვლა და დედამისისაგან დიდი განხარება

სიბნელის ქამს მოვიდა და ასრე გარდახდა, რომე ვერავინ შეიტყო 30
და თავის საწოლის კარს მივიდა. ვითა პირველად მისი საწოლი მას
დაეგდო, ეგრევე გარიგებული დახვდა: ოქროსა სასანთლითა სანთელი
გაბრწყინებული, სტავრის ფარდავით მოხვეული და ტურფის საგებე-
ლით მოფენილი და სურნელების სულითა სავსე. რა ქალი ხატაელთა
დახატულსა სახლსა შიგან შევიდა, მეტად მოეწონა და მას ღამეს აღარა 35

ბრძანა რა. რა გათენდა, ომაინ-ჭაბუკი თავის საწოლისა კარსა გამოდგა და მისის სამსახურის მონანი არავინ მოშლილიყო. რა ამა მონათა თავისი პატრონი იცნეს, გაუკვირდათ და ზარმან აიხვნა, ფერხთა ეხვეოდეს და ღმერთსა აღიდებდეს. ომაინ მეფისა და დედოფლის ამბავი იკითხა. მათ მოახსენეს: „რა თქვენ წასულხართ, მზის სინათლე არ უნახავს და ვაებასა შიგან არიან.“ ომაინ ერთსა უფროსსა, მონასა უბრძანა: „წადი და ხელმწიფეს ჩემი მოსვლა აცნობე და ესრეთ ჰკადრე: «ხელმწიფის წინაშე შემცოდე ვითა ვართ, მაგრამე ბოლოს ღვთისა სახელითა კარგად იქნა, რომე მისრეთის ხელმწიფის ქალი მოვიყვანე 10 ეზომის საჭურჭლითა და დიდებითა, რომე კაცის გონება ვერ მისწვდების. აწე, რადგან შემცოდენი ვიყვნეთ, მაშინცა ბრძახებასა ველით.»

რა მეფემან მონა სირბილით მისული ნახა, გაუკვირდა ეგეთი მონის მიმავლობა, რომე კვლავ ნიადაგ მტირალი ენახა. რა ახლოს 15 მივიდა, დაუჩოქა და ომაინის მოსვლა და მისი ნათქვამი ყველა მოახსენა. მეფე ფიცხლავ სადედოფლოს შვეიდა და დედოფალს ახარა, და ორნივე ომაინის სანახავად ფეხშიშველანი⁷⁷ მიზბოდეს. იგი მონა ფიცხლავ წავიდა და ომაინს აცნობა, ვითა: „მამათქვენი და დედათქვენი ქვეითად მოდიან და წინანდელი ჭირი აღარ მოიგონეს.“ რა ომაინ 20 ესე მოისმინა, ფიცხლავ ლომივით გამოემართა. რა მეფე დაინახა, ღმერთსა დიდება მისცა და მუხლს მოეხვია. მამამან შვილსა თავ-პირი გარდაუკოცნა. მუნით დედა შვილს ყელსა მოეხვია, თუ სთქვა: მზე და მთვარე ერთად შეიყარნეს. და მეტი სიხარულით ყველას თვალთა ცრემლი სდიოდათ.

25 427 დედოფალმან ღმერთსა მადლი მისცა მეტად დიდებისა, იტყვის: „მოგვცა მოწყალებით განქარვება ცეცხლთ დებისა, ლხინი გვმართებს, უამი არის საგლოველთა დადებისა, და დავრდომილთა ხმა მიუგდონ საჭურჭლისა ქადებისა.“

30 428 მეფემან ბრძანა: „მოგვხედა კვლავცა ყოვლისა მპყრობელმან, ხუთ წელ ვიტირე უღონოდ, ყოველგნით ხელ-აუპყრობელმან, ჩემი ძე ვნახე მოსული მამამან, მისმა მშობელმან, და საჩვენოდ სძლია კეთილმან, ბოროტთა დამამხობელმან.“⁷⁸

35 დიდსა ინდოეთის ქვეყანას გაისმა ამბავი, ვითა: ხუთი წლის და-კარგული ომაინ-ჭაბუკი მოსულა და მისრთა ხელმწიფე ქალი ცოლად მოუყვანია. ყოველნი ნახვად და მოლოცვად წამოვიდეს და თავს ოქ-

რო და გუარი გადააყარეს და გამარჯვება მიულოცეს. მერმე ომანის სადგომს მეფე-დედოფალი ეწვიათ. რა პირმთვარე მისრთა ხელმწიფე-გან ეს ნახა, მზისაებრ შუქთა ფენითა და ტურფითა ქცევითა ხელმწიფურად წინ მოეგება, მეფეს ხელს აკოცა და დედა შვილი ყელს მოეხვია. მაგრამე ქალის შვენებას მეტად გაჰკვირდეს, და ეგრევე 5 ქალსა დედოფალი მოსწონდა. ომანის საწოლად დასხდეს, და სურნელის სულისაგან მკვდარი გაცოცხლდებოდა. შეიქნა ქოსთა ცემა, ბუკთა ყვირილი. მეფემან ოქროქსოვილი ტანსა ჩაიცვა და, სადაც სახლთა ზედან შავი იყო გადაკრული, აჰხადეს. ქალაქი სამოთხის მსგავსად მოჰკაზმეს. და იგინი სამსა დღესა ტურფათა ჩანგის მცემელთა და მომღერალთა თანა ლხინით გაისვენეს. მეოთხეს დღეს 10 ჯალაბი გაიყარა. ხალვათად დასხდეს, და ომან თავისი სარჯელი და ქალის შოვნა და ზავარ-ფალავანის ომი ყველა მოახსენა. მეფემან და დედოფალმან იმ დღის მნახავთ ღმერთს დიდი მადლი შესწირეს და მათსა ეგზომ სარჯელსა აღარად მოიგონებდეს, და გლახაკათთვის 15 მრავალი სამადლობელი საქურქლე გასცეს და ტყვე და პატიმარი ააზატეს და ღმერთს შემადღეს.

429 ქალმან ჰკადრა: „დედოფალო, თუ გაგსაჯა ჩემმა ბედმან, უბრალო ვარ, დია, იცის ყოვლისავე მაღლით მხედმან, თქვენც გასმია, რად გაწყინოს ცუდ სიტყვამა დანაყბედმან? 20 და თქვენთა ფერხთა ნატერთალი იღიადოს ჩემმა ქედმან.(?)

430 ესე მოყმე უცხო ვინმე მისრეთს შიგან ღარიბობდა, მეფემ ნახა, შეუყვარდა, ვითა მამა შეიტკობდა. ჩემსა წინა შიშისაგან კაცთ სახელსა ვინმც ამბობდა? 25 და მე გავსწირე სახელმწიფო, სპა მრავალი არაბობდა.

431 ბედმან გვიყო—არ ვემდურვით თავსა ჩვენსა დანაწერსა, რადგან გნახეთ მზიარულნი, მით ვადიდებ სახიერსა, არ გასწირავს უპატრონოდ ეოდენსა დიდსა ერსა. და კვლავ გამოჩნდა შვილი თქვენი ქვეყანასა მეცნიერსა.“ 79

სამს დღეს შვილის სახელად ლხინი იყო და მეოთხეს დღეს ომან 30 და მისრეთის ხელმწიფე ქალი დედოფალმა თავის სრას აწვია. პირველს მისვლაზედ სამასი პირმთვარე მხევალი და ორასი ოქროს სარტყლოსანი ხადუმნი უძღვნა. მერმე ხატაური ტურფანი მრავალი რიდენი და ყაბარჩანი,⁸⁰ ანუ თვალი და ობოლი მარგალიტი, ანუ სტავრა და

ნახლი, ანუ მადრიბული ოქრო, ანუ კარავნი და ოთალნი, ანუ დიბა-
 ჩათმისა და ფერად-ფერადის ატლასისა თარდაგნი, ანუ ტურფანი
 საფენელნი და, — რასა ვაგრძელებდე — რაც სახელმწიფო წესი იყო,
 ვაჟს სამეფო და ქალს სადედოფლო ეგზომი მიართვა, რომე ანგარი-
 5 ში აღარ შეიგებოდა. ხუთს დღეს ლხინით გაისვენეს და მეექვსეს დღეს
 თვით ხელმწიფეთა თავმან — სარიდან — ტარიელისა ძემან, მისი შვი-
 ლი, ომან, სახელმწიფოსა ტახტზედ დასვა; იგი უებრო სახელმწიფო
 გვირგვინი თავისის ხელით თავსა დაადგა და საჭურჭლეთა და ციხე
 10 ქალაქთა კლიტენი მიართვა და ხელმწიფობა მიულოცა და თავსა
 გუარი გარდაყარა. და მერმე თავადნი და დიდებულნი მოდგეს, და
 ათ დღეს ესრეთ მოლოცვა იყო. შვიდს დღესა დედოფლისა და თავ-
 ვადთა ცოლთაგან მოლოცვა იყო. მერმე დედოფალმან ტახტსა ზედა
 შვილს მეფობა მიულოცა. მერმე იგი თვე მოვიდა, რომე ხელმწიფე
 ერთს თვეს კარვით დადგების. კარავთა და ოთალთა დადგმა ბრძა
 15 ნეს და ქორწილობის საქმეს გააჩენდეს. და მოედანი ფერად-ფერადის
 კარვითა და საფენელით მოჰკაზმეს, რომე იგი ადგილი სამოთხესა
 ჰგავნდა. ოქროს ტახტი კარავთა შუა დადგეს. სარიდან მეფემ ომანის
 ხელი მოჰკიდა და იმ პატიოსანსა ტახტსა ზედან დასვა. ეგრევე დე-
 დოფალმან ბურნე-მელიქ მეორეს ტახტზედ დასვა და ორნი მნათობი
 20 იაგუნდის გვირგვინი თავისის ხელით თავს დაადგეს. და მერმე თავ-
 ვადთა და დიდებულთა სასხდომნი გააჩინეს, ზოგთათვის ოქროსი და
 ზოგთათვის ვერცხლისა და თავთავის ადგილს გარდაიწვიეს. ჩინგის
 მცემელთაგან მეტი ხმა ისმოდა, ქოსთა ხმისაგან ყურთა ხმა აღარ
 ისმოდა. და შეიქნა ჭამის რიგი და სუფრის გაგება. რვას დღეს ქორ-
 25 წილი იყო. მეცხრეს დღეს აიყარნენ. ომან ხელმწიფე თავისთვის
 წავიდა და დედოფალი დედოფალთან დარჩა და სარიდან მეფემ თავ-
 ვადთა და დიდებულთა ზედან საბოძვარი გასცა, და ლაშქარნი დი-
 დის საბოძვარით აივსნენ. რა მეფეთა ამისაგან მოიცალეს, ნადირობ-
 დეს და იშვებდეს.

XXXVI. ამა ბურნე-მელიქ ხელმწიფის მისრეთისა სახელმწიფოსა
 ზითვისა და იარაღის მოსვლა

30 რა ხუთის დღის სავალს მოვიდა, ქალაქთ უფროსმან ქალმან თავის
 ხელმწიფესთან წიგნი გაგზავნა, ვითა: „ნიადაგმცა ხელმწიფე გა-
 მარჯვებთ არის. რომ, რაც ჩვენ მშვიდობით მოვედით და ესოდენ
 მრავალი საჭურჭლე მოვიტანეთ, რომე სიმრავლე არ შეიგებების. აწე
 35 ბრძანებასა ველით.“ რა ომანის ეს ესმა, დიდად იამა და ქალაქთა

გარეთ დადგომა უბრძანა, და იგი მინდორი სამოთხესავით დააშვენეს და კარავი კარავსა გამოაბეს და, რაც საფენელი იყო, ყველა მოიღეს. მესამეს დღეს თვით ომან და მისრეთის ხელმწიფის ქალი მივიდნენ. რა ქალაქთ უფროსმა ქალმა თავისი ხელმწიფე ნახა. ფერხთ მოეხვია. დედოფალმა პირს აკოცა და მრავალი იმედი უბრძანა. ომან ერთი თავადი გამოარჩივა და ქალმან ქალაქთ უფროსი ქალი, და ორნივე მამასთან გაგზავნეს და ესრეთ შესთვალეს: „მაგათის სიდიდით ჩვენი სახელი აამაღლონ, დიდი წყალობა გვიყონ და ცოტა ხანს თავის სახლში მობრძანდენ.“

5

მეფე, დედოფალი და ერთობით თავადნი წავიდნენ. დედოფალმა ქალაქთ უფროს ქალს ურიცხვი საბოძვარი მიაბრძანა. რა ომანის კარავნი და ქალის სიდიდე ნახეს, გაუკვირდათ და თვალი ვერ მიაწვდინეს. ომან წინ მიეგება, მეფეს თავს გუარი გარდაყარა და სახელმწიფოს ტახტზედ გარდიწვია. ეგრეთვე დედოფალს მისრეთის ხელმწიფის ქალი გამოეგება და ოქროს ტაბაკით თავს მარგალიტი გარდაყარა და სადედოფლოს ტახტზე გარდიწვია. და თავადნი თავადთა და დიდებულნი დიდებულთა კარავთა გარდიწვიეს. რა ინდოელთ მისრელთაგან ესრეთი რიგი ნახეს და ესოდენი მორჭმულობა, სიდიდე დაავიწყდათ. ხუთს დღეს სმა და ლხინი იყო. მეექვსეს დღეს საჩუქარი მიიღეს, რომე არცა სიკეთე და არცა სიმრავლე არა შეიგებოდა ლართა და იაყუთთა. გარედ—არაბული ცხენი, ჯორი და აქლემი და სხვა მრავალი არმაღანი.⁸¹ ხუთს დღეს მეფისა საჩუქარი და დედოფლისა საჩუქარი მოიღებოდა. მეათესა დღესა მეფენი მზიარულნი მათის ლარით ქალაქად შემოვიდნენ და მათი სიხარული და სიამოვნე სხვათა მეფეთა არცა ამბავადა სმენოდათ ამად, რომე დიდის ინდოეთისა და მისრეთის საქონელი და იარაღი ორივე ერთად შეიყარა.

10

15

20

25

ამა წესითა დიდმან ჟამმან გაიარა, რომე ყოველგნით მათის მტერთაგან ჭარავის ხვეწნისა და მუდარის ამბავი შოდრიოდა.

XXXVII. აჰა ხელმწიფეთა წინაშე მეჯოგეთა უჯროსის მოსვლა

დღესა ერთსა მეჯოგეთ უფროსი მოვიდა და შემცოდესავით დადგა და ფარმანი ითხოვა, ვითა: „დიდი ხანია ხელმწიფეს ჯოგის ამბავი არა მოხსენებია რა.“ ხელმწიფეთა უბრძანეს: „რაც იცოდე, ყველა თქვი.“ ხელმწიფე დალოცა და ესრეთ მოახსენა: „ბედნიერის მამათქვენის, დიდი ტარიელის, შავი ცხენის ჯოგი დათესილი

30

თქვენს ბრძანებით წავასხით, და თეთრი ზღვის პირს მინდორი არის და ზამთრის კაი წყალი და კაი ბალახიანი ადგილი არის, და იქ ვაყენებდით, და ხუთი წელიწადი მათი კვიცი არ დაჭერილა. და ხელმწიფის ბედით ასრე აშენდა, რომე ანგარიში არ შეიგებოდა და რემანიცა აჯილღასთან დათამამდენ, რომე ვერა ნადირი სიახლოვეს ვერ გაუვლიდა, და ჩვენცა მწვედ გვეშინოდა. აწე, ორი წელიწადია ერთი ცხენი მოუხდების და მისის შიშით დამალვას ეცდებიან. ზოგჯერ ორმოცსა და ზოგჯერ სამოცსა რემას გაიყრის და წაასხამს. ერთხელ ახლოს შევრჩიო და, რა გვნახა, ვითა ლომმან, ეგრე შემოგვიტია. შეთივით გამოვექეციოთ, ერთსა ჩვენსა ამხანაგს მოეწია, თავს ტოტი დაჰკრა და ესრეთ დანაყა, როგორაც მტვერი, ეგრედ მოკლა. ჩვენ აღარ მოგვდივა. მასუკან ახლოს ველარ მიუდგებით. და ჯოგი ასრე ამოსწყითა.“

მეფემ უბრძანა: „როგორი ცხენი არის“-ო? მან მოახსენა: „ხელმწიფეო, სახედ ცხენსა ჰგავს, თვარემ ორის სპილოსაგან უფროსი არის; ფერად თოვლის მსგავსი არის, და კაცის თვალი მის უმშვენიურეს ვერას ნახავს. რა ჩვენი აჯილღა მის ხმას გაიგონებს, თავივით დამალვიან და ჩვენც დიდი შიში გვაქს.“ რა ომანი ეს მოისმინა, მამას მოახსენა: „ხელმწიფეო, თუ ბრძანებ, მე წავალ და საწუთროს დამბადებლის სახელით იგი ცხენი შეპყრობილი მოგიყვანო!“ მეფეს დიდად იამა და ესრეთ უბრძანა: „რადგან მტერი აღარსაით გაგვიჩნდა, ნიადგ სანადიროთ წავსულვართ. ახლა, რადგან მოგიწადინებია, ლაშქარი შემოვიყაროთ და ჩვენც დედა-წულით წავიდეთ.“ ეს ბრძანება ომანის დიდად იამა და ერთის წლის ნუხლით ლაშქარი მოიწვიეს და დედა-წულიანად აიყარნეს. ეს საჯერო არის, რომე მათსა მოკაზმულობას კაცის ენა ვერ გამოიტყვის და ლაშქართაგან მთა და ბარი ერთობ აივსო. მეჯოგეთ უფროსი ყოლაუზად აჩინეს და გაემართნენ. რა სანადირო ადგილს მივიდნენ თორმეტის ათასის კაციით; მეფენი სანადიროდ გავიდნენ და დედოფალნი და მძიმე ბარგი უკან დაიგდეს და იმ ჯოგის სიახლოვეს მივიდნენ და მეჯოგენი ყარაულად დაიყენეს, ვითა: „რა ჟამს იგი თეთრი ცხენი მოვიდეს, ფიცხლავ გვაცნობეთ“-ო.

მეორე დღეს ერთი კაცი მოვიდა და ესრეთ მოახსენა, ვითა: „მოვიდა იგი ვეშაპი და ჯერეთ რემათა არ შემორეგია.“ თვით სარიდან მეფე და ომანი ჭაბუკი შესხდეს და სამასი გამორჩეული კაცი თან გაიტანეს და იარეს. რა ჯოგსა დაუახლოვდნენ; ნახეს, რომე ორმოცი რემა წინ წამოუყრია და თვითან უკან მოსდევს. თეთრმა ცხენმა რომ ლაშქარნი დაინახა, ქარივით მოუხდა, აემართა და

ერთს კაცს წინა ტერფი დაჰკრა და ცხენ-კაცი მიწათა გაასწორა. მერ-
მე ლაშქართა შიგან შემოვარდა. ომაინ საგდებელი შეიხსნა, შორით
შემოსტყორცნა და ყელსა გარდააცვა. ცხენმა მედგრად გაიზიდნა და
ომაინს საბლის წვერი ხელად დააძრო და ფრინველივით წავიდა. 5
ომაინ საბლის წართმევა ითაკილა და ვეფხივით უკან წაუდგა, და
სარიდან მეფე და მისი ლაშქარი უკან მისდევდეს. სალამოდისინ
იარეს და ველარა შეიგნეს რა. ულონო ქმნილნი ჩამოხდეს და თავ-
თავისი ცხენები ხელთ დაიჭირეს. უდაბურს მინდორსა შიგან ეყარ-
ნენ. მეორე დღეს ერთი თავადი წამოდგა და ესრეთ მოახსენა:
„ხელმწიფეო, გაჭირვებულს საქმეს გამორჩევა უნდა. მივბრუნდეთ, 10
იმავე ჩვენთა ლაშქართა შევეყარნეთ და ეგების გზისა და ადგილის
მცოდნე კაცი გამოჩნდეს. ბარგი და დედა-წული ინდოეთს მივაბრუ-
ნოთ და ჩვენ ძებნად წავიდეთ.“ მივბრუნდეს და დედოფალთ წინ შეი-
ყარნეს და სირცხვილეულად ომაინის დაკარგვა უამბეს. შეიქნა საკვირ-
ველება და მალალის ხმით ტირილი. მერმე სარიდან მეფეს მომართეს, 15
და ამას იტყოდა: „მიწავ, გასქდი, რომე ქვესკნელთა შიგან დავინთ-
ქა, რომე ომაინის დამკარგვამან დედამისი არა ვნახო?!“

მერმე ხელმწიფემ კაცი გაგზავნა და მეჯოგენი მოასხა და ყველა
ჰკითხა. მათ მოახსენეს: „ხელმწიფეო, პირველად ამ თეთრმა ცხენმა
ჯოგი მოგვტაცა, შვიდს დღესა და ღამეს მივსდიეთ. და ცოტა ქელი იყო; 20
იმას უკან ჩვენი ჯოგი ვნახეთ, რომე ერთს მწვანეიანს ალაგს სძოფ-
დენ. თურმე თეთრს ცხენს დაფარებულს ადგილს ეძინა და ჩვენი მისე-
ლა ვერ შეიტყო. აიხედა და უკან წამოგვიდგა. ჩვენ ომი ვერ გაუბე-
დეთ და აქათ-იქით გავიქეციით, მაგრამე თვალთ ნანახი მას რა მოურ-
ჩებოდა? მინდორთა თვალი მოავლო. ვერა ნახა რა და ისევ მივბრუნ- 25
და. ჩვენცა გამოვედით. ერთი დიდი მთა გამოჩნდა და, რაც ჩვენ
შევატყევეით, იმ მთას მიმართა. აწე ის ადგილი ვიცით, და იგი მთა
გამოჩნდების. სხვა ამის მეტი არა ვიცით რა.“ მერმე მეფემ ბრძანა:
„თავადნო, ამ ამბავს ორი ნიშანი აქვს: ერთი ესე, რომე მტერი
მტერს ვირემდი არ მოშორდების, ძილად და მოსვენებად ვერ მოიც- 30
ლის. უსათუოდ მისის სადგომის სიახლოეს მისულა და მაშინ მოუს-
ვენია; მეორე ესე, რომე ამათგან ნახული დიდი მთა უსათუოდ იმისი
სადგომი ადგილი არის. აწე იმ მთასა მივმართოთ.“ ეს ხელმწიფის
ბრძანება ერთობილთ [ლაშქართ] მოიწონეს და ესრეთ მოახსენეს:
„თქვენის ბედით კარგად მოხდების. დედოფლები დავაბრუნოთ და 35
ჩვენ იმ მთას მივმართოთ.“ დედოფალი ამას იტყოდა: „ღმერთმა ნუ
ყოს, ჩვენ იმ წანავალ გზას მოვშორდეთ და, თუ იგი ვერა ვჰპოვეთ,
თავი ცოცხალი რალად გვინდა?“ მერმე იგი მცოდნე მეჯოგე ხელმ-

წიფემ იხმო და ასრე უბრძანა: „ფრთხილად იარეთ, რომე გზას არ დასცდეთ.“ ესენიც აიყარნენ და დღე და ღამე იარეს და დიდსა მთასა მიმართეს.

XXXVIII. აქა ომაინე ჭაბუკისაგან თეთრის ღვევის ამგვის მოსვლა

- 5 ოდეს ცხენსა საბელი მოაბა და ხელისაგან წაუვიდა, აღარ გაეყარა და შორიდამ თვალით მისწურა. ათს დღეს იარა და შიმშილით მოჭირვებული თავის თავს ჩიოდა: ველარც აღმოსავლეთი იცნა და ველარც დასავლეთი და ღმერთსა აღიდებდა. და იმ დიდსა მთასა მიმართა. ერთი ჭანდრის ხე ნახა, და მის ქვეშ ცივი წყალი და
- 10 ტურფა სასხდომი იყო. წყალი დალივა და ხეს ქვეშ დაჯდა და შეჭირვებული საგონებელსა ჩავარდა. ამაზედ შეხედა და სამი ცხენოსანი ნახა, რომე იმ ხის ძირს მოდიოდეს. იამა და ესრედ ბრძანა: „მტერთაგან სიკვდილი დია სჯობს შიმშილით სიკვდილსა, და ანუ ამ კაცთაგან ამბავსა რასმესა შევეყარო“. რა ახლოს მივიდნენ, ორნი
- 15 დევკაცი, ერთსა შუბი ჰქონდა და მეორეს ლახტი ერჭო, და მესამე შავი მონა იყო, მათის ბარგის მზიდავი. შუბოსანმა შემოყივლა: „შენ ბედ-მლაშეო! ვინ ხარ, რომე დევის ქვეყანას მოსულხარო? აწე მოდი და ჩემის ცხენის ფერხთა მოეხვიე!“ ომაინ ისარს ხელი მიჰყო და შუბოსანს კაცს მკერდსა ჰკრა და მოკლა. ლახტოსანს კაცს საგდებელი შესტყორცა, დაიჭირა და ხელფეხი შეუჭრა და წინ დაიდგა. მერმე ზანგს კაცს შეუძახა: „შენ მონას გევახარ, შენი სიკვდილი არა ხამს“-ო. მოვიდა და ომაინს ფერხთა მოეხვია და ესრეთ მოახსენა: „ხელმწიფეო, მონა შენი ვარ“. მერმე უბრძანა: „შენს ცხენს რა გიკილიაო?“ მან მოახსენა: „მაგათი ნუზლი არისო“. მოაღებინა და
- 25 შიმშილით შეჭირვებულმან ღმერთს მზღლი შესწირა, საჭმელი ჭამა, ღვინო დალივა და ხვადის ლომივით გაამაყდა. მკვდრის კაცის იარალი მას ზანგს უბოძა. მერმე მას შეკრულსა უბრძანა: „თუ მართალს მეტყვი, შენს სულს შენსავე გვამსა შეინახავ, და ტყველი შენი მტერი არის“. მან მოახსენა: „ხელმწიფეთა მსგავსო! თქვენ ტყველი
- 30 არ გეკადრების. მე დევი არა ვარ; დედა ჩემი კაცთა ნათესავი არის და მამა დევი მყავს, მაგრამე დევის რჯულზედ არა ვარ. თქვენს სამსახურსა და სიამოვნეს ვინ ღირსა? ამ ღვთის უშიშის დევისაგან მრავალი ქვეყანა წამხდარა. ამას ვნატრობდით, რომე ერთი მძღაფრი მტერი აუჩნდეს და მისის ხელისაგან დაგვიხსნას“. ომაინ უბრძანა:
- 35 „რა გვარი არის, ანუ რა ჰქვიან?“ მან მოახსენა, თუ: „მოგეხსენებოდეს: სისტანელის ფალავანთა, დიდის ნარიმანის შვილის, საამისა

და მისის შვილის ზაალისა და მისის შვილის როსტომისა. ოდეს
მაზანდარის ქვეყანას თეთრი დევი მოუკლავს როსტომს, იმისი ნათე-
სავი წამოსულა⁸² და ამ მთაში დამკვიდრებულა. და ერთი თეთრი
დევი არის, ყოვლის პატრონი, და არას კაცს არა აქვს ამისთანა
ხელმწიფური წესი, რომე ამას აქვს, და ამას გარდა, რაც სახედ 5
უნდა, იმ სახით შეიქნების, და ერთის მთის ოდენი კაცი არის.“
მერმე იგი ზანგი მოიხმო და მასცა ჰკითხა, და, რაც იმას ეთქვა,
მანცა იგი მოახსენა. ომან მიუბრუნდა და იგი კაცი გახსნა. მერმე
მან დევკაცმან მოახსენა: „ხელმწიფეო, ვინ ხარ, რა საქმის მძებნელი,
რომე ჩვენცა მის მიხედულობით გმსახუროთ“. მან უბრძანა: „ჯერეთ 10
მას საომრად შემყარე, ვისცა მოვლევ და მას უკან ჩემს ამბავს შეი-
ტყობ. მართალს კაცსა გეგზარ და სიმართლე არ წაგახდენს.“ იგი
ფერხთა მოეხვია. — „... და ჩემს ერთგულობასაც ადრე სცნობთ.“
ომან იმ კაცის იარაღით შეეკაზმა და ესრეთ მოახსენა: „ნუ თუ
ღმერთს მისი სიბილწე მოსძაგებოდეს და სიტყვით რითმე მოვატყუეო 15
და შენს წინ მოვიყვანო!“ ფიცხლავ შესხდეს და იარეს. ასეთს გზას
წაიყვანა, რომე ყარაულთ ვერა იგრძნეს რა. რა სიახლოვეს მივიდნენ,
ომან და ზანგი მონა იღუმალს ადგილს დააყენა, და იგი დევ-კაცი
სარი-დევ ამბვის საკითხავად წავიდა. ერთსა თავის ამხანაგს შეეყარა
და თავისის პატრონის, თეთრის დევის, ამბავი ჰკითხა. მან უამბო — 20
„ლხინსა და მოსვენებაში არის და ცოტა ხანია შორის გზით მოსუ-
ლა და იმავე ინდოეთის ხელმწიფის ტარიელის შავის ცხენის თეს-
ლის ჯოგის ცხენები მოუსხამს.“ სარი-დევი მობრუნდა და ომანს
ამბავი მოუტანა და ესრეთ მოახსენა: „მე სმის დროს მივალ და
შენს ამბავს მიუტან და, რაც განგებასა ღვთისასა ეწადოს, იგი იქ- 25
ნას.“ ომან დაუმაძღლა და დამბადებლის ღვთის წინაშე მრავალი
ილოცა. წავიდნენ და თეთრის დევის კარის სიახლოვეს მივიდნენ.
და სარი-დევ მივიდა ამად, რომე იგიცა თავადთაგანი იყო და კარს
ვერავენი დაუჭერდა. თეთრმა დევმა შემოხედა და ესრეთ უბრძანა:
„სარი, ამბავი იცი რამეო?“ მან მოახსენა: „ყოველთა ხელმწიფეთა 30
უზემთესო! თქვენის სიდიდის მეტი ამბავი არა არის რა. ამისთვის
მოვსულვარ: ერთი ვინმე ღარიბი მარტო კაცი ყარაულთ ზედან მო-
გვადგა და თქვენს ქებას იტყოდა: ყარაულთ უფროსმან გამამატანა,
და ამას მოგახსენებს, რომ მახარობელია: როსტომ და სულ მისნი
ნათესავნი თქვენთა ნათესავთ ამოუწყვეტით ახლა ამ ცოტას ხანში.“ 35
ეს ამბავი თეთრს დევს იამა: პირველად — როსტომთან მტრობა
და სიკვდილი და მეორე — უცხოს ამბვის მოსმენა. სარი წინ დაა-
ჭოქა და თავისის ხელით საესე ღვინო ასვა და დიადი წყალობა

- უიმედა. მერე უბრძანა: „წადი და მოიყვანეო“. სარი გამოვიდა, ცოტა ხანს კარს დადგა და მერმე ისევ შევიდა და ესრეთ მოახსენა: „ასრე მოგახსენა: თვითან მარტო მნახოსო და მერმე ვიახლებიო. დევი წამოდგა, ოქროს ქული თავს დაიხურა, ლახტი ხელთ აიღო და
- 5 მარტო წავიდა. სარი წინ მიუძღვებოდა. რა შორით დევმა ომაინ დაინახა, მეტად ეჯაბანა და ომაინის ხელად შეგდებას ეცდებოდა; მაგრამე ომაინ ვეფხვივით შორად უხლტებოდა. ისარი შემოსტყორცნა, ოქროს ქული გაუკვეთა და თავსა დაასო. დევი ესრეთ გაცოფდა, რომე თავის ხორცს კბილით იჭამდა. ომაინ შეატყო, რომე დევს
- 10 თვალთ სინათლე წასვლოდა. მოუხდა და გვერდსა ხმალი შერთო და ვადამდი დაამაგრა. დევმა ომაინს ანახდად ზურგს ხელი მოჰკრა, ჯაჭვი ააგლიჯა და მიწაზედ ძლიერ დასცა, და ერთს ჟამამდის დაბნედილი იდვა. დევმა იღრიალა და გარდაიქცა და სულისაგან დაიცალა. რა ომაინ აიხედა და დევი ნახა, დიდს თოვლიანს მთასავით
- 15 იდვა, საწუთროს დამბადებელი აღიდა და ესრეთ თქვა: „ღმერთო, მაღლი შენთვის, რომე დიდი და ცოტა შენთან სწორი არის. შენგან უშიში დევი შენის წყალობით მოკვდა, თვარემ მე ერთი მონა ვარ!“
- ზე ადგა და სარის უბრძანა; „ქული მოჰხადე და მკლავისა საბმურ-რი.⁸³ შეხსენიო“. ეს ამბავი დევთ მიუვიდა, დევის სიკვდილი დაიჯერეს. როსტომის ნაქმარი მოიგონეს და მეტად შეშინდეს. — „არამც აქაც ის მოვიდა ჩვენს ამოსაწყვეტლად? მას ვინ შეებმის?“ აღდგენ, და მთის წვერზედ ერთი ციხე იყო, და მაშვიან შევიდნენ. სუფრა ისევ გარიგებით იდვა და იგი ოქროს ტაბაკი, რომე იამანის ხელმწიფისათვის მოეპარა, მუნ იდვა; რაც უნდოდა საჭმელი, ყველა ზედ
- 25 იდვის. და არც დაილეოდა. ომაინ მივიდა და დევის ტახტზედ დაჯდა და იგი ტაბაკი წინ დაიდვა და ერთობ იამა. სარი-დევი გამოვიდა და მაღლის ხმით იძახდა: „ეს ხელმწიფის ნათესავი ჭაბუკი დევთ ამოსაწყვეტლად ღმერთს გამოუგზავნია და, რაც ადამიანთ ნათესავი იყოთ, გამოდით!“ რა ეს ესმათ, უთვალავი კაცი მოვიდა. მერმე
- 30 სარის უბრძანა: „წადი და ყოვლადგვარი კაცი ცალკე-ცალკე გარდააყენე“. სარი გამოვიდა და თავ-თავისად გაარიგა. მას დღეს ომაინ ლხინით გამოისვენა. მეორეს დღეს კაცი მოვიდა, რომ ციხის ძირს ერთი ხვრელი ყოფილა და დევნი იქილამ გაპარულან, და ღიაცნი იქავ დარჩომილან. სარის უბრძანა: „რაც დარჩომილიყვეს, სულ გაწყვიტეთ და საქონელი ლაშქართ გაუყავ!“ სარი-დევი წავიდა და ომაინის ბრძანება გაახავა. მერმე ხალუმნი მოახსენეს და უბრძანა: „ბანოვანთ ვნახავ. რაც დევის სახლისა იყოს, იგი ერთად დააყენეთ და რაც სხვა ქალი იყოს, იგი ცალკე“. იგი ბრძანებაცა გაათავეს.

ომან მივიდა და დევის დიაცნი ერთობილად ნახა, და იგინი ფერხთა მოეხვივნეს. ომან გული დაუდვა და წყალობა უბრძანა. ესრეთ უბრძანა: „ვისაც გინდა, გააზატებ და, ვისცა გინდა, ქმარს შეგრთავთ.“ მერმე ქალთა სანახავად მობრუნდა. რა ომან იმ ქალთ შეხედა, და მათ ქალთა შიგან ერთი ქალი მზესავით ნათობდა. ქალი მოვიდა და ომანს ხელთ აკოცა, და თვალი იმ ქალზედ ეჭირა და ქალის საგონებელი გულში ჩაუვარდა. მერმე სარის უბრძანა: „წადი და, ვინცა ხალუმთ უფროსი იყოს, აქ მომგვარეო.“ მოვიდა, და ესრეთ უბრძანა: „ეს ქალი ვინ არის?“ ხალუმთ უფროსმა მოახსენა: „ხელმწიფეო, იგი ქალი ბალხი-ბუხარის ხელმწიფის ასული არის. სიტურფე თქვენც გინახავს, და ქცევა უკეთესი აქვს. თუ ჩემს ამბავს მოიხსენებთ, იამანის ხელმწიფის ხალუმთ უფროსი ვიყავი და ყველა მე მებარა. ხელმწიფემ ერთს დღეს ნადიმი მოინდომა და ღვთის დალოცვილი ოქროს ტაბაკი მოითხოვა. და ათმა ხალუმმან წავიღეთ. თეთრი დევი იქ თურმე დამალულ იყო. მე ილლიას ქვეშ შემამიგდო, ტაბაკი ზურგთ წამოიკიდა და წამოგვიღო. აწე ამ ქალის უტურფესი არავინ მინახავს და, თქვენ რომ გამობრუნდით, თქვენი დიდი ქება ბრძანა.“ ომან ხალუმს უბრძანა: „შენ იმ ქალთ ხალუმთ უფროსად დამიყენებინარ და კარგად შეინახე. მას ქალს ოქროს ტაბტი დაუდგი, და იმ ქალთა პატრონად⁸⁴ იგი იყოს და, რაც უნდოდეს, მიართვი. და ეს თეთრის დევის სამკლავე⁸⁵ ჩემად ნიშნად შეიბას.“ ხალუმმა ფერხთ აკოცა და, რაც უბრძანა, ყველა ქნა. იგი სამკლავე გამოუღო და ხელმწიფის სათნოსათვის ხელსა შეება. მრავალი ლარი და საქონელი მოაღებინა და სხვათა ქალთა მიართვა და იმ დღითგან პატრონად წაიარეს⁸⁶.

**XXXIX. აქა ომან ხელმწიფისაგან სარი-ღვთის გაგზავნა
 ხელმწიფისთან მახარობლად**

სარის უბრძანა: „შენ არ იცი, რომე ამ ბილწის დევის მაცდურობით დიდი ინდოთა ხელმწიფე, დედოფალი და თავადნი რას ჭირსა დაბმულან! ესოდენი ხანია, რომე მათგან მარტო დავრჩომილვარ. აწე მე მათ ცოცხალი აღარ ვგონივარ და წადი, დროზე აცნობე.“ სარიმ მოახსენა: „დია, ღმერთო, სამსახურზედ ვდგევარ.“ ომან გონიერი მწიგნობარი მოიხმო და მამასჟან წიგნის დაწერა უბრძანა. პირველად საწუთროს დამბადებლის ღვთის წყალობით ხართ. რაზომცა მე ვიშიშვი აქედ, რომე, ვიცი, ჩემის მომორვებით

მრავალს შეჭირვებას ნახევდით, მაგრამე ეს უარე იყო, რომე ერთი
 ცხენი ხელიდამ წამსვლოდა და მისი ვერა შემეტყო რა, თვარა მას
 აქათ, რაცა ვქენით, სარი-დევე მოგახსენებს. სხვა ეს ვიკადროთ:
 5 თქვენის ბედით, გამარჯვებით და სახელოვნად ვართ. დიდი საპატ-
 რონო და სახელმწიფო ქვეყანა დავიჭირე და უცხო საჭურჭლე ძეს,
 რომე კაცთა გუნება სიმრავლეს ვერ მისწვდების. აწე, ხელმწიფეო,
 თქვენის კარგად ყოფნის ამბავს ველი, რომე მოსამართლემან ღმერთ-
 მან ჩვენი გული გაახაროს. თუ თქვენ ვერ მოგვწვდებით, რაც თქვენი
 10 ბრძანება მოგვივა, ჩვენცა იმას გავათავებთ.“

თავისი ბეჭედი და ეს წიგნი სარი-დევეს მისცა. მან ათი ცხენო-
 სანი გამოირჩია და ქარივით წავიდა. რა ხუთის დღის სავალი გაია-
 რეს, შორით დიდი მტვერი დაინახეს და სარის მოახსენეს: „ის
 მტვერი კაცის ნიშანი არისო.“ მან ესრეთ უთხრა: „ეს ლაშქარი
 15 უთუოდ ინდოთ ხელმწიფისა არის. აწე, თუ თქვენ ვერ გამყვებით,
 აქ იყავით და ნიშანი ეს იყოს: თუ ერთი მარტო კაცი თქვენკენ
 წამოვიდეს, იცოდეთ, ჩემი ამბავი მოგივათ და, თუ სხვაც ნახოთ,
 თავს ეწიენით.“ სარი-დევე მარტო ცხენი გაქუსლა. რა ორი ფარსანივი
 წაიარა, მათ ლაშქართა ერთი კაცი მათკენ მომავალი ნახეს, და
 20 ყველას თვალი მაზედ ეჭირა. რა ახლოს მოვიდა, ომანი ჭაბუკის
 ისარი იცნეს. ერთობილნი გადახდეს და სარის ცხენს ფერხთა მოე-
 ხვეოდეს და ამბავსა ჰკითხევდეს. მან ესრეთ უთხრა: „ღმერთი იყოს
 მოწამე, ომანი გამარჯვებული დიდსა სახელმწიფოსა ზედან ზის.
 ერთი კაცი ჩემს ამხანაგებთან გაგზავნეთ და მე ხელმწიფესთან მიმი-
 ყვანეთ და თქვენს გასახარელს ამბავს მუნ სცნობთ.“ ერთი ცხენო-
 25 სანი მათ კაცთა თანა გაგზავნეს და სარი ფიცხლავ ხელმწიფესთან
 წაიყვანეს. რა სარიდან ხელმწიფეს ეამა, თავშიშველი კარვიდამ
 გამორბოდა და დედოფლები ხელივით მეფის სადგომად მოისწრაფე-
 ბოდეს. რა სარი-დევე ხელმწიფე დაინახა, ფერხთა მოეხვია და ომაი-
 ნის გამარჯვება და მშვიდობით ყოფნა მიულოცა და წიგნი და ბე-
 30 ტედი მიართვა. წიგნი წაიკითხეს და ამბავის სმენად დასხდეს. სარი-
 დევე წამოდგა და მოახსენა: „ხელმწიფეო, როდეს იმ დევისტვის
 საგდებელი მოებუ, აღარ მომშვებოდა.“ ბოლოს თეთრის დევის
 სიკვდილი, დევთა გარდახვეწა და ამოწყვეტა, სახელმწიფოთა სი-
 დიდე, საჭურჭლეთა სიმრავლე — ყველა წვრილად მოახსენა. ესეთი
 35 სიმხიარულე შეიქნა, რომე მისებრივ აღარ იქნებოდა. სარი-დევეს
 ხელმწიფემ დიადი საბოძვარი უბოძა და ესრეთ უბრძანა: „რა გზა
 არისო?“ ამან მოახსენა: „შვიდსა დღესა მივალთო. ეს პირიანი არის,
 რომე თქვენი ესრეთ ახლოს ყოფნა აღრე ვაცნობოთ და თქვენის

შეჭირვებისაგან დავიხსნათ. ათი გზის მცოდნე კაცნი მახლავან, ყოლაუხად აქ გაახლებ და მე აწვე წავალ და თქვენს ამბავს მივართვამ.“ ხელმწიფემ დაუმაღლა და ესრეთ უბრძანა: „წადი და ჩვენი აქ ყოფნის ამბავი აცნობე და ჩვენც ღვთით ადრე მოვალთო.“

სარი ფიცხლავ წავიდა დიდის წყალობით და იგი ათნი კაცი 5 ყოლაუხად იქ დაყარა.

XL. აჲა ომანინ ჭაბუკისაგან თუჩათა ხელმწიფის ძალთა მიჯნურობის წიგნის მიწეკა

ხადუმთ უფროსი გაგზავნა. ესრეთ უბრძანა: „მაშინ იგი ქალი ცოტას ხანს ვნახე. ახლა ასეთს ალაგს მიმიყვანე, რომე მე ისინი 10 ვნახო და იმათ მე ვერა მნახონ.“ წაუძღვა და ისეთსა ალაგსა მიიყვანა, რომე ქალთა ვერ შეიტყვეს. ომანინ შეხედა და, ვითა დედოფალთა წესი არის, ეგრეთ ტახტსა ზედად იჯდა. რა ნახა, ომანის პირველს ნახვაზედ ნამეტნავი სურვილი მოემატა. და მათი მიჯნურობა ხადუმთ უფროსმაც იცოდა. 15

432 თვალცრემლიანი ომანინ წიგნსა სწერს სამიჯნუროსა, ჭკუა წაუვა სნეულსა, რა სიკვდილს მიეწუროსა: „ჭირთაგან რკინად შევქნილვარ შუა გრდემლსა და უროსა, და ნეტარ, როს ვისმენ ამბავსა სალხინოდ სადასტუროსა?“

433 „გული შემბჰყრა სურვილმა,⁸⁷ ამაღ ვზი დაჭმუნებული, რა ვქნა, არ ვიცი ხელქმნილმან, ვარ მეტად გაკვირვებული, სიკვდილი მიჯობს. რად ვარგვარ მე ცნობა განქარვებული? და შენ გაქვს წამალი ცივისა გულისა სათბუნებული!

434 თუ არ მამივა პასუხი აწ ჩემთა ცრემლთა შრეტისა, შენ გაქვს სინათლე მზისაებრ, მჭვრეტთ თვალთა-გასარეტისა, აღარა ძალმიც მოთმენა პატიჟთა მეტის-მეტისა, და თავსა მოვიკლავ, სოფლისა ნდომა არა მაქვს ჭვრეტისა.

435 სხვას ჩემთა ჭირთა ხადუმი თვით მოგახსენებს ენითა, შენი შორს მყოფი შევცვლილვარ მრავალგვარისა სენითა, ნელხინოს, ჩემთვის წყალობა თუ თქვენა იაზრენითა,⁸⁸ და კვლავ გეხვეწები — არ იყო ჩემთა ნათქვამთა წყენითა.“

ეს ნაწერი ხალუმს მისცა და ესრეთ უბრძანა: „ჩემთა ქირთა და პატიჟთა შენ ხედავ. ეს წიგნი იმ პირმზეს მიაართვი. ის ყმაწვილი არის და შენ შეაგონე და, რაც გმართებდეს, სიტყვით მოახსენე.“ ხალუმი წავიდა და იგი წიგნი ქალს მიაართვა და, რაც სამიჯნუროს 5 წესი იყო, მისებრივ მრავალი მოახსენა თავდადრეკით. წიგნი წაიკითხა და ხალუმს უბრძანა: „შენგან ეგზომი ყბედლობა არა წესი არის; ჩემის თავის საქმე ჩემგან არა ითქმის რა.“

436 ქალმან დაწერა: „უებრო სიკეთე ვნახე თვალითა, აწ, რაცა გკადროთ, არ გასწყრეთ, ვარ მე ამისთვის 10 კრძალვითა, თქვენცა გაშინჯეთ, მეფეო, სავსე ხართ სამართალითა, და რაც ღმერთს არ უნდა მოვლენა, არ ვარგა კაცთა ძალითა.“

437 დევმან წამგვარა მამასა, აწე ზის თავსა ცემითა, იგიცა მოკვდა უწყალოდ თქვენის ისრისა ცემითა. 15 მე უღედმამოდ პასუხსა ვერ ვიტყვი გამოცემითა; და მათს უნებურსა ვერას ვიქ ცუდისა ძალ-მიცემითა.“

ხალუმს უბრძანა: „ეს წიგნი მიაართვი და დიდის მორიდებით ეს მოახსენე: «მე დიდის ხელმწიფის შვილი ვარ და, თუ დევმან გრძნე- 20 ულობით მომიპარა, მასცა მისის უსამართლობის პასუხი მიხვდა. ეს დაიჯერე: მე მათად უნდომად ცოცხალი კაცს არ მივეცემი და, თუ განგება ღვთისა არის, მათის ნებით სჯობს».

ხალუმი მივიდა და ომაინს ქალის წიგნი მიაართვა და ესრეთ მოახსენა: „ხელმწიფეო, რაზომცა ყმაწვილია, მგვრამე ჭკვიანი და 25 გონიერი არის: რა ბევრი-მეტე მოვახსენე, გამიწყრა და ყბედლობა მითხრა.“

ომაინ საგონებელსა ჩავარდა. დაღრეჯილს სარი-დევის მოსვლა მოახსენეს. გაუკვირდა და ესრეთ ბრძანა: „უთუოდ ახლოს ყოფი- 30 ლან!“ ამაზედ სარი მოვიდა მხიარულის პირით, ომაინს ხელმწიფის მამის წიგნი მიაართვა და, რაც ენახა, ყველა მოახსენა: „ხელმწიფეო, რა თქვენი ამბავი ესმათ, მკვდარნი დაცოცხლდეს. ერთი მეჯოგე გამოსჩენია გზის მცოდნე და იგი წამოსძლოლია.“ მერმე ომაინ უბრძანა: „რამდონს დღეს მოვლენ?“ სარიმ მოახსენა: „მეგზაურნი თანი 35 იხლავან და მეოთხეს დღეს მთის ძირს მოვლენ.“ სარის უბრძანა: „წადი და ოთალ-კარავნი წაიღე და დიდს მინდორში დადგი და ყოველი საქმე გაარიგე.“ სარიმ მიწას აკოცა და ფიცხლავ წავიდა და იგი მინდორი კარვით შეამკო. მეოთხეს დღეს ომაინ ხელმწიფე

შეჯდა და სამს ფარსანგს მამას წინ მიეგება. რა ინდოთ ლაშქარი
 ნახა, ჩამოხდა და მათის ნახვისათვის პირო მიწას დასდვა. და ღმერთს
 მადლი მისცა. აქათ სარიდან ჩამოხდა და იქით ომინ და ერთმა-
 წერთს მოეხვიენენ. და [მამან] შვილის ნახვისათვის ღმერთს მადლი
 მისცა. შესხდენ და კარავთა შიგან მივიდნენ. მერმე დედოფალნი 5
 მოვიდნენ და ომინს მშვიდობით მოსვლა და შეყრა მიულოცეს და
 პირს აკოცეს. ომინ ლაშქართ კაცი გაუგზავნა, და თავ-თავის კა-
 რავთა შიგან ჩამოხდეს. მეფენი მეფეთა კარავთა ტახტზედ დასხდეს
 და დედოფალნი დედოფალთა კარავთა. მერმე ომინ გამოვიდა და 10
 სამი ოქროს ტაბაკი გუარით აავსო და ერთი მამას მიართვა და
 ორი დედოფალთა და დევის სახელმწიფოს დაჭირვა მიულოცა.
 მერმე ომინ დაჯდა, და ლაშქართ გამარჯვება მიულოცეს. სამს
 დღეს მოლოცვა იყო და მეოთხეს დღეს ქალაქად შემოვიდნენ, მაგ-
 რამე იქაურს მოკაზმულობას გაჰკვირდეს. და ხუთს დღეს მეჯლიში
 იყო. მეექვსეს დღეს თეთრის დევის სალაროს კარი გაახსნეინა და 15
 ხელმწიფეს მამას პირველად იგი იამანეთის ხელმწიფის ოქროს ტა-
 ბაკი მიართვა და სხვა მრავალი ურიცხვი საჭურჭლე, და ასი ფრი-
 დონის⁸⁹ შავის ცხენის ნათესავი უძღვნა და ეგრევე დედოფალთა
 ხატაური რიდენი და ყაბარჩანი და ლალ-იაგუნდის ყელსაბამი ანუ
 სალტე და მკლავსაბამი, და სხვათა ლართა სიმრავლე არ შეიგებო- 20
 და. და მერმე ლაშქართა ზედან ეგზომნი საბოძვარბ ვასცა, რომე
 ლაშქარნი ზიდვასა ელონებოდეს. და ყოველთა დღეთა სმა და ლხინი
 იყო. დღესა ერთსა სარიმ ომინს მოახსენა: „ხელმწიფეო, აქ ახლოს
 ერთი სანადირო არის, თეთრის დევისა დაცული, რომე მისის ში- 25
 შით ფრინველიც ვერ გაივლიდა.“ მან უბრძანა: „რა გზა არისო და
 ან რა ნადირი ზისო?“ მან მოახსენა: „სამს დღეს მივალთ და
 მეექვსეს დღეს ნადირნი შოვლენ, მაგრამე ყოვლის ნადირისაგან
 არისო.“ სარიდან მეფემ ბრძანა: „რადგან მაგისტანა სანადირო ახ- 30
 ლოს არის, დია, ღმერთო, წავიდეთ და მუნცა შევექცეთ.“ მეორეს
 დღეს წასტლის პირი დაასკვნეს. მას ღამეს ომინ ცოლს უბრძანა:
 „ხვალ ჩვენ სანადიროდ წავალთ და თქვენ თეთრის დევის დიაცნი
 და ქალნი ნახეთ და, რაც მათი გულის ნება იყოს, იგი ანაწერი
 დამახვედრეთ.“ ცოლმან მოახსენა: „დია, ღმერთო, თქვენი ბრძანება
 გავათავოთ.“ რა დილა გათენდა, შეიქნა ასეთი ბუკთა ხმა, რომე
 ყურთა ხმა აღარ ისმოდა. მეორეს დღეს რძალი დედამთილთან მი- 35
 ვიდა, შვილის ნაუბარი ყველა მოახსენა. ფიცხლავ⁹⁰ ხადუმბი გაგზავნა
 და პირველ რაც დევის სახლად ყოფილიყო, იგი ბანოვანნი მოვიდნენ,
 მაგრამე მათსა სიმრავლეს და ანუ მოკაზმულობას ყოველნი მნახავნი

გაჰკვირდეს. დედოფალნი მეტად თავმდაბლად და ტკბილად დახვ-
 დეს, წინ გაეგებნეს, პირსა აკოცეს და გვერცა დაისხეს და, რაც
 მათი საწადელი იყო, ყველა დაწერეს. ორს დღეს მამიანი უყვეს,
 მესამეს დღეს პირის მარგალიტი წინ დაუდვეს და სამს დღეს
 5 უმასპინძლეს და მათი სააჯოც მოისმინეს და მათსავე სადგომს გაგ-
 ზანეს. და იგი თურქთა მეფის ასული დედოფალმა დაიჭირა, რომე
 წამსაც თვალს ვერ მოაშორებდა. რა მეფენი მოვიდნენ და სანადი-
 როს ადგილს ლაშქარნი გაგზავნეს და სარი-დევ თავად აჩინეს, მესა-
 მეს დღეს დაიწყეს ნადირობა. და შეიქმნა სროლა და ნადირთა ხო-
 10 ცა. მეორეს დღეს მეფეს მოახსენეს: „ერთსა ცოტასა ჩალათა შიგან
 ერთი მეომარი ლომი უკუდგა. ახლოს ვერავინ მისდგომია.“ ორთავე
 მეფეთა ცხენი გაქუსლეს, რა ახლოს მივიდნენ, გამწყრალმან ლომმან
 თვალი სარიდან-მეფეს შეასწრო, მოუხდა და ცხენზედ შეაფრინდა.
 მეფემ მარცხენის ხელით ლომს ყია შეუპყრა. ლომმან ორივე ტოტი
 15 მეფეს შემოხვია. ცხენი ქვეშ გაუხლტა და იგინი მიწათა ზედან დაე-
 ცნენ. მეფემ ლომი ქვეშ ამოიღვა, ხანჯალი გამოიღო და ფიცხლავ
 თავი მოჰკვეთა. და ყოველთა დიდი ქება შეასხეს და გამარჯვება
 მიულოცეს. ორს დღეს ლხინით გაისვენეს და მესამეს დღეს ქალა-
 ქადვე მობრუნდნენ. და ომანი დედოფალთა სადგომად ჩამოხდა და
 20 ხელმწიფისაგან ლომის სიკვდილი მოახსენა. ომანი შუაზედ დაიწვიეს.
 და ქალის იქ ჯდომა იამა. ადგა და მამასთან წავიდა, და მას დღეს
 ორთავე მეფეთა იამანეთის მეფის ოქროს ტაბაკზედ ილხინეს და
 ლაშქარნი ერთობით მაზედ აწვიეს და, ვისცა რა ენახა, ერთი
 მეორეს უქებდიან. ბინდამდი სმა იყო და ბინდის ჟამს ომანი საწო-
 25 ლად წავიდა. რა დილა გათენდა, ცოლმან უთხრა: „ერთი რამე
 მწადს თქვენთვის მოხსენებად და იმედსა ვიყო, რომე არ ვასწყრეთ.“
 ომანი გაუცინა და ესრეთ უთხრა: „აროდეს შენგნით არა მწყენია
 რა და აწე რა იპოვნე ჩემი საწყინო? ღმერთმან ნუ ყოს, რომე შენ-
 გან ვიწყინო რამე.“ მერმე მოახსენა: „ხელმწიფეო, იგი თურქთა
 30 ხელმწიფის ქალი, რომე ჩემთან იჯდა, მის ქებას ვეღარ მოგახსენებ.
 ჭეშმარიტად იგი ღვთისაგან დაბადებულა. აწე ამისთანა მნათობი
 მინდა შენთვის ვამყოფო და ამა პირსა ზედან შემჯერდი და იგიცა
 შენად ცოლად იყოს და ჩვენს სიცოცხლეში მასთან გავიხაროთ.“
 ომანს გულში დიდად იამა და ესრეთ უთხრა: „ღმერთმან ნუ ყოს,
 35 რომე შენი უნებურტი რამე ვქნა.“ ცოლმან უთხრა: „მე შენი ნება ვქენ
 და შენ ჩემი ნება. აწე, თუ ჩემი სიყვარული გაქვს, ეს ჩემი ნათქვამი
 მოისმინე.“ ომანი არად მოისმინა, ადგა და სადგომად წავიდა. მერ-
 მე დედოფალი დედოფალთან, თავის დედამთილთან, მივიდა და

ყველა მოახსენა. დედოფალმან რძალს უთხრა: „ნამეტნავი შენი სი-
 კეთე არის, თვარა-და ეგე სხვათაგან აროდეს გვასმია.“ რძალმა ეს-
 რეთ უთხრა: „მე იმ ქალისა ესეთი სიყვარული მაქვს, რომე შენის
 შვილის მეტს არავის შეეფერების. მე უარი მითხრა, მაგრამე თქვენ
 ნუ მოეშვებით. ღვთის სახელსა დავიფიცავ, უსათუოდ მართლის 5
 გულით მწადიან.“ მერმე დედოფალმან შვილი იხმო და რძლის ნა-
 თქვამი ყველა მოახსენა. ომან ესრეთ უთხრა: „მეფესა ჰკითხეთ,
 ქალსაც აცნობეთ და მერმე მოგახსენებო.“ დედოფალმან მეფისა
 შესვლისა დროსა ქალი გვერც დაისვა. მეფე შევიდა. ქალი აღვა
 და ხელსა აკოცა. მეფეს ეგრე მოეწონა, რომე ეგზომ მნახავი უნა- 10
 ხავად გახდა. ცოტა ხანსა იჯდა, ქალი აღვა. მეფემან იკითხა პირ-
 ველად ქალისა ამბავი და მამის-შვილობა. მოახსენა. და მერმე მისის
 რძლის ნაუბარი ყველა გააგონა. მეფემან ეგრე უთხრა: „ღია მეტი
 სიკეთე და კარგი დედა-კაცობა უქნია; მისგან იყო ესე საქმე სარი-
 დო ღა, რადგან მას მოუწადებია, ჩვენგან დასწრათება ჰხამს ამაღ, 15
 რომე ამა ქალსა ჩემის შვილისაგან კიდე ხორციელი არა ღირსა რა.“
 მეფე აღვა. დედოფალმა ომან იხმო და მეფისა და რძლის ამბავი
 ყველა მოახსენა. ომან ესრეთ ბრძანა: „რადგან ყველას მოგინდომე-
 ბია, იგი უნდა იქნეს.“ ომან გამოვიდა და სარი-დევე მოიხმო და
 ყველა უბრძანა. 20

XLI. აჲა ომანიისაგან სარი-ღვვის თურქისტანს გაგზავნა

პირველად ცისა და ქვეყნის დამბადებელი ღმერთი ახსენა და
 მერმე თურქთა ხელმწიფეს ქება შეასხა ესე, ვითა: „ღიდის ინდოე-
 თის შვიდთა სახელმწიფოთა პატრონისა, მეფეთ მეფისა, ტარიელის 25
 შვილის, სარიდან-ხელმწიფის შვილი, ომან ჰაბუკი მოგიწერ: მეფეო,
 თუ ჩემი ამბავი წვრილად მოგვეწერა, სიტყვა მეტად გაგრძელდებო-
 და და მერე ეს მომიხსენებია: თეთრი დევი ჩემის ხელით მოკვდა
 და მისი სახელმწიფო, ციხე, ქალაქი, ადგილი მე დამრჩა. თქვენი
 ასული ამას მოპარვით წამოეყვანა და ჰყვანდა და ჩვენცა ღიდის
 პატივიზო მოვეპყარით. და ჩვენ თქვენი მოყვრობა გვინდა და თქვენი 30
 ქალი ჩვენ გვიბოძეთ. და ღვთის ძალით მოყვრობა შეგვიძლია, და
 სხვას ამბავს სარი-დევე მოგახსენებს.“ ერთი წიგნი ქალმა მისწერა,
 ვითა: „ხელმწიფეო, ერთი ვინმე ღვთის მოყვარე ჰაბუკი გამოჩნდა
 და ურწმუნოს დევისაგან გამოგვიხსნა და თქვენისა შვილობისათვის
 ღიდს პატივსა გვცემენ. და ეს ბეჭედი ჩემის სიცოცხლის ნიშნად 35
 გამამიგზავნია.“

მე შესხდეს და თურქთა მეფის შვილის კარავთა შიგან მივიდნენ. და
ლაშქარი საბოძვრით აავსო, და მეფეთა მრავალი ძღვენი მიართვა. მე-
სამეს დღეს ქალაქად შევიდნენ, მაგრამე მათსა დახლომასა და გახა-
რებას კაცი ვერ გამოიტყოდა. ხუთს დღეს სარიდან ხელმწიფე სიმ-
ხიარულესა და განსვენებასა შიგან იყო და ყოველთავე ამდენი საბო-
ძვარი უბოძა, რომე ანგარიში არ შეიგებოდა. ცხრას დღეს ლხინი
იყო და მეათეს დღეს ქორწილის საქმეს გააგებდეს.

5

XLIII. აჲ აჲოჯრფილი ომანისა და თურქთ ხელმწიფის ქალისა

შეიქნა ქალაქთა შიგან დიდი მოკაზმულობა, რომე ქვეყანაზედ
არ ნახულიყო. ჩანგის მკერელთა ხმა გახშირდა და სურნელის სულით
კაცი დაიჩიობოდა. თვით მეფემ სარიდან, შვილი ომან, მოიყვანა
და მას პატიოსანსა ტახტსა ზედან დასვა და იავუნდის გვირგვინი
თავის ხელით თავსა დაადგა. მერმე ორთავე დედოფალთ მოიყვანეს,
იგი პირმზე ქალი, გვერც მოუსვეს. პირი ვარდივით აუყვავდა. და
რვას დღეს ქორწილი იყო, მაგრამე ამა ლხინსა სხვა ლხინი არ შე-
ედრებოდა. რა ჭამა გათავდა, თურქთა მეფის შვილმან თავისი და
ომანის ხელთ მიათვალა.

10

15

რა ერთი თვე გათავდა, ომან სარი-დევს უბრძანა: „წადი და
ინდოთ მეფეს ეს მოახსენე, ვითა: «თურქისტანის ხელმწიფეს ეთქვა--
ერთმანერთი ვნახოთო.» თუ თქვენი ნება იქნების, წავალ და ვნახავ.“
სარი ფიცხლავ მივიდა და მოახსენა და, რაც უნდოდა, ყველა გაა-
რიგეს. ქალაქთ უფროსი ქალი სარი-დევს ბანოვანთა თავად მისცეს
და თეთრის დევის სახელმწიფო მათ შეავედრეს და სარი-დევ უფრო-
სად უჩინეს. მეექვსეს დღეს სარიდან-ხელმწიფე ინდოეთს მიბრუნდა
და ომან დიდითა მოკაზმულობითა და ხელმწიფურითა წესითა ორ-
ნივე დედოფალნი მისრთა და თურქთა მეფეთა ასული, კუბოსა ში-
გან მსხდომნი, თანა აიტანა და ბალხისაკენ გაემართა, დიდითა
ლაშქრითა.

20

25

XLIV. აჲა წიგნი თურქთა ხელმწიფის შვილისა მამასთან მიწერილი

30

გონიერი მწიგნობარი მოიხმო და მამასთან წიგნი მისწერა. პირ-
ველად დამბადებლის ღვთის სახელი აღიდეს და მერმე ხელმწიფე
აქეს: „ხელმწიფეო, ნიადაგმცა ღვთის საფარველსა ქვეშე ხართ!
თეთრის დევის საპატრონოს მოველ და დიდი ინდოთ მეფეთ მეფე

ასრე დაგვიხვდა, რომე მისგან უფრო აღარ იქნების. აქამდის ლხინსა
 შიგან ვიყავით და მრავალი საბოძვარი გვიბოძა და აწე თვითან დი-
 დი ხელმწიფე ინდოეთს შიბრუნდა, და სახელ-განთქმული თქვენი
 სიძე, ომან ჭაბუკი, თქვენად ნახვად წამოვიდა და თქვენთვის ღვთი-
 5 საგან მეორედ მოცემული ქალი თან მოჰყავს. და ჩვენცა ადრე მო-
 ვალთ.“ რა წიგნი და კაცი თურქესტანს¹² მივიდა და მეფემ წიგნი
 წაიკითხა, ცრემლით ღვთის სახელი აღიდეს და სამადლოზელი გას-
 ცეს, და, სადაც ტყვე იყო, ათავისუფლეს. შეიქნა ასეთი ღრგალი,
 რომე მისებრივ აღარ ითქმოდა: ქოსთა ცემისაგან ყურთა ზმა აღარ
 10 ისმოდა. და მეფე და დედოფალი და თავადნი ხუთის დღის სავალს
 წინ მოეგებნენ. რა ახლოს შეიყარნენ, ომან და თურქთა ხელმწი-
 ფის შვილი გამოვიდნენ და მუნით თურქთა მეფე გამოვიდა. და
 ერთმანერთს ფასდაუდებელი გუარი გარდააყარეს და ერთმანერთს
 ტკბილად მოეხვივნენ, შესხდნენ და ომანის სადგომად მივიდნენ.
 15 ომან შეიტყო, რომე მეფესა და დედოფალს მათის ასულის ნახვა
 ესწრაფებოდა. სადედოფლოს კარავთა მიუძღვა. რა ახლოს მივიდნენ,
 ორივე დედოფლები და მისრთა ასული ქალი წინ მოეგებნენ და დაუ-
 ფასებელი გუარი ერთმანერთს თავს გარდააყარეს. რა დედოფალმან
 ქალი ნახა, სიხარულით თვალთა ცრემლი სდიოდა. ქალი მოვიდა
 20 და დედას ყელსა მოეხვია. ომან და ხელმწიფე ერთად დასხდეს და
 ერთმანერთს აქებდეს და მრავალი ძვირფასი ძღვენი უძღვნეს. მესა-
 მეს დღეს ომანის კარავთა მივიდეს, და ეგრეცა ხელმწიფეთურად და-
 ხვდა, და დიდი მეჯლიში შექნეს. მეხუთეს დღეს აიყარნენ და
 ბალხეთის ქალაქად შევიდნენ. და მოქალაქენი წინ მოეგებნენ და
 25 თვალ-მარგალიტი გარდააყარეს. ომან და დედოფლები ხელმწიფის
 სრასა გარდახდეს. ფიცხლავ ტახტი მოიღეს და მაზედ დასვეს. რაც
 ქორწილის წესი იყო, ეგრედ გარდიხადეს. ათსა, დღესა ქორწილი
 იყო, მაგრამე მაშინდელს ლხინსა და განსვენებას კაცის ენა ვერ
 გამოიტყვის. სიმამრმა სიძესა და ქალს ეგზომი მისართმევი მიართვა,
 30 რომ კაცის გუნება ვერ მისწვდებოდა. და ომან ბალთა და კოშკთა
 შიგან, სადაც ენების, მუნ იყვის. რა ორი თვე გავიდა, დღესა ერთსა
 ნადიმი დაიდვეს. და ომან ჭაბუკისაგან წესი იყო, რომე შორით
 ლაშქართა თვალს ადევნებდის. ნახა, რომ ერთმან ამბვის მცნობელ-
 მან კაცმან შემოიხიდა, და მანდატურთ არ შემოუშვეს. ომან-
 35 ხელმწიფეს მოახსენა: „ნუ თუ იმ კაცმან უცხო რამე ამბავი იცოდეს?“
 მეფემ ბრძანა: „თუ საამებელი რამე იცოდეს, კარს არ დაუჭერდეს
 და, დია, თქვენის ბრძანებით შემოვიდესო.“ და იგი კაცი ფიცხლავ
 მოიყვანეს.

XLV. აჰა აშბაჰი ომანს ჭაბუქისაგან ბაბრთა დახოცისა

ჰკითხეს მას კაცსა: „რა იციო?“ მან მოახსენა: „ხელმწიფეო, ორი წელიწადია ჩვენსა ადგილს ორი ბაბრი გამოჩენილა და ქვეყანა ააოხრეს. და ცოტა კაცი ვერ გამოუჩნდების და თუ ბევრი წავალთ, ერთი მაგარი ჩალა არის და იმაში დაიმაღვიან. და ამ ჭირში ვართ.“ 5
ხელმწიფემ უბრძანა: „აქამდი რასთვის არ გვაცნობეთო?“ მან მოახსენა: „ჩვენს ქვეყანას ამბავი შოვიდა, რომე ერთს მარტო ჭაბუქს თეთრი დევი მოუკლავს და აწე აქ მოსულა და იმისის იმედით მოვსულვარ.“ ომანს პასუხი არ გასცა. მას დღეს ღზინით გაიხარეს და მეორეს დღეს ერთი თავადი მოიხმო და ომანს სიმამრს გაუგზავნა და ესრეთ შეუთვალა: „გზის მცოდნე კაცი მიბოძე და ამ ბაბრთაგან აღრე მოვიცილი.“ ხელმწიფეს მეტად ეწყინა და ესრეთ მოახსენა: „ეგ კაცი ჩემი მოხარაჯენი არ არიან. შუნი მაგაზედ ნურას შეიწყენ.“ ომანს არად მოისმინა და ფიცხლავ ბარგის აკიდება უბრძანა. რა ხელმწიფემ შეიტყო, ეგრეთ შეუთვალა: „რადგან აღარ 15
მოიშლით, კაი სანადირო ადგილი არის, და მეც წამოვალ და ღზინით წავიდეთ.“ როსცა წავიდნენ, ყოველთა დღეთა ნადირობა იყო. რა იმ ქვეყანას მიახლოვდნენ, წინ მოეგებნენ და მრავალი მოართვეს. მერმე მხეცთა საქმე იკითხა, და ისინი კიდევ ბაბრთა საქმესა მოახსენებდნენ. ორი დღე დაყვეს და მესამეს დღეს ბაბრის სამყოფთა 20
მიმართეს. რა ახლოს მივიდნენ, ომანს მეფეს მოახსენა: „თუ ამ ლაშქართა ნახვენ, აღარ გამოვლენ. თქვენ დადექით და მე მარტო წავალ და ნახეთ, თუ რა იქნების, შეწვევითა ღვთისითა.“ მეფე მწვედ შეიჭივრებდა, მაგრამე ომანს კაცი არ გაიტანა და მარტო წავიდა. რა ბაბრთა ომანს მარტო ნახეს, დიდის ჩალიდამ გამოვიდნენ და ფიცხლავ ერთმან ბაბრმან შემოუტივა. რა ომანს ბაბრი ნახა, ცხენის გავა უჩვენა. ბაბრმან ცხენს ხელი ჰკრა და ცხენი მიწას დასცა და ზედ შეაჯდა. ომანს ხმალი ამოიღო და ბაბრსა ზურგსა ჰკრა და მუცლამდი გაკვეთა. ბაბრმა ომანსთან ველარ მიაწია. ომანს კიდევ მოუცადა და მერმე ხმალი ჰკრა—თავი ორად გაუპო. ამაზედ 30
იგი გაჯავრებული მეორე ბაბრი წამოვიდა, და ომანს გულ-უშიშრად მიუბრუნდა და ბაბრს წინ მოეგება. ფარი ბაბრს დაანება. ხმალი მოუქნივა და მხარი გააგდებინა. ბაბრი შეშინდა და ჩალათვე წავიდა. ომანს უკან მიეწია, ზურგს ხმალი ჰკრა, ბაბრი ორად გაკვეთა. და ორნივე დახოცა. ომანს ლაშქართ ხმალი უელვა, და ცხენ-რბევით 35
მომართეს. ნახეს, რომე ომანის ორნივე იგი ბაბრი უჭირველად დაე-

ხოცნეს, ღმერთს მაღლი მისცეს. მეფე გარდახდა და ყელს მოეხვია. და ქებას შეასხემდეს და გამარჯვებას ულოცევდეს. ხუთს დღეს იქ იყვნენ. მეექვსეს დღეს იმ ქვეყანას პატრონობისა და მოხარაჯობის ფიცი და წიგნი გამოართვეს და იქაური თავადნი თან აიტანეს და

5

ესრეთ ბალხეთს წავიდნენ. ორნი თავადნი ამ ამბვის მახარობლად დედოფალთან გაგზავნეს და თვითან ნადირობითა და შექცევით მიდიოდნენ.

ამ უამად ურუმთ ხელმწიფის დიდის კეისრის მოციქული იქ იყო და, რა ბალხეთს მივიდნენ, იგი მოციქული დიდის პატივით გაისტუმრეს.

10

XLVI. აჰა კეისრისაგან ომაინ ჭაბუკის ძეგის გაგონება

რა ის მოციქული კოსტანტინეპოლს⁹³ მივიდა, კეისარმან ვეზირნი გვერც დაისხა და იგი მოციქული იხმო, ამბავი ჰკითხა. „და. ესრეთ მოგახსენათ: «თქვენ უფროსი და ჩვენ უმცროსი, და, რაც თქვენი ბრძანება იქნების, დია, ღმერთო, თავსა გვიძეს.» კეისარი მეცნიერობით სავსე იყო და უცხო ამბვის სმენა იამებოდა, მას მოციქულს უბრძანა: „თუ რამ უცხო სანახავი რამე გენახოს, გვიამბე.“ მან მოახსენა: „ხელმწიფეო, ინდოთა ხელმწიფის შვილი მოვიდა, მაგრამ თვით ხაყანინ⁹⁴ მის საქმეს გაეკვირა, რომე მისებრივ სხვა კაცი არავის უნახავს არცა თვალად და შვენიერებითა, არცა ტანად და სისრულითა, არცა გულად და მეომრობითა, არცა გონიერებითა, ყოვლის სიბრძნითა და მსწავლულობითა, თვით სადავეთა მხმარებელი — არვის უნახავს. მისი ქება კაცის ენისაგან არ ითქმის. და ღვთის სიტყვით შემკობილი არის. მისსა მჭკრეტელს სიკვდილი

15

20

25

30

35

ალარ მოეგონების.“ კეისარმა უბრძანა: „მაგისთანა საქებარი კაცი რის მიზეზისათვის მოსულა?“ მან მოახსენა: „სახელად ომაინ-ჭაბუკი ჰქვიან, და ჩინ-მაჩინის ხელმწიფესთან სარი-დევ მოვიდა და მისი ამბავი მან მოახსენა. მეც გვერც ვახლდი. პირველად დიდგვარობა, შვიდთა სრულთა სამეფოთა ინდოეთის მეფეთ მეფის, ტარიელის შვილის, სარიდანის, შვილობა და მერმე ზღვათა მეფის, შვილისაგან, მისრეთის ხელმწიფის ქალის სახის მოცემა. ომაინისაგან მაზედ გამრჯნურება და ტილისმის ცხენით წასვლა; ზავარ ფალავანის სიკვდილი და მისრეთის ხელმწიფის ქალის მარტოსაგან მოყვანა; მერმე თეთრის დევის სიკვდილი; მისის სპატრონოს დაჭირვა; დევთა იმ ქვეყნიდან ერთად გაყრა — რაც გაეგონა და ენახა, ყველა მოახსენა. რა ამბავი დაასრულა, იგი პირმთვარე დევისაგან მოპარულად

ქალი სთხოვა თურანის ხელმწიფესა, და ქალი მისცა. შვილი გაგზავ-
 ნა, დაჰპატიჟა. მას სიმდაბლე ექნა და სიმამრის სანახავად მოვიდა.
 ხაყანჩინ დიდის სიხარულით ნახა. ბაბრები რომ დაეხოცა, იქ დაე-
 ხვდი, და აწ აქათ გამომგზავნეს.“ კეისარმან უბრძანა: „რას ეკობ,
 რომე იქ ხანი დაყოს რამე?“ მან მოახსენა: „მისრეთის ასულიც თან 5
 ახლავს და ხანის დაყოფისა არა ვიცი რა.“ მას კაცსა ეს ამბავი
 მწვეთ დაუმაძღლა და საბოძვარი უბოძა, და ომინის სიყვარულით
 გული აეგსო და მისის ნახვისათვის საეჭვოს ჩავარდა. მესამეს დღეს
 კეისარმან შვიდი ვეზირი იხმო და ესრეთ უბრძანა, ვითა: „მწადიან,
 რომე ცოტას ხანს ჩემის საპატრონოთ წაგიდგე და უცხოს ალაგას 10
 უცხო კაცი ვნახო და თქვენის გამორჩევით ვქნა.“ ამაზედ ვეზირნი
 დალონდენ, და ვეზირთ უფროსმან მოახსენა: „ხელმწიფეო, ცას ქვეშ
 მეოთხე წილი თქვენი არის, და სხვა მეფენიც თქვენს ფარმანს⁹⁵
 ქვეშ არიან. სხვა ალაგას რა არის ასეთი, რომე შენს ქვეყანას არ
 იყოს? აროდეს თქვენის გვარის მეფენი ამ ქალაქით არ გასულან, 15
 არამთუ ჩვენ სხვაგან წასვლის ნება დავევროთს. ღმერთმან ნუ ყოს!“
 სხვანიც დაემოწმენ. ხელმწიფე გაგულისდა და ესრეთ უბრძანა: „ჩემი
 მამა-პაპანი ამ ქალაქისაგან არ გასულან, მაგრამე სიკვდილს მაშინც
 ვერ მორჩომიან. თავმან ჩემმან, მაგვარს ნულარას მეტყვიით, თვარა-
 და სიკვდილს ვეღარა მოგეფარებისტ რა!“ ისინი შეშინდენ და ესრეთ 20
 მოახსენეს: „ჩვენ მონანი ვართ.“ ამაზედ უფროსი შვილი მოიყვანა
 და სახელმწიფოს ტახტზე დასვა, სამეფო ხმალი შემოარტყა და
 გვირგვინი თავს დაადგა, ხელმწიფედ დალოცა, სახელმწიფო და სა-
 ჭურჭლე მიაბარა და ესრეთ უთხრა: „რომ კიდევ მოვიდე, ხელმწი-
 ფობას მაშინც აღარ შეგეცილები.“ შვილმა მამას ფერხთა აკოცა. 25
 მესამეს დღეს სამი ათასის კაცით და ხელმწიფურის წესით გამოე-
 მართა. რა თავის ქვეყანას გამოსცილდა, სპარსთა ქვეყანას მოვიდა
 დიდის მორჭმულობითა.

XLVII. აქა კეისარ-ხელმწიფის წიგნი სპარსთა მეფისა ანუ
 ურევანს⁹⁶ წინაშე. 30

გონიერი მწიგნობარი მოიხმო, და პირველად ღმერთი აღიდეს
 და მერმე სპარსთა მეფეს ქება შეასხეს: „ხელმწიფეო! ღვთის საფარ-
 ველსა ქვეშე ჩემის ქვეყნისაგან წამოველ ამად, რომე პირველად
 თქვენი ქება მესმა და მერამე საკვირველთ შემოქმედის დიდება. აწ
 თქვენთა მზღვართა ადგილას მოველ და თქვენი ნახვა მიხდა.“ რა 35
 ანუშრევანს ესმა, თავის დიდებულთ უბრძანა: „იცით, რომე კეისარი

სხვათა მეფეთა ზედან უმეტესი არის და ეს მისი დიდი სიმდაბლე
 არის, რომე სხვის ნახვად წავიდეს.“ მოციქულს მრავალი უბო-
 და. ანუშრევანს აღრიბეყანი, არაყი, ერანი, ბაღდადეღნი და ხვარას-
 ნელი ლაშქარნი ერთობით თან იახლნეს, და ესრეთ დიდის შეყრი-
 5 ლობით და ხელმწიფური წესით შვიდის დღის სავალს კეისარს წინ
 მიეგება. რა მეფეთ ერთმანერთი დაინახეს, ორნივე ცხენით გარდახ-
 დეს. ერთმანერთს პირს აკოცეს და თავს გუარი გარდააყარეს და
 ტკბილის სიტყვით ერთმანერთი მოიკითხეს. შესხდეს და კეისრის
 სადგომად მივიდნენ. სამს დღეს მუნ ნადიმი დაიდევს. მეოთხეს დღეს
 10 ანუშრევანის სარაიას მოვიდნენ. ოთხს დღეს მუნცა ნადიმი იყო, და
 მომღერალთა თანა გაიხარეს, მეხუთეს დღეს კეისარის წინაშე მრავა-
 ლი უტხო და ძვირფასი ყოვლის ფერისაგან მისართმეველი მიართვა
 და ლაშქართაცა უსაზომო უბოდა. მუნით აიყარნეს და ერანის კერძო
 წავიდნენ.⁹⁷ უკეთესი სახლი და სარაია კეისრისათვის მოამზადეს,
 15 და ყოველ დღეთ უკეთესი ლხინი და განსვენება იყო. ამაში ორი
 თვე გარდახდა. კეისარმა ერთი თავადი ანუშრევანს მიუგზავნა, ვითა:
 „ხელმწიფეო, ესე წყალობა კმარა ჩემთვის, რომე ჩემის ქვეყნით
 წამოსულს თქვენი შეყრა მეღირსა. ვირემ ვცოცხალვარ, თქვენის ნა-
 ხვისთვის ღვთის სახელს ვადიდებ. აწე, თუ ხელმწიფეს არ ეწყინების,
 20 ინდოეთამდი ჩავალ, ომან ჭაბუკის ნახვა მწადიან.“ რა ანუშრევან
 კეისრისაგამ ეს მოისმინა; ესრეთ მოახსენა: „ხელმწიფეო, თქვენ დი-
 დის კოსტანტიპოლეს ქალაქით მოსულხართ და დიდი გზა გივლია,
 მეც გვერც გიახლებით.“ კეისარს ეს მწვედ იამა. აღარ დაიყოვნეს
 და წავიდნენ, და ორთავანვე მრავალი და უთვალავი საუნჯე წავიდა,
 25 და ლხინით მიდიოდეს. რა ხორასნის გზა დალივეს და ინდოთა სა-
 ზღვარს მიახლოვდეს, ორთავე ხელმწიფეთა გონიერი და კარგად
 გამომეტყველი მწიგნობარი მოიხმეს და სარიდან ხელმწიფეს. წიგნი
 მისწერეს.

XLVIII. აჰა წიგნი კეისარ-ხელმწიფისა და ანუშრევანისა
 სარიდანს წინაშე.

30

პირველად დამბადებლის ღვთის სახელი ახსენეს და მერმე ინდოთა
 ხელმწიფე მეტად აქეს და ესრეთ შესთვალეს: „ხელმწიფეო,“—პირვე-
 ლად დიდის კეისრის ამბავი და მერმე სპარსთა ხელმწიფის. ანუშრე-
 ვანის ცნობა და ხელმწიფისაგან წინ მიგებება. ეს ყველა წვრილად
 35 მიუწერეს და ეს შესთვალეს: „თქვენად ნახვად მოვედით.“ ეს წიგნი
 ორთა დიდთა თავადთა მისცეს. და ფიცხლავე წავიდეს. რა წიგნი

ნახეს, დიდის სიხარულით გაიხარეს და შეიღთა სამეფოთა ინდოელ-
 თა სალხინოდ წიგნი მისწერეს და მოიხმეს. და ერთი თავადი ომანი
 ჭაბუქს გაუგზავნა და ასრე უბრძანა: „რას წამს მიხვიდე, ნურას
 იყოვნიო. ესრეთ მოახსენე: ორნი დიდნი ხელმწიფენი მისად ნახ-
 ვად მოსულან.“ რა ეს კაცი გაისტუმრა, ინდოთ მეფემან ხელმწი- 5
 ფეთა მისაგებავი ნალარა და ქოსი აკვრევინა და წინ გაეგება. რა
 ერთმანერთი ნახეს, გარდახდეს და ერთმანერთს მრავალი უფასო გუა-
 რი თავს გარდააყარეს და ტკბილის სიტყვით მოიკითხეს. შესხდეს
 და კეისრის სადგომად მივიდნენ. სამს დღეს მუნ ნადიმი იყო.
 მეოთხეს დღეს აიყარნენ და ინდოეთის მეფის, სარქიდანის, ქალაქად 10
 მივიდნენ, მაგრამე მისებრივ ლხინი და გამოსვენება არავის არ უნა-
 ხავს. რა ორი თვე გავიდა, ეს ამბავი მოვიდა, რომე იგი გაგზავნი-
 ლი კაცი ჩინ-მაჩინს მივიდა, და ხაყანჩინი მუნ იყო და თავის ხელ-
 მწიფის შვილს, ომანს, თავისის ხელმწიფის წიგნი მიართვა და მამის 15
 მისის შეთვლილობა ყველა მოახსენა. რა ომანს ეს ამბავი ესმა, დიდად
 აჩქარდა, ფიცხლავ ხელმწიფესთან მივიდა და ეს ამბავი მოახსენა
 და კეისრისა და ანუშრევანის დაბეჭდული წიგნი მიართვა და წასვ-
 ლის ფარმანი მოითხოვა. ხაყანჩინმა მოახსენა: „ნუ შეიჭირვებ, ეგ
 საქმე მეტად კარგი არის. რადგან იმ მეფეთა სამი და ორი სამეფო 20
 გამოუვლია და ინდუსტანს მოსულან, ინდოეთი და ჩემი საბატონო
 ერთმანერთს აბია და, თუ მათ ნახვად არ წამოვალ, ანუ სიამაყე იქ-
 ნება და ანუ დიდი სიჯაბნე, რომე მათთან ვერ გამოვჩნდე. მეც თან
 ვიახლები და წავიდე.“ რა ომანს ეს ესმა, დიდად იამა და მესამეს
 დღეს ბარგის აკიდება ბრძანა, და რაც ბალხი-ბუხარის ქვეყანას 25
 უმჯობესი სახელმწიფო იარადი იყო, ყველა თან წაიღო. თვით ბა-
 დახშანის ლალი, იაგუნდი, ჩინური სტავრა, ხატაური რიდენი და
 ყაბარჩანი და სხვის საჭურჭლის ანგარიში არ შეიგებოდა. რა თურქი-
 სტანის სამზღვარი დაადგეს და ინდოთა მზღვართა შემოვიდნენ,
 თურქთა ხელმწიფემან გონიერი და კარგად მიმხვდარი მწიგნობარი 30
 იხმო და იმა სამთა სწორუპოვართა სახელ-ამაღლებულთა დიდთა
 ხელმწიფეთა თანა წიგნის დაწერა უბრძანა.

**XLIX. ამა წიგნი ჩინ-მაჩინის ხელმწიფისა დიდთა ხელ-
 მწიფესთანა**

პირველად სიხარულისა მომფენელისა და ქირთა განმაქარვებელი-
 სა, ყოვლის მპყრობელისა ღვთისა სახელი ახსენეს და მისი დაუსრულე- 35
 ბლობა და მერმე ამა სამთა დიდთა ხელმწიფეთა დიდნი ქება შეას-
 ხეს ესე, ვითა: „ღვთისაგან პატივცემულნი მისსა საფარველსა ქვეშე

ნიადამცა ლხინსა და განსვენებასა შიგან არიან. თქვენი წიგნი და
 ამბავი ჩინ-მაჩინის ქვეყანას მოვიდა. რა მოვისმინეთ, მოწყალესა
 ღმერთსა დიდდ მადლი მივეცით. კმარისცა ჩვენზედა წყალობად ესე,
 რომე თქვენსა ნახვასა ველირსენით, ჩვენსა სიძესა, ომაინ-ჭაბუკსა,
 5 ავჰყევით, ფიცხლავ ვიარეთ და თქვენსა მზღვარსა რა მოვედით, ესე
 კაცი გაახელით და, თუ განგებასა სწადიან, ჩვენცა ადრე მოვალთ.“
 რა ესე ამბავი ანდოეთს მოვიდა, დიდად იამათ, და ლეთის წინაშე მათი
 სააჯო ეს იყო, რომე, ხაყანჩინიც მათ შეჰყროდა. ფიცხლავ წინ მიე-
 გებნენ, მაგრამე ეს საჯერო არის, რომე ოთხთა ქვეყნის მპყრობელ-
 10 თა ხელმწიფეთა ერთმანეთთან დიდის განსვენებით შეყრას კაცის
 ენა ვერ გამოიტყვის. რა ერთმანერთი ნახეს, ოთხივე ხელმწიფენი
 ლაშქართა შუა გარდახდეს და ოქროს ტაბკით თავს გუარი გარდა-
 ყარეს. და ტკბილის სიტყვით ერთმანერთი მოიკითხეს. რა კეისარმა
 ომაინ ნახა, თავის სახელმწიფოს წამოსვლისათვის თავის ჭკუას არას
 15 დაემდურა. მუნით შესხდეს და ხაყანჩინის სადგომად მივიდნენ, და
 ერთს მილიონს ფერხთ ქვეშ სტავრა დაუფინა, და სამს დღეს
 მუნ ნადიმი იყო. მეოთხეს დღეს სარიდან ხელმწიფის ქალაქად შევიდ-
 ნენ, და ხუთს დღეს მუნ ნადიმი და ლხინი იყო. მეექვსეს დღეს
 სამთავე მეფეთა ინდოთ მეფემან მრავალი არმაღანი უძღვნა და
 20 ლაშქარიც ერთობ საბოძვრით აავსო. და ყოველთა დღეთა ლხინი
 და განსვენება იყო და შორით ქოსთა ცემისაგან ყურთა სმენა არ
 იყო. და ხუთთა მეფეთა მონანი ოქროს სარტყლით წარმოდგებო-
 დიან. რა ანუშრევან ხელმწიფის იარაღი გახსნეს, ერთი ლალის თა-
 სი წინ წამოდგეს, რომე მის შუქი უკუნს ღამეს გაანათლებდა. იგი თა-
 25 სი ხელმწიფეთა მოეწონა, და ასეთი იყო, რომ მამაცი კაცი ძლივს
 დალევდა. რა სმა შეიქნა, იგი თასი პირველად კეისარმა დალივა და
 მერმე ანუშრევან დალივა და ნებზედ დაიბერტყა და კეისარს მოახ-
 სენა: „ესრემც თქვენის მტერის ტვინი დაიწურვისო.“ და თასი კეი-
 სარს მიართვა, ვითა: „ეს ჩემი იადგარი იყოსო.“ მას დიდად იამა.
 30 მაგრამე გულში დაყმუნდა ამაღ, რომე სხვათა მეფეთა ზედან ნამეტ-
 ნაობა არა სწადდა. ანუშრევან კეისარს დაჰმუნება შეატყო. კაცი
 გაზაუნა და ოთხი თასი კიდევ სხვა მოატანინა, მაგრამე ეს ხუთი
 თასი ერთანერთის უარესი არ იყო. ერთი ინდოთ მეფეს მიართვა, ერ-
 თი ჩინ-მაჩინის¹⁸ ხელმწიფესა, ერთი ომაინ ჭაბუკსა და ერთი თვით წინ-
 35 დაიდვა და ესრეთ ბრძანა: „ეს თასები ძველითგან ჩვენს ქვეყანას
 ყოფილან, მაგრამე არასოდეს ფასი არ დასდებია. აწე ესე სჯობს,
 რომე თვითო თვითოს გექონდეს და ჩემი სახელი თქვენთან იხსენე-
 ბოდეს.“ მათ მეფეთ დიდი ქება და მადლი შეასხეს. ესრეთ საკვირვე-
 ლი და ძვირფასი იყო, რომე არ ითქმოდა.

აქა აჲ დიღთა ხელაფიჯეთა ტკილის საუბარით ერთგა-
წერთის ბაკამთება

438* დიდი ნუშირვან ხელმწიფე ბრძანებს მორკმული ბედითა,
აქებს მეფეთა ხმა-ტკბილად სიტყვითა მოსალბედითა:
„ვინ თქვას ჩვენთანა სწორობა, მან თავი გაიბედითა,
და კაცი ჭმუნვითა ჩავარდეს ზოგითა დანაყბედითა.“ 5

439 მეფეთა თქმული დარჩების სხვათ სიტყვათზედა სრულია,
მოვილოთ თვითო იადვრად ჩვენთა სრათაგან სრულია,
ბედით ვინც მიჰყვეს ჩვენს ნათქვამთ, მტერი. ჰყავს
გაბასრულია.“ 10
და მათ ჰქონდა ლხინი, უყვავდენ ნარგისი, ვარდი სრულია.

მეჯლიშსა შიგან ანუშრევან ესე სიტყვა მორლო და ესრეთ ბრძანა:
„რადგან ეს ოთხნი დიდი ხელმწიფენი ერთად შევეყარენით, ეს ჯერ
არს, რომე თვითო ასეთი სიტყვა ვთქვათ, რომე ჩვენს უკან ჩვენი
ნათქვამი ჩვენდა იადვრად დარჩეს ამაღ, რომე ხელმწიფეთა ნათქვა- 15
მი სიტყვა, ვითარცა სხვათა ნათქვამთა კაცთა სიტყვაზედ ხელმწიფუ-
რად თქმულა.“ რა ხელმწიფეთ ეს მოისმინეს, ასრე მოახსენეს: „რაც
თქვენს სიბრძნეს ეკადრებოდა, იგი ბრძანეთ და პირველად თქვენვე
ბრძანეთ.“ ანუშრევან თვალმარგალიტის კოლოფი გახსნა და ესრეთ
თქვა: „ჰე, როდესაც სიტყვა არ მითქვამს და გულს შენახულად მქონია, 20
უთქმელობისაგან აროდეს არა მწყენია რა და ზოგის ჩემის ნათქვა-
მისაგან სინანულით ჯავრი მიჰამია.“ მერმე კეისარმა თავისი სი-
მრავლე გონება გახსნა და მეფეთა თანა ესრეთ თქვა: „რაც არ
მითქვამს, მისი თქმა შემიტლიან და ჩემს ხელთ არის და, რომელიც
მითქვამს, ჩემს ხელთ აღარ ყოფილა ამისთვის, რომე, როდესაც 25
მშვილდისგან ისარი გავარდა, მსროლელი ველარ მოიბრუნებს.“
მერმე ხაყანჩინელმა მუშკის უბე გახსნა და ესრეთ თქვა: „როდესაც
სიტყვა არ მითქვამს, ჩემს ხელთ არის და უთქმელსა ზედა ვზივარ და
როდესაც ითქვა, მე იმ სიტყვას ქვეშე ვარ და პირდაპირობას ველარ
უხამ ამისთვის, რომე, სანამდისინ სიტყვა არ მითქვამს, იგი ჩემს 30
ხელთ არის და; რა ვიტყვი, მე იმ სიტყვას ქვეშ ვიქნები ამაღ, რომე
ვირემდი რძალი პირ-აუხდელი არის, მისის პირის ახდა შენს ხელთ
არის და, რახანაც ახდი პირს, ველარ ჩამობურავ.“ მერმე დიდმა
ინდოთ მეფემ ვარდის ბაღის კარი გააღო და მათ წინაშე შექრის
უტკბოსი სიტყვა თქვა: „რაც ენით სიტყვა ითქმის — ანუ სამადლო 35

იქნების და ანუ საცოდავი. თუ სამადლო არის, შენის ნათქვამის მსგავსად სხვაც ვინმე მთქმელი გამოჩნდების და, თუ საცოდავი არის, თქმას სარგებელი არა აქვს, თუ არ ნალველი. რადგან ავრე არის, თქმას ყოვლის უთქმელობა სჯობს ამ მოწმობითა, რომე ერთი

5 ბერი კაცი ვნახე, იუნან ბრძენთა ქყვეყანასა და მე ვჰკითხე: «შენ, კაცო გონიერო, რა უმჯობეს არის სათქმელად კაცისათვის სხვათათვის მოსაწონელად?» მან მითხრა სამჯერ: «უთქმელობა, უთქმელობა და უთქმელობა. თუ მკითხავთ, მართალი ეს არის.» მერმე მე ჩემს გულს ჩავხვდი და მშვიდად ყოფნისა და უთქმელობის უკეთესი ზნე

10 კაცისათვის ვერა ვნახე რა. არას ვიტყვი, რომე პირი შევიკრა და თვალი დავხუჭო, მაგრამე არც სიტყვა არის ასეთი, რომე ყველა წვრილად უნდა გაშინჯო და სათქმელი სთქვათ და უთქმელი დამალოთ.“

ეს ერთმანერთის ნათქვამი ხელმწიფეთ მეტად მოეწონათ, და

15 მას დღეს ლხინით გამოისვენეს. მეორეს დღეს ერთი ვინმე უცხო და საკვირველი კაცი მოვიდა მას ქალაქსა შინა. მოქალაქენი მოვიდნენ და ხელმწიფეთა აცნობეს და, რაც მისგან ენახათ, ყველა მოახსენეს. ერთმან მეტად გონიერმან კაცმან, სახელად მოლა-აბიბ, ოთხთა დიდთა ხელმწიფეთა ესრეთ მოახსენა: „მე მკითხა მან კაცი-

20 მან: «რომლის მიზეზით იქნა ამ ქვეყნის მპყრობელთა მეფეთა ერთად შეყრა?» მან ეს წიგნი თავით ბოლომდის სპარსთა ენით გამაგონა და მე ამ ქართულის ენით გადმოვსწერე, რომე ჭეშმარიტად დიდი არის ღმერთი“.

LI. აჰა ამბავი ჟარაჰოილ⁸⁰ ჯაბუჯისა ხუთთა მეფეთა

25

წინაჟე

მოქალაქეთ მოახსენეს: „ხელმწიფეო, გუშინ ერთი კაცი ქალაქად შემოვიდა დიდის ბარგითა, მაგრამე მისი მსგავსი კაცი არავის უნახავს; შავის რკინის მთასა ჰგავს და ესრეთ შეჭურვილი არის, რომე ფრჩხილი არ უჩანს. არაფერისთანა არა გვეკითხა რა და;

30 სადაც ადგილი მოეწონა, ჩამოხდა და სახლის პატრონნი გარედ გამოყარა.“ მეფეთ კაცი გაგზავნეს და იგი კაცი მუნ იხმეს. რა იგი გაგზავნილი კაცი მივიდა, შეშინდა და ესრეთ მოახსენა: „ხელმწიფეთ თქვენნი სიკეთე ესმა და მუნ გაწვიეს.“ მან ესრეთ უთხრა: „მე მიკვირს, რომე თქვენ მოსვენებით გძინავთ!

35 წადი და შენს პატრონს ესრეთ უამბე: «მე ყარაჰოილ ვარ, და ერთი კაცი გამოგზავნოს და ჩემი ამბავი მართლა შეიტყოს და

მერმე ეგრეთ მაწვიონ.» რა გაგზავნილი კაცი მოვიდა და მისი ამაყური ქართული უამბო, ომან გაჯავრდა და ესრეთ ბრძანა: „რა სავარგო არის, რომე ერთი კაცი ამისთანას უსწოროს ხელმწიფეთ ამისთანა ქართულს გვეუბნების? მე წავალ და პასუხს მივსცემ.“ ომანს მოახსენეს: „მოიცადე, და მართალი შევიტყოთ.“ 5

მან კაცმან მოახსენა: „მისმან შიშმან დამლია. ერთის მთის ოდენი შავი კაცი არის.“ მერმე ერთს თავადს უბრძანეს: „წადი და შენ ნახე, ვინ არის და რა სწაღიან?“ რა იგი კაცი მივიდა, ესრეთ უთხრა: „ხუთი წელიწადია მეომარი აღარ ამჩენია. აწე აქ მოვსულვარ, რომე ჩემი მოპირდაპირე მეომარი გამოჩნდეს. ერთი ჩემი ისარი წაიღე და ომანს მიუტანე.“ რა იგი კაცი მოვიდა 10

და ესრეთი ამაყური სიტყვა მოახსენა, ომან თავის სიმამრს ხაყანჩინელს, მოახსენა: „ხელმწიფეო, გუშინ ესე სიტყვა მოიღეთ, რომე უთქმელობა მეტად კარგი არისო, მაგრამე ამისი უთქმელობა არ ვარგა. იმ ამაყს კაცს მე მარტო შევებმი და თქვენითა ბედითა მისსა სიჩქარესა დაეაწყნარებ. თქვენ ეგზომსა დაგსჯი, რომე ხელმწიფეს მამაჩემთან თარმანი მითხოვე¹⁰⁰. ხაყანჩინელს არად მოეწონა, მაგრამე იცოდა, რომე ომან თავის ნათქვამს უკან აღარ დააბრუნებდა. წავიდა და ინდოთ მეფეს ყველა მოახსენა და 15

საომრად თარმანი უთხოვა. 20
მან ესრეთ ბრძანა: „მარტო ვეშპისა პირში რასათვის ჩავარდების? და თუ საომარი იყოს, ერთად რაზმით შევებნეთ, და თუ არა, ინდოეთს საჭურჭლე და მონა არა დია მოაკლდების, მივსცეთ და გავიცალოთ.“

მერმე ომან წამოდგა და ესრეთ მოახსენა: „ხელმწიფეო, 25
ესოდენი მოვყრილვარ და თქვენთვის სიტყვა არ შემებრუნებია და, თუ არ გამიწყრები, ერთი სიტყვა მაქვს და მოგახსენებ.“ მერმე მამამ უბრძანა: „კაცი შენს გაწყრომას როგორ ღირსა? ღმერთიმც ნუ გავიწყრების; ის არის შენი მომხმარეო.“ ომან

ბრძანა: „ღმერთმან ნუ ქნას; რომე მე ცოცხალი ვიყო და 30
ერთს მემუქარეს კაცს თქვენ რაზმით შეგაბათ, ანუ ინდოეთით მას საჭურჭლე და ტყვენი მივსცნე. ცოცხალი ჩემსა სახელს დავკარგავ, და თუ მე მისის ხელით მოვკვდე, მერმე, რაც გინდათ, მასუკან იგი ქენით!“ ომანს პასუხი ველარ უთხრეს. იგივე

კაცი ყარაქოილთან გაგზავნეს და ესრეთ შეუთვალეს: „მოდი, გვნახე, 35
რა კაცი ხარ და მერმე შენსა საქმეს გავაგებთო. ეს ცოტა აზრი არის, რომე რაზმით შენს ომს არა დია ვიკადრებთ და შენც თავისა თავად ითხოვ ომსა და თუ მარტო შენს მოპირდაპირეს ვიშოვებთ,

შეგაბამთ, და თუ ვერ ვიშოვეთ, რაც შენ გინდა, მას გიზამთ.
 რა ეს ყარაქოილ-ჭაბუკმან მოისმინა, დიდად იამა ამად, რომე
 „თუ კაცს შემომბაბენ და მასზედა ჩემს ნაქმარს ნახვენ, უფ-
 რო შეშინდებიან და, რაც მინდა, ყველას მიზმენ.“ ეს გულსა
 5 გაივლო და ფიცხლავ შეეკაზმა და წამოვიდა. მეფენი კარავთა შიგან
 ისხდეს; ნახეს, რომე ერთი დიდი კაცი მთის ოდენი, ვეშაპისა მგზავ-
 სად დიდს ცხენსა ზის და მოვიდა—არც ჩამოხდა და არცა რა უბა-
 სუხა. ცოტა ხანს იღვა და გაბრუნდა. ერთი ცხენოსანი ნახა. ცხენი
 გაქუსლა და მას კაცს შუბი შესცა. კაცი გარდმოვარდა, და თვითან
 10 სადგომისაკენ წავიდა. რა ეს ნახეს ხელმწიფეთ, მისი ომი აღარ
 უნდოდათ. ომინ კაცი გაუგზავნა და აცნობა, რომე: „ხვალ
 შენი და ჩემი ომი უნდა იქნას!“ რა ომინ ეს უთხრა, სიცილით
 უკუ მოყვილა: „ორს დღეს მაგისის სიხარულით ლხინს ვნახავთ, რომე
 მე სამართოოდ შეომარი ამჩენია, და იგი ჩემი მებრძოლი არიფთა.
 15 და მოყვასთა გამოყვასლმოს და, ვინცა მამაცია, მესამეს დღეს ჩემი
 ჩრდილი გაიცადოს.“ მონა მივიდა და მისი ნაუბარი ყველა
 ომინს მოახსენა. მან ესრეთ ბრძანა: „თუ ღმერთსა სწადიან,
 მისთა მოყვასთა გამოსალმება მასაც მართებს.“ ამაზედ დაასკენეს
 მესამესა დღესა ომი. ესე ამბავი დედოფალთ მოახსენეს. შეიქნა
 20 ესეთი ტირილი და ვაება, რომე მისებრივ აღარ ითქმოდა. და თვით-
 დედა და ორნივე მნათობნი ცოლნი მტირალნი ომინს ფერხთა
 ეხვეოდეს და ამას ეტყოდეს: „რა გიჭირს, რომე შენ, ეგზომთა
 ლაშქართა პატრონი, შენთა სახელმწიფოთა შიგან მარტო ეშმაკთ
 სავსეს საგრძლისა ებრძვი? დაგვიჯერე, იგი გრძნეულებითა სავ-
 25 სე-მორთულია; მას კაცისაგან არა ებრძოლების.“ მათ ომინ არა
 მოუსმინა; იგინი ეგრეთვე თვალცრემლიანი იქივ დაყარა და
 ომინ ერთსა ხალვათსა ადგილსა გამოვიდა. შეიქნა ესეთი დიდი
 ღვრიალი და საკვირველება, რომე მეორედ მოსვლას დაემსგავსა. მეორე
 რეს დღეს ომინ საომრად აემზადა, და ერთობილნი მოქალაქენი საჭე-
 30 რეტელად მოვიდნენ და მოედანს გარე მოერტყნენ, მალლა კოშკსა
 ზედან დასხდენ. და მესამეს დღეს ყარაქოილ ჭაბუკი მოედნის, თავს
 მოვიდა და ესრეთ შეჭურვილი იყო, რომე ბეწვი არც ცხენსა და არც
 კაცს არ უჩნდა, და მახვილი შუბი ხელთა ჰქონდა და სპილოს სახე
 ლახტი წელთა ერქო. საგდებელი სარტყელსა ეკიდა. ესეთი საზარელი
 35 სანახავი იყო, რომე ყოველი კაცი ტიროდა. და შექნეს ღვთის ხვეწნა.
 ამაზედ ომინ-ჭაბუკი გამოვიდა; თეთრს ცხენს იჯდა, თეთრი ოქროქსო-
 ვილის კურტაკი ტანსა ეცვა. ბერძული მუზარადი თავსა ედვა და მასცა
 შუბი ხელთა ეჭირა და მისრთა ხელმწიფის იადგარი ლახტი ხელთა

ეპყრა. კაცთა თვალისაგან მისგან უკეთესი სანახავი აღარა ინახებოდა
რა. რა მჭვრეტელთა იგი ნახეს, უფროსი ტირილი და ვაება შეიქნა,
და ამ ოთხთა დიდთა მეფეთა სიკეთე უკვირდათ.

რა ყარაქოილ ომან ჩაბუკი ნახა, ესრეთ უყვილა: „მენ, 5
ვაჟო, ჩემად საომრად მოხვალ, რომე ჩემის შიშით ჰაერთა შიგან
არწივი თავს ვერ გარდმევლებს? და ხლვათა შიგან ნიანგნი იმალებიან,
და შენ ჩემზე ჯომარდობას ცდილობ?“ ომან პასუხი არ გასცა და
წყნარად მისკენ მივიდოდა. ყარაქოილ მისი უპასუხობა იწყინა.
ცხენი გაიგდო, ქარივით წამოვიდა, და აქათ ომან შემოუტოვა. ორ- 10
თავე შუბები ხელთა ჰქონდათ, მაგრამე ომანის შუბი იმის შუბს ვერ
მისწვდებოდა. ყარაქოილ მოუხდა და ომანის ცხენს შუბი უკრა, ორივე
ბეჭი დაუღეწა და შიგან გაავლო; ცხენისაგან შუბი აღარ გამოიღო
და ომანისაკენ მობრუნდა. ვირემ ომანის ცხენი დაეცემოდა,
ომან ვეფხვივით გარდმოხდა, შუბი გაავლო და ყარაქოილს მიმართა:
მას გაამაყებულს ომან სახვეწრად მიმავალი ეგონა. რა ახლოს მივი- 15
და, ლომივით შეაფრინდა; ერთი ხელი სარტყელს ჩაუგდო და მეორით
ბარკალს მოეკიდა და წყალობის მამცემელს ღმერთს შეეხვეწა, დიდი და-
იძახა და ზე აზიდნა. უნაგრით მოჰხადა და მიწათა ზედან მძიმედ შე-
კაზმული მწარედ დააწყვიტა. ვირემდი ყარაქოილ წამოდგებოდა, ომან
სარტყელთა შიგან ჩაპყრობილი მისრული თორმეტ-ფრთიანი ლახტი 20
გამოაღო და თავსა ესეთი დაჰკრა, რომე იმ ნაკრავის ხმა ოთხსა ფარ-
სანგსა გაიგონეს. ოქროს მუზარადი გაუტეხა და იგი საგრძილი მკვდა-
რივით გადმოშალა. ომან ზედ შეახლტა, ხანჯალი გამოიღო და თავი-
სის ცხენის სისხლის ფასად მარჯვენა ხელი მოჰკვეთა; ოქროს ქული
მოჰხადა, სარტყელი ასწყვიტა, თავისივე საგდებელი მხარს მოაბა; 25
მის ცხენსა თვითან შეჯდა და შეშინებული, დამონებული ყარაქოილ
ქვეითად წინ წაიქცია და მეფეთა წინაშე მიიყვანა. რა მეფეთა,
დედოფალთა და ყოველთა მჭვრეტელთა ომან-ჭაბუკისაგან ესე-
თი ნაქმარი ნახეს, მათი დგრიალი დიდის ქარისაგან აღელვებულს
ხლვასა ჰგვანდა, და ღმერთსა აღიდებდეს, რომე მასთან დიდი და 30
ცოტა სწორი არის, და ერთმანერთს ახარებდიან. მეფენი კოშკისაგან
ჩამოვიდნენ და ომანს წინ მოეგებნენ და თავს ოქრო და გუარი
გარდააყარეს, გამარჯვება მიულოცეს და ქება შეასხეს, მიბრუნდეს და
მუნვე დასხდეს. კეისარმა და ანუშრევან ომან შუა ჩაისვენს, და
ყარაქოილ მალალის ხმით იძახდა: „ომან! ნუ მომკლავ, ჩემი 35
სისხლი მაგ დიდთა ხელმწიფეთა აპატივე! ჩემს სიკვდილს ისი სჯობს,
რომე ხელმოკვეთილმან შენი სახელი ქვეყანათა ზედან გავიღო“¹⁰¹.

LII. აქა ხელმწიფეთაგან ყარაქოილის მოყვანა მათ წინაჲჲ
და აჯათობა

ხელმწიფეთა ყარაქოილის მოყვანა ბრძანეს. მოიყვანეს და ახლოს
დააჩოქეს, მაგრამე მისსა სიდიდესა და ბეჭმკერდიანობასა კვირო-
5 დეს, რომე მისი მოკვეთილი ხელი ერთმა ფალავანმან ძლივ მოი-
ტანა. მერმე ჰკითხეს: „ვინა ხარ, ანუ რომლისა ქვეყნისა ხარ?“
ყარაქოილ მოახსენა: „ხელმწიფეო, არაბეთის ქვეყნის კაცი ვარ;
ჩემნი მამა-პაპანიცა ფალავანნი იყვნეს, მაგრამე თავის თავს დაჯერე-
ბულნი იყვნეს და ჩემის უბედურებით ყმაწვილობითგან არც
10 მოჭიდარი გამომიჩნდა და არც მეომარი. სადაც სამეკობროდ წა-
ვედი, კაცს ზოგს მათრახით და ზოგს შუბის პირით¹⁰² ჩამოვეყრიდი
და საქონელს წავართმევდი. აწე მამის ჩემის სახლს აღარ დავსჯერდი
და არც მეგონა ჩემებრივ ჭაბუკი გამოჩნდების მეთქი, აწე ერთს
ხელს დავჯერებულვარ. და თქვენის ხელმწიფობისაგან იმედი მაქვს,
15 რომე ჩემი სული ომანი-ჭაბუკისაგან იხოიშნოთ¹⁰³.“ სარიდან ხელმ-
წიფემ ბრძანა: „ვიცი, ეს დევის ნათესავი ჩემს შვილს სასიკვდი-
ლოდ არ უნდა. ვითა წესია, ხელთ დარჩომილს მტერს არ მოჰკლავს,
მაგრამე ეგ ერთის ხელით მრავალს კაცს მოერევის და ქვეყანას
ამოსწყვეტს. წაიყვანეთ და ამა მჭვრეტელთა ყველას აჩვენეთ,
20 მერმე თავი მოჰკვეთეთ.“ ყარაქოილ გაზიდეს. ომანი ხელმწიფეთ
შეეხვეწა, რომე ნუ მოაკვლევინებთო. კეისარმა ბრძანა: „თუ
ეს კაცი ჩვენთან არ მოსულიყო, დია, ღმერთო, სასიკვდილო იყოვო.“
მერმე ანუშრევან ბრძანა: „ომანისაგან ესეთი შიში დამართებია, რო-
მე, თუ მორჩების, იგი ავს ველარას იქსო.“ მერმე ხაყანჩინელმა
25 ბრძანა: „ომანის მხედრის ცხენის ნალი რომ შუბლზედ გახურ-
ვებული დავასვათ, იგი ცხენი მკვდარი აღარ იქნების.“ სარიდან მე-
ფე მიემოწმა¹⁰⁴ და ესრეთ ბრძანა: „წადით და იმ ცხენის ნალით
შუბლი დაუდაღეთ და თავშიშველი და გაკიცხული ერთის მონით გაუშ-
ვით.“ ომანი ადგა და მისის სიცოცხლისათვის მადლი გარდიხადა, და
30 სრულად მუნ მოსულთა მჭვრეტელთა ესრეთ გაწბილებული აჩვენეს
და მარტო გაცხცვილი გაუშვეს. ომანი მისი საქონელი მოაღებინ-
ა; ხმალი, ოქროს ქუდი და სხვა მრავალი საქურტლე კეისარს
მიართვა; ჯაჭვი, ოქროს სამკლავე და სხვა მრავალი საქონელი ანუშ-
რევანს მიართვა; ცხენი და ოქროს იარაღი და სხვა მრავალი განძი
35 ხაყანჩინელს მიართვა; მისი ლაშქარი და პირმთვარენი ხადუმნი
და საქურტლე მამას მიართვა, მან არა დაიჭირა რა, მარტო სახელი-

საგან კიდევ. მერმე ომინ დედასთან და დედობულთ თანა მივიდუ. წინ მოეგებნენ, თავს მისალოცავი გუარი გარდააყარეს და ყელს მოეხვივნენ. მერმე დარბაისელთა ცოლთა დალოცეს და უწინდელს ლხინზედ ხელმწიფეთ დიდად უმატეს, და ომინის გაგონილის ქები-საგან ეს კიდევ ნამეტნავი ნახეს. ამა განსვენებასა შიგან ერთმა 5
 თვემ გაიარა. ერთსა მეჯლიშსა შიგან კეისარმა ბრძანა: „მაშინ ანუშრევან ტურთა რამე სიტყვა ჩამოაგდო, მაგრამე გულის პასუხი უთქმელად დაგვრჩა.“ მერმე ანუშრევან მოახსენა: „მაშინ თქვენ ჩემსა ნათქვამსა ემოწმებოდით. აწე თქვენ ბრძანეთ, და ჩვენ გიმოწმებთ.“
 კეისარმან თქვა: „ყოვლის შემოქმედი ღმერთი მართალია და მართლის მთქმელის მოყვარე.“ მერმე ინდოთ მეფემ თქვა: „დაუსრულებელი ღმერთი მშვიდია და მშვიდობის მყოფელთათვის მშვიდობის მომფენელი.“ მერმე ხაყანჩინელმა თქვა: „ყოვლის მპყრობელი ღმერთი მოწყალეა და კეთილის მოქმედთათვის წყალობის მომცემელი.“ მერმე 10
 ანუშრევან თქვა: „ქეშმარიტი ღმერთი ტკბილია და მოყვარეთა შემატკბობელი. ჩვენ ერთმანერთის მოყვრობით და სიტკბოთა ვერაოდეს დავძლებით. აწე ჟამია, რომე ერთმანერთს დავეთხოვნეთ.“ ესე ნათქვამი მათაც მწვედ იამათ, რომე მათსა გულსაცა ეს ედვათ. მას დღეს ლხინით გაისვენეს და მეორეს დღეს ინდოთ მეფეს წინაშე კაცი მიგზავნეს და 15
 ესრეთ შეუთვალეს, ვითა: „ხელმწიფეო, სანატრელია იგი კაცი, ვინც ნიადაგ თქვენ გახლავს და, ვისაც თქვენზე სიამოვნე და ყოვლის კარგის შესწრობა უნდა, თქვენთა ცხენთა ნატერფალს არ უნდა გაეყაროს. თქვენთან ხანდაზმულთა სხვაგან სიცოცხლე აღარ იამების, მაგრამე დიდთა სახელმწიფოთა თვალი ჩვენზედ უჭირავს, და 20
 დასტური გვიბოძეთ.“ მერმე ინდოთ მეფემ შეუთვალა: „ღმერთს ვევედრებ, რომ, ეგზომ სიმდაბლისათვის დიდი სიმალლე მოგეცესთ. თქვენს სტუმრობას კაცი არა ღირსა! თქვენად სასტუმროდ და განსასვენებლად ღმერთს სამოთხე მოუშაადებია. თქვენი ნება იყო, რომე ქვეყნის სასინჯავად და უცხოთა ადგილთა ნახვად მობრძანდით, თვარემ ჩემს სახლს თქვენი მობრძანება არ ეღირსებოდა. რაც ვერ დავგზავდით, შენდობას 30
 ველით, და სხვა, დია, ღმერთო, რომელიც გწადდეს, იგი ქენით.“
 სამს დღეს ლხინი იყო და მეოთხეს დღეს ინდოთ მეფემან მაფ ხელმწიფეთა მრავალი უთვალავი არმაღანი მიართვა და თან გაყოლად გაემართა. ანუშრევან მოახსენა: „ხელმწიფეო, ჩვენ სამთავე სხვა და სხვა გზა გვაქს, და თქვენ ნუ გაირჯებით.“ მერმე კეისარმა 35
 ბრძანა: „რადგან ინდოთ მეფესა და ომინს ჭაბუკს გავეყარენით, ჩვენც აქავ გავიყარნეთ.“ ხაყანჩინელმან თქვა: „რაზომცა თვალთ მოვეშორებით, გულით მაშინ ცოცხალი არ გავიყრებით!“

ხუთნივე ესრეთ საყვარელნი ხელმწიფენი ერთმანერთს გასაყრელად მოეხვივნეს. და შორით დედოფალნიცა ხედვიდეს. მუნით მათგან და აქათ ლაშქართაგან ესეთი ტირილი და ვაება შეიქნა, რომე ესეთი სიმწარის დღე აროდეს ვისმე უნახავს. აბა, ეს არის აუცილებელის

5 ამა მამლორებელის საწუთროს წესი, რომე სწორ გზას აღმართი და დაღმართი დაუხვდების, კეთილს—ბოროტი და სიხარულს—ნადველი—ერთმანერთს მოსდევენ. აწე, რაზომცა ამა დიდთა ხელმწიფეთა პირველად ერთად ყოფნით გაიხარეს, ბოლოს გაყრამ ესრედვე დააქმუნვა.

- 10 კეისარი თავის სახელმწიფოს — ურუმთ ქვეყანას წავიდა, ხაყანჩინელი თავის ქვეყანას — ჩინმაჩინს¹⁰⁵ წავიდა, ანუშრევან თავის ქვეყანას — სპარსეთს. წავიდა და დიდი ინდოთ მეფე — სარიდან და შვილი მისი, ომან-ჰაბუკი, თავის საბატონოს, შვიდთა სამეფოთა — ინდოეთის ქვეყანას. ხელმწიფენი, ყოველთა მეფეთ მეფენი,
- 15 სახელ-დიდებულნი და ამხანაგ-შეუღარელნი და მტერ-მოუტრეველნი, თავიანთ ტახტზე დასხდნენ.

440* თვითო მელექსე თვითოსა კარგთ ვისმე მაქებარია,
ფირდაუსტ როსტომ სხვაზედ თქვა, ვით ტრედზედ მაღლით
ბარია,

- 20 ტარიელისთვის რუსთველსა უშვენის ნაუბარია,
და მე მათ საფერად ვერა ვთქვი, ამაღ ვარ საგმოზარია.

ქვემოთხატული

I. „რმანიანი“-ს ავტორიზმები და სენთენციები

1. მოლექსეთა ცრემლთა დენა ძველად თქმულა მართ დასტურად, მიჯნურობა აატირებს, ზის ნიადაგ სისხლთა წურად. 14
2. ვინცა ვისთვის ჭირსა ნახავს, ბოლოს აღარ წაუხდების. 16,1
3. გემართებს ვიშოვნოთ სამოთხე ხვეწნით დღისით და ღამითა. 23,4
4. მაგრამ ვერ მორჩეს შობილი თავის ბედსა და წერასა. 29,2
5. განგებითა იგი მოვა, რა არს ღვთისა სამართალი. 65,4
6. წესი არის: დააჩრდილებს, მოეფაროს გორას მზე რა. 69,2
7. მჭმუნვარისა კაცის ნახვა მხიარულსა დააჭმუნებს. 73,2
8. რადლა ვარგა სანახავად, ვისცა ჭირი იძაბუნებს? 73,3
9. მაგრამ პირველად სიჩქარე ბრძენთაგან ნაგმობარია. 74,4
10. კარგსა კაცსა ყოვლი საქმე კარგა სჭირსა 115,3
11. ღმერთს იამების შეწევნა კაცისა გულ-მტკივარისა. 117,2
12. მაგრამ ცუდია ყბედობა გრძელისა საჩივარისა. 117,3
13. მოყვრისათვის სასიკვდილოდ თავი წანსა გარდიდების 172,4
14. არ დასწყნარდების სოფელი მუხთლობით გაუძლომელი. 177,2
15. მაგრამ ღზინსა ვერა ჰპოვებს, ვინც სარჯელსა ერიდების, რა წყალობა მოველინოს, ჭირი აღარ ედიდების. 184
16. მაგრამ ძალითა ვინმე პოვოს ღვთისაგან მოსათხოველი? 193
17. ვერავინც შეშლის ზეგარდმო განგებით მოველინებულსა. 205,1
18. ხორცის ჭამითა ვინ ნახავს კაჭკაჭსა გაყორნებულსა? 205,3
19. მაგრამ ვითმცა გაახლდების ვარდი უმხოოდ დაჰკნობილი? 242,2
20. თუ სენს არ ეტყვის სნეული, ვერ ჰკურნებს მაკურნებელი. 266,3
21. ხამს, თუ კაცი ძნელს ჰკუთასა მისახლომლად დაუწყნარდეს. 275,3
22. მართებს კრძალვა სირცხვილისა დიაცს თავსა დანაბურსა. 284,4
23. გაუდნობელად ვის ძალუც ცეცხლთან შენახვა ცვილისა. 297,4
24. ...ხმარება წესია კაცის თავს-გარდაგულისა. 137,4
25. ...სხვა სხვისა მეცნიერია. 138,4
26. თუ ვერა ირგოს მიჯნურმან, ცუდად რად გარდიგებისა? 146,3
27. კაცს თურმე იგი მიხედების, რაც ცაში გარიგდებისა. 146,4
28. მზე არ ჩამოვა ქვეყანად კაცისა ზოწადენითა 163,4
29. ...ვერვინ- შეშლის განგებითა მომავალსა. 329,1
30. მკურნალთაგან რამცლა ერგოს სულსა ხორცილთა გამავალსა. 329,4
31. მაგრა წყაროს რას გაჰკვირდეს, მნახავია ვინცა ზღვისად? 330,2
32. ნდომა არს კაცთა სიცოცხლე და გულის შემნახალია. 344,4
33. ბრძენთა თქმულია: არ წახდეს, ვინც სიტყვის შემნახავია. 350,3
34. ვითამც ექნების დაფარვად ჭინჭველის ჩრდილსა საოლნი? 361,4
35. მეფეთ უნდომსა ვინცა იქმს, ის სრულად უმეცარია. 373,4
36. უბედური ჭირსა მომკის, კეთილს იყოს დანათესად. 393,4
37. კარგმან კაცმან კარგი სიტყვა არაოდეს არ იწყინა. 403,3
38. მაგრა იგი სჯობს საქნელად, რაცა განგება ზენია! 409,4
39. დედათა თანა კაცისა დიდი ძეს გამოცდილობა. 412,4
40. რა ღმერთს არ უნდა მოველენა, არ ვარგა კაცთა ძალითა. 436,4

II. ზენიშვნები და ვარიანტები

- 2,₂ შეთაცა უშეთესისა] ხესთაცა ზხეშეთესისა—E, შენ ცათ უხესთაესისა—K.
 5,₃ ბერწმა შვა] ბერწობა შვა—C, H, K.
 6,₃ სწავლებითა] წვალებითა—A, C, E, H, K.
 7,₄ ცოდნითა] ცნობითა—F.
 8,₂ კარი] კარგი—F.
 8,₃ ჯანინოზ] ჯალინოზ—A, E, F.
 9,₄ სმენა] სენი—F.
 11,₃ ვინც კეთილად არა წარწყმდეს—C, H, K.
 11,₄ ზეშთა ნობითა] შეთანობითა—A, შენართებითა—F.
 12,₃ იმედ-გარდამწყდარსად] იმედ გარდაარსად—C, H, K.
 13,₂ გაგონებასა] მოგონებასა—F.
 16,₃ აბდულ-მესიას შავთელი—E.
 17,₃ კედელაურმან თურქნი შეამკნა, თქვა როსტომ ზაულელი—F.
 17,₄ ფეშანგ როსტომად, სალიმ, თურ, ხოსროვან ვერა რომელი—F.
 19,₁ ქაინოსროვის შედეგად ქვეყანა ერან-თურანის მჯდომია—C.
 20,₂ ანუშრევანის] ან ნუშრევანის—E, ანუ შერევანს—F,
 ნუშრევანისა—K.
 24,₂ ბოროტისა ხისა] ბოროტის ხილისა—F.
 25,₂ მოცთომა] შეცდომა—F, ძენი] შენნი—C, H, K.
 25,₃ შესათხოველი] მოსათხოველი—B, E, F.
 25,₄ მრავლისა ავისა მოქმედი ვარ მოწყალეების მთხოველი—F.
 26,₂ მამის მამისა] მამის მისისა—A, F.
 27,₁ ედგა] ყვანდა—F.
 27,₃ ღვთისმშობლის მოწონებულნი—F.
 27,₄ იქნების] იქმოდის—A, C; სამუდამოდ], საბრალოდ—F.
 35,₃ ხრო-და-ხროსა] ხორცად ხორსა—F.
 37 სტროფი აკლია E-ს.
 40,₃ იტყვიან: რა ვყოთ, რა ვქნათ?—დაიწყვიან საჩივარი—F.
 40 სტროფის შემდეგ C, H, K იმეორებს მე-35 სტროფის პირველ და მეორე ტაეპებს, ხოლო მეორე ნაწილი ასე იკითხება:

„გლახაკისა მონაცემად აძლევდიან უხვად მწირსა,
 ვევერების ყოვლი სული ცრემლით ღმერთსა მოწყალესა.“

- 45,₄ უშოვებლად] უშვილოდ—F.
 48,₁ ყრმისა სახელი დარქვეს ომან გვარისეულად—E.
 50,₃ მოსატანად] მონატანად—A.
 50,₄ გასატანად] შესატანად—C.

- 51, 2 მისგან სიტყვა არა ესმა აოას კაცსა გასაგმირი—F;
 52, 1 ბრძენისა| ბერძნისა—F.
 52, 3 უხვ-უშურველი, უებრო, ტურფა, უებრო ენისა—A, C, K.
 52, 3 " " " წყლიანის ენისა—E.
 53, 2 მისი ტონი მოზურთაღნი მასთან არ ჩნდის სავარგულად—F
 55, 2 ყოშუმი| ყოშობი—F.
 62, 4 ხელ-გასაცემლად| ხვალ გასაცემლად—A, C.
 63, 2 გობი| გორი—C.
 64, 1 კარავთა გარეთ| კართა გარეთა; სასერნებელად| სასურნელებლად—C, K.
 65, 4 მოსალხენი| მოსაწყენი—F.
 67, 3 მანათობელი| დამამზობელი—E, მოსანდომელი—F; ლხინი-და|
 ხარება—F.
 68, 4 გაიხვენს| გაახხეს—F.
 71 სტროფის შემდეგ E ურთავს:

[მონა] მივიდა საუბრად, მას კარნი დახვდა ღიანი,
 ახლოს მივიდა, სიცილით ჰკადრა სიტყვები წყლიანი,
 უთხრა, თუ: „გიხმობს ომინ, ტან-ლომი, პირად-მზიანი,
 შენთა კირთაგან უჭკნების მასცა ვარდი და იანი.“

B-ში მე-71 სტროფი განმეორებულია, ოღონდ დასაწყისი ტაეპის პირველ
 ორი სიტყვის შეცვლით: მონა მოვიდა...

- 73, 1 რად| რას—C.
 74, 4 ნაგმობარია| საგმობარია—C.
 76, 2 გამოეგება ღარიბი მთვარეს უჟ-დანაბადისა—F, უჟნატყვისასა—E.
 77, 4 იაგუნდი| იაგუნდად—F; ფერ-გამხდარია| ფერ-ნამკრთალია—F.
 78, 3 ნუ მკითხავ და...—A.
 81, 4 უიშედოდ| უიშისოდ—A, C.
 84, 4 რა გზანი გიც| რა გზანია—C.
 85, 2 არად| ადრე—C, K; არა—E.
 85, 3 მოაწვიენს| მოიწვიენს—F.
 85, 2 გვიამბო| ყოფა თქვა—C.
 92, 2 მიშოვნო| მიშველო—C, K.
 93, 2 გავაპარე| დავაყენე—F.
 98, 4 დაბნედილი| დაბნეული—E.
 99, 2 ჩაველ| შეველ—C.
 101, 4 ათს ხადუმნი| ათხუთამდინ—F.
 108, 4 საქონეოსისა| ანსო ქალისა—A, C; ან საქონლისა—(აქა-იქ).
 116, 2 სცევდა| ყფდა—F.
 127, 1 ყმასა| ძმასა—C.
 133, 2 მალნეს| მანეს—B, მალეს—C.
 136, 1 მოახსენეს| მოახდინეს—A.
 145 ეს სტროფი აკლია E-ს.
 146, 4 გარიგდებისა| გაიგებისა—A.
 147, 1 გამდიდებია| გამდიდრებია—C.

- 150, ₄ ომინ ჭირსა ჩავ რდა—F.
- 156, ₄ სადედოფლოსა მობრუნდა—A, C, K.
- 158, ₁ მოესხენა| მოესმინა—C.
- 159, ₂ სადგომილად| სადაგნილად—A, E, სადაგნალად—C.
- 164, ₁ მისრთ ქალის მოგონებასა| მის გა ლ ის მოგონებასა—F.
- 165, ₃ მისამზვდარად| მისახდომად—C, K.
- 166, ₂ დამსაჯარები| დასაჯარები—C, K.
- 168, ₃ ხევაა, მათათა მონადენი.| ხევთა მათთა მონამდენი—C, E.
- 169, ₁ მეტად გული აუჩქარდა—C, K.
- 170, ₂ განკურნებისად| გამკურნელისად—A, განმკურნელისად—C.
- 1 (გვ. 23,38) მოვალ| ვარ—A, C.
- 2 (გვ. 24,2) თავისა გვერდით გუარით| თავის გუარით—A, C, თავის გვარით—K.
- 3 (გვ. 24,28) გიბრუნებია| მოგიბრუნებია —B.
- 4 (გვ. 25,16) ესოდენი მოყვირღვარ| ესოდენი გიყვარვარ—F.
- 5 (გვ. 25,27) არ გავაორებდი| არ გავაორგულედი—C.
- 6 (გვ. 26,2) რა წერა გათავდა| რა გაათავა—C.
- 7 (გვ. 26,13) იგი უთქვამს| იგი მოუხსენებია—C.
- 8 (გვ. 26,30) შემოუთვლია| შემოუღია—B.
- 9 (გვ. 26,33) მუქთის პურის| მუქთის პურის—A, მუქთისა პურისა—B.
- 10 (გვ. 27,3) ლაყაფი არის| ლაყაბია—B.
- 11 (გვ. 27,8) აქა ომინისაგან სელიმ საფადართან კაცის გაგზავნა მოსაყვანებლად—B; აქა ჰომინისაგან სალიმ სპასალარის დაბარება და მოყვანა—C.
- 12 (გვ. 27,22) ვაჟის| სალიმის—C.
- 13 (გვ. 28,1) აველე| ვიყავ—F, აველევ—E.
- 14 (გვ. 28,8) სპასალარო| სფადარო—B. (საერთოდ B-ში კვითხულობთ საფადარი, სფადარი, სფადარი).
- 15 (გვ. 29,4) უმამაცოს კაცის გული| ჯაბანის კაცის გული—F.
- 16 (გვ. 29,13) (მოედანი აქა-იქ გვხვდება მე ი დ ნ ის ფორმით).
- 17 (გვ. 30,5) იცემნეს| იცემებოდეს—C, E, K.
- 18 (გვ. 30,13) მეფე სადგომად წაბრძანდა|—(არ არის A და D-ში).
- 19 (გვ. 30,29) დაუღებია| დაუღვია—C, E, K.
- * (გვ. 31,2) B და E-ს აქედან ახალი თავი აქვთ:
B—აქა მეორე ომი ზღვათა მეფისა შვილისა და სალიმ სფადარისა; E—აქა დიდი ომი მეორედ ზღვათა მეფის შვილის და სალიმ სპასალარის და გამბარჯვება ზღვათა მეფის შვილისაგან სალიმ სპასალარზედ.
- 20 (გვ. 31,15) დაასწეს| დაასვეს—A.
- 21 (გვ. 31,14) ამ აუგს არ მოელოდნენ| ამ გვარ.საქმეს არ მოელოდნენ—C.
- 22 (გვ. 31,16) გაგებით| განგებით—A, D.
- 23 (გვ. 31,34) ტაბაკით| (ტაბკით—გვხვდება ხშირად აქა-იქ).
- 24 (გვ. 32,24) დაარქვეს| დაადგეს—B.
- 25 (გვ. 32,33) ზმიდა| ზვემდა—B, ზემდა—D.
- 26 (გვ. 33,8) სარტყლოსანნი| ქამროსანნი—D.
- 27 (გვ. 33,12) გუნება| ბუნება—B, გონება—C, გუნებაში—D.
- 28 (გვ. 33,13) სათანაო| სათანოსა—B, D.

- 29 (გვ. 33,¹⁰) ცოლშვილით, ზითვში ყმით, საქონლით]—(არ არის A, B და D-ში).
- 171,² გამოეყარა] გამოესალმა—F.
- 173,³ სამრიგონია] საქმე სამარი გონია—C, E.
- 184,³ ჰპობს] ნახავს—D.
- 190,¹ კვლავ კადრებდეს კითხვასა—C, კვლავ იკადრებდეს კითხვასა—K.
- 190,³ წელთ] გვერც—A, გვერთ—C.
- 191,³ ამას იტყოდეს—F.
- 195,⁴ დარად] საგრად—C.
- 197,¹ სტორამღებია] სტორაბღებია—B, სტორაბღებია—D, K.
- 201,⁴ ვკითხოთ რამე] ვკითხოთ ხოლმე—B, ვჰკითხოთ ხოლმე—D.
- 206,³ დანაყრობითა] დანაყრომითა—A.
- 207,² ჩვენმან თუ გვარგოს, თავი გვაქვს ჩვენ შენთვის გარდადებული—C, K.
- 213,² ადვილ] ადრე—C, K.
- 214,³ ნიადაგ] კვლა და კვლა—D.
- 219,¹ რა ვქნა] რა ვთქვა—C.
- 224,⁴ გეყავ გამსაჯარია] გვექმენ განამჯავრია—F.
- 225,⁴ დააგდეს ქულბაქი, სრულ ბაზარია] ქულბაქი მუნ ბაზარია—A, ქალაქი მუნ ბაზარია—C.
- 226,³ გარდაგებითა] გარიგებითა—C.
- 227,³ ოქროა] ოქროთა—C, K.
- 231,³ სიფიცხენი] სიალფენი—F.
- 233,³ გუარის მთხრელები] გვარისა მთხრელები—C, K.
- 240,⁴ მას დარჩომოდა მტერობა მზის შუქი მაშინდელითა—L.
- 242,³ დადნა მიწყვი დადნობილი] დანა მიწყვი დანდობილი — F, დადნა მიწყვი დანდობილი—K.
- 242,⁴ მოიყვანეს იგი კაცი, ცხენი ესხნეს აყდობილი—F.
- 246,³ მოსამართლეო, ნუ დაგწვამ ცეცხლითა მე ნაწყალითა—F.
- 248,² ემწარებოდა] ემოწმებოდა—C.
- 249,³ ტიროდენ და იჭიროდე, ზმა გამოხდა ვაგლახისა—F.
- 250,⁴ ჩაიცვეს ტანს საგლოველი ჭრელია] ჩაიცვეს ამოწერილი ჭრელია—A, C.
- 253,⁴ მას იკითხვედეს მუნ მნახნი: ნეტარ სად არის მანდარი—A, C.
- 254,² ვითა ჩაირსა აბრუნებდა—F.
- 258,³ კაცი დგა მრავლად ფრფენითა] მრავლად დგეს ჰვრეტად ფრფენითა—B, D.
- 264,² გავხარ] სჯობხარ—L.
- 264,⁴ დავიმოწმებ] დავიფიცავ—L.
- 265,³ მიმცემელი] მომციელი—L.
- 266,⁴ მაკვდინებელი] გამკურნებელი—A, მაკურნებელი—C.
- 267,² შუბი] გუბი—A, B, C, D... (შუბი მხოლოდ L-შია).
- 267,³ და იმისი მე უშუბი] და იმისი მეღა უბი — B, მე იმისი შეუგები — F, და იმისი მე უშუბი—K.
- 269 L-ში სტროფის მეორე ნახევარი ასე იკითხება: არ ვინ იცის, რა გვარია, ან რის ქვეყნით გარდმოგული, მისგან ვინმე შორს მყოფელთა გული ჰქონდეს დადაგული.
- 270,² ეგზომსა ნაყბდობასა] ჭკუითა ნაზარდობასა—A, C.
- 274,¹ მას კაცსა ჰკადრა, გაერთო—C, K.

- 276,¹ ესე ქალი, რომ მასა აქეს—C, ესე ქალი, რომ მას ახლავს—K.
 278,⁴ კითხვით და წერითა| კითხვით და სურკილით--C, K.
 279 ამ სტროფის L-ში მოსდევს სხვა ხელნაწერებისათვის უცხო სტროფი:

გვერდსა დასივს, გაცხადდა მათი სიტყვები გულბსა,
 უთხრეს ამბავი მოყმისა მის შორით გარდმოგულისა:
 „წესია რგნა მიჯნურთა თვისთავან დაკარგულისა,
 და რას იტყვი? წვევა გეწადიან ხე ედემს დანერგულისა.“

- 280,⁴ სამუდამისად| სამუდარისად—C, K.
 281 ამ სტროფის შემდეგ L-ში ვკითხულობთ:

იგი მოყმე ხელი ვინმე შენთა ჰირთა ენაცვლების,
 მის სარჯელთა გარდახდომა ენით არა მოითულების,
 შენგან კიდე საგონებლად რამც აქეს, ან რა ენაღვლების?
 და ზეგა დამო გაგებული ცუდად არა გარდიელების.

- 282,² მეუცხოვა, გამკვირდაო| მეუცხოვა, მიკვირს, დაო—A, D, F.
 284,⁴ წყალობა მჭირს უსაზომო, მიზამს ჩემსა მონებურსა—L.
 286,¹ კლავცა უთხრა—C, K; გაგეორების| გაგვეონების—C, K.
 286,⁴ ვინ მზესა| ვისი მზეს—A, B, D.
 287,³ მე მნახისა| მოსმენისა—B, D, L.
 289,² შეეწებების| შეეწიფების—B, შეეწებების—D, შეიწებების--L.
 289,³ იიფების| იეფების—C, იეფების—D, L, იაფების—F.
 291,³ სწორთა| მტერთა—C.
 291,⁴ თუ ხარ და იგი არ გინდა—A.
 292,³ ნახვად პირისა| ნახვათ მის თემთა—L.
 292,⁴ მსწრაფლ| მალ—A, C.
 292,⁴ აწვე მივიდეთ ქვეითნი, არ წაისვლების ცხენისად—L.
 295,⁴ გონებისა| მონებისა—A, მონობისა—C.
 295 ამის შემდეგ L-ში ეს ზედმეტი სტროფია:

იცით, თუ ჩემსა პატრონსა თქვენი ვით უნდა მონობა?
 სრულად მისრელთა ამბად აქეს შენთ შუქთა მოსაწონობა;
 რაცა გინდოდეს, გვიბრძანე, ჰქენ თქმათა შესაწონობა,
 და ეკეთსა გმირსა შეხვ გამართება საქმისა დაუღონობა.

- 296,⁴ ნუ თუ შენ რა მოიგვარო კეთილისა მისაგვანი—L.
 297,² მიც ლაზვარი სიტკივილისა| მჭირს უებრო სატკივილისა—A, B, C.
 299,¹ ბურნე-მელიქ| ბურნა-მელიქ—A, C.
 300,⁴ მე ვპყო| მე ვქა—C, F, K.
 301,³ ულონიოდ—A, C.
 303,¹ მთვარესა, ზე ადგომილსა| პირმოვარესა მკს. ადგომილსა—B, მთვარეს
 ადგომილსა მილსა—D.
 304,⁴ მოახლებითა| მოსახლებითა--B, L.
 305,² საიმისოდ| საიმედოდ—D.
 307,² იგი მზე —B.

- 308, 4 მთვარე გაივსო, მზის შუქნი პირს ექმნეს შემოდგომილად—L.
 309, 4 უშენოსა ნუმც გაუღებს პირსა ჩემსა დანა კარსა—L.
 310, 4 განაცინდეს] გაიცადნეს—C.
 312, 4 აკლო] აკროლო—C.
 314, 5 ვაქართა] ვაზირთა—B, D, L.
 314, 4 თუ შემაჩნდეს გამტყუვნება, ჩემგან ვინდა რამ ირწმუნა?—L.
 316, 2 უქონელთა—A, C.
 321, 3 მხედავლა—B, მხედავა—D, ხედავო—L.
 321, 4 ღმერთმან დამწყვიოს, შენხედა თუ ვიყო საორგულითა—L.
 324, 1 მასვე—A, C.
 324, 4 გამომლაღავი] გამამლაღავი—A, C, K, გასამლაღავი—F, გამოლაღავი—D.
 324 ამის შემდეგ L-ში ორი ზედმეტი სტროფია:

კვლავცა ატირდა ომან ცხელსა ცრემლთა დენითა,
 უთხრა, თუ: „თავი სიკვდილად თქვენ ჩემთვი გარდგიდენითა,
 თუცა შმაგი ვარ, არ ვიყო სიტყვათა ნაცადენითა,
 და შენი არ ვიყო, გიტყუო, ღმერთი ვყო მგმობრად ენით.“

ქალი ეტყვის, თუ: „მამაცი ხაშ იყოს სიტყვა სრულობით,
 არ დეცაქრად ზოგთამე ფიც-პირთა გაუსრულობით,
 თქვი, რაცა გინდეს, ნუ მიქმენ გული ლახვართა სრულობით!
 და განა ვერ გხედავ—მიყრილხარ ოდენ სულ წაცასულობით.“

- 326, 3 ღამით] თვალთა—A.
 327, 2 ჭონად გულს დამარხულისად] ქნად გულს დამარხულისად—B, შენახვად ჩემისა გაზრახულისად—C, შენახვად ჭქონდა გულს შენახულისად—F.
 328, 3 ყელთა საბელთა] ყოველთა საბელთა—A, C, ყელის საბელი—B, ხელის საბელთა—D.
 329, 3 გხედავ მეტად ცეცხლ მხურვალსა] სენი შეიქს შენხედ ვალსა—A, C, გხედავ მეტად მომხურვალსა—D.
 332, 2 კაცთაგან] ქვეყანად—A, B, C.
 336, 2 ორსა] რიდეს—A.
 338, 4 ვერას მიმხვდარან, ყოველთა გული აქვს დაქმუნვებისა—L.
 338, 4 დამბრმალა] დამბულან—C.
 342 ეს სტროფი არ არის A, C, F, K-ში.
 343 ეს სტროფი ასე იკითხება L-ში:

კვლავ მოახსენეს აქიმთა: „ხსოვნა გვაქვს დიდთა ყამისა,
 გვიკვირს, თუ რა სჭირს, არ ვიცით, არცა ვართ მნახი ამისა,
 სიტხე არა აქვს, არცა სჭირს მას სენი წონა დრამისა,
 და გულსა შეჭქნია მონდომა შეტყობად რალაც რამისა.“

- 346, 3 შილობდით] შლილობით—A, C, F, K, ქალიშვილობით—L.
 349, 1 დააჩნდა] დააკლდა—A, C, F, K.
 350, 3 მებრძოლთ—A.
 351, 2 თანა ეახლების] გვერცა იახლების—A, C, F, K.

- 353, 1 ომანს თანა—D, L.
 353, 3 დაედარები| დაედგინები—B, D, L.
 354, 1 მობრუნდი—A.
 355, 1 ლაღობით| ლაღობად—L.
 361, 3 არცა ვიცი, თუ რასთვის აქვს ვაქრულად ჩასაცმილონი—L.
 361, 4 ჩრდილსა სპილონი| გრილსა სპილონი—A, გრილოსა პილონი—D.
 362, 1 უხმო| უთხრა—D.
 362, 3 თქვა, თუ: „მე ვაჭრად მოსულვარ, არ მაქვს ქაბუკთა ცილობა:“—L.
 364, 1 მეფეს, სპათა, დიდებულთა| მეფესა და დიდებულთა—A, L.
 364, 4 ჰგვანდეს| ერთგან—L.
 365, 3 იამებოდა| ენატრებოდა—B.
 365, 4 მისსა შემყრელსა ცეცხლისა წვა ადრე დავესებოდა—L.
 368, 2 უბრალოდ ცრემლითა| უებროდ ენითა—A, C, უებროდ ცრემლითა—L.
 369, 3 სდის| წვიმს—L.
 370, 1 ყოველთ ღამეთა ვაება აქვს და თავს ცემა| ყოველთ ღღეთა ვაება აქვთ თავსა საცემი—A, ყოველთა ღღეთა ვაება აქვს თავს საცემი—C, ყოველთ ღამეთა აქვს ვაება და თავსა ცემა—D.
 373 ორი უკანასკნელი ტაეპი ასე იკითხება L-ში:

ღია დასტურად ვიახლნეთ, ვისმინოთ ნაუბარია;
 და რა ცხენსა შეჯდა, ავესო ცრემლისა საგუბარია.

- 379, 4 რად ვარგა თქვენთან ჩემისა სიტყვისა მბობა მწარისა—L.
 380, 1 ნურად გრცხენია—L.
 380, 4 დგამობა| ამობა—A, C.
 381 L-ში ამის შემდეგ ორი ჩანამატი სტროფია:

რქვა, თუ: „არ გაწყენ, ვერ ვიტყვი, არ თქმისა დამრთე ნებანი,
 ვიცი, რომ არსით არ მოსიანს ჩემთ ჭირთა განკურნებანი,
 ცუდად რას ვებედობ? კვლაცა სჯობს სასჯელთა მოთმინებანი.“
 და მიჯნურთა წესი ფარვა არს, არ ვარგა განჩინებანი.“

მეფეს რა ესა ყმისაგან მიჯნურობისა ხსენება,
 ამა საქმისა შეტყობა უფროვე ერთობ ენება,
 ომანი ვერ ყოლ ვერა ქნა ცრემლისა წამსა ყენება,
 და კვლა-და-კვლა ჰკითხა, არა-თქმად მას თავი არ დაანება.

- 382, 1 ერთხელად| პირველად—A, C, D.
 382, 2 სახე ვნახე, გამეღვიძა—A, C.
 385, 1 ვერა ვარგე| ვერა ვნახე—A, C.
 385, 4 ლაფლად დავრჩი| ლაყბად დავრჩი—F.
 385 L-ში ამის შემდეგ ეს სტროფია:

სასიკვდილოდ ადვილ მიჩანს თავი მისთვის დასადებლად,
 მცირედ ჟამლა მოვიცადო, ვირე ვიყო მისად მძებრად,
 ვერა ვბოვო, სისხლი ჩემი მე ვყო ველთა და დამღებრად,
 და ცოცხალ ვიყო—სიყვარული მისი მქონდეს გარდუმღებრად.

- 386, 3 ბრძანა: „ქალს ვნახავ, იცოდეთ, არ მივალ შეუგზავნელად.“—F.
 403, 3 სიტყვა] საქმე—B.
 411, 1 განუწესა] გაუწესა—B, D, დაუწერა—A, C, F, K.
 412, 2 გაღირსა] მაღირსა—C, K, მიბრძანა—L.
 412, 4 გამოცდილობა] გამოცლილობა—B, გამოცვლილობა—D, გამოწვლილობა—L.
 414, 1 ყოვლისა] ყვევლისა—B.
 414, 2 საქციელი] საქონელი—A, C.
 414, 3 გითქს—A, C, L, გიქს—F.
 414, 4 მზობად] გზობად—C, K.
 416, 2 გახსოვს] ახსონს—B, ახსოვს—D, მაშინ—L.
 416, 4 დავიხსოვნე] დავიყოვნე—B, D, L.
 417, 1 ღეთულად] ღეთულეზრ—B.
 417, 3 თქვენც სრულად მოგცეს უფალმან—D.
 418, 3 იაზრენითა] იაზდენითა—A, იანაზდენითა—B, L, ინასდენითა—D.
 418, 4 მე რაღას მკითხავთ—A, B, C.
 419, 4 დასჯერდა, მზეებრ გააწყინდა ლალხედა შერთვით მინები—L.
 422, 2 ომინს წყენა მიეცა მისისა ცეცხლთა დებისა—D.
 422, 4 ჩამოჯრა] ჩამოჭრა—F.
 422 ამ სტროფის შემდეგ L-ში სამი ზედმეტი სტროფია:

ზავარს ზე-მდეგმა გამდელმა შეიტყო საქმე ყრველი,
 დაღონდა მეტად, შეექნა მას ჭირნი ასათთოველი. (?):
 ლომ-გულისაგან დღეითგან კარგსა აღარად მოველი,
 და მას გული ჰქონდა ჩემისა საქმეთა მისანდოველი.

ოდეს შეიტყობს, წამოვა, ვით ლომი გაფიცებულნი,
 ამა ამბავთა სმენითა მართ გულსა ლახვარ ზებულნი,
 მოტყუებასა დამწამებს საჩემოდ გარისხებულნი,
 და პატივის დროსა, დავრჩები არვისგან შერაცხებულნი.

თუ შეუთვალო, პატრონი მე ჩემი გამიწყობისა,
 თუ სხვათ უამბონ ამბავი მისისა გამწარებისა,
 ჩემხედა მოსდგამს კიბესა, სხვაგან არ იარებისა,
 და არ დაწჯეროს ამბავი მან ჩემი დასტურებისა.“

ამის შემდეგ L-ში ტექსტი ვარიანტულ სხვაობას იძლევა: არ არის მოთხრობილი ალი-ექებერის გამეფება; გურზი-ფაღავენის აპბავი, ზავარის ჩამომავლობა და თანამდებობა, ბურნე-მელიქის გახელმწიფება და სხვა დეტალები. ტექსტი აშკარად შემოკლებულია. ტექსტი მოულოდნელად იწყება ზავარის გამდელის დაბურნე-მელიქის შორის საუბრით.

- 30 (გვ. 66, 2) ოდეს ალი აქფარ—A, ალიქაფურ—C, ალი ზქფერ—D.
 31 (გვ. 66, 15) გაახვნეს] გააღეს—D.
 32 (გვ. 66, 29) საპატრონო] საბატრონო—D.
 33 (გვ. 67, 13) გურზი] გურძი—A, C.
 34 (გვ. 67, 20) ვიქნებით] ვიდგებით—B, D.

- 35 (გვ. 67,³¹) ინდუსტრის| ინდისტანის—C, F, K.
- 36 (გვ. 69,¹²) სრათა ნადიმად დასწდეს| სრათა ნადიმი დაიდევს—D.
- 37 (გვ. 69,²²) რომე დიდი იყო| რომე დიდი ელი იყო—C.
- 38 (გვ. 69,³⁸) რომე გაისმა მისე სარქარდრობის და მარტოსაგან მღვეართა შემკვერელობის ამბავი—F.
- 39 (გვ. 70,¹⁶) ამ ქამსა გურძი ფალავანს ერთი ვაყი მეფის ასულთან მიხვდა—A.
- 40 (გვ. 70,³⁷) ნემსა| ნემსთა—F.
- 41 (გვ. 70,⁴⁰) მისგან ეშინოდა და სავარს ეხვეწებოდეს, მონებდეს და ხარაჯობდეს—D.
- 42 (გვ. 71,³⁵) ხმასა| სახელსა—D.
- 43 (გვ. 73,²¹) იშის| იშნის—C, იშთა—D.
- 44 (გვ. 73,²¹) გაუმრავლოთ| გაუმართლოთ—C.
- 45 (გვ. 73,²⁸) პატრონის| პატრონის—A.
- 46 (გვ. 74,²⁷)—C და K-ში აქ ერთი ზედმეტი წინადადება ჩართული: ზავარ-ფალავანის მისართმევი ეს იყო: ერთი—ცხრა ოქროს ტაბაკი ლალი, ერთი—ცხრა ტაბაკი ობოლი მარგალიტი, რომაულის დედლის ნაშობი, და ფარ-ჩათა ანგარიშს ვინ იქმოდა?
- 47 (გვ. 74,³⁴) უებრო მეომარი| უებრო გამოჩენილი ფალავანი —C; K.
- 48 (გვ. 75,¹) დავთართა მქონებელნი| და ვითართა მქონებელნი—A და ვითართა მქონებელნი—C.
- 49 (გვ. 75,¹¹) ხვასტანგისა| ხოსდაგისა—D.
- 50 (გვ. 75,⁷) ქალის| ქალაქის—C.
- 51 (გვ. 76,¹) ბოლუქ-ბოლუქად| ბოლუქ-ბოლუქად—C, ბოლოქ-ბოლოქად—F, ბოლუქ-ბოლუქთა—D.

* (გვ. 76,³⁶) ამ აბხაცის მაგივრად D-ში ვრცელი ამბავია მოთხრობილი, რაც სხვა ხელნაწერში არ გვხვდება: მაშინ, ოდეს ზავარ ფალავანი დიდსა საფრანგეთის ნემსა ქალაქსა მონაპირედ გაგზავნეს, მან ერთი გონიერი და ჭკუათა მიმხდომა თავადი გამოუჩინა და ხელმწიფისა კართა გაუყრელად დააყენა და ესე უბძანა: «ვითა ჩემგან გენახოს, თავა[დ]თა, დიდებულთა და ლაშქართა ესრეთ მაემანი უყავ და ხელმწიფისა მშვიდობით ყოფისათვის] გლახათა ზედა დღითი-დღე საჭურჭლე გაეც და, რაცა ჩემგან ამბავი მოგივიდეს, ჩემსა დედობილსა გამდელსა მოახსენე, და იგი ხელმწიფესა შეგანებს და, რაცა მისრ-ეგვიპტესა შიგან ამბავი და ახალი რამე საქმე დავარდეს, ფიცხლად გვაცნობე.» ესე კაცი, სახელით ჯალადინ-ვახირი, ამ სამსახურზედ იყო დადგინებული. დღესა ერთსა ჯალადინ მოვიდა და გამდელსა მოახსენა: «ესე უცხო და საკვირო ამბავი გვესმის, და ყველგან საქორწილოს მზადების ხმა არის. აწე თქვენ ბრძანეთ და, ვითარცა ჯობდეს, ესრეთ ფალავანსა ვაცნობთ.» რა გამდელმა სე მოისმინა, დიდსა ხანსა ატირდა, მერმე ქალიშაგან ომანის შეპირება, და მერმე ზავარისა მიჯნურობა და ეგზომნი ჭირნი, და მერმე მისგან იმედისა მიცემა, და, რაცა ქალისათვის მოეხსენა, ჯალადინს ყველა წვრილად გააგონა. ჯალადინ-ვახირმა თავისა პატრონისაგან მიჯნურობა არა იცოდა. მეტად აჩქარდა, თვით წასვლისა ფარმანი ითხოვა და მეორესა დღესა გაემართა. დღე დაღამე გართვით იარა. რა ზავარ ფალავანსა მისი მისვლა ესმა, საეჭოსა ჩავარდა და გულსა შიგან ამას იტყოდა: «ანუ ხელმწიფე გაწყრა გაწყრო-

შად ჩვენსა ზედა შესმენილობით, ანუ დიდი მტერი ვინმე გამოჩნდა, თუ არა ჯალადინ აქა არა მოვიდოდა.“ და ფიცხლავ იხმრ. ჯალადინს ზავარ შეხედნა და მეტის წყენისაგან ფერი ჰკრთომოდა. აღარა ჰკითხა, მარტო ხალვათსა ალაგსა დაისვა და ესრეთ უბრძანა: „რა იქნა ესეთი საჭირო საქმე, რომე ხელმწიფეთა კარი დაადე, აქა ჩვენად უბრძანებლად წამოხველ?“ იგი ზე ადგა, ფალავანი დალოცა და მერმე იმა უცბოსა მოყმისა მოსვლა და მისრ-ეგვიატელთაგან. ესრე უზომოდ მოწონება, ხელმწიფის, ალი-ექბარისაგან ეგზომ პატივი და სიყვარული, და ქალისაგან საცოლოდ შეპირება, და, რაც გამდელს ეთქვა, ყველა წვრილად გააგონა.

- 52 (გვ. 77,¹⁸) გაუდგა] გამოუდგა—D, წამოუდგა—C
- 53 (გვ. 78,²) მე დიდად მემების, თუ ომანის ჰაბუკი და მებრძოლი ვინმე გამოუჩნდების] მე, დია, ღმერთო, თუ ომანის მებრძოლი ვინმე გამოჩნდების—A, C.
- 54 (გვ. 79,¹¹) შეიწყინა] შეიწყინარა—C.
- 55 (გვ. 79,¹⁵) ნაწერი] ანაწერი—A, C, ამბავი—L.
- 56 (გვ. 79,¹⁷) აქათ ქალი საეჭოსა ჩავარდა] მაგრამე ქალი საეჭოსა ჩავარდა—A, და მერმე ქალი საეჭოსა ჩავარდა—C.
- 57 (გვ. 79,¹⁸) ყოველნი ვინმე] ყოველნი ერნი—C.
- 58 (გვ. 79,²¹) თქვენ შეჭირვებით] თქვენ შემობრალოეთ—A, C.
- 59 (გვ. 79,²⁸) კაცთა ყურთა ხმა აღარა ესმოდა რა] კაცის ყურითა არა გაიგონებოდა რა—D, ყვირო-სტვირთა ხმისაგან სხვა ყურთა არა ისმოდა—L.
- 60 (გვ. 80,⁹) ღარიბსა კაცსა] ყარიბსა კაცსა—F.
- 61 (გვ. 80,³⁰) თავადთა ჯალაბნი ჰვრეტად გავიდნენ] თავადთა და დიდებულთა ცოლნი ვარაყითა დაატულთა კოშკთა ზედა ჰვრეტად გავიდეს—D.
- 62 (გვ. 80,³⁴) ხმობა იყო] დიდი ხმა იყო სიცილით სიმხიარულისა და საომრისა ხმისა შეკვივლისა—D, L.
- 63 (გვ. 81,²) იხლტუნებდა] ახტუნებდა—D, იხტუნებდა—L.
- 64 (გვ. 81,³) რაგორ შეებმისო] ერთი კაცი ამისად შეხედვადცა გაბედვად ძნელია, არამ თუ და ამას ომსა ვინ შეჰბედავს?—D, ერთი კაცი შემხედველადც ბრალია, არა თუ ამას ომსა ვინ შებედავს—L.
- 65 (გვ. 81,⁴) შეიქნენ] დახდენ—C, D.
- 66 (გვ. 81,²⁰) ომანის ზავარ ცხენს ისარი უკრა] ზავარ-ფალავანმან ომანის ცხენს მკერდსა ისარი ჰკრა—D, L.
- 67 (გვ. 81,²⁴) მხარი გაუგდებინა] ოთხნივ ფერხნი გაუგდებინა—C, მკლავი გააგდებინა—D, ქეჯიმი ერთობ გაუკვეთა და ცხენსა მკლავი გააგდებინა—L.
- 68 (გვ. 81,²⁷) ლახტები დაიწვადეს და ასეთსა იცემებოდეს, რომე ქუხილსა და კლდისა რღვევასა ჰგვანდა] ლახტები დაიძვრეს და დაუშინეს ერთმანერთსა, რომე მათის ლახტის ცემა მგვრტემლსა ზედა მკვდლისა უროს ცემისა ხმა-ს ჰგვანდა—D, გურდემლზედა—L.
- 69 (გვ. 82,¹⁵) გაექანა] გაქუსლა—D, L.
- 70 (გვ. 82,³⁴) წყალობით] იედგარი—D, იედიგარი—L.
- 71 (გვ. 84,⁴) შეწყობა] შეტყვება—C, K.
- 72 (გვ. 84,⁸) ხვარაზმის მეფის შვილის] ხვარაზმას შვილის—C, ხვარაზმას შვილის—K, ხვარაზმელის მეფისა შვილის—D.
- 73 (გვ. 84,²³) სახის მიცემა]—არ არის A, D; F, L-ში.

74 (გვ. 84,24) შერთვა| შექნა—D:

75 (გვ. 85,16) გაანდევს| გაავონეს—C, K. დაანდევს—L.

* (გვ. 85,88) „დიდებულთა ტირილისაგან...“-ით დაწყებული, ვიდრე ორი სტროფით (423, 424) დამთავრებული, არის მხოლოდ D-ში; L-ში ასეთი სურათია: D-ში მოტანილი ამ ორი სტროფის წინ ჩართულია: ფიცხლად მესტროლაზე და მერამლენი იხმეს მისთა გზათა გაგებად. რა გამოიკითხეს, მოახსენეს: „მეფეო, იგი ხმელთა გზათა არა წასულა; მისი გზა აერთა შიგან არის, ამისთვი [ს] ვერა გამოვსცანით, რომელსა მხარსა წასულა. ესე ვცანით მართლად, რომე მშვიდობასა შიგან არიან და დიდსა სახელმწიფოსა პატრონად სჩანან და მათსა ამბავსა აღრე სცნობ და იმა სიტყვითა თქვენი გული გაიხარებს“. ცოტადაცა ამა ნათქვამითა იმედო მოეცათ, მაგრამ ტირილსა და ვაებასა შინა იყენეს. და მეფე უებროდ შესაბრალებითა სიტყვითა მოსთქვემდა ტირილითა:

თქვეს, თუ: „შევიქმნეთ ყოველნი თმა-წვერთა მამპარსველია“.
ცხენთა სადგენნი მინდორნი ცრემლითა ექმნათ სველია.

მეფე იტყოდა: „ცოცხალი კეთილს აღარსით ველია,

და სასიკვდილოსა წაშლისა ვერ მოვრჩი შეუსმელია.“

რად აუჩქარდით, საქმენი კარგად არ გავიცადენით?

ნეტარ სით იყო მოსული მართ ჩვენთვი მოსაცადენით?

ნება ვით დავრთეთ მიცემად, რასთვი არ მოვიცადენით?

და თვით დავიმართეთ პატრიჯნი, აწ ვსხდეთ ცრემლისა დადენით.“

კვლავ ბრძანა: „შვილი წამგვარა დევმა მისითა დევობით“

რასთვი ვექმენით უცხოთა ჩვენ ასრე მისანდევობით?

ყოვლის ღონითა შევიქმნათ ძებნისა მოცადევობით,

და ვერ ვპოვოთ-თავი სიკვდილად ვყოთ მისთვი გარდამდევობით“.

როგორც ვხედავთ, ლექსის შინაარსი თითქმის ერთი და იგივეა (D-სთან შედარებით), ხოლო პროზა უფრო განვრცობილი.

* (გვ. 86,33) ეს ორი სტროფიც (425, 426) მხოლოდ D და L-შია.

76 (გვ. 87,16) „მე დიდის... არა თუ ვაჭარი“—მხოლოდ C-შია.

77 (გვ. 88,17) ფეხშიშველანი| ქვეითად—D, ქვეითნი—L.

78 (გვ. 88,32) ეს ორი სტროფი (427, 428) შემონახულია მხოლოდ D და L-ში.

79 (გვ. 89,28) ეს სამი სტროფი (429, 430, 431) დაცული აქვთ მხოლოდ D და L-ს. D-ში ამათ მოსდევს კიდევ ორი ახალი სტროფი:

მისრთ მეფეს წინა დასწერა სირცხვილი თავსა დებისა;

„მამა დავაგდე, ჩემგანაც თავსა სახმილი დებისა,

აწ გული თქვენი ჩვენისა გაპარვით დაქმუნდებისა,

და ორთავე ერთად გვიბოძეთ ფარმანი შეცოდებისა“.

რა ქალისაგან ისმენდეს სიტყვასა განაწყობილთა;

ჟამ ოდნად გამოაჩენდის მუნ თეთრთა კბილთა წყობილთა,

მაშინვე ჰგვანდეს საერთოდ გულტკბილად შენაწყობილთა.

და კირი დაცვა გარემო ინდოთა შეუწყობილთა.

- 80 (გვ. 89₂₄) ყაბარჩანი| ყაბაჩნი—D, ყაბაჩნი—L.
- 81 (გვ. 91₂₁) არმადანი| არლავანი—C, არლამანი—A.
- 82 (გვ. 95₃₁) წამოსულა| გარდმოხვეწილა—C.
- 83 (გვ. 96₁₀) მკლავისა საბმური| მკლავსაბამი—C.
- 84 (გვ. 97₂₀) პატრონად| უფროსად—C.
- 85 (გვ. 97₂₁) სამკლავე| სამკაული—A.
- 86 (გვ. 97₂₅) წაიარეს| აღიარეს—D, გაჩნდა—L.
- 87 (433₁) სურვილმა| სევდამან—C.
- 88 (435₃) იაზრენითა| იაზდენითა—A, იანასდენითა—D, იანაზდენითა—L.
- 89 (გვ. 101₁₈) ფრიდონის| ფირიდონის—A.
- 90 (გვ. 104₂₅) მოგათვალოს| მოგართვას—D, მოგათილოს—E.
- 91 (გვ. 104₃₁) თურქისტანის| თურანის—A, D.
- 92 (გვ. 106₁₆) თურქისტანს| თურქეთს—C.
- 93 (გვ. 108₁₂) კოსტანტინეპოლეს| კოსანდიპოლეს—A, კოსტანტინოპოლის—C, კოსტანტინუპოლის—K.
- 94 (გვ. 108₁₃) ხაყანჩინ| საყანჩინ—C, D.
- 95 (გვ. 109₁₃) ფარმანს| ფარვანს—A, C.
- 96 (გვ. 109₃₀) ანუშრევანს| ანუშირვანს—D.
- 97 (გვ. 110₁₄) აიყარნეს და ერანის კერძო წავიდნენ| აიყარნენ და ინდოეთის მეფის სარიდანის ქალაქად მივიდნენ—A, რა დიდთა ჰრისა ქალაქთა მივიდეს—D.
- 98 (გვ. 112₃₄) ჩინ-მაჩინის| ბალხი-ბუზარის—C.
- * (გვ. 113) ეს ორი სტროფი (438, 439) გვაქვს მხოლოდ D-ში (საფიქრებელია, რომ L-შიაც იქნებოდა...)]
- 99 (გვ. 114₂₄) ყარაკოილ| ყარქოილ—D.
- 100 (გვ. 115₁₇) მითხოვე| მითხოვოთ—C, მიშოოთ—D.
- 101 (გვ. 117₃₇) გავილო| განეთქო—C.
- 102 (გვ. 118₁₁) პირით| ტარითა—D.
- 103 (გვ. 118₁₅) იხოიშნოთ| იხოიშნიოთ—C, იხვიშნოთ—D.
- 104 (გვ. 118₂₇) მიემოწმა| შეემოწმა—D.
- 105 (გვ. 120₁₀) ჩინ-მაჩინს| ბალხეთს ჩინ მაჩინს—C.
- 440 ეს სტროფი არის მხოლოდ A და D ხელნაწერებში.
- 440₁ კარგი მეღექსე თვითოსა კარგათ კაცთა მაქებარია—A.
- 440₂ ფირდაუსტ როსტომ მტერზედა, ვით ტრედზედ მაღლით ბარია—A.
- 440₃ ნაუბარია| საუბარია—A.
- 440₄ ვთქვი| ვაქე—A.

III. ს ა ქ ი ე ბ ლ ე ბ ი

1. პიროვნებანი. 2. გეოგრაფია, ეროვნება, სადაურობა. 3. ფლორა და ფაუნა.
4. ლითონები, მინერალები, ძვ. თვლები. 5. ასტრონომია და მეტეოროლოგია.
6. რელიგია, ცრუმორწმუნეობა, მითოლოგია. 7. სოციალური ურთიერთობანი.
8. იარაღები, საჭურველი. 9. მუსიკალური ინსტრუმენტები. 10. ნაგებობანი და დგამი. 11. ქსოვილები, ტანსაცმელი.

1. პ ი რ ო ვ ნ ე ბ ა ნ ი

დამ (ი) — 22₃, 25₂, 322₄, 333₃, 411₁.
 ავთანდილი — 27₁, [84]₁₀.
 ალიექზარ — [66]₁₁, [66]₃₆...
 ანუ შრევანი — 20₂, [109]₃₀.
 ასმათი — [84]₁₁.
 ბურნე-მელიქ — 299₁, 313₁, [70]₂₄...
 გრიგოლ [ლეთისმეტყველი] — 6₁, 7₂.
 გურჯი [ფალავანი] — [67]₁₃, 68₆, [69]₂₁...
 დანიელი — 197₄.
 ევა — 411₁.
 ზავარ [ფალავანი] — [70]₁₂, [75]₁₈...
 თინათინი — [84]₁₁.
 თმოგველი — 16₄.
 თურ — 17₄.
 კედელაური — 17₃.
 მოლა-აბიბ — [114]₁₈.
 მოსე [ხონელი] — 16₂.
 ნათლისმცემელი — 5₂.
 ნარიმან [ფალავანი] — [67]₂₀, [94]₃₆.
 ნესტან-დარეჯანი — [84]₁₃.
 ნუშირვან — 438₁.
 ომან (ი) — 60₂, 62₁, 64₁, 74₂...
 პროხორე — 5₁.
 რამაზი — [84]₁₃.
 როსტევაი — [84]₁₀.

როსტომ ზაულელი — 17₃.
 როსტომი — [96]₂₀, 440₂.
 რუსთველი — 17₁, 440₃.
 სალიმ (ი) — 17₄.
 სალიმი — 182₄, [27]₅...
 სარიდანი (ტარსელის მამა) — შესავალში.
 სარიდანი (ტარსელის ძე) — 26₂, 134₄.
 [28]₃₃, [84]₄.
 სოლომონი [ბრძენი] — [85]₂₆.
 ტარსელა — 17₁, 26₁, 58₄, 441₃, [82]₉.
 [84]₆, [87]₁₄, [108]₂₉.
 ტომერან — 17₄.
 ფარსადან — [84]₆.
 ფატმანი — [84]₁₄.
 ფრიდონი — [84]₁₂.
 ფეშანგი — 17₄.
 ფირდაუსი — 440₂.
 ფირდოსი — 440₂.
 ქაიხოსროვი — 19₁.
 ყარაქოილ — [114]₂₄, [115]₃₆, [116]₂...
 შავთილი — 16₃.
 შაჰ-აბაზ — 19₁.
 ხაუნჩინი — [108]₁₉, [111]₁₈, [112]₈...
 ხოსროვი — 17₄.
 ჯანინაზ — 8₃.

†. []-ში მოქცეული რიცხვი გვერდს აღნიშნავს, უფრჩხილო დიდი რიცხვი — სტროფს, პატარა კი სტრიქონს.

2. გეოგრაფია, ეროვნება, საღაურმოვა

- აღრიბეუანი—[110]₃.
 არაბეთი—[84]₁₅.
 არაბეთის ქვეყანა—[118]₇.
 არაბნი—[84]₅.
 არაბული—[66]₃₄.
 არაუი—[110]₃.
 აღმოსავლეთი—34₄.
 ბადაშანი—[111]₂₆.
 ბალხეთი—[106]₂₄, [108]₅.
 ბალხი-ბუხარა—[111]₂₄.
 ბაღდადეღნი—[110]₃.
 ბარი—[92]₂₉.
 ბერძული—[116]₃₇.
 ბუხარა—[111]₂₄.
 დასავალი—34₄.
 ერანი—14₄, 18₁, 19₂, [110]₃...
 ზღვა—[76]₁, [77]₂₃...
 თურანელი—18₁.
 თურანი—14₄, 19₂, [109]₁.
 თურქისტანი—[111]₂₇.
 თურქნი—17₃, [111]₂₇.
 იამანი—[96]₂₃.
 ინდო—426₁.
 ინდოეთი—31₂, 181₃... [110]₂₀...
 ინდოელი—62₂.
 ინდონი—165₁, 182₃, 185₂...
 ინდოური—[81]₁₂.
 ინდუსტანი—[67]₃₁, [111]₂₀.
 კოსტანტიპოლი—[108]₁₂, [111]₂₂.
 მაზანდარი—[95]₂.
 მალრიბი—122₂.
 მალრიბული—[33]₆.
 მთა—[92]₂₇...
 მისრეთი—87₄... 152₂... 253₁, 430₁...
 მისრნი—352₁.
 მისრული—138₃, 326₄...
 მისრულა—86₂.
 ნემსა (ქვეყანა)—[69]₂₆, [70]₃₇.
 ნილფზი—[67]₃.
 რომი—[83]₂₅.
 რომნი—[69]₂₆, [70]₃₆.
 რომის ქვეყანა [70]₃₈, [75]₂₃.
 რომული—[83]₁₀.
 სისტანელი—[67]₁₃.
 სისტანი—[67]₂₀.
 სპარსთა ქვეყანა—[109]₂₇.
 ურუმი—[108]₈.
 ურუმთ ქვეყანა—[120]₆.
 ქაჯეთი—[84]₁₃.
 ქიშვართა (სახელმწიფოთა...)—[28]₂₀.
 ჩინეთი—235₃.
 ჩინ-მაჩინი—[108]₂₇, [111]₁₃...
 ჩინური—[32]₁₁, [111]₂₆...
 ჩრდილოეთი—86₃.
 ხატაეთი—[84]₁₆.
 ხატაელნი—235₃, [87]₁₁.
 ხატაური—[22]₁₁, [111]₂₆.
 ხვარაზმელი—[84]₁₇.
 ხვარაზმი—[84]₈.
 ხვარასნელი—[110]₃.
 ხორასანი—235₃, [110]₂₅.

3. ფლორა და ფაუნა

- ავაზა—[75]₁₆.
 ავაზი—[66]₃₄.
 ალვა—48₃.
 ალვიზ ხე—38₃, 290₃, 291₄.
 ამბარი—[22]₃₂...
 არწივი—[117]₆.
 აქლეგი—ა
 ავილა—[92]₅.
 ბაბრი—[107]₁.
 ბარი—440₂.
 ბულბული—116₃, 304₂.
 გველი—322₄.
 ეკალი—400₃.
 ვარდი—38₂, 70₃... 114₄... 153₁... 302₂...
 ვეფხი—[82]₁₂, [13]₅...
 ვეშაპი—[115]₂₁...
 ზაფრანი—152₁, 156₃.
 თაგვი—[92]₁₇.

ია—129₄.
 ინა (ი)—70₂.
 კაკაბი—388₂.
 კანჯარი—[28]₅, 205₃...
 ლერწამი—15₂.
 ლომი—200₁, 360₁, 388₃... [82]₈...
 მუშკი—[32]₃₂, [113]₂₀.
 მზეცი—34₃.
 ნადირი—34₃, 375₂...
 ნარგიზი—38₂.
 ნარგისი—439₄.
 ნარი—400₃.
 ნიანგი—[117]₆.
 სონლული—[75]₁₆.

სპილო—361₄, [92]₁₅.
 ფრინველი—34₃, 237₂, 252₁... [81]₃₃...
 ქარი—389₃...
 ქურციკი—374₃.
 ყორანი—205₃.
 ჩალა—[107]₅.
 ცხენი—35₃, 98₂, 231₁, 372₄...
 ჭანდარი—253₁.
 ჭანდრის ხე—[85]₁₀.
 ჭინჭველი—361₄.
 ხე—237₁...
 ხვადი ლომი—252₃.
 ჯარი—...

4. ლითონები, მინერალები, ძვ. თვლები

აღმასი—[66]₁₁...
 ბროლი—61₃, 70₃, 187₂, 216₃, 318₂...
 ბროლ-ლალი—241₃, 419₄.
 ბროლ-სადაფი—54₃.
 გიშერი—267₂, 273₄.
 გუარი—233₃, [24]₂... [74]₁₅...
 ზურმუხტი—[66]₁₀...
 თვალ-მარგალიტი—239₃, 258₂, [72]₁₅...
 იაგუნდი—77₄... [32]₂₂...
 კაუი—46₂.
 ლალი—46₄, 54₃... 152₁... 233₃... 318₂...

ლალ-იაგუნდი—61₂, 245₁, 261₁, 359₂...
 მარგალიტი—35₂, 233₃, 358₄...
 მინა—419₄.
 მინა-სათი—241₃...
 მინა-ქარი—318₂.
 ნიშაბური—[66]₁₀.
 იქრო—32₂, 127₁... 213₄... 386₂...
 რკინა—254₂.
 სპილენძი—233₄.
 ტყვია—233₄.
 ფირუზი—[66]₁₀.

5. ასტრონომია, მეტეოროლოგია

ელვა—[30]₁.
 ეტილი—43₁.
 ვარსკვლავი—60₁... 198₂...
 კირჩხიში—122₂...
 მზე—18₃, 28₂, 52₂, 90₃... 103₄...

მთვარე—59₃, 76₃, 108₂... 149₄... [77]₁₀...
 მნათობი—1₃, 27₁, 131₃...
 ქუხილი—[81]₂₆.
 ცა—1₃, 15₃, 60₁, 97₄, 146₄...

6. რელიგია; ცრუმორწმუნეობა, მითოლოგია

ანგელაზი—42₂.
 განგება—65₄, 71₄, 329₁...
 დაუსრული (ღმერთი)—301₄.
 დევი—[106]₃₄, 424₁, 437₁, [82]₂₃...
 ედეში—333₄...

ეშმაკი—11₃, 22₄, 24₄, 208₄, 222₄... 324₄...
 ვეშაპი—[79]₂₁.
 ზეცა—96₄.
 იოვანე მოციქული—4₁.
 მეორედ მოსვლა—[116]₂₈.

მოსამართლე (ღმერთი) — 246₃.
 მოწყალე (ღმერთი) — 175₄.
 ნათლისმცემელი — 5₂.
 სამოთხე — 22₃, 23₄, 60₄... [83]₁₆...
 სახიერი (ღმერთი) — 40₄, 78₃, 144₄, 264₄...
 სული წმინდა — 9₂.
 უფალი — 246₂.

ქაჯეთი — [84]₁₃.
 ქაჯი — 425₁.
 ღვთაება — 13₁.
 ღვთისმეტყველი — 9₁.
 ღმერთი — 1₁, 2₁, 4₂, 6₁... 65₆... 117₃...
 შემოქმედი (ღმერთი) — 411₁.
 ჯოჯოხეთი — 227₄.

7. სოციალური ურთიერთობა

აქიმი — 196₃... 320₂, 343₂...
 გამღელი — 415₄, 419₁.
 გამზრდელი — 408₁.
 გლახა — 20₄, 23₂.
 გლახაკი — 33₄, 44₄, 183₄.
 გუარის მთხრელები — 233₃.
 დედოფალი — 45₁, 54₁, 134₄...
 დიდებულნი — [109]₃₆, 55₂, 180₃...
 ექიმი — 217₁.
 ვაზირი — 298₃...
 ვაჭარი — 314₃, 362₃, 375₂... [87]₁₅...
 ვეზირი — 19₃, 196₁, 226₁, 230₁...
 ვექალი — [76]₈.
 თავადი — 55₂, 56₁, 58₂... 180₃, 191₃, 224₁...
 კეისარი — [108]₈...
 ლალის მთხრელები — 233₃.
 ლაშქარი — 46₁, 57₂...
 მანდატური — 58₁, 97₃, [106]₃₄...
 მარგალიტისა მპოვნელნი — 233₃.
 მებრძოლი ომისა — 256₁.
 მერამლე — 197₄.
 მესროლნი — 53₂.
 მეფე — 19₃, 20₁, 30₃, 36₃... 92₁... 128₄...
 მკურნალი — 329₄.
 მთახლე — 104₂, 304₄, [24]₁₂...

მოზურთალი — 53₂, 143₄.
 მომღერალი — 180₂.
 მონა — 64₄, 68₃, 70₂... 113₂, 158₁... 387₂...
 მონაწილე — 201₂.
 მოურავი — [76]₃.
 მოქალაქე — 290₁.
 მოყმე — 282₂.
 მუტრიბი — 33₃, 55₄, 180₂...
 მქედელი — 233₃.
 მხატვარი — 121₁.
 მხევალი — 101₄, 105₄, 341₃, 363₄...
 პაპი — [69]₂₆, [70]₃₆.
 პატრონი — 188₁, 311₁... 357₁... [88]₃...
 სპა — 62₂...
 სპასალარი — [29]₂₇...
 სტორამლები — 197₁.
 სვადარი — [69]₃₈, [70]₃₅, [76]₆.
 ქალაქი უფროსი — 262₂, 395₄...
 ყმა — 14₃... 285₃...
 ჩანგთ მკვრელნი — 133₄.
 ჭაბუკი — 255₁, 282₂... 413₁.
 ხაღუმი — 101₄, 107₂, 111₂, 262₄... 435₂.
 ხალიფა — 357₁, 360₃... [82]₂₁.
 ხელმწიფე — 2₁, 31₁, 35₂, 88₁...
 ხის მთლელი — 233₂.

8. იარაღები, საჭურველი

აბჯარი — 48₄...
 ბარი — 390₃.
 ბარგისტანი — [81]₂₀.
 დანა — 87₄, 190₃.
 ისარი — 375₂, 437₂...
 კაპარჭი — 374₂.
 კურტაკი — [116]₃₇.
 ლახვარი — 120₁, 161₃, 169₂, 189₃.
 297₂... 332₄...

ლახტი — 51₄, [30]₂, [81]₁₅.
 მუზარადი — [29]₃₆, [81]₂₂...
 მშვილდი — [81]₁₈.
 პოლტიკი — [31]₂₂.
 ფარი — [29]₂₈, [81]₃₇...
 შუბი — [29]₂₈... [68]₂₃...
 ხანჯალი — [82]₁₄.

9. მუსიკალური ინსტრუმენტები

ზუკი — 97₂, [79]₃₇...
ქოსი — 97₂... [79]₃₇...
ქოს-ტაბლაკი — 55₄...

ყვირო-სტვირი — [83]₉.
ჩანგი — 62₃, 69₄, [83]₁₀...

10. ნაგებობანი და ღვამი

გუმბაზი — 32₂.
ღარბაზი — 32₁.
კარავი — 36₁, 39₃, 55₁... 64₁...
კოშკი — [106]₃₀, 32₃... [25]₂₄...
ოთალი — 55₃.
სადგომი — 272₁, 375₃.
სამყოფი — 304₄.

სარაია — [110]₁₀.
სასახლე — 34₁, 39₂, 105₁...
სახლი — 32₁, 37₁, 76₁... 386₁...
სკამი — [74]₃₆.
სრა — 32₁... 304₄, 386₁... 439₂.
ქვითკირთა ნაშენები — [82]₃.
ციხე-ქალაქი — 32₃.

11. ქსოვილები, ტანსაცმელი

ატლასი — 36₂... 111₃...
ბარგისტანი — [81]₂₀...
დიბა — [28]₂₆...
დიბა-ჩათმა — [32]₁₂...
კურტაკი — [116]₃₇.
ნახლ-ატლასი — [32]₁₃.
ნახლი — 290₄... 304₃... [28]₂₆, [32]₁₃...

ოქსინო — 56₃.
რიდე — [101]₁₉.
სტაფრა — 33₁, 111₃... 290₄, 304₃... [32]₁₂...
ფარდა — 36₂.
ფარდაგი — [80]₂₇.
ყაბარჩა — [10]₁₉.
ჩათმა — 33₁... [32]₁₂...

IV. ლ ე შ ხ ი კ ო ნ ი ¹

ა

აახვნა—345₄—გაახილა, გაალო.
 „აბდულ-მესია“—16₃—იოანე შავთელის
 ოლა (ხოტბა).
 აბია—[111]₂₁—აკრავს, მოსახლერეა.
 აბჯარი—საომარი საქურველი.
 აღამი—22₃, 25₂, 322₄, 333₃, 411₄—პირ-
 ველი მამაკაცის სახელი (ბიბლ.)
 ადვილი—109₃—იაფი.
 ადრიბეჟანი—[110]₃—ადერბეიჯანი.
 ავაზა(ი)—კატის, ოჯახის გარეული ცხო-
 ველი.
 ავთანდილი—27₄, [84]₁₀—„ვეფხის-ტყაოს-
 ნის“ გმირი.
 ავუნდა—[69]₃—უზანგი.
 აიხვნა—[88]₃—აბტანა, მოიცვა.
 აღაგი—[109]₁₀—ქვეყანა, მზარე.
 ამაზრჯენი—134₃—ბოროტად განწყობი-
 ლი, გაჯავრებული.
 ამბავი—422₄—აქ: პროზა, თხრობა.
 ამბარი—[32]₃₂—სურნელოვანი მცენარე.
 ამირანი—16₂—„ამირან-დარეჯანიანი“-ს
 გმირი.
 ამო—325₁—საამური.
 ანაგზები—32₄—დანებებული, ანთებული.

ანამდგარხა—12₂—ამდგარს, გაცოცხლე-
 ბულს.
 ანუშრევანი—20₂—ანუშირვანი—ირანის
 შაჰი ხოსროვ 1 (531-579).
 არაბობდა—430₄—დასაწყ. არაბი.
 არები—352₂—დასაწყ. არე, მიდამო.
 არისა—379₂—დასაწყ. არე; აქ: ქვეყანა-
 მზარე.
 არიფი—[116]₄—ამხანაგი, თანამესუფრე.
 არმალანი—[112]₁₀, [119]₃₃...—საჩუქარი,
 საბოძვალი, ზღვენი.
 აროსა—119₂—არასოდეს.
 ასანაგობა—274₄—აღნაგობა, ტანადობა,
 აგებულობა.
 ასმათი—„ვეფხის ტყაოსნის“ ეოთ-ერთი-
 მომქმედი პირო.
 ასპარეზი—საჯირითო, სასპორტო მოე-
 დანი, სტადიონი.
 აცატირდა—157₂—კიდევაც ატირდა.
 აწვევს—366₁—იწვევს, იხმობს.
 ახისა—249₃—ვაისა, ვაგლახისა.
 ახნა—377₄—ახი იძახა.
 აჯა—თხოვნა, მუდარა, ხვეწნა.
 აჯილდა—[92]₅—ულაყი.
 აჯობა—425₂—დასაწყ. აჯა (იხ.).

ბ

ბაბრი—[107]₁—ვეფხი.
 ბადახშანი—[111]₂₆—ქალაქი და პროვინ-
 ცია ავღანისტანში.
 ბალხეთი—[106]₂₄, [108]₅.
 ბარგისტანი—[29]₁₆, [31]₇, [81]₂₀...—საბა-
 რი, აბჯარი.
 ბარი—390₃—რკინის ნიჩაფი.
 ბარი—440₂—„მონადირე ფრინველი, გა-
 ვახსა ჰგავს“ (საბა).

ბალდადი—[110]₃ ქალაქი—არაბეთში.
 ბერძული—[116]₃₇—ბერძნული
 ბოლუქ-ბოლუქად—[76]₁—დასად-და-
 დასად.
 ბრძნობილი—26₁—ბრძენი
 ბრწყინვარება—4₄—ბრწყინვალეობა, სხი-
 ვოსნობა.
 ბუკი—საყვირი.

¹ []-ში მოქცეული რიცხვები გვერდს აღნიშნავს; უფრჩხილო დიდი რიცხვი—
 სტროფს, პატარა კი—სტრიქონს.

გააგეს—165₂—გააკეთეს, მოახერხეს, მოა-
წყვეს.
გააგოს—გაარიგოს, მოაგვაროს, გადა-
წყვიტოს.
გააზატებ—[97]₃—გაგათავისუფლებ.
გააზვენ—227₃—გააღე.
გააზვენს—[66]₁₅—გააღეს.
გაბასრული—439₃—დამარცხებული.
გაგებით—[31]₁₄—განზრახვით, მოფიქრე-
ბით, გონებით, აზრით.
განუ რა| გაგვა—94₂, 130₄—ნაღვლობ, გე-
შინია, ჯავრობ.
გაგვიალეებს—202₂—აღად (ცეცხლის)
გვიქცევს.
გავათავოთ—[74]₁₂—შევასრულოთ.
გავხე—91₂—გავხვდი, შევიქმენ.
გათავდეს—შესრულდეს.
გათივალის—30₃—დაითვალა, აღრიცხა.
გაიხვნეს—68₄—გაიყვანეს.
გამანელი—227₄—გამანელებელი.
გამაწყურეს—[67]₂₁—მაწყენინეს.
გამოგვაროთ—210₄—მოაშოროთ, მოა-
ცილოთ.
გამომალავი—324₄—გასადენი, მოსაშო-
რებელი, გასარეკი.
გამომწვლილობა—362₂—გამორკვევა, გა-
მოძიება.
გამხმენია—22₃—გამლებია.
განქარებული—433₃—დაკარგული.
გარდაგებით—226₃—მოკვლით.
გარდამხდომი—367₃—თავგადასავალი.
გარდამხმენია—22₄—ქკუიდან გადამყვანი.
შემაცდენელი.
გარდასავსებად—214₃—ასავსებად.

გარდახდა—[110]₁₅—გავიდა, წავიდა.
გარდახდომი—261₂—ცხენიდან ჩამო-
სული, დაქვეითებული.
გარდმოვიქცევ—[25]₂₄—გადმოვაგდებ, ჩა-
მოვაგდებ.
გარესენი—189₁—გარეშენი.
გასამქრქალი—160₂—მისახდელი, გამკრ-
თობი.
გასინჯული—269₃—მცოდნე, დამთვალე-
რებელი.
გაუყენა—47₃—გაუგზავნა, მიწყოლა, გაა-
ტანა, გააყოლა.
გაფრქვეული—[66]₁₇—მოფენილი.
გაქსოვილი—33₃—შეერთებული, ჩაწუნ-
ლი, ჩართული.
გაცაცინდეს—310₄—კიდევაც გაიცინეს.
გაცხადებით—169₂, 337₂—შეკარად, და-
უფარავად.
გაძრა—229₃—განძრია, გამოძრავა.
გესავს—[85]₁₂—დასაწყ. ესვა; გსახავს, იმე-
დოვნებს.
გეტყვიოთ—[75]₂₃—გავაღებთ, განდობთ.
გეყოს—259₄—დაგემართოს, მოგივიდეს,
შეგემთხვეს.
გეშის—380₃—გეშინია.
გეხელყვის—159₄—ხელქვეითია, გემორ-
ჩილება.
გვისაღ—330₄—მგველაღ.
გვიც—გვაქვს.
გვიძეს—გვაქვს.
გიძეს—412₃—გაქვს, გიძევს.
გნუკავ—186₃—გნევეწები, გეშუდარები
გოარი—იხ. გუარი.
გუარი—გუპარი, გოპარი-მარგალიტი.
ძვ. ქვა:

ღაარჩინეს—180₂—შეარჩიეს, გამოარ-
ჩიეს.
ღაბეჭდული—ხელმოწერილი, ბეჭედდას-
მული.
ღაგარქვეში—[72]₂₄—დაგადგამდი.
ღაგვიძვირდა—157₄—იშვიათი გავვირდა.
ღაენთქამება—28₁—დასაწყ. დანთქმა—და-
ლუპვა.
ღავიწვიე—100₂—მივიპატიე, მოვიწვიე.

ღავრჩები—336₁—აქ: არ მოვკვდები.
ღაიწვია—[23]₁₇—მიიპატიე, მიიწვია.
ღაიწვიეს—[101]₂—მიიწვიეს, მიიპატიეს.
ღაიხვალია—374₄—გამოიყენა, დაიხმარა.
ღამამინა—169₂—დამასვა, გამოიყარა.
ღამშრმალა—338₄—დაბრმავებულა.
ღამეგებოლა—356₄—დასაწყ. გმობა, და-
გმობა.

დამესისხლებული—[31]₃—მოსისხლე, გა-
 დამტერებელი.
 დამეტლა—5₄—გადააქრბა.
 დანაბაჟი—46₄—ნაწილი, დაქუცმაცებული
 დანავლები—197₃—ნამყოფი; რომელიც
 ყოფილა, რომელსაც უნაზავს, უმო-
 გზაურნია,
 დანათესისა—2₄—რაც დათესილია.
 დანაკარს—309₃—(კარ) დაკეტილს, და-
 ხურულს.
 დანამეტი—254₄—უფრო მეტი, გადამე-
 ტებული.
 დანასაჯობა—425₄—დასჯა, შეწუხება.
 დინახდომი—182₃—მიღება, პატივისცემა,
 დახვედრა.
 დანაყრობითა—206₄—დაყრით, ე. ი. მი-
 ტოვებით, მოშორებით.
 დანაძენი—6₄—დაგდებული, დადებული.
 ე. ი. ლოგინად ჩაგდებული.
 დანიელი—197₄—წინასწარმეტყველი
 (ბიბლ.).
 დარი—340₃—შესადარებელი, მსგავსი.
 დარულად—345₃—აქ: განათებული, ნა-
 თელი.
 დარჩომა—341₂—გადარჩენა (სიკვდილი-
 საგან).
 დასაგვიანი—196₃—დასაგვიანებელი.
 დასაგმოწილი—26₄—დასაგმობელი; დაჯ-
 მობილი.
 დასადარები—352₄—შესადარებელი, თა-
 ნაბარლირებული.
 დასადგენითა—61₂—დასადგმელი.
 დასადგინლად—159₃—შესაჩერებლად, შე-
 საწყვეტად.
 დასავალი—34₄—დასავლეთი.
 დასავიცად—331₃—დასაცავად, ასარიდებ-
 ლად, დასაზოგავად.
 დასანთქალი—160₃—დასალუბავი, შბასან-
 თქავი.

დასარჩები—336₄—დასარჩობი.
 დასასენი—189₃—დამტერი. გამგმირავი.
 დასაყენი—155₂—საგუბარი; აქ: თვლები.
 დასაჭრელი—250₃—მოსაჭრელი, მოსა-
 კვეთი.
 დასაჯარები—166₂—დამსჯელი.
 დაუგვარი—117₄—მოუგვარებელი, შეუძ-
 ლებელი.
 დაუდგენა—158₃—დაუდგებიან, გაუძლე-
 ბენ.
 დაუნელი—89₄—შეუნელებელი, დაუც-
 ხრომელი.
 დაუსრული—301₄—აქ: ღმერთი.
 დაუყო—3₂—დაუყენა, შეუჩერა, დაუდუმა.
 დაუცო—28₃—დაუდევთ, გადაუწყვეტიათ.
 დაუცილობით—346₃—არ-დაცილებით,
 არ-დაშორებით მუდამ ერთად
 ყოფნით.
 დაუწერასა—29₃—არ დაწერას.
 დაუხდომელი—191₃—მომსწრები, მო-
 წმენი.
 დაუხსნელებად—190₄—მოუშორებლად.
 დაღებულნი—70₃—შეღებილნი.
 დაყმუნდა—201₂—[112]₃₀ დადუმა; და-
 დუმა; გულში ჩაიკლა.
 დაცაღონდა—156₁—კიდევაც დაღონდა.
 დგამობა—380₄—დადგმა.
 დგენა—[66]₃₄—ჯიბითი.
 დება—183₃—დანება, მოკიდება.
 დეობით—424₁—დასაწყ. დევი.
 დიბა—ძვ. ნაქსოვი.
 დიბა-ზარტაში—[66]₁₈—ოქრომკედით ნა-
 ქსოვი ძვ. მატერია.
 დიდი—[107]₂₅—მაღალი, ხშირი.
 დილარგეთი—16₄—ნაწარმოების სახე-
 ლია, რომელსაც მიაწერენ სარგის
 თმოგველს (XII ს.)
 დრვიალი—[106]₃, [116]₂₈—ზნაურობა,

ე

ეახლების—351—1—განუახლდება, ახალი
 ეძლევა;
 2—ახლავს;
 3—ეჯახება;
 4—დაუახლოვდება, მიუახლოვ-
 დება.

ეგებოდიან—211₄—თავს საგმობად აძ-
 ლევდენ.
 ეღვა—27₁—ჰყავდა.
 ეღვმი—სამოთხის ბალი (ბიბლ.).
 ევა—411₄—პირველი დედაკაცის სახელი
 (ბიბლ.).

ებრიანების—[67]₂₇—უნდა, სურვილი აქვს, თანახმაა.
ერანი—14₄, 18₁, 19₁, 19₂...—ირანი, სპარსეთი.
ესები—198₁—ეს.
ესვა—სასოება, იმედი, რწმენა.

ესობა—375₁—ასეთობა.
ეტლი—43₁—ბედი.
ეტლი—355₃—ზოლიაქო.
ელონებოდეს—[101]₂₂—ეძნელებოდათ, წუხდნენ.

8

ვაყენებდი—[76]₂₆—ვაკავებდი, ვაჩერებდი.
ვეაჯნეთ—164₂—იხ. აჯა.
ვეუზნა—366₃—ვესაუბრო, ველაპარაკო.
ვეშპისა—[115]₂₁—დასაწყ. ვეშაპი.

ვიაჯლი—171₃—იხ. აჯა.
ვიმუქყენითა—258₄—საქმის შესახებ ვისაუბრეთ.
ვიცად—331₃—მცოდნედ.

9

ზაბარჯადი—[66]₁₀—ძვ. თვალი.
ზარქაში—[66]₁₀—ოქრომკედით ნაქსოვი.

ზარმან აიღო—391₁—ზარმა შეიპყრო, მეტად შეშინდა, თავსარი დაეცა.
ზესია—150₄—ზეციური, ძალაღი, ღვთაებრივი.

0

თავი—[76]₂—აქ: მეთაური.
თავითა—347₁—მარტლად.
თოკი—ბაწარი.

თურ—17₄—„შაჰ-ნამეს“ გმირთაგანი.
თურად—14₄—თურანს, თურანში.
თქმევით—96₃—თქმით, გადმოცემით.

0

იამანი—[96]₂₃—პროვინცია არაბეთში.
იარულეს—244₄—ივლის.
იგმირულეს—244₃—გმირად აქციეს.
იღებს—179₂—ღებულობს, კისრულობს.
იღია—34₃—იღიდა, დიდად მიიჩნია, გაიღიდა, გაიხვიადა.
იყოფებოდა—37—1—ცხოვრობდა.
2—საკმარისი არ იყო.
3—განმარტოებული, გამხოლოებული.
4—იყო, ჰქონდა.
იაღგარი—439₂—სახსოვარი.
იაღგრად—439₂—სახსოვრად, მოსაგონებლად.
იმჩივნა—130₁—ითაკილა, იწყინა, ინანა.

ინდო—426₁—ინდოეთი.
ინითა—70₂—ინა—წითელი საღებავი.
იჟმირეს—58₂—დრო იშოვეს.
ირო—125₃—იარო, წახვიდა.
ისაკვირველა—341₃—გაუკვირდა, გაიკვირდა, საკვირველად გაიხადა.
ისხივნებს—180₄—სხივს იძლევა, უშვებს.
იუნან ბრძენთა ქვეყანა—[114]₅—საბერძნეთი. (?)
იქივ—47₂—იქავ, იქვე.
იში—[73]₂₁—სიხარულის გამომხატველი შეძახილი.
იჯუფთებს—411₂—იწყვილებს, იხვუფუფო.

კ

კანჯარი—ველური ვირი.
კაპარჭი—374₂—ისრების ჩასალაგებელი, ქარქაში.
კარი სად—135₁—სად იყო კარი...
კედელაური—17₃—უცნობი ქართველი

მწერალი მე-16-17 საუკ., რომელსაც ჩვენი ავტორი მიაწერს როსტომის ქებას.
კიდე—358₁, [73]₂₀...—გარდა.
კისკისად—[82]₁₂—სწრაფად, ცქვიტად.
კურტაკი—[116]₃₇—სამომარი ტანსაცმელი.

ლარი—სიმდირე, ძვირფასი საქონელი, ძვირფასეულობა.
 ლახვარი—120, 161₄, 169₂...—შუბი.

ლაყაფი—[27]₃—ლაყობა, უსაქმო. საუბარი.
 ლახტი—საომარი იარაღი (საცემი).

მაგარი—[107]₅—ხშირი, გაუვალი.
 მაემანი—[80]₃—მასპინძლობა.
 მაზანდარი—95₂—მაზანდარანი, პროვინცია ირანში.
 მამავალი—329₄—მომავალი, ბედი.
 მამთმინდეს—310₄—მოვითმინო.
 მამრევად—322₄—მძლეველად, მომრევად.
 მანდატური—58₁...—ბოქაული.
 მართ—401₁, 25₃ — მხოლოდ, მაგრამ, მარტო.
 მასმია—გამიგონია, მესმის.
 მალრიბი—122₂—დასავლეთი.
 მაშე—13₃—მაშ, მაშსადამე.
 მაწვევარი—139₁—მომწოდებელი, შიკრიკი, მომხმობი.
 მაგამა—91₃, 288₃—მეზრუნება, მენადღეობა, მენანება.
 მღგესობა—375₃—განლაგება, განრიგება, დადგმა.
 მეა—246₃—მე.
 მეგმობის—277₃—დასაწყ. გმობა.
 მედა—99₃—დად გამენადა.
 მერამლე—197₄—იხ. რამლი.
 მეტია—293₄—დამეტია.
 მეტი—371₁—დიდი.
 მეცნიერობა—[108]₁₅—სიბრძნე, ჭკუა.
 მზე—349₁—აქ: ქალის ებითეტია.
 მზედ სახული — 269₄ — მზის მსგავსი სახის.
 მზეებარა—71₂—მზესავით, მზეებრ
 მზეველნი—359₂—რომელნიც მზეს ედარებოდენ, მზეობდენ.
 მზობად—414₄—მზედ.
 მზღვარი—[109]₃₅, [111]₂₇—სახლვარი, მიდამო.
 მთვარე—349₁—აქ: ქალის ებითეტია.
 მთქმენელთა—421₂ — მთქმელთ, მხსენებელთ.

მიღებს—179—3 — მიკიდებს, მინთებს;
 4—მიმშვიდებს, მიწყნარებს
 მიზმენ—[116]₃—მიზამენ.
 მითოვნა—94₃—შემეწია, დამენმარა.
 მითქს—96₂—მაქქს, მიდგას.
 მიიმხვდარების—217₂—რისი მიხედომაც კი შეიძლება, რასაც მიხვდებით.
 მილიონი—[112]₁₅—სიგრძის საზომია.
 მიმავლობა—[88]₁₄—სიარული.
 მინა—318₂ — მხატვრულად მოხატული ჭიქა;
 მინა-ქარია—318₂—მინა და ქარი (იხ.).
 მისანდობით—424₂—დასაწყ. მინდობა.
 მისანდოველი—320₄—მიმნდობელი.
 მისართმეველი—[75]₂ — ზღვენი, საჩუქარი.
 მკვდარულად—345₁—მკვდარივით.
 მოსაძვევი—333₄—გამოსაძიებელი.
 მისეული—151₂—მისი.
 მისრეთი—ეგვიბტე.
 მისრულობა—86₂—მისრეთულობა (ეგვიბტურობა).
 მისრული—326₄ — მისრეთული, ეგვიბტური.
 მიუთხრობელი—1₂—გამოუთქმელი, აუწყრელი.
 მიუმწვდარად—165₄—მიუწვდომელად.
 მიუმხვდარულად—345₄—გონება დაკარგულად, გონება მიხდილად.
 მიშუქობს—302₁—შუქს ჰყენს.
 მიხვდების—146₄—შენვდება, დამართება, მოუვა.
 მოსპარეზობა—[67]₇—დასაწყ. ასპარეზი.
 მოხსლე—შინამოსამსახურე.
 მოაჯარები—166₃ — მთხოვნელები.
 მოაჯარია—224₂—მოაჯე. იხ. აჯა.
 მოგიყვინა—130₃—აქ: დაგიმარცხა, ჭაგინადგურა.
 მოგხვდების—43₄—შეგვიძინება, გეყოლებათ.

მოღვმა—24₄—დადგმა, დაგება.
 მოღენა—[74]₂₂—მოსვლა.
 მოეშლებიან—[30]₃₃—თავს დაანებებენ,
 შეწყვეტენ.
 მოეცის—306₃—გადაეფინება, გარდეფა-
 რება.
 მოვე—100₃—მოვედი.
 მოვიხსოვნე—415₃—მოვიგონე.
 მოვლახოთ—186₄—აქ: ვკამოთ.
 მოვერიღვარ—[25]₁₀—გამგზადრავარ, აღე-
 ზდიღვარ.
 მოვჩხრიკეთ—198₂—გამოვიძიეთ, გამო-
 ვიკვლიეთ, შევიწვავლეთ.
 მოწინიერი—232₃—მორჩილი.
 მოწივილი—33₄—მოწყალების გაღება,
 მათხრობა.
 მომწივილოდ—335₄—მთხოვნელად.
 მოიღეთ—334₂—დაიწყეთ, გამოიჩინეთ.
 მოიშალოს—[87]₂₁—მიატოვოს, თავი დაა-
 ნებოს.
 მომთხოვილად—335₄—მთხოველად.
 მომიოჟუნა—314₄—გამათბო.
 მონავლები—197₂—მოსული.
 მონამშვენი—315₄—მშვიერი, მოშვიე-
 ბულნი.
 მონაპირობა—[75]₂₃—ნაპირების (სახლე-
 რების) დაცვა, სახლვრებზე დგომა,
 ყოფნა.
 მონასმინები—418₄—მოსმენილი.
 მონაძევი—333₃—ჩამომავალი (მამაკაცის
 ბაზით), ძე.
 მონახეს—250₃—ეძებეს.
 მონახული—28₄—გამოცდილი.
 მორჩის—48₄—გადაურჩა.
 მოსალბელი—438₂—დამატკბობელი, საა-
 მებელი.
 მოსაგებულად—386₄—მოსაგებებლად.
 მოსავი—2₃—მადიდებელი, მლოცველი,
 მოიმედე, მაქებარი.
 მოსავლინი—49₃—მოსავლინებელი.
 მოსალბელი—437₁—სამური, დამატკბო-
 ბელი.
 მოსალბილონი—361₁—დასამშვიდებელი,
 საამო.

მოსატანად—50—2—შესადარებლად;
 3—მომღებულად, მომტანად.
 მოსე—16₂—მოსე ხონელი, მე-12 ს. მწე-
 რალი, რომელსაც მიეწერება „ამი-
 რან დარეჯანიანი“-ს ავტორობა.
 მოსუბუქობა—349₄—შემსუბუქება.
 მოუკარი—309₄—(კარად) მოუსვლელი,
 არ-მომსვლელი.
 მოუნებული—337₃—ნების წინააღმდეგი,
 არა ნებისმიერი.
 მოუცთომლად—[27]₁₈—შეუწყვეტლად,
 გამუდმებულად.
 მოუხდების—16₃—მოყვება; მოეპოება,
 მოეძენება.
 მოცადეობით—424₄—განხრახვით, სურვი-
 ლით.
 მოცასწონდა—213₁—მოეწონა კიდევაც...
 მოცთობა—25₂—შეცდომა.
 მოწადენითა—163₄—მოწადინებით; სურ-
 ვილით.
 მოწყალე—175₄—აქ: ღმერთი.
 მოხარაჯობა—[67]₉—დასაწყისი ხარაჯვა.
 მოხვიანი—36₂—მოხვევენ, მოჰფენენ, დაა-
 გებენ.
 მრჩეველად—245₁—შესარჩევად.
 მუზარადი—[29]₃₆, [81]₂₂...—ჯაჭვის ან
 რკინის თავსახურავი.
 მულღანჯარი—225₃—ყვავილოვანი ველი.
 მუნაჯიბი—201₂—ასტროლოგი, მკით-
 ხავი.
 მუნებურთა—110₄—იქაურთ.
 მუნით—იქიდან.
 მუტრიბა—33₃...—ჩანგზე დამკვრელი.
 მუშკი—სურნელოვანი მცენარე.
 მქენები—3₃—მოქენე, მახვეწარი, მთხოვ-
 ნელი.
 მცნებელი—337₁—მცოდნე.
 მწვედ—ძლიერ, ძალიან.
 მწყვეთი—333₂—მაწყვეარი, მწყვეტელი.
 მჭირად—388₂—დასაწყ. ჭერა; დაკავება,
 მომარჯვება.

6

ნათესავი—[74]₂₀...—მოღვმა.
 ნათლისმცემელი—5₂—იოანე წინამორბე-
 დი (ბიბლ.),

ნამწყობარსა—358₄—დაწყობილს, ჩალა-
 გებულს.
 ნარიმანი—„შაჰ-ნამე“-ს ერთ-ერთი გმირ-
 თავანი, ირანის მეფე.

ნაურჩები--336₃ -- ურჩი, არამორჩილი,
წინააღმდეგი.
ნაწვართობა--270₁—დარიგება, სწავლა.
ნახელი--290₄., 304₃., [28]₁₃₆, [32]₁₁₃...—
ძვ. ნაქსოვი.
ნახნა--377₁—ნახა.
ნიაღვ--38₁, 43₃₁, 155₂... — მუღამი,
მიწყვი.

ნივთიერი--279₄—არსება, სულდგმული,
ქმნილება.
ნილოსი—მდინარე ეგვიპტეში.
ნიშაბური--[66]₁₀—აქ: ძვ. ქვა.
ნობა--11₄—„საყვირ-დაფდაფნი“ (საბა).
ნობითა--11₄—დასაწყ. ნობა (იხ.)
ნუზლი--[92]₂₈, [94]₂₈—საჭაღლი.

ო

ოღითგან--325₄—საიდან, რამდენი ხნის
შემდეგ, ძველთაგან.
ოთალი--ოთახი.

ოქსინო--56₃—ოქრომკედით ნაქსოვი ხა-
ვერდი.

პ

პატიჟი--123₁—ტანჯვა.
პირმიღმა--16₁—პირიქით, გადაღმა.

პირსა--175₁—სიტყვას, პირობას.
პოლოტიკი--[31]₂₃—რკინისგან გაკეთებუ-
ლი თავდასაცავი საჭურველი.

ჟ

ჟამად--178₃—ცოტა ხნით ჯერ-ჯერობით.

ჟამიერი--78₂—დროული.

რ

რა ვითა--368₂—რა როგორ.
რამაზი--[84]₁₁₆ -- „ვეფხისტყაოსან“-ში
მოსხენებული სატაელთა მეფე.
რამე--[109]₁₆—რამდენი?
რამლი--სამკითხაო ქვიშა.
რებულა--82₄—წასული, მოსიარულე.
რემა--[92]₄—ჯოგი, საქონლის დაჯგუ-
ფება; გროვა (როგორც ცალკე
ჯრთული).
რეტად--151₄—იხ. რეტი.

რეტი--ცნობა, გონება მიხდილობა.
რიდი--325₂—მორიდება, კრძალვა.
რომული--[83]₁₁₈—რომაული.
როსა--35₄—როდის?
როსტევან--[84]₁₁₀—„ვეფხისტყაოსან“-
ერთ-ერთი მოქმედი პირი.
როსტომი -- [96]₃₀, 440₂ -- „შაჰ-ნამეს“
გმირი.
რული--326₃—ძილი, თვლემა.

ს

სამრიგონი--173₃—ამდაგვარი, ამისთანა.
საბელი--[93]₁₆—თოკი, ბაწარი.
საბინდური--186₄—სალამოს საუბზე.
საბრხე--208₄—მახე, ბადე.
სავდებელი--[93]₂—ცხენის (ან სხვა ცხო-
ველის) დასაჭერი თოკი მარყუჟად.
სადარი--253₄ — შესადარებელი, შესაფე-
რისი.
სადგომილად--159₂—დასადგომად, მოწი-
ნააღმდეგედ.
სადებარი--112₃—ქონება, განძეული, სიმ-
დიდრე.

საეჭვო--[109]₃ — საგონებელი, საფიქრე-
ბელი.
სავალი--34 -- 1 - სასიარულო, მისასე-
ლელი;
2—წასვლა.
სავარგულად--53₂—გამოსადეგად, მარ-
გებულად.
სათი--241₃—გიშერი.
სალიმი--17₄—„შაჰ-ნამეს“-ს გმირთაგანი.
სარაია--[110]₁₀—სრა, სასახლე.
სასერნებულად--64₁—სასეირნოდ.
საქებული--397₂—ქება, საქებარი.

საქციერი—78₄ — საქციელი, მოპყრობა, დამოკიდებულება.
 სარღუნელი—188₄ — მორღუნული, მოწყენილი, სევდიანი.
 საყენია—155₄—გასაჩერებელია, ასატანია, მისაღება.
 საძივარი—40₃—საძებნელი, გამოსანახავი.
 საწვართენელი—208₂—საწვართენელი, ჭკუის დამარიგებელი.
 საწვართენილად—159₄ — გასაწვართენილად დასარიგებლად.
 სახე—[116]₈₃—მსგავსი.
 სახელი—161—1—გასახელებული;
 2—სახელი;
 4—დასახველი; ასაკუწვი, დასაკოდავი.
 სახელი—332₁—იხ. სახელი 161₄.
 სახიერი—40₄, 78₃...—აქ: ღმერთი.
 საფუფთარი—[74]₈ — სატოლფ, შესაფერისი.
 სახლე—304₂—სიხლოვე, ახლოყოფნა.
 სიმარცხენი—231₄—მარცხი, ცდუნება.
 სიორგულითა—321₄—ორგულობით.
 სისტანი—როსტომის სამშობლო (ავლანისტანის და ირანის საზღვარზე).

სისტანიელი—ე. ი. როსტომი.
 სიტყვა-გაკრძალული—[26]₂₂ — მორიდებით მოლაპარაკე, ფრთხილად მოსაუბრე.
 სილიმილი—153₂—ლიმილი.
 სიჩაუქე—231₃ — ვაჟკაცობა, სიმარდე, ცქვიტობა.
 სკამით—სკამზე.
 სლომონი—[85]₂₆ — სლომონ ბრძენი, ურიათა მეფე (ბიბლია).
 სოფელი—433₄—ქვეყანა.
 სპასალარი—[29]₂₇ — ჯარების უფროსი, სარდალი.
 სრულქმნა—397₂—შესრულება, სისრულეში მოყვანა.
 სტატრა—ძვ. ქსოვილი.
 სულობა—342₁—აქ: სიცოცხლე.
 სფაადარი — მთავარსარდალი, ჯარების უფროსი.
 სცევადა—116₂—იცევადა, დარაჯობდა.
 სცევა—101₄—იცევენ.
 სწადღეს—უნდოდღეს.
 სწრაფულად—307₁ — სასწრაფოდ, საჩქაროდ.
 სჭუხავ—207₃—ხუჭავ, აბნელებ.

ტ

ტაბაკი—ხონჩა.
 ტილისმა—[108]₃₂—გრძნეული.

ტომერანი—17₄ — „შაპ-ნამე“-ს გმირთაგანი.

უ

უბრალო—368₂—უდნაშაულო, უცოდველი, უმანკო.
 უზეშთესი—2₁—უმადღესი.
 უმალ-მალნეს—133₂— გაუხშირეს, ჩქარ-ჩქარ უთხრეს.
 უმარცხიანად—259₃—უმარცხოდ.
 უმეცრად—422₄—უცოდინარობად, უვიცობად.
 უმეცრად—[85]₁₈—უცოდნელად, მან რომ არ იცოდეს, ისე...
 უმჭრახელი—369₂—არ-მოლაპარაკე, დადუმებული, დამუწეული.
 უმოყრულეს—244₂—მოყვრობა გაუწიეს.
 უნათლე—60₂—უფრო ნათელი.
 უნდომი—[24]₁₃—არა სასურველი, ნების წინააღმდეგი, რაც არ გინდა.

უმარი—[28]₃—ომ-გადაუხდელი.
 უშეაფესი—393₁ — უმაღლესი, აღმატებული.
 უსაზომო—41₂—უზომო, მეტად დიდი.
 უსახელი—389₄—სახელმოუხვეჭავი.
 უსიცხენი—231₂—უფრო ცხელი, მხურვალე.
 უუბი—267₃—უთქმელი; ისე, რომ ვერ ველაპარაკო, ვერ ვესაუბრო.
 უფროსი—[74]₃₄—მეტი.
 უქობა—349₂—არ-ქება.
 უქონო—316₂—ქონებას მოკლებული, უქონებო.
 უყვავდენ—438₂—უყვავდონ.
 უშეთესი—2₂—უფრო შეთი (იხ.).
 უხვი—15₁—აქ: ღმერთი.
 უხია—15₂—ურხევია.

ფ

ფარმანი—18₁—ბრძანება; აქ: საბატონო; საბრძანებლო.
ფარმანი—[111]₁₈, [115]₁₇... — ნებართვა, ბრძანება.
ფარსადანი—[84]₆—ტარიელის მამა.
ფარსანგი—სიგრძის სახომია.
ფეშანგი—17₄—„შაჰ-ნამე“-ს გმირთაგანი.

ფირდაუსტ—440₂—ფირდოუსი.
ფირდოსთ—440₂—ფირდოუსი.
ფიცული—178₄—მიცემული ფიცი, დანა-ფიცი.
ფრფენა—258₃—ფრფინვა—„გუნებით შე-ხარილი“ (საბა).

ქ

ქაიხოსრო—12₁—ირანის მეფე.
ქალისა—160₄—დასაწყ. ქალა (თავის).
ქართული—[115]₅₂—აქ: სიტყვა, ნათ-ქვამი.

ქარი—318₂—ქარაი, ძვ. ქსოვილი, ოქრო-მკედით ნაქსოვი
ქაჯობა—425₁—დასაწყ. ქაჯი.
ქოსი—მუსიკალური ინსტრუმენტი.
ქულბაქი—225₄—ლუქანი, სავაქრო.

ლ

ლარიზი—76₂ უცხო, მარტოხელა.
ლარიზობა—[74]₂₄—იშვიათობა, ძვირფა-სობა.

ლაფლად—385₄—შემკდარად, მოტყუებუ-ლად.
ლირ—262₃—ლირს.
ლონებით—95₃—დაღონებით.

ყ

ყაბარჩა—[101]₁₈, [111]₂₅—ყაბაჩა; ტანსა-ცმელი.
ყვირო-სტვირი — [83]₉ — საყვირი და სტვირი; „მომცროსაყვირი“ (საბა).
ყია—[102]₁₄—ყელი, ყაყრანტო.

ყოლაუზი—[92]₂₈, [99]₂—ეტიკი, გზის მცოდნე, გამყოლი.
ყოლე—12₄—სრულიად, საესებით.
ყოშუმი—55₂—დასტა, რაზმი.

შ

შეგაწყინარე—378₂ — შეგაწყუნე, გაწყე-ნინე.
შედგინება—164₄—შეხედვა, თვალის შე-ჩერება.
შეემეცნე—399₃ — შეისწავლე, გამოარ-კვიე.
შეესწორების—286₃ — ესწორება, ეტო-ლება.
შეთთაცა—2₂—იხ. შეთი.
შეთი—ხელი, გიჟი.
შემასმინა—169₄—დამასმინა, დამაბეზლა, მიჯაშუშა.
შემგებარად—10₂—პასუხის გამცემი.
შემიმოს—247₂—შემიმოსავ
შემკეთესად—393₃—შემკეთებლად (ცეც-ხლის), მომდებლად.
შემნახალი — 344₄ — შემნახველი, მომ-ვლელი.
შენაჯარი—302₃—შეწუნებული, გაწბილე-ბული.

შენაკარი—309₃—შეკრული.
შენასომია—68₄—დაღუჭული აქეს, დაუ-ლევია.
შენაშენი—315₃—შეერთებული, მიშენე-ბული.
შენია—315 1—შენი არის; 2—გაშენებულია.
შესატყვისად—330₃—მცოდნედ, შემტყობ-ბლად.
შესწონდა—213 2—შეედრებოდა; გაუმ-კლავდებოდა; 3—შეეფერებოდა.
შეუგებულად—387₃—გაუგებრად, ჩუმად, მალულად.
შეუგვანისად—339₃—შეუფერებლად.
შეუყრებული—287₄—შეუერთბელი, შეუ-ყრელი, შეუხვედრებელი, დაუკავ-შირებელი.
შეუშრომელი—177₄ — შეუშრობელი.
შეუხდების—16₂—მოუხდება, შეჭფერის.
შეცული—173₂—შეპყრობილი.

შვენოდეს—355₁—მშვენაერნი იყვნენ;
3—დამშვენდება.

შლეგი—339₄—უჭკუო, სულელი, გიჟი;
შოვება—30₂, [66]₂₄—შოვნა, შეძენა.

ჩ

ჩავიჭრია—229₄—ჩავჯდომია, შეგსვლია.
ჩათმა—33₁, [28]₂₆—ძვ. ქსოვილი
ჩალა—[107]₅—შამბი, მაღალი ბალახი.

ჩამდგმრ—27₁—ჩამდგმელი.
ჩამოჭრა—422₄—შემოტანა, შემოსვლა.

ც

ცელილობა—362₃—გაცვლა-გამოცვლა.
ციელი—97₄—ციური, ხეციერი.

ცქაფურად—307₂—საჩქაროდ, მარდად.

წ

წაეკიდა—154₄—შეემთხვა, შეეყარა, დაე-
მართა.

წაიარეს—[97]₂₅—ალიარეს, მიიღეს, ჩათ-
ვალეს.

წამგვარა—436₁—წამოიყვანა; (ჩემი თავი
წაართვა).

წაჟღგა—[98]₁—გამოჟღგა, დაედევნა, გა-
მოეკიდა.

წვა—345₁—იწვა.

წვიშილი—303₃—წვიმა, დენა, ფრქვევა
(ცრევის)

წვრილად—158₁—დაწვრილებით, დეტა-
ლურად.

წიგნი—წერილი, ბარათი.

წილობით—408₄—წბლად, ხვედრად.

წურად—14₂—მღვრელად.

წუნია—15₁—შეწუნებულია.

წყვეა—410₂—წყველა.

ჭ

ჭრელი—250₃—შორი, გრძელი; უცხო 4—სხვადასხვა ფერი.

ხ

ხარაჯა—ხარკი, გადასახადი.

ხატაური—55₃—ინდო-ჩინური.

ხედლიან—290₃—ხეს ამსგავსებდენ.

ხელი-ერთხა—80₁— გაერთიანებულებს,
ერთობილთ.

ხელყო—218₁—დაიწყო, შეუდგა.

ხელოვნობა—11₃—მანქანება, მოხერხება,
მაცდურება.

ხეულად—48₈—ხესავით, ხის მსგავსად.

ხვასტანგი—ხვასტაგი—„საქონელი და სა-
ყოლელი“ (საბა)

ხმარება—137₄—დახმარება.

ხმელზედა—154₂—ხმელეთზე.

ხორასანი—[110]₂₅—ირანის პროვინცია.

ხორც-შემოსნობითა—11₂—ხორც-შეს-
ნმით.

ხრო და ხროსა—3₃—ბევრს, მრავალს.

ჯ

ჯანილოზ (ი)—8₃—ჯალინოზი—კლავ-
დიუს ჰალენი, ანტიური ქვეყნის
ცნობილი ექიმი-მეცნიერი (II ს.)

ჯანღარი—253₂—ღონიერი, ძლიერი.

ჯომარლობა—[67]₁, [83]₂₄—სიქველე, სულ-
გრძელობა.

ჯუჯო—წყვილი, ტოლი.

ს ა რ ო ლ ი

ფიქციისათვის	VII
თქმისათვის	1
დამატებები	121
I „თქმისათვის“-ს ავტორიზებული და სარედაქციო	123
II მკვლევარები და რედაქციები	124
III საბიბლიოთეკები	136
IV სარედაქციო	141

რედაქტორი — გ. ჯაკობია.
ტექ. რედაქ.—მ. ჯაფარიძე
კორექტორ-ს. ოყრეშიძე
რები { კ. ვარდოსანიძე
* *

გაფ. წარმ. 10/X 1937 წ.
ხელმოწერილია დასაბეჭ.
19/XI — 1937 წ. ტირაჟი
4000; წიგნ. ზომა 6×10
ქალაქის ზომა 62×94
ფორმ. რაოდ. 11 ფ. შეკვ.
№ 1102; მთავლიტის რწმ.
№ 13669
* *

გამომცემ. „ფედერაცია“-ს
სტამბა, ტფილისი, პლენარ-
ნოვის პროსპ. № 181.

ფასი 7 მან. ყდა 90 კ.

